

super his licentiam vel priuilegi-
babeant sedis apostolice speciale
causas quoque siue lites proprias
et hominum liberorum: que vide-
et tñ ad ipsos homines pertinent
lex excepti suo nomine siue vt acto-
siue vt defensores aliquatenus nō
sumant: etiam si sint ipsi dicti ho-
mines censuales: cum id nequaquā li-
ceat.

Quemens. iiii.
quid de indultis apostoli-
cis confidentes alios confide-
re in suo iure molestant et ordina-
rum iurisdictionem contemnant
irriter et elu-ant: omnes indulgenti-
et priuilegia quibuscumque singula
personis ecclesiasticis vel secula-
ris cuiuscumque sint preeminētie di-
uitatis conditionis aut stat: q in-
dicta a quocumque vel excommunicari
non possint: nec terre vel ecclesie ipso
ecclesiastico interdicto supponi:
lib quacumque forma verborum con-

non exempto: s. sic et papa est dicitur in
de casu sufficeret licentia legati de latere:
i. et s. de elec. si abbatem. et ad hoc faci-
ta prin. in glo. in hoc casu.
Sed ea que no. Innocen. et hostien. s.

propriam causam eius cuius damnum vel emo-
ne pertinet. ff. qñ ap. sit. l. i. q. vi. bida

na: et in hoc nulla dubitatio.
o. et hosti. in predicta de. si aliquis
olonos meos: contra illum datur mihi
in actio iniuriarum: si in iniuriam meam
ar. l. vim facit. ff. de ac. emp. et vñ. qui pē-
tabulas. de furto tamen eis facto domi-
ni imputent qui non bene custodierunt
in iniuriam domini: sed propter spe-
abuerunt pro indubitato: q dominus i-
non potest: vt ei satisficeret: cum nec istud
sit eius procurator: alioquin eadem ra-
ter. isti autē excepti sunt: vt duriorē causam ad
dominum redderent: assumebant in se
od non licet eis: etiam si illi sint eis cen-
suales: quia non propter id sunt ipso
ape q quis excommunicari suspēdi vel

liuarum gloriam et honorem q mir-
tra et alia pontificalibus vñ possint
ut. deat ne inde scandala oriantur
sic tamen q ipsi priuilegiati suorum
priuilegiarum non frustrentur effectus:
et ex maiestate ac decore maiori or-
natum maiestas appareat digni-
tatum: de fratr. nostroz consilio pre-
senti decreto statuimus: vt abbates
et alii quibus mitre usus est ab eadez
sede concessus: exempti quidem in
provincialibus conciliis et epalibus
synodis: quibus nonnulli eorum inter-
esse tenentur: mitris tantummodo
aurifrisiatis: nō tamen aureas vel ar-
gentneas laminas aut gemmas habē-
tibus vñ possint: non exempti vero
simplicibus et albis ac planis vtan-
tur. In alijs vero locis exemptis
et non exemptis mitris liceat illis vñ
prout concessa eis ab eadem sede in-
dulta permittunt. **B**onifacius
octauus.

bis et planis vtantur: in alijs locis vtantur vt indulta permittunt. equissima
huius decre. pulio: vt. s. patebit.

Pro copent. qz sunt ipsi plani inferiores epis.

Ecclesiari suaz. idem puto si alicui inferiori prelato psonaliter ppter ipsius
pione prerogatiuam fuerit priuilegium tale concessum: qd interdum cōtingit:
et s. de presump. cum in iuuentute. vbi ppter prerogatiuam pstone concessum
aut nō ornamentum archiepiscopale.

Quod tamen. concor. s. c. c. j. in fin.

Mitram. et. di. rationis. hoc vult dicere. veniebat abbas vñissimus in
priuilegiatus ad concilium epile habens pulchriora ornamenta et mitraz
qz ipse per inspectionem ornamum videbatur eps. idem in provinci-
enim in ornamentis pcellerat alios epōs: quod sana erat indecens et
aligabantur epī: prouidere ergo equiter voluit: ita q scandalum tolleret
priuilegium aliquod conferret. Et nō q non est pompositate respiciendum:
immo ratione defendendum: q doctores togati variati et ornati incedant: vt p
illa dignitas doctoratus appareat: sed sunt scholastici reprehendendi qui si
bi doctores solū cōgruētes assumunt.

Exemptur. forte propter capellas non exemptas vel propter populum nō
exemptum.

Similiter. vt non solum non habeant laminas vel gemmas: sed etiā
nec aurifrisiaturas.

Alijs. a. puincialibus et episcopalibus synodis et cellis: puta cū celebrāt
in ecclesijs suis vel alienis.

Permittunt. inspiciendus est igit tenor priuilegiarum et iudicandus. s. c. pxi.
s. c. poro. Jo. an.

s. c. li. de of. dele. c. vlt.

Ratione. sic ergo intelli-
gatur. s. c. c. j. in eos. et sic
nulla correctio: vt ille. s. loq-
tur de priuilegio concessio re-
ligiosis non propter psonā:
sed propter locum vel ordi-
nem vt si ordo predicatorum
vel minorum sit in hoc pri-
uilegiatus vñ monasteriū sacri
procul. si autem religiosus
aliquis sue prerogatiua per-
sone haberet hoc priuilegiū
secus esset.

Apostolice se. in
feriores psoni qui
bus per priuilegium conce-
ditur usus mitre: si sunt exē-
pti: in provincialibus et epā-
libus conciliis vñ possunt
mitris aurifrisiatis: non ha-
bentibus laminas aut gem-
mas: et si non sunt exempti

Competentem. s. de
ale. possit appellari ut
in e. considerat. et in
ca. hoc que habetur. s. de
ap. cum sit.

A moderandz. sic. s. e.
li. de ap. legitima.

Impedimento. sic. s. e. li.
de elec. q. sit. z. e. cupientes
s. q. si. z. e. comissa. s. j.

Integraliter. ne precede
ita vel sequentia artet articu
lum de qu. contendit. ff. que
admodu. test. ap. l. ij. s. die.
z. a cap. te. edenda est ratio
ff. de eden. l. argentarius. s.
j. z. l. j. s. ditiones. z. s. e. de
re non videtur. z. approbat
hic opinio. Immo. qui hoc
quod hic dicitur notabat. s.
de fi. instru. contingit in fi. z
reprobatur opi. Hosti. q. ibi
no. contrarium. s. qd. priuile
gium erat legendum. z. ex
hibendum solum i. illo caplo
de quo erat questio: nam. si
totus tenor legeretur posset
lectio dare ligandi matiaz

sicut editio qd. est contra meles ipsius decre. contingit. q. d. z. verbis preferri. de v.
signi. intelligentia. sed non statuitur huic: sed prime rationi. nec ita ex simplici le
ctura oritur litigandi materia: sicut ex transcripto: quod pluribus diebus. z. no
c. bus videntes z. perlegentes aduocati: litigia inde sumunt ut ibi. z. l. v. r. a. z.
opinio satis habeat equitate prima in magis rone z. illo textu fulcitur: z. id
hic approbatur.

Tradere. sed quare reus probare compellitur z. edere. ppria instrum. ta con
tra se: contra id. s. de pba. c. i. C. de eden. l. qui accusare. dic. q. iste privile
siue agat siue recipiat: h. p. bare ex eo q. de iure comuni intentio epi est i. no
ta: z. qd. dicit de editione locu. h. i. puata vel ppria scriptura qua q. s. v. s. no
est: porro in coi. vel ppria scriptura qua quis vsurus est locu. no habet. quod
dic. ut no. i. p. dicio. c. j. de pba. z. s. de fide instru. s. p. p. tuus. z. ff. de eden. l. j.
s. editiones. z. in de. de v. s. r. ex grandi in glo. vide qd. ibi.

Solummodo. q. non simul allegant privilegium z. prescriptionem: de no. i.
se. s. trahabit.

Canonica. x. cum vi. s. sequit. cu. titulo: quod dic. ut. s. e. li. de p. scrip.
c. j. Jo. an.

Ordinarijs. miru. est quomodo ordinarij cognoscunt in ca. sua s. id. iij.
q. iij. l. j. C. ne quis in sua ca. in rubro z. nigro. So. ordinarius bn. cognoscat
de ca. ecclie: s. no. opria: qd. r. ut no. ij. q. vij. sigs. erga. de. de. male. c. j.
z. j. de penis roma. na. s. i. d. narius dicit sua. in esse iurisdictione: z. subditus
hoc negat: z. bn. cognoscat an. sua sit iurisdicio. s. de rescrip. l. fis. ff. d. iudi. sigs.

bus se dicunt fore munitos: ipsi or
dinarij i. loco cognito z. secus. s. de
aliquibus p. d. n. i. b. v. s. on. i.
suspensione carenibus ad hoc per di
ctos ordinarios deputatis infra ter
minuz competentem pro facti quali
tate ipoz ordinarioz vel delegatoz
suo arbitrio moderandum: iusto i
pedimento cessante: ostendere: ac ad
legendum integraliter exhibere: nec
no. de articulis de quibus cotrouer
sia fuerit transcriptum tradere teneat
ur. **S**i autem ad fundanda inten
tione sua sup. huiusmodi libertat: so
lūmodo p. scriptionem canonicā dux
erint opponendam: eisde ordinari
is vel delegatis ab eis viris prudē
tibus non suspectis de p. scriptione
huiusmodi facere debet fide. **Q**d
si tales privilegio z. p. scriptione asse
rant se munitos: privilegium quidē
ipsum exhibeant: ut in pmo huiusmo
di cōstitutionis articulo superius est
expressus. **E**t si privilegium exhibi
tum non ad plenum per se sufficiat
ad exemptionem seu libertatē huius
modi comprobendam: sed tale e

ta. quod p. scriptioni canonicē cam
p. scriptionem allegant
non exhibuerint: ut est dictum cum
de iure comuni ordinarioz in
tentio sit fundata: sua iurisdictione vi
possint libere in eisdem: donec de p.
scriptione canonica ut premissus est
fecerint plenam fidem. **D**em.

Episcopozum z. aliorum p. s
latorū z. querelis frequi
z. querulosis clamoribus excitati
senti decreto duximus statuendū
ne aliqui seculares aut regulares q.
tūcunq. exemptionis seu libertatis
sedis apostolice p. iuilegijs cōmūni
ti: cuiuscunq. ordinis religionis sta
tus vel conditionis existant: scienter
celebrent vel faciāt celebrari divina
in ciuitatibus ca. tris villis: nisi qua
tenus eis a iure cōceditur: seu locis
alijs interdictis ab ordinarijs siue o
legatis iudicibus vel a iure: aut ex
cōmunicatos publice vel interdictos
ad diuina officia seu ecclesiastica sacra
mēta siue ecclesiastica se
ta. **Q**ui vero p. sumpserint
preter alias penas a iure statutas in

notabile: s. p. scriptionis odiosa. s. de dec. l. i.
i. de reg. iur. odia.

Episcopozum. interdictus est ingre
secularibus: quibus exemptis: qui so
ri faciunt diuina in ciuitatibus vel locis m
nem iuris: vel excoīcatorū vel interdictos p
tramento vel sepulturam admittunt. hoc
pena: quod dic. ut de sepul. in de. eos. z. in
ex frequentibus.

Comuniti. de formis videbis. s. eo. ti. l. i.
Interdictis. vide de. de sen. excō. c. j.

Ordinarijs. sic. s. e. li. cū z. plantare.
Delegati. delegati ergo interdicere possunt
c. j. z. c. sane. ij.

Et a iure ut. s. e. li. de elec. ubi periculū
z. j. de penis felicitis in fi.

Officia. celebrans presente excommuni
tione vel interdicto non est irregularis. s. de
hoc: interdum tamen licet celebrare p. scriptione
ut. s. de sen. excō. c. vlti.

Sepulturā. vide de. de sepul. eos qui
A iure statutas. sicut diuersa sūt narrata

180175

RECOGNITIO SUMMULARVM CVM

Textu Petri Hispani, & Aristotelis, admo-
dum Reuerendi Patris Fratris Alphonsi à Vera Cruce
Sacri ordinis Eremitarum Diui Augustini, bona-
rum artium, & Sacrae Theologiae Magistri:
Cathedrarij Primarij olim in Academia
Mexicana, in partibus Indiarum
maris Oceani.

Accesserunt Libri duo: Primus, de Topicis Dialecticis: Secundus, de Elenchis.

Nunc Tertio summo studio, fide, exactaq; cura reuisa ab Authore, & à pluri-
mis mendis correctæ, & aucta in multis.

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici à Portonarijs, S. C. M. Typógraphi.
M. D. LXIX.

CVM PRIVILEGIO.

Expensis Simonis à Portonarijs, Bibliopolæ.

Fita tassado en

DO N Philippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias, de Hierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Cordoua, &c. Por quanto por parte de vos Fray Vicente de Quintanilla, Procurador general de la orden de Santo Augustin, en esta Prouincia de España, de la obseruancia, nos fue hecha relación, que el Maestro fray Alonso de la Vera Cruz de la dicha orden, Cathedrático de Prima de Theologia, en la Vniuersidad de Mexico, auia reuisto y de nuevo añadido el libro de Artes que ha siete años poco mas o menos, que con licencia nuestra auia impreso, en que se contenia las Sumulas con el Texto de Petrus Hispano, y la Dialectica con el Texto de Aristoteles con

los Predicamentos, y Logica Magna, el qual era muy útil y prouechoso, así para lectores como Estudiantes de la dicha facultad, en el qual auia pasado mucho trabajo. Atento nos pidistes y supplicastes os diésemos licencia en forma para le poder imprimir, o como la nuestra merced fuese. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la Premagtica agora nueuamente por nos fecho dispone. Y fue acordado que deuamos mandar dar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, y nosotros lo hicimos bien. Por la presente damos licencia y facultad a qualquier impressor de los nuestros Reynos, para que por esta vez pueda imprimir el dicho libro que de suyo se haze mencion, en que el dicho libro no cayga ni incurra en pena alguna. Y mandamos que la tal impresion se haga del dicho libro original, que va rubricada cada plana, y firmada al fin del de Domingo de cauala escriuano de Camara, y de los que residen en el nuestro Consejo. Y que despues de impresso no se pueda vender ni venda el dicho libro, sin que primero se trayga al nuestro consejo, juntamente con el dicho original, para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original, so pena de caer y incurrir en las penas contenidas en la prematica y leyes de nuestros Reynos, y no fagades ende al. Dada en Madrid a veynte seys dias del mes de Nouiembre, de mil y quinientos y sesenta y ocho años.

D. Cardina El Licenciado El Doctor El Doctor Sua El Licenciado El Doctor Fráncisco
lis Segunt. Menchaca. Durango. res de Toledo. Fuen mayor. Herná. de Lieuana.

Yo Domingo de cauala escriuano de Camara de su Magestad la fize escriuir por su mandado, con acuerdo de los del su Consejo.

DO Domingo de cauala Scriuano de Camara de su Magestad, de los que en el su Consejo residen doy fe que hauiendo se visto por los señores del consejo de su Magestad vn libro intitulado curso de Logica compuesto por el Maestro Fray Alonso de la Vera Cruz de la orden de Sant Augustin, y Cathedrático de prima de Theologia en la Vniuersidad de Mexico, que arte ellos fue presentado por Fray Vicente de Quintanilla Procurador general de la dicha orden, que con licencia de su Magestad fue impresso, mandaron que se pudiesse vender el volumen del dicho libro en papel a razon de cinco blancas cada pliego del, con que al principio de cada vno de ellos se imprima este testimonio de tassa. Y para q dello conste, di la presente fe, que es fecha en Madrid, a ocho dias del mes de Octubre de mill y quiniéto y sesenta y nueue años.

Domingo de cauala.

R. L. R. E. Y.

DO R quanto por parte de vos el Maestro Fray Alonso de la Vera Cruz de la orden de Sant Augustin, y Cathedrático de prima de Theologia en la Vniuersidad de Mexico nos ha sido hecha relación que vos auays compuesto vn libro intitulado curso de Logica y Summulas y Philosophia en el qual auades puesto mucho trabajo y ocupacion supplicando nos atteto lo susodicho y a que el dicho libro era muy útil y prouechoso y os auamos dado licencia para lo poder imprimir y vender, vos mandásemos dar priuilegio para q dentro de quinze años no lo pudiesse vender ni imprimir otra persona alguna sin tener para ello licencia nuestra y poder vuestro, o como la nuestra merced fuese. Lo qual visto por los del nuestro consejo por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la prematica por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deuamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razón y nos tuuimos lo por bien. Por la qual vos damos licencia y facultad para que vos, o quien vuestro poder viere podays imprimir el dicho libro

A 2 cho libro

A 3 animum

animum gereres erga Christum Iesum seruatorem hominū, insuper, ut iam non tantū in præsentibus, sed futuri seculi hominibus, & à te longè sepositis, rodesse, multa literarum monumentis commendasti, quæ diligentiam, atque industriam tuam planè testantur. Ego sanè his perlectis mirificè erga te affectus sum: atque inter cætera non possum, non magnopere probare studium tuum, accuratamq; diligentiam, odium præterea barbariei, sophisticæque, quam tu pestiferam beluam, aut potius (ut ego loqui soleo) ingeniorum carnificinam, sæpenuerò in his libris, ut decet, maledictis proscindis, diris deuoues, atq; acerrimis verbis insectaris. Hæc, cum multorum malorum hætenus causa fuerit, cœniuratis animis operam studiosi omnes daturi erant, ut non tuis cuiusque finibus modò, sed toto etiam terrarum orbe pellerent. Hoc te facias etiam atque etiam rogo: rem studijs literarum vtilem admodum, Deo autem Optim. Maxim. gratissima feceris, nisi me animus fallit: me verò ad quæuis officia, atque obsequia tibi præstanda eo nomine multò violentius deuincies: qui ut hac parte studijs ingenuarum artium consulerem, & libris editis collapsis Philosophiæ rebus aliquantulum emolumentum adferrem, dura multa, atque aspera perpeffus sum. Tu interim

bene vale, meq; amara facies id quidem non sine dolore. Compluti ex Collegio, & Biblio- theca nostra Idibus Martijs.

M. D. LXI.

ARTIVMACSACRAE

Theologiæ Doctori clarissimo, ac Mexi-

canæ Scholæ inter Theologos primario Cathedra-

rum moderatori, Fratri Illephonso à Vera cruce

Augustiniano, discipulorum vltimus, ac eius-

dem profefsionis Eremiticæ, Fra-

ter Stephanus Salazarinus

Salutem.

VM EGREGII II TVI COMMEN-
tarij, quos in Peripateticorum principis Stagiritæ Aristote-
lis, Dialecticam & Physicam composueras, plus equo, Pa-
ter religiosissime, delitescerent: post spectamq; seculi pom-
pam & Episcopatum, nil tibi magis cauendum suasisses,
quàm insidiatori Satanae aliquo bruiο grassandi, ac inse-
standi, ansum offerre, aut aperire (est nanq; aliqui ille in
eos, qui sese totos CHRISTO deuouerunt, immanis, ac
infestus) hinc tibi quicquam (ut arbitror) propalandum
censuisti, si quos in discipulorum emolumentum libros, sum-
ma arte ac ingenio concinnaras, in communem quoque di-

scientium vsum, iam tandem bene coercitos publicares. Dum gloriæ (nec immeritè profecto) inde procellam inuasuram formidas, precibus tamen à me exoratus, post quotidianum conui-
tium, & assiduam efflagitationem, dubito impetrarim, an extorserim assensum? Ea demum
lege conuentum inter nos est, ut recognoscendi difficultatem & industriam, meo quidem in-
genio saxo Sisyphæo, a deo dum aqua, haud multò inferiore, ipse subirem. (Ne gratis scili-
cet, tanti mihi certami is victoria constaret). Cum verò exploratum haberem, quàm sit con-
sentaneum, Doctori d. l. ne meritisimo, morigerum se præstare discipulum, quàmque dede-
corum, tuis altissimis studijs Summularum, Dialecticæ, ac Physicæ recognitionibus obstrepere
(nam quid hæc licet per se magna sint, si Paulo, si Theologiæ scrutinio, ac elucidationi confe-
ras?) deuolutum ad me lapidem, sexcentis ex titulis, lubens suffulsi. Cumq; in eo opere non pa-
rum insudarim, non (inquam) parum somni, oleiq; (ut paræmia fertur) consumpserim, pro in-
g. nji nostri tenuitate, atq; pauperie: cui aptius id quicquid est muneris dicarem, quàm tibi ma-
gister colendissime, a quo etiam & posse habui? Cumq; Dys parentibus, & magistris par repen-
di nequeat, animi promptitudine, & reue. ntia, gratiam saltem referendam, quando vires
adituentem destituunt, humillimè testabor. Accipe igitur vir integerrime, id quicquid est ope-
ræ: ac Catonico consilio ad memoriam reuocato, accipito placide. Parua nanq; ex materia, ani-
mi propensionem si pensaueris: ex sterili hoc nostro arario, sanctissimum istud tuum totius sapi-
entimonie pectus, ac bonarum literarum referissimum penu, archiuumq; recoditissimum (sat-
scio) nil ultra requireret. Accipe igitur, magister ornatissime, musarumq; omnium stibijs, pro-
prio vniuscuiusq; penicillo, graphice picturatisime, quod ex tuis lucubrationibus absolutissi-
mis, dum recognoscit, & polit: nam cur non ita dixerim, cum auocato tibi inter tot rerum mu-
nia, quibus beatissime fungeris, id quoq; pronincia fuerit nobis subeundum? Quicquid gratiæ,
A 4 apud

apud eos, qui deinceps spretis Soritarum sophismatibus, quantum & illis possit resisti, pristinum Philosophiae nitorem, proprio ex fonte Vitrea doctrinae lymphæ, atque mundissima, inter serâ pos aureos susurranti, largè voluerint haurire: hic tuus poterat discipulus, multis de causis promereri, qui stimulo pariter, & adimento fuit, dum Typographorum molestiam, & industriam tua vice ad tempus recepit. Vale Pater optime, tuosq; vti cepisti, foue, & amplectere. Apud Indorum inclytam Mexicum, Kalendis Maij, Anno Domini. M. D. LIIII.

FRATER ILLEPHONSUS
à Vera cruce, artium, ac sacrae Theologiae
professor, sacrum Eremitarum ordinem huius
Prouinciæ Indiarum salutatur, eiusque
in omnibus exoptat incrementum.

VM PER ANNOS PLVRIMOS in hac noua Hispania (patres grauissimi) discipulos à primis Dialecticæ rudimentis susceperem instituentes, fuit mihi curæ quàm maximè, sic eis viam ad sacram Theologiam veluti digito demonstrare, vt non solum non consenserent ad scopolos Syreneos, verum vt nec difficultatis magnitudine perterriti, retro cederent. Considerabam enim, animoq; creberrimè versabam, quatum olim olei, somni, operaq; consumpserim (imò perdiderim) ad discerem caudatos illos syllogismos, opposita nulli peruias, ac id genus plurima: quæ nimirum intellectum magis occupant, grauant, quàm polliunt, acuant, & ornant. Plus nocent, quàm iuuant, atque conducunt. Et è quibus (vt tandem concludam) id solum fragis reportatur, quod possimus obliuisci. Rem igitur habens exploratissimam, atque compertam, in votis habui ea omnia, quæ ad Dialecticam spectant, sic tradere, vt superuacaneis succis, atque vitatis, vtilium, & necessariorum, nullum vnquam cuiusq; studioso, subiret desiderium. Non quò noua adducamus, sed quò antiqua omnia, ita in ordinè redegerimus, vt breuissimo temporis curriculo, iuuenes possint ad maturam frugem peruenire. Cui autem nostras has lucubrationes æquius dicabimus, quàm tibi Augusta, sacraq; religio Augustiniana: cui (post Deum) quicquid sumus, debemus? Accipe igitur lubenti animo, eremitica familia hoc qualequale est, tibi debitum obsequium. Quòd si hæc (vt speramus) grata fuerint, & accepta, calcar ad les, vt in Physicis quoque, pariter & Theologicis modum instituendi faciliorem tradamus, simul & vtiliorem. Kalendis Maij.
M. D. LIIII.

INCIPIIT PROŒMIUM
Magistri fratris Alphonsi à Vera cruce in
tractatum Summularum.

IN PRIMIS DI-
uinum auxilium implo-
rantes, operæpretium erit,
necessitatem & vtilitatē,
simul & excellētiam Dia-
lecticæ ostendere: vt loco
proœmij, qui in albo Lo-
gicorum sunt ascribi,
reddantur docile, beniuoli, & attentī. A no-
stris exordium fumentes. Primò occurrit bea-
tus pater Augustinus, qui Dialecticam tantum
laudat, vt ipsam dicat sapientiam, & sine ea con-
tingat esse sapientem neminem. In medium ad-
ducens Platonem philosophorum principem.
Plato, inquit, vir sapiens, & eruditissimus tem-
porum suorum, qui & ita loquutus est, vt quæ-
cunque diceret, magna fierent, & ea loquutus
est, vt quomodocunque diceret, parua non fie-
rent. Dicitur post mortē Socratis magistri sui,
quem singulariter dilexerat, à Pythagoricis
etiam multa didicisse. Et post multa ad propo-
situm subiungens quasi formatricem illarum
partium naturalium, scilicet, Diuinarumque
rerum peritiā, indicemque Dialecticā. Quæ
aut ipsa esset, aut sine ea sapientia esse non pos-
set. Hæc ex patre Augustino libr. 3. contra Aca-
demicos, capit. 18. Dialecticam ipsa vnica est
scientiarum scientia, disciplinarum omniū via.
De qua idem pater Augustinus in lib. de ordi-
ne post multa alia. Dialecticam disciplinarum di-
sciplina, docet docere, docet, discernere: in hac
se ipsam ratio sibi demonstrat: quæ scit, quid ve-
lit, quid valeat, scit autem scire, vult sola sciētes
facere, nec solum vult, sed etiā potest. Hæc ille.
Hæc vna, de qua est sermo, Dialectica, sic ad
sacras literas viam ostendit, vt ad omnia pene-
tranda, & dubia dissoluenda valeat. Et etiā libr.
2. de Rhetorica diuina, seu doctrina Christiana
capit. 31. Disputationis disciplina, ad omnia ge-
nera quæstionum, quæ in sacris literis sunt pe-
netrandæ, & dissoluendæ, plurimum valet: tan-
tū cauenda est rixandi libido, & puerilis quæ-
dam ostentatio decipiendi aduersarium. Et in-
ferius in eodem libro, licet alio capite. Scientia
conclusionum, & definitionum, & distributio-
num, plurimum lectorem scripturarū adiuvat.
Hæc ille. Quis non pluri faciat, hanc fermocio-
nalem scientiam, ex liberalibus vnam, qua igno-
ta manifesta redduntur, definitione, diuisione,
& argumentatione? Hac homo circum orna-
tus, & velut armis quibusdam indutus, verum à
falso distinguit: sine qua, hominem hallucinari
necesse est. Vnde idem pater Augustinus lib. 1. *August.*
contra Cresconium grammaticum. Hac arte,
quam Dialecticam vocant, quæ nihil aliud do-
cet, quàm consequentia demonstrare, seu vera
veris, vel falsa falsis, nunquam doctrina Chri-
stiana formidat.
Et quidem Dialecticam telum esse ad retun-
dendum aduersariorum, & fidei hostium, iacu-
la, testatur beatus Hieronymus super Ezechie-
lem. Verè quicquid in seculo periculis dog-
matum est, quicquid ad terrenam sciētiam per-
tinet, & putatur robustum, hoc Dialectica arte
subuertitur, & instar incēdij, in cineres, fauillas
que dissoluitur, vt probetur nihil, quod puta-
batur esse fortissimum. Hæc Hieronymus. Cui
& subscribit ferè eisdem verbis pater Augusti-
nus in libro de cognitione veræ vitæ dicens, ad
omnia quidem humana potentem esse Diale-
cticam. Dialectica (inquit) differendipotens,
potenter dubia quæque definiens, cunctas scri-
pturas euibrans, atque euiscerans, cunctam hu-
manam sapientiam annihilans. *August.*
Accedat & beatus Seuerinus Boëtius, Chri-
stianus Philosophus singularis super Ciceronis
topica, de Dialectica loquens: quàm sit operæ-
pretium in omni actione pariter & speculatione,
tā ad humana, quàm ad diuina. Ait sic: Erit
igitur necessarium vel in naturali speculatione,
vel in moralium actionum cogitatione, vt cer-
ta ratio, nil quod in rebus speculandis est, non
inueniat, vel quod in actu viuendi dici oportet,
perpendat. Hæc autem ratio nisi vna quæ-
dam præcesserit, sape in multos necesse est la-
batur errores. Quod ne passim fieret, atque vt
certis regulis tractatus insisteret, visum est anti-
quæ Philosophiæ ducibus, vt ipsorum ratioci-
nationum, quibus aliquid inquirendum esset,
naturam penitus antè discuterent, vt his purga-
tis, atque compositis, vel in speculatione veri-
tatis, vel exercendis virtutibus, vteremur. Hæc
est igitur disciplina, quasi differendi quædam
magistra, quam Logicen veteres Peripaterici
appellauerunt. Quam Cicero definiens, disse-
rendi diligentem rationē vocauit. Stoici verò,
A 5 Diale-

Prooemium. De vtil. dialect.

Dialecticam. Hæc ex Boetio. Ecce quam eleganter, & sapienter Boetius vsum Dialecticæ, vtilitatem ob oculos ponit: vt eius intellecta energia, animos alliciat, & in artem cōuertat, illorum, qui cum fructu Philosophari in Christo vnica philosophia, volunt: non enim de vmbra asini agitur, (vt aiunt), nec ergo est de lana caprina, sed de Dialectica, quæ magistra vocatur.

Hanc eandem sententiam Boetij, & probat, & sequitur, in humanis, & diuinis literis doctissimus vir Hugo de sancto Victore in lib. 1. Didascalica eruditionis. Ait enim. Necessarium fuit alijs inuentis artibus, & Logicam inueniri. Quoniam nemo de rebus conuenienter disserere potest, nisi prius recte loquendi rationem cognouerit. Non tamen lateat aut nos subterfugiat, tanquam à natura homini inditum, & argumentari, & aduersantibus sententiæ suæ respondere. Qui vsus Dialecticæ, ante artem ipsam apud homines fuit. Verum ars inuenta, & suis numeris constans, certior natura effecta est: si Ciceroni fidē adhibeamus, qui Philosophicē loquens lib. 4. de finibus bonorum, & malorum hæc ait. Et si ingenijs magnis præditi quidam dicendi copiam sine ratione consequuntur: ars tamen est dux, certior, quam natura. Aliud est enim poetarum more verba fundere, aliud ea quæ dicas, ratione & arte distinguere. Astipulatur & Ciceroni eloquentissimus Quintilianus lib. 2. institutionum Oratoriarum. Consummatos inquit ens in arte, plus doctrinæ debere quam naturæ putabo. Sicut in solo fecundo plus cultor, quam ipsa per se bonitas soli efficit. Ex nostris, Hugo de sancto Victore: Vbi superueniunt artes: quæ licet ab vsu principium sumperint, vsu tamen meliores sunt. Nec tacitus præteribo Platonem in dialogo, qui Phædrus inscribitur, dicentem: Quippe si tibi natura, vt sis Orator, tribuerit: accedente doctrina, & exercitatione, excellens eris. Si quid verò horum defuerit, mancus eris. Hæc Plato. Non nobis succenseant ignari, & stupidi homines, qui eam nec à limine salutauerunt, putantes, nos tempus in perdiscenda, & tradenda perdere Dialecticā, eo quod natura constet.

Rodolphum doctissimum, & antiquis comparandum, in suo secundo libro de inuentione, quid asserat audiamus. Quid ergo? dicit aliquis: nonne & ante inuentam Dialecticē fuerunt artes, & disputatum est, & inuentum est verum? & nunc quoque quotus quisque eorum qui disputat, Dialecticē tenet? Deinde quæstionem absolvens ait. Non est quod negem eam esse: illi tamen quod Dialectica do-

cet & faciunt, & multo commodius si hanc didicissent, fortasse facturi: quemadmodum ante traditam Rhetoricē, disertiviri fuerunt &c. Et tandem infert, Quotō rectius tamen, quanto melius expedirēt illa, si certa artium ratione ducerentur. Duratura enim seculis ingenia, & quibus non presentes solum plaudant, sed quæ omnis posteritas miretur ea tamen demum sunt: quoties cum optima natura, ars perfecta coniungitur. Sic de Dialectica &c.

Tanti pretij Dialectica est, vt concors fuerit Philosophorum sententia, vt ex Diogene Laertio constat: Stoicorumque fuisse placitum, absque Dialecticæ speculatione sapientem in oratione, sine lapsu non futurum. Sic Cato cum suis Stoicis vt tradit Cicero lib. 4. De finibus malorum, inter virtutes eam collocabat, atque adinuicem Ethicam, Physicam, Dialecticam comparans, partem non infimam sed potissimam ei assignabat. Sic solum Dialecticum sapientem Stoici vocabant: & ipsam Dialecticam, quæ pars totius Philosophiæ assimilatam, nervos & ossa vocabant: dicentes carnes esse Physicam, Ethicam animam. Et oio comparantes, hanc Dialecticam testam, & sequentia Ethicam, abstrusam tamen Physicam nuncupabāt. Et interdum, ciuitatem quandam totam Philosophiam contemplantes, murum Dialecticam affirmabant. Meliora discant, atque loquantur, qui sine dialectica se putant, aut vanē se ipsos ostentant sapientes. Nam neque iuris, neque artium, aliquam vt decet quis poterit peritiam retinere, si hac fuerit destitutus: intantum, vt neque Rhetoricam ipsam, quæ h. e. proxima, & nimium affinis est, ita vt referi. Cicero, libro de perfecto Oratore, Zenoni manu solitum ostendere, quid inter hæc intersit: digitos comprimens in pugnum, Dialecticam vocabat: & manum dilatando, digitos extendendo, Rhetoricam. Verum auferim affirmare, neque Rhetoricum posse esse absque Dialectica, Cicerone in libro de perfecto Oratore id affirmante. Ait enim, Esse igitur perfectē eloquentis puto, nō eam solum facultatem habere, quæ sit eius propria, fuisse lateque dicendi, sed etiam eius vicinam, atque finitimam, Dialecticorum scientiam assumere. Et inferius, Ego enim censo, qui eloquentiæ laude ducatur, non esse earum rerum omnium rudem, sed vel illa antiqua, vel hac Chrysippi disciplina institutus, nouerit primum vim, naturam, genera verborum, & simplicium, & copulorum. Deinde quot modis quidque dicatur, qua ratione verum falsumve sit, iudicet, quod cuique consequens sit, quidque contrarium, eumque ambiguum multa di-

Diogenes.

Cato.

Cicero.

Prooemium. De vtil. dialect.

11

ta dicantur, quo quidque eorum diuidi, explanarique oporteat. Hæc ex Cicerone. Sed hæc omnia, delinire, diuidere, ratiocinari, officia sunt Dialectici: & multa alia, quæ ad hanc scientiam Dialecticam spectant, Rhetor & Orator oportet sit Dialecticus. Testimonium etiā perhibebat Quintilianus post Ciceronem præcipuus libro. 12. suarum institutionum: cuius verba, breuitatis causa omittimus. Ad hanc ergo Dialecticam, non solum à limine salutandum, sed exacte & adamussim calendam occurrant omnes, qui cum fructu Philosophari contendunt. Non succumbant, non deficiant vires resumant, labor improbus omnia vincit. Nō tam spinosa, & in sublimi posita, vt a litus conanti, & humeros apponenti, denegeretur. Adsit modō perseverantia: quæ sola, coronam & brauium consequitur. Deterruerunt, fateor, quamplurimos, ab hac tam vtili, & necessaria disciplina: qui eam adulterinis impleuerunt dogmatibus, & sophismatibus, intricatis, caudatisque, syllogismis: quibus, ingenia iuenum tenella, onerata, sarcina supra vires imposita, defecerunt, & cetero cesserunt. Nec solum id consequutum: sed eam veluti adulteram, & noxiā fugientes, abominati sunt. Et quidē, cum omnia Deus in pondere, numero, & mēsurā fecerit: si ipsi fimbrias suas dilatantes, modum obseruare animo conceperēt, à Dedali labyrintho essemus liberi. Quis poterit absque bili, Enzinam sine glandibus, ceterosque huius classis viros legere, vel in arte Dialectica eis vti: quos ad mēses multos, imō ad annos, si audias & diligenter dicere poteris. Præceptor totam in se habent, in materia contra dictoriarum, innumera, & adducere nouas, impositiones, suppositas, adducere nouas, simplices, mixtas, de ly c, de ly d, & confusas: quorsum, consequentias de ly vterque fingere? Et si de exponibilibus fiat sermo, nullus, tribulos & spinas, quos talis germinat terra, poterit si ne pedis latione pertransire. Expertus loquor, & doleo annos consumptos in istis, sine fructu. Post exantlatos labores, post iuuentutis conatus, extēdens manum, nihil potui inuenire, nisi tempus irremediabile, deperditum. Venerunt verò Saturnia regna iam aureum seculū, reuertuntur ad sanam mentem, qui aliquādo insani erant conuersi sunt: & qui obcecati tunc temporis erant, si adessent nobiscū, recta saperent. Sic sentit grauissimus, ac doctissimus christiani tatis exemplar singulare, Doctor Ciruelo in breui, & casta, quam edidit Dialectica. Sic etiā Ludonicus Caruajal, in suo primo sententiæ de re situta Theologia: sic & alij graues, pariter & docti iuuant. Inter quos Titelmanus (iudi-

Quintilianus.

Sapientia.

Luca.

Ciruelo.

Caruajal.

Titelman.

cio meo) palmam obtinet: qui in Dialectica, & Physica, vnicum rotius eruditionis, & sanæ mentis præbuit exemplum, ex ipso principe Aristotele, tanquam è fonte hauriens quicquid extrahendum erat, grana colligens omnia: & si quid, palearum nomine in Aristotele foret, sub silentio pertransiens. Fuit & ante Titelmanum, Rodolphus Agricola, qui pro meritis vix laudari queat, qui in sua de inuentione Dialectica, quam procul à tergo sunt sophismata relinquenda docet. Nonnulli etiam hac nostra ætate in pretio sunt, qui ex ipso proprio puteo Aristotelico, nō sine dexteritate, ad profectum nostrum aquam coram posuerunt. Inter quos merito annuerandus Doctor Villalpando, Segobienfis, qui Compluti relictis nominis, quæ necessaria sunt, nobis donauit. Hæc omnia nos instruunt, fidem eis adhibendam. Verum vnum, quod maximē nos mouere debeat, experientia. Periculum enim fecimus (non solum semel atque iterum) tradentes discipulis nostris, in breui consumentes tempora multa, scientiam ipsam attingentes Theologiam, intantum profecerunt, vt hominum vincant spectationem. Quippe qui per latos campos spaciati, in doctrina Sancti Thomæ, nil istarū naniarum, & sophismatum offendentes, euaserunt singulariter docti. Et in aperto est, illa nouiter adinuenta dogmata, non solum necessaria non fore, ad veram sapientiam, sed potius, si non nociua, saltem nullius momenti. Quapropter rationem habentes temporis, & profectus discipulorum, solum Dei gloriam in hoc negotio spectantes, mediam tenendo viam, regiamque: neque ad dextram, neque ad sinistram declinabimus.

Hæc disciplina, vna ex septem liberalibus, tertium seruās locum, in tribus sermocionalibus: scientia rationis merito dicta est. Quam in duas diuidemus partes. In prima quicquid spectat ad tractatum Summularum ponemus: cui & addemus, locorum, & elenchorum tractatum. Et in secunda parte erit de Dialectica, (quam vocant magnam) consideratio.

C A P. I.
De definitione.

SED QVIA OMNE ignotum si incomplexū est, & simplex vox, definitione, seu diuisione, cognosci habet: atque quā terminū definiamus, quid sit definitio declaremus, grossa Minerua id tradentes.

Defini-

De definitione. Capit. I.

Quid definitio. Definitio est oratio naturam rei, aut termini significationem exponens. Vel ut ab alijs sic, Definitio est oratio brevis, manifestatiua definitionis, cum quo convertitur. Vel sic, Definitio est oratio explicans modum significandi, vel significatum termini. Quocunque modo definitio- nis detur definitio, constat per eam declarari ignotum. Nam si ignotum non faciat cognosce- re, & manifestet: nomen non retinebit defini- tionis. Hoc complexum, animal rationale, de- finitio est hominis: quia id quod erat ignotum in termino, homo, explicatur: cum efficitur ma- nifestum, esse animal, & rationale. Nam homi- nis explicatur natura: & per hanc breuem ora- tionem, manifestatur definitum, & declaratur termini significatio. Similiter in hac, Album, est corpus habens albedinem. Modus signifi- candi de ly album, per hanc breuem orationem de- claratur, & quod erat in illo termino album, in- clusum, & ignotum, manifestum efficitur.

Diuisio defi- nitionis. Antequam conditiones requisitas ad bonam definitionem explicemus, oportet diuisionem definitionis assignare. Duplex enim est, quædam vocatur quid rei, & alia quid nominis. Pri- mum exemplum propositum, est definitionis quid rei, nam per illam naturam rei explicatur, scilicet, hominis, & hæc rursus subdividitur.

Quid rei triplex. Definitio quid rei triplex, quidditatiua, de- scriptiua, & causalis. Quidditatiua, est metaphy- sica, & physica. Prima est, quæ per genus, & dif- ferentiam datur, ut hominis definitio. Nam ani- mal, est genus, in quo communicat cum brutis: rationale tamen est differentia, per quam a bru- to distinguitur. Si tamen sic homo definiretur, est quoddam compositum ex corpore, & ani- ma rationali, diceretur physica definitio: quia per partes hominem componentes, & integran- tes, physice, datur.

Descriptiua ea est, per quam definitum descri- bitur, & declaratur: non per essentialia eius, sed per accidentia. Ut si hominis naturam explices est animal risibile, maximi cerebri, pessimi odoratus, & præ excellentis tactus.

Causalis. Causalis, est quæ per causam. Et quia quadru- plex est causa, efficiens, finalis, formalis, & mate- rialis: quomodolibet res ipsa manifesta redda- tur, per aliquam causarum, definitio quid rei causalis dicitur. Ut si domus velis definitione signare: Domus, est quid constans ex lapidibus, & lignis, quadrati formam retinens, a domifica- tore constructa, ad nos a frigore, & tempestate protegendum: in hac omne genus causæ tactum est, & ipsa definitio causalis erit.

Quid nomi- nis. Definitio quid nominis, illa est, quæ signifi- cationem termini declarat. Ut album, est res albe- dinem habens. Et in definitione definitionis,

proposita: particula illa, naturam rei, propter definitionem quid rei, posita est, & illa, vel ter- mini significationem: propter definitionem quid nominis.

Conditio de- finitionis. Bonæ definitionis tres solent assignari condi- tiones. Prima: ut constet ex genere & differen- tia definiti: ut supra declaratum est.

Secunda, ut clarius distinctiusque significet, quam definitum. Ex qua inferitur, quod dicunt communiter: definitum, non debere intrare de- finitionem: si enim intraret, non clarius signifi-icaret definitum.

Terti- est, ut definitio nec diminuta, neq; su- perabundans sit: ob id, ista non est adæquata ho- minis definitio. Homo est animal: deficit enim. Et hæc est mala definitio: Homo est animal ra- tionale, & mortale: quia superabundat, morta- le, cum alia ab homine mortalia sint: & sic loco differentie non posset poni. Et est quod dici- tur, definitionem orationem esse breuem. Iam opus esset, si omnia exacte in principio essent tradenda, declarare, quid genus, quid differen- tia, quid accedens, de quibus infra specialis erit consideratio suo loco, in secunda parte. Sed ta- men pro nunc, genus dicitur: quia est terminus, ad alium quidditatiue superior: ut animal respe- ctu hominis, nam de homine, animal dicitur. Si enim homo est, & animal erit: & essentiali- ter de homine dicitur, quod sit animal, nam ad essentialiam eius pertinet, & non per accedens.

Differentia est, per quod id, quod definitur, differt ab alijs contentis sub eodem genere. Ut ly rationale, in hominis definitione est, per quod homo, licet sit animus, sicut leo est ani- mal, differt tamē a leone, rationalitate, & ab ele- phanto, & ab omnib; alijs contentis, sub illo genere animal.

Accedens id est, quod adesse, & abesse intelli- gitur, sine essentiali rei corruptione. Ut albedo, vel musica, seu scientia in homine: non enim de essentiali, & rei natura est, quod homo sit albus, vel musicus: cum homo sit, qui istis careat.

Definitio licet sit oratio, non tamen vera, vel falsa dicenda: sed bona, vel mala. Si, per quæ, de- finitio est interrogatio fiat, esse quid rei, vel quid nominis, respondendum erit. Si tamē qua- lis bona, vel mala, dicendum: non vera, vel fal- sa. Sic enim habet usus dialecticorum. Et inter- rogatio quid definitioem quidditatiuam pe- tit: quales descriptiuam: a quo? causam efficien- tem: ex quo? materiale: per quid? formale: propter quid? finale.

Definitum, est res quæ definitur: seu quod per definitionem explicari contingit: & hoc duplex. Propinquum, scilicet, & remotum. Iuxta Neotericorum sententiam. Propinquum est, cuius

De diuisione. Cap. II.

13

est, cuius rei significatur, natura ut ab ipso signi- ficata, explicatur per definitionem. Ut homo, in hac definitione animal rationale. Nam hæc oratio eius rei significatur naturam explicat. Addidimus, ut ab ipso significata: quia risibile, non dicitur propinquum definitum: nam li- cet naturæ risibilis sit explicata per hanc oratio- nem, animal rationale: non tamen in quantum per illam terminum risibile importatur: sed ut per ly homo.

Definitum remotum, est res ipsa, seu natura, vel proprietas per definitionem explicata. Ut in proposita definitione, Petri natura declarata est. Ob id in ly homo est animal rationale: homo erit definitum propinquum, & Petrus erit definitum remotum. Et nominis congruentissi- me imposita videntur, ut homo propinquum: quia magis proprie, & primo per definitionem explicatur: singulare tamen inclusum in illo co- muni, a remotis: ob id definitum remotum. Ali- quando tamen contingit idem esse definitum propinquum, & remotum. Ut hic, definitum re- motum est, res seu natura explicata per defini- tionem. Veram intelligas ista, vocabula im-posita: quia ad scholas ducere non possumus (ait Aristoteles) res, utimur terminis pro rebus. Ob id, terminus homo, dicitur definitum propin- quum: quia primo de eo mentio, remotum ta- men, Iohannes vel Petrus quia secundario.

Et addere solent ad bonam definitionem ne- cessario requisitum, definitum conuertibile esse cum definitione. Ut: est homo, ergo ani- mal rationale: est animal rationale, ergo & ho- mo. Et de quocunque de quo verè dicitur de- finitio, de eodem & definitum. & de quocunq; negatur vnum, & liquet in. Sicut si homo non est, nec animal rationale erit: & si de Iohanne verè dicitur, quod homo animal rationa- le dicitur.

Aduertendum tamen est, verba in definitio- nibus non dicere actum, sed aptitudinem. Nam etiam si homo in mundo non esset, definitio hæc esset bona, est animal rationale: potest em- re, quæ non est, definiri verè: neq; in hoc est fal- sitas, quia verba illa solum in actu signato po- nuntur, & non in actu exercito.

Modi definendi quamplurimi signantur. Boetius ex patre Augustino: sed tamen omnes continentur in supra dictis.

Consideratione tamen dignum est: illam su- præ in exemplo positam definitionem quid no- minis: album est corpus habens albedinem, sic esse definitionem quid nominis, ut etiam sit quid rei: secundum tamen diuersas consideratio- nes. Nam si hæc seorsum sumatur, dum nil actu explicat, est quid nominis definitio: quia per

plures terminos, & plures significationes, vnâ inuoluta, & obscura explicat, & ideo termini significationem. Sed quatenus explicatiua est proprietas: quod est habere albedinem, in or- dine ad principale significatum definiti, cuius- cunque sit illud, definitio quid rei est. Proprie- tas enim accidentalis est corporis, habere albe- dinem, sicut in descriptiua definitione quid rei contingit. Et sic secundum diuersam considera- tionem eadem est quid nominis, & quid rei de- finitio. Et si volumus assignare signum, per quod notum erit quando quid nominis, & quando quid rei, dicit Magister Iacobus de Naueros in suis ad dialecticam considerationibus, considera- tione quarta: quæ definitio est prædicatū re- spectu sui subiecti in propositione cuius copu- la primæ impositionis est, tunc definitio est quid rei. Ut ibi, album est corpus habens albedinem. Vocatur copula talis, quia non importat pro- prietatem Logicam, Gramaticam, vel Rhetori- cam: ut iste, est, currit, laborat, &c. Et secunda im- positionis: si illa importet: ut significat, suppo- nit, ampliat, &c. Et quidem huius ratio est: quia tunc proprietas (licet accidentalis) declaratur subiecti illius, in quo albedo est. Si modò rem intelligas, non faciendū est vis in nomine, sed loquaris ut multi loquuntur.

Quando verò est pars prædicati: respectu sui definiti, cuius copula est secundæ impositionis, & a parte prædicati ponitur aduerbium simili- tudinis inter definitum, & diffinitionem, tunc quid nominis celsenda est definitio. Ut in hac, ly album significat sicut ly corpus habens al- bedinem.

Ex quo inferitur communiter, terminos in de- finitione quid rei sumi personaliter, hoc est pro- rebus significatis. Et in definitione quid nomi- nis, materialiter: quia pro dictionibus.

Hic obiter notandum: Dialecticorum esse co- suetudinem, ut illo termino ly ad demonstnan- dum, vel loquendum: ut ly homo, & valet sicut ille terminus hō. Quomodo ad logicū spectet definire per formam ut docet Aristoteles in primo de anima in fine, non est locus hic aptus pro ty- ronibus, in libris posteriorum trademus.

CAPV T. II.

De diuisione.

DIUISIO, EST ORA- tio totam communitatem, seu generalitatem termini expli- cans per terminos oppositos, & minus communes. Ut anima- liū, aliud rationale, aliud irra- tionale.

Quid diui- sio.

rationale. Hac oratione, declaratur significatio communis, & generalis de ly animal: quæ est se extendens ad plura per terminos inferiores, & minus communes, scilicet rationale, & irrationale: tanquam si in veritate res quanta in partes diuidatur: & totum appareat in partes factum, & distinctum: sic in diuisione Logica apparet. Nam animal, tanquam quoddam totum, rationale & irrationale continens, in partes suas diuisum apparet. Et illi termini sunt oppositi, rationale, & irrationale. Quodlibet istorum, scilicet rationale, & irrationale, dicitur membrum diuidens: & membra simul sumpta diuisio dicuntur: per quæ explicata redditur cõmunitas ipsa diuisi.

¶ Diuisum, est ille terminus cuius cõfusa & generalis significatio explicatur, per diuisionem, seu per membra diuidentia: siue dicas, animalium aliud rationale, aliud irrationale, siue in singulari: animal, aliud rationale, aliud irrationale: semper est verum, diuisum, esse animal: quia eius significatio partita, & explicata est, per illa membra diuidentia.

¶ Sicut de definitione dictum est, scilicet quod licet sit oratio, non tamen vocanda vera vel falsa, sed bona vel mala: sic & de diuisione, bona quidem dicenda, si conditiones obseruet: mala tamen, si eis careat.

¶ Requisita ad bonam rei diuisionem sunt, primum, quod singula membra diuisionis sint inferiora ad diuisum. Hoc patet: quia cum per terminos minus communes debeat fieri explicatio termini cõmunioris, oportet vt inferius sit membrum diuidens, quàm sit diuisum. Sicut pars, non tantum debet contineri, sicut totum. Sic in exemplo proposito, rationale, minus cõmune est, & inferius ad animal: nam in animali brutum continetur, & ad id extenditur, cum verè brutum, sit animal. Tamen sub rōnali, non continetur nisi solum homo, & non brutum. Similiter de alio membro, irrationale, dicendum.

¶ Requiritur, 2. quod diuisio tota, conuertatur cum diuiso. Hoc est, de quocunque dicitur diuisum, dicatur & diuisio, & e contra. Sicut de quocunque est verum dicere, quod est animal: de eodem & verum erit, quod rationale, vel irrationale: & e contra, de quocunque de quo verificatur hoc totum disiunctum, rationale, vel irrationale: & verificabitur diuisum animal. Ob id hæc nō esset bona diuisio: animalium, aliud album, aliud nigrum: nam dato animali alterius coloris, verum esset animal, & tamen diuisio ei non conueniret: licet si sic, esset sufficiens: animalium quoddam album, quoddam nigrum, aliud neque album, neque nigrum.

¶ Requiritur, 3. quod membra diuidentia sint

opposita saltem formaliter. Illa sunt opposita realiter, quum de se inuicem non possunt verificari, vt rationale, & irrationale. Non enim fieri potest, vt idem sit rationale, & irrationale. Et realiter quidem opposita, siue contrariè, aut cōtradictoriè, aut priuatiuè, aut relatiuè, vt album, & nigrum: homo, & non homo: cecus, & videns: pater, & filius.

¶ Formaliter sunt membra opposita, quum licet possint de eodem verificari, eorum tamen rationes formales sunt diuersæ. Hæc enim bona est diuisio: bonorum, aliud honestum, aliud vile, aliud delectabile. Et quidē omnia tria, bona, in bono honesto virtutis concurrunt: & de virtute verificantur. Et sic realiter non sunt membra opposita: sed tñ formaliter sic. Si enim bonum honestū definiatur, non eandem habebit quid rei definitionem, quam habebit bonū vtile, seu delectabile. Non enim vnum bonū includit necessariò aliud, cum detur vtile, quod minime sit honestū. Licet in honesto: accadat omnia bona conuenire. Nec sufficit membra diuidentia sint aliquo modo formaliter diuisa: nam vt ait Boëtius. Hæc non est bona diuisio: animalium, aliud rationale, aliud bipes. Quia licet ratio, diuersa sit aliquo modo, vt aliqd sit bipes, quod non rationale: tñ cuiusque conuenit ratio primi, & ei conuenit ratio secundi, cum omne rationale sit bipes. Nec hæc: hominum, alius sensibilis, alius aptus natus ridere. Quia membra nec realiter, nec formaliter sunt opposita.

¶ Addi communiter solent vna alia bonæ diuisionis conditio, vt omnis bimembris sit: vel saltem reducibilis ad duo membra. Quod verum est, per terminos cōtradictoriè oppositos: sed tamen non videtur aliud idere ad bonitatem. Aequè bona est hæc: colorum, aliud album, aliud nigrum, aliud medium, sicut hæc: aliud album, aliud non album.

¶ Verum est tamen, vt inquit Boëtius, ex quo ista conditio videtur originem trahere, si non esset penuria nominum, omnis diuisio per duo membra solum deberet fieri: vt si esset vñ nomen absolutum omnium brutorum fieret optimè diuisio. Animalium, aliud homo, aliud, a, &, a, esset nomen omnium specierum. Verum quia tale nomen non datur, vt explicetur tota cõmunitas diuisi, oportet vel omnes numerare species, vel per membra opposita diuidere.

¶ Ex hoc tamē infertur semper diuisionem debere fieri per membra quàm paucissima. Et sic diuisio illa quæ cõmuniter datur terminis in mentalem, vocalem, & scripturam, posset assignari terminorum, alius mentalis, alius sensualis, & rursus, sensualis, alius scriptus, alius vocalis.

¶ Hæc enim conditiones requisitæ dicuntur ad diuisionem

realiter opposita

formaliter opposita

Totum in partes diuiditur.

Aequiuoci in sua æquiuocata.

Generis in species.

Generis in differentias.

Determinatio non diminuitur.

uisionem rei, nō ad diuisionem nominis æquiuoci in sua æquiuocata. Nam hæc bona est diuisio. Canis, alius latrabilis, alius caelestis, alius piscis marinus. Sed tamen nullum membrorum inferius est ad diuisum. Nam non sunt membra illa, species, sub genere, vel indiuidua sub speciebus. Similiter coniunctum ex membris diuidentibus, non conuertitur cum diuiso: quia diuisum illa tria, non vno eodemque cōceptu significat, sed diuersis in cōmūctim sumptis. Non enim ly canis potest summi secū dūtres conceptus iungere. Nam, non esset vnus terminus, sed plures. Quia, vel accipitur, vt significat piscem, & tunc non conuertitur cum membro, quod significat latrabilem: sed est disparatus cum eo. Solum enim cum illo membro significat, si fidus conuertitur.

¶ Cum ergo diuisio nil aliud sit, quàm quædā partitio, vt dictum est, multipliciter contingit, totum in partes diuidi.

¶ Primo, terminus vniuocus in sua vniuocata: animalium, aliud leo, aliud homo. Animal qui diuiditur, est vniuocus terminus: quia vnicō conceptu sua significata importat: vt infra dicemus. Vniuocata sunt homo, & leo, quia in clusa in vniuoco.

¶ Est & diuisio æquiuoci in sua æquiuocata. Vt canis, alius latrabilis, alius marinus, alius caelestis. Hæc ideo, quia ly canis, æquiuocus est terminus, plura significans: non sub eadem ratione. Nam licet nomen sit commune, ratio substantiæ, id est definitio, diuersa est. Et ipsa membra diuidentia, æquiuocata dicta sunt, quia in æquiuoco inclusa.

¶ Sequitur & diuisio generis in suas species. Vt animalium, aliud equus, aliud Elephas: siquidem animal, genus est æquiuocum: vt latius infra, cum de prædicamentis agemus in secunda parte.

¶ Est & generis in suas differentias: vt animalium, aliud rationale, aliud irrationale. Rationale enim differentia generis dicitur, vt cum ipso genere speciem constituat. Irrationale tamen non est propria differentia alicuius speciei brutorum: sed quia non sunt propria nomina differentiarum, in brutorum speciebus, negatione ad rationale, bruta designamus.

¶ Speciei in sua propria indiuidua contingit. Vt hominum, alius Petrus, alius Paulus.

¶ Totius in modo, vt vocum, alia significatiua, alia non significatiua. Dicitur totum in modo: quia sine limitatione sumitur, & partes in diuisione cum determinatione, sed non diminuitur.

¶ Tunc enim dicitur determinatio non diminui: quum totū de parte vniuersaliter prædicatur. Vt in exemplo proposito. Vox significatiua

ua, vox est: tamen in hac: animalium, aliud viuens, aliud pictum: ibi pars sumitur cum determinatione diminuenti: quia totum non prædicatur absolute de parte. Non enim est verum, animal pictum est animal: nam analogum per se sumptum, stat pro suo famosiore significato.

¶ Etiam cōtingit partitionem, seu diuisionem fieri, subiecti in accidentia. Vt animalium, aliud sanum, aliud ægrum. Hominum, alius albus, alius niger: & accidentis in subiecta. Vt sanorum, aliud homo, aliud leo.

¶ Accidentis in accidentia. Vt coloratorum, aliud album, aliud nigrum. Quia diuisum accidentis dicit, & membra diuidentia similiter.

¶ Est etiam diuisio æquiuoci a consilio in sua æquiuocata. A consilio: seu alijs verbis, analogi in sua analogata. Exemplum: vt hominū, alius viuus, alius pictus. A consilio æquiuocus, est homo: quum vnum principaliter significet, & per similitudinem hominē pictum, & per analogiam. Sanorum, aliud animal, aliud medicina, aliud vrina. Nam sanitas, principaliter de animali, quia in eo est subiectiuè, formaliter, & principaliter. De medicina tanquam de causa efficiente: de vrina tamen, vt designo.

¶ Est diuisio totius quanti, in suas partes quantitatis. Vt hominis in sua membra. Et sic discretæ quantitates, in binariū, & ternariū. Est & diuisio totius, in suas essentielles partes: vt ens naturale cōpositum, diuiditur in materiam, & formam, &c.

¶ Totum potētiāle diuiditur: vt animæ, alia potētiā intellectiua, alia volitiua, alia memoratiua.

¶ Exercitij causa contra dicta de diuisione formatur argumentum. Hæc optima diuisio est: animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medium. Sed tamen de aliquo dicitur diuisio, de quo non diuisum: patet: nam de lapide est verum dicere, quod sit album, & tamen non est verum, quod sit animal, ergo.

¶ Secundo sic, hæc est bona diuisio. Quantitatum, alia discreta, alia continua. Et tamē ly quantitas discreta, non est inferior terminus ad diuisum: quia quantitas discreta significat omne illud, quod partes separatas potest habere: sed omnis quantitas est idem, quia etiam continua potest partes separatas habere: non ergo bene sunt conditiones bonæ diuisionis posite.

¶ Ad primum argumentum solutio constat, quia diuisum non sumitur substantiuè, sed adiectiuè. Et sic semper intelligitur in quocunque membrorum. Et si de lapide, nullum membrum diuisionis verificatur: quia in quolibet intelligitur animal. Nam ibi aliud album, subintelligitur animal, & aliud nigrum, etiam intelligitur animal.

¶ Ad

Accidentis in accidentia.

Argumentum.

Ad primum.

De consequentia. Capit. III.

Ad secundum. Ad secundum, patet solutio: negando, quod quantitas discreta non sit inferior ad ly quantitas. Nam quantitas absolute, superior est, & genus quoddam ad continuam, & discreta. Et quantitas discreta, inferior est: quia quantitas discreta importat habere partes separatas actus: quod tamen quantitas absolute non dicit.

Notandum. Hic obiter notandum, ut optimè magister Soto notat, ex illa conditione bonæ diuisionis, scilicet, quod diuisum, & diuisio oportet sint termini conuertibiles: sequuntur illi modi arguendi Dialectici. Primus à conuertibilibus. Si a diuiso, ad diuisionem, & e contra: tam affirmatiue, quam negatiue. Ut bene sequitur: est animal, ergo rationale, vel irrationale. Et e contra. Similiter: non est animal, ergo nec rationale, neque irrationale.

Secundus modus, à toto diuiso, cum negatione vnius membri, ad positionem alterius (si diuisio bimebris sit,) & si trimembris, ad positionem aliorum membrorum: ut bene sequitur: est animal, & non est rationale: ergo irrationale.

Similiter, & iste modus validus, à positione vnius membri, ad negationem alterius. Si membra sint opposita realiter, bene valet: est rationale, ergo non est irrationale. Non tamè valet: hoc est honestum: ergo non est delectabile. Quia membra in diuisione, opposita sunt formaliter, & non realiter. Si tamen quis argumentum format, de scuto pro medietate albo, & pro medietate nigro, est coloratum: & tamen nec album neque nigrum, ergo non fit conuersio diuisi & diuisionis. Concedo scutum coloratum: & quum sequitur, non tamen album neque nigrum: concedo, & eò diuisio non est sufficenter posita, deberet membrum addi, vel diuersis coloribus coloratum. Et sic bona esset consequentia.

Sed quia memoriam fecimus consequentiarum, & argumentationis, necessarium videtur, etiam pro tyronibus nonnulla hic tanquam præambula tradere.

C A P. III.

De consequentia.

AR G V M E N T V M, seu consequentia: est oratio composita ex antecedente, & consequente, & nota illationis. Ut si dixerò: Petrus currit, ergo Petrus mouetur. Ibi antecedens est, Petrus currit: consequens est, Petrus mouetur: ly ergo, est nota illationis. Ab alijs definitur sic, Con-

sequentia est propositio, in qua alterum ex altero denotatur inferri. Ut si Petrus disputat: Petrus loquitur. Hic alterum, scilicet consequens Petrus loquitur, denotatur inferri ex illo altero, Petrus disputat.

Antecedens est illud, ex quo denotatur aliquid sequi. Ut in exemplo dato, Petrus currit, antecedens est: quia ex illo aliquid denotatur sequi, scilicet consequens.

Consequens: quod denotatur ex alio sequi, scilicet ex antecedente.

Aduertendum tamè, inter hos terminos, quo vltus est apud Dialecticos: medium, argumentum, argumentatio: esse differentiam, ut medium sit, quicquid adducitur ad probandam aliquam conclusionem: siue effectu consequatur, siue non. Argumentum tamen, addit supra medium, ut probatum sit conclusionis, & sic argumentum quasi arguens mentem. Et definitur à Boetio, est ratio rei dubie faciens fidem. Argumentatio verò, est complexum ex argumento seu medio, & conclusionem. Et hæc, alio nomine vocatur consequentia. Quo tanquam vocabulo vltatori, utendum erit.

Etiā considerandum, contingere pro antecedenti duas esse propositiones, ut hic: omnis homo est capax beatitudinis, insulani sunt homines, ergo insulani sunt capaces beatitudinis. Eo quod sunt creaturæ rationales. In tali argumentatione, prima propositio, vocatur maior, scilicet, omnis homo capax est: secunda vocatur minor, quæ secundo loco posita est: insulani sunt homines.

Illi qui dicunt, consequentiam esse, in qua denotatur aliquid ex alio inferri: ob id dicunt, ut comprehendat consequentiam malam, quæ licet mala sit, consequentia tamen est: in qua non sequitur consequens ex antecedente. Alias bona esset, sed videtur sequi. Ut si quis diceret: Petrus disputat, ergo Petrus est doctus: consequens non sequitur ex tali antecedente, sed videtur sequi: datur enim, quod quis disputet, & quod non sit indoctus.

Pro quo notandum, duplicem esse consequentiam, scilicet bonam, & malam. Bona illa est, in qua non potest dari antecedens verum, & consequens falsum. Ut si Petrus viuit, habet animam. Non enim potest dari verum esse, quod in antecedente, quin sit verum, quod in consequenti, & ex opposito.

Consequentia mala ea est, in qua potest dari verum esse antecedens, consequenti existenti falso. Ut Petrus mouetur, ergo Petrus currit. Dato enim, quod deambulet, verum est, quod antecedens ostendit, & falsum, quod per consequens manifestatur.

¶ Nun-

De consequentia. Capit. III.

Consequentia non vera. ¶ Nunquam dicitur consequentia vera, vel falsa, sed bona, vel mala. Et est verum, quod consequentia quæ semel est bona, semper erit bona. Et quæ semel mala, semper erit mala.

¶ Triplex est consequentia. Cōditionalis, causalis, & rationalis. Quando illatio significatur per ly si, est condicionalis. Per ly quia, causalis. Rationalis, per ly ergo. Ad veritatem conditionalis sufficit consequentiam esse bonam: ut si sol lucet, dies est. Ad veritatem rationalis, quod antecedens, & consequens sit verum: & causalis quod sit verum, & antecedens sit causa consequentis: ut quia avis habet alas, volat.

¶ In conditione & causali, propositio quæ ponitur immediate post ly si, vel quia, antecedens est: & quod sequitur, consequens. In rationali tamen, quæ copulam præcedit, seu notam ipsam: ut. Homo currit: ergo homo mouetur, ly homo currit.

¶ A summis istis ponuntur nonnullæ regulæ, in discernendis consequentijs, vel modum arguendi in ipsis, prior est.

1. Ex vero, non nisi verum: ex falso, quandoque verum, quandoque falsum. Iste modus arguendi est infallibilis. Hæc consequentia est bona, & antecedens est verum: ergo & consequens. Nam dato opposito, si antecedens est verum, & consequens falsum, esset mala: nam illa mala est, vbi supra diximus, in qua datur antecedens verum, & consequens falsum: tamen non sequitur: antecedens est falsum: ergo & consequens. Nam hæc valet: homo est irrationalis: ergo Deus est: sicut hæc: homo est irrationalis: ergo homo est lapis, hæc de materia valet.

2. Secunda regula. Ex possibili, nunquam sequitur impossibile. Qui laretur in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum. Patet: homo currit: ergo homo est lapis, cui antecedens sit possibile: datur quod sit verum: & consequens est impossibile, iam esset in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum, quod repugnat.

3. Tertia. Ex necessario nunquam sequitur contingens, neque impossibile. Et sicut necessarium ex quolibet: ex impossibili, quodlibet. Exempla sunt, Deus est: ergo homo currit: non valet quia dari posset antecedens verum, & consequens falsum: oportet ergo sit etiam consequens necessarium, scilicet, Deus est: ergo Deus immortalis est. Etiam non potest ex necessario sequi impossibile: quia esset falsum. Necessarium ex quolibet: sequitur quia non potest esse falsum: & nunquam erit mala consequentia: sicut si dicas: homo currit: ergo Deus est. Siue quomodolibet sumas in antecedente, semper, si consequens est necessarium, consequentia erit bona.

¶ Quarta. Si consequens bonæ consequentiæ est falsum, necessario & antecedens erit aliàs datur antecedens verum, & consequens falsum.

¶ Quinta. In omni bona consequentia oppositum consequentis infert oppositum antecedentis: ut homo currit: ergo homo mouetur: sed nullus homo mouetur: ergo nullus homo currit.

¶ Sexta. In omni bona consequentia, oppositum consequentis repugnat antecedenti: homo currit: ergo homo mouetur. Hæc duo non stant simul: nullus homo mouetur: & homo currit. Non tamen est necessarium, quod oppositum antecedentis repugnet consequenti: nam in exemplo hæc stant: nullus homo currit, & homo mouetur.

¶ Quamuis Arist. primo de anima argumentetur ex opposito antecedentis ad oppositum consequentis sic. Si anima habet operationem propriam, est separabilis à corpore: ergo si non habet operationem propriam non est separabilis à corpore. Et quidem regula tenet verum: quando antecedens & consequens sunt de inesse, ut si homo est, animal est. Sed quando antecedens est de inesse & consequens de possibili valet, ut docet Arist. ut visibile est animal, ergo possibile est quod sit homo: sed non est animal, ergo non est homo. Et Aegidius Romanus dicit, quod quando condicionalis est de terminis conuertibilibus, tenet à destructione antecedentis in quo sensu loquitur Arist.

¶ Septima. Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur ad antecedens: homo currit: ergo homo mouetur: sequitur. Homo mouetur: ergo homo non quiescit. Hoc idem ex antecedente: homo currit: ergo homo non quiescit: similiter verum est, quicquid antecedit ad antecedens bonæ consequentiæ, antecedit ad consequens: & quicquid repugnat consequenti, & antecedenti repugnat. Exemplum: homo disputat: ergo homo loquitur: ad antecedens antecedit: homo argumentatur: ergo homo disputat: sic sequitur: homo argumentatur: ergo homo loquitur.

¶ Quia ergo iuuenem tyronem informamus, modum argumentationis sermo est, oportet seruetur modum debitum inter arguendum, & respondendum. Conuenit enim totum propositum ab arguente, semel resummi à respondente: quod est categorice respondere. Rursus, semel resumpto argumento, à principio incipiendo: & si antecedens sit verum, concedat: si falsum, negat: si dubium, dubitet: si æquiuocum, distinguat: & si impertinens, dicatur, transeat. Illis quinque verbis, poterat uti respondens. Si tamè consequentia neganda sit, secundo resummat, & dicat: nego consequentiam. Si verò in antecedenti duæ fuerint propositiones, maior, & minor,

nor, & una sit vera, & alia falsa: poterit concedere antecedens pro illa parte, pro qua est verum, & negare pro alia: ut si diceret: homo currit: & homo est irrationalis: ergo homo non movetur. Supposito, quod currat, potest dicere: concedo antecedens pro maiori: sed nego pro minori. Nunquam tamen Dialecticus concedat, vel neget consequens: licet, si distinguendum est, possit facere. Ratio est: quia si antecedens est concedendum, quia verum, prius deberet dicere, concedo consequentiam: Et si consequens negandum: quia falsum, & antecedens erat concessum: oporteret negare consequentiam. Demus exemplum. Contra definitionem consequentiae sic argumentor: in hac propositione: In hac, denotatur aliquid ex aliquo sequi, est propositio, in qua denotatur aliquid sequi: tamen non est consequentia: ergo definitio est mala. Dicat respondens: Quando sic argumentaris: In hac propositione: In hac, denotatur alterum ex altero sequi, quae se ipsam demonstrat, est propositio, in qua denotatur alterum ex altero sequi, & tamen non est consequentia: ergo mala est definitio. Quando sic argumentaris, haec: Ex hac denotatur alterum ex altero sequi, est propositio, in qua denotatur alterum ex altero sequi: nego maiorem. Dicit arguens: probo sic. In ea significatur alterum ex altero sequi: ergo. Hic dicat, nego consequentiam: quia licet id significet, tamen non sic est: eo quod in definitione, consequentiae notari alterum ex altero sequi est, in diversis propositionibus, quae una ex alia inferitur. Hoc est dicere, quod ly de notatur, non dicit actum signatum, sed actum exercitum.

¶ Arguens utetur istis verbis: probo, improbo, replico, arguo, argumentor, sequeretur. Nunquam tamen arguens utatur verbis respondentis: neque contra respondens, verbis arguentis.

¶ Si forte dicat arguens, ex hoc sequitur hoc: tunc respondens poterit dicere, concedo sequentiam: vel nego sequentiam.

Argument.

Solutio.

C A P. IIII.

De propositione.

Vandoquidem de propositione hic mentio facta est, & de oratione, consentaneum est aliqua praeludia tradere: & primo de oratione.

¶ Oratio, est vox significativa, cuius pars separata aliquid significat. Vel est, dictiones congrue se habentes: ut haec: homo albus, est oratio: quia pars albus, separata, & ho-

Quid sit oratio.

mo, aliquid significat. & haec: homo est creatus ad beatitudinem, est oratio: quia partes separatae aliquid significant: nam sunt ibi dictiones, congrue se habentes.

¶ Oratio duplex, perfecta, & imperfecta. Illa perfecta est, quae generat perfectum sensum: & propositio vocatur, ut, homo est ad imaginem Dei factus. Haec est propositio, & oratio perfecta. Et ideo perfecta: quia perfectum sensum generat in animo audientis. Haec tamen, Petrus curreret, oratio vocatur. Homo albus etiam oratio dicitur, sed non propositio.

¶ Propositio, est oratio vera, vel false significans. Verum, ut ista: homo est a Deo creatus. Falsum, ut ego curro, cum sedeo: ob id dicitur quod duplex sit propositio: vera, & falsa. Illa vera, quae significat ita esse, sicut est: ut homo est rationalis. Falsa, quae significat aliter esse, quam est: ut homo est brutum. Solet a nonnullis addi in definitione propositionis, quae significat verum, vel false indicando: insinuantem solam indicationem orationem esse propositionem: quia perfecta est oratio.

¶ Propositio duplex, Cathgorica, & Hypo-
thetica. Illa dicitur Cathgorica, quae habet subiectum, copulam, & praedicatum tanquam partes sui principales. ut, Deus est infinitus: ubi ly Deus, est subiectum: & est, est copula: infinitus, est praedicatum. Ideo, est, copula dicitur: quia copulat, seu unit praedicatum, scilicet ly infinitus, cum subiecto, scilicet cum ly Deus. Dicitur, tanquam partes principales sui: nam licet habeat literas, & syllabas velut partes, non tamen sunt partes principales, sed minus principales. Solum dictiones sunt partes principales. Scilicet, ly Deus: ly est, & ly infinitus.

¶ Subiectum est, quod subijcitur alteri, scilicet, praedicato, vel de quo aliud dicitur, scilicet, praedicatum: ut in propositione proposita, ly Deus est subiectum: quia subijcitur ly infinito, vel quia infinitus dicitur de eo.

¶ Praedicatum est, quod praedicatur, vel quod de alio dicitur, scilicet, de subiecto: ut ly infinitus praedicatum est, quia praedicatur de ly Deus. Hic, praedicari de alio nil aliud est, quam dici de alio: vel praedicari est, verum & affirmativum, id est, in propositione vera, & affirmativa de alio dici.

¶ Est tamen considerandum, hoc quod est habere subiectum, copulam, & praedicatum, dupliciter contingere. Vno modo formaliter: alio modo aequivalenter. Formaliter est, ut in exemplo proposito. Virtualiter, ut si ista litera, a, imponeretur ad significandum tantum, sicut illa propositio in exemplo posita. Similiter in hac: Petrus legit: ibi praedicatum est inclusum,

Duplex oratio.

Propositio quid.

Duplex propositio.

Subiectum.

Praedicatum.

Verificari.

Notandum.

sum, id est, legens: ly legens est praedicatum, virtualiter ibi positum.

¶ Propositio Cathgorica rursus diuidit, in vniuersalem, indefinitam, particularem, & singularem.

¶ Vniuersalis illa est, cuius subiectum est terminus communis, determinatus signo vniuersali: ut haec, Omnis homo est animal. Signa vniuersalia haec sunt: omnis, quilibet, quicumque, nullus, non, & similia.

¶ Particularis est, cuius subiectum est terminus communis, signo particulari determinatus: ut quidam homo disputat. Signa particularia sunt: aliquis, quidam, quaedam, & similia.

¶ Indefinita est, quum subiectum est terminus communis, & nullo signo determinatur: ut haec, Homo disputat.

¶ Singularis est, cuius subiectum est terminus singularis, vel singulariter tentus: ut Aristoteles dicitur fuisse, vel hic homo est sapiens: nam in hac, homo, singulariter tenetur ratione illius pronomini demonstrantis, & restringentis, ut cum stet pro demonstrato: ob id singulariter tenetur.

Propositio affirmatiua.

¶ Diuiditur propositio, ut quaedam dicatur affirmatiua: alia negatiua. Affirmatiua, cuius copula affirmatur: ut angelus est incorporeus. Negatiua, cuius copula negatur: ut sola fides non iustificat.

¶ Solent & terminis sua certa habere vocabula in suis disputationibus: ob id ad interrogationem factam, quae est propositio? respondendum: Cathgorica, vel Hypoethetica. Et quanta est? quare, an sit vniuersalis, particularis, indefinita, vel singularis. Qualis? interrogat, an sit affirmatiua, vel negatiua. Ob id propositio ista, omnis homo naturaliter scire desiderat. Si quaeratur quae est? respondetur Cathgorica: quanta est? respondetur, vniuersalis: qualis est? Affirmatiua.

¶ Obiter notabis, in Cathgorica propositione, nullum obliquum oblique tentum posse esse subiectum, vel praedicatum totaliter. Ob id ibi, Petrus vidit leonem: ibi leonem non est praedicatum: sed ly videns leonem. Potest tamen esse pars extremi.

¶ Similiter est verum, nullum signum varians veritatem, vel falsitatem propositionis praecedens copulam efficitur pars subiecti. Et sic, in hac, omnis homo est sapiens: solum ly homo, est subiectum. Si tamen copulam sequitur, efficitur pars extremi.

¶ Propositio hypothetica est, in qua coniunguntur plures propositiones Cathgoricae, vel plura complexa propositionalia per aliquam coniunctionem. Ut, homo est substantia animata, & discurrit in suis operationibus. Hic coniun-

guntur plures Cathgoricae, quia duae, per copulam, &. Exemplum secundi: ut leo intelligeret si haberet rationem. Haec duo sunt complexa propositionalia.

¶ Complexum propositionale, est oratio imperfecta, cuius copula, si in copulam indicatiui mutetur: fiet propositio, ut si leo intelligeret. Illa copula, mutata in indicatiuum, scilicet, intelligit, fit propositio. Leo intelligit.

¶ Hypoetheticarum plures sunt species, secundum diuersitatem copularum, seu coniunctionum: est copulatiua, disiunctiua, conditionalis, causalis, rationalis. De quibus omnibus postea suo loco dicendum. Haec solum dicta sunt, tanquam quaedam praebula ad ea, quae dicenda sunt.

C A P. V.

De terminis.

VIA saepe incidit mentio de termino, consequenter tractandum erit de termino, & diuisione ipsius: multipliciter enim contingit.

¶ Terminus est, in quo resoluitur propositio. Sic Aristoteles soluitur propositio. Note. 1. Priorum, ut hic homo est disputans, ly homo est terminus, & ly disputans, & ly est: quia in illis resoluitur propositio. Resolueret, est totum in suas partes diuidere. Et Boetius. Terminos voco nomina, & verba, quibus nequitur propositio. Quod est apud Grammaticos dictio: est terminus apud Dialecticos.

¶ Definitur & sic, Est extremum propositionis. Vel sic. Est signum propositionis cathgoricae constitutum. Vel sic, Est signum ponibile in propositione. Ut ly homo est terminus, quia extremum propositionis. Ut in ista, homo currit: est signum constitutum istius, quia ex eo tanquam ex parte constat huiusmodi propositio. Est etiam signum ponibile: quia etiam si homo solitarie sit scriptus, terminus est, quia poni potest in hac, homo est animal. Ex quo ramus pendens ante tabernam, vel tabella posita praeforis domus, termini non vocantur: licet enim signa sint, scilicet, quod ibi venditur vinum, vel ibi declinent viatores: tamen non poni possunt in propositione. Dicitur constitutum propositionis Cathgoricae, ut excludatur ipsa propositio cathgorica, quae non debet vocari terminus: licet sit verum, quod constituat propositionem Hypoetheticam.

¶ Sic argumentor exercitij causa. Atramentum est signum ponibile in propositione, & tamen non est

Quid sit terminus.

Quid sit res solueret.

2. Termini definitio.

1. Argumentum.

non est terminus: ergo definitio est insufficiens. Pater maior: quia pot ex atramento scribi ille terminus, homo, & tunc poni in hac, homo disputat. Et probatur minor, quod non sit terminus: quia nec significatiuus, neq; nō significatiu⁹.

Solutio.
Quid est po
ni in poten
tia propin
qua.

¶ Solutio. Cum sic argumentaris : Atramentum est signum ponibile. Distinguo, vel in potetia propinqua, & sic nego, vel in remota, & sic cōcedo. Et ad esse terminum, est requisitum, possit poni in propositione in potetia propinqua. Et posse poni in potentia propinqua, est posse poni sine acquisitione nouæ significationis, & sine hoc quod fiat similis alicui termino Logico. Et quia per atramentum ex quo homo formatur, fit acquisitio nouæ significationis, & similitudo ad terminum logicum : atramentum nō est ponibile in potentia propinqua.

2. ARGUMENT.

¶ Contra aliam definitionem, scilicet, est signū
constitutiuum categoricæ propositionis. Illa
particula est superflue posita: ergo mala est de-
finitio. Probatur. Si recte esset posita, maxime
ad excludendam ipsam propositionem cathego-
ricam, quæ non debet dici terminus, vt dictum
est: sed non propter hoc. Patet, nam hæc, homo
est animal, potest poni in hac. Homo est ani-

Solutio.

est animal, potest poni in hac, & homo est animal
beatitudinis capax: ergo. Respond. negando
esse definitionem malam, & cōcedendo po-
sitam particulam. Et quando infero, sed hæc ca-
thorica ponitur in hac. distinguo, vel tan-
quam pars præcipua: & sic nego. Nō enim ibi,
homo est animal disciplinæ capax, totū ly ho-
mo est animal: ponitur t̃quam pars præcipua
determinata, quia solum est subiectū ly homo,
& prædicatum, animal beatitudinis capax.

3. Argum.

¶ Tertio sic. *Ly* bu⁹ est terminus: & tamen non est signum ponibile. Patet: quia nullibi potest poni, cum nō significet. Maior patet: quia hæc est propositio: bu⁹ est dictio, & subiectum necessario terminuserit.

¶ Ad hoc nonnulli dixerunt, ly buf, esse terminum: quia seipsum representat, sed tamen non videtur propria loquutio, cum de ratione termini sit, significare. Respondetur, ly buf, non esse terminum. Et quando argumentaris, ponitur subiectum in ista, buf est dictio, dico esse aliquod signum quod videatur terminus, & appareat, sed tamen non est: quia etiam ibi minime proprie significat, ob id quoties mentio de termino erit, intelligendum est de significatio.

4. Argu.

¶ Quartò. Alicui conuenit definitum, cum aliqua determinatione, cui non conuenit definitio cum eadem: ergo definitio non est bona. Patet ly leo, seorsum in pariete scriptum, est terminus extra propositionem, & tamen non est signum ponibile in propositione extra propositionem: quia repugnat quòd ponatur in pro-

positione extra propositionem.

Solutio. Supposito verum esse, ad bonam de-
finitionem requisitum, quòd si definitum de
aliquo dicitur cum determinatione: de eodem
& definitio cum eadem dicatur: vt si de anima-
li dicitur, quòd sit album: de eodem oportet di-
catur, sit substantia animata sensibilis alba. Di-
co, quòd illa determinatio, extra propositionem,
potest determinare ly signum, vel ly ponibile:
si primum, vera est: quia adhuc extra propo-
sitionem est signum, quod potest poni, cum ta-
men sit signum extra propositionem, & sic est
verum antecedens. Et dicitur de definitione ga-
leo posuit in pariete, terminus extra propo-
sitionem, signum est ponibile in propositione,
extra propositionem existens: quia semper si-
gnum est. Si tamen ly ponibile determinet po-
nibile: tunc si formale intelligatur, quod est esse
ponibile in propositione: falsum est, quòd sit
terminus extra propositionem. Et si ly extra
propositionem vtrobiq; eodem modo capia-
tur, & idem determinet: semper est verum, quia
de quo verificatur definitum cum determina-
tione, de eodem & definitio. Ly terminus: est
terminus connotatiuus, cuius significatum ma-
teriale: est signum; & formale: esse ponibile in
propositione. Sic extra propositionem refe-
ratur ad materiale, verum est, quia signum est:
si tamen ad formale, falsum, quia tunc esset sen-
sus, extra propositionem esse signum positum
in propositione.

CAP. VI.

De prima diuifio. terminorū.

TERMINORVM: QVI
 mentalis, alius vocalis, alius scriptus. Omissa illa diuisione quam aliqui tradūt. Terminum quendam increatum, scilicet ipsum Deum, quia ipse est propositio, cum repræsentet quicquid potest per propositionem significari. Alium creatum, scilicet mentale. Verum est improprie loqui: Deum esse propositionem, licet omnia repræsentet.

¶ Terminus, ponitur in diuisione loco generis,
& in membra diuiditur.

Mentalis, est qui mente concipitur, & idem apud omnes significat, vel est terminus potentie cognitiuæ. Vt conceptus hominis, est mentalis terminus: quia mente conceptus, est idem apud omnes. Nam siue Græcus, siue Latinus concipiant: eodem modo repræsentat, licet voces sin diuerſæ. Quod tamen non contingit in voce.

Quid ierem
nus mentis
lis.

voce, vel scripto. Et dicitur potentia cogniti-
ua, vt extendatur ad potētiā sensitivā, non
solum hominum, sed etiam brutorum.

liberly potentia, ponitur ad significandam ipsam potentiam, vel tamquam subiectum, in quo talis terminus mentalis, seu notitia est, vel ad denotandum eandem potentiam, tanquam causam illius notitiæ. Ab obiecto enim & potentia, paritur notitia: vt ait beatus Augustinus. Brutum animal etiam potest formare sensationem, vt viso colore, scilicet matilla notitia coloris.

8. August.

¶ Terminus vocalis est, qui auditu percipi potest, vt hæc vox, homo.

¶ Scriptus, qui, in usu corporeo percipitur, ut scriptura, homo.

¶ Sed operæpretium erit, licet post prolixius differendum, & sæpè repetendū, aliquid de termino mentali, seu noticia differere. Et sic per se de proposito aliquo sensibili obiecto, coram po-

Modus in-
telligendi.

tentia: ut aliquo colorato circa visum, ex tali obiecto emanant, & producuntur quædam species visibiles, quibus oculus informatus visione producit. Et intellectus speciebus intelligibilibus affectus, intellectionem causat. Illæ tales species concurrunt effectivæ ad talem notitiam, simul cum potetia. Ipsa sensatio, seu intellectio repræsentat, & significat naturaliter proprièdini obiectum: quæ est quædam similitudo rei obiectivæ, & terminus mentalis.

Quotuplex
sit neritia.

¶ Similiter considerandum, notitiam esse duplicem. Intuitiuam. s. & abstractiuam. Intuitiua inde dicta: quia rei præsentis sit, vt intellectio, aut visio coloris, coram existentis. Abstractiua dicitur, quando est rei absens, & causatur notitia, non à re, quæ realiter præsens mouet: sed ab ipsa re, vt attentionaliter præsens est in speciebus derelictis, quando habita est notitia intuitiua. Vt si ego in absentia, mortuo patre meo, habeo illius notitiam, & formo terminū mentalem, causatur in me, non ex re præsentī realiter, sed intentionaliter, in speciebus relictis, & cōseruatis in thesauro memoriæ: ex quibus itaque ex quodam speculo, in quo pater meus est representatiue formo notitiam eius.

Discrimen

¶ Ex istis licet colligere differentiam inter abstractivam, & intuitivam notitiam: quam alii verbis antiqui doctores. ut S. Tho. & alij vocant notitiam visionis, & notitiam simplicis intelligentie. Vt prima intuitiva, secunda sit abstractiva. Differunt inquam, primo quia intuitiva notitia ab objecto, & potentia informata speciebus, producitur, abstractiva tamen: solum a potentia, & speciebus relictis in memoria. Secundum differentie est: quia intuitiva potest esse in intellectu, & in sensu, tam interiori, quam exteriori, sed abstractiva, non potest in sensu ex-

teriori reperiri.

Præterea Notitia intuitiva clarè repræsentat, sed abstractiva nostra obscurè. Dixi nostra: quia illa quæ Dei, quæ simplicis intelligentiæ voluntur, quæ abstractiva dici potest, apud Deum clarissima, & distincta est.

¶ Quia terminus mentalis notitia, & cōceptus dicitur, oportet intelligere duplicem esse conceptum. Vltimatum, scilicet, & non vltimatū. Vltimatus illē est, qui rei conceptus dicendus, & non termini. Sed non vltimatus, ille qui termini est: & ideo non vltimatus, quia via ad vltimum, & finem: quando non est perfecta cognitio. Ut audita hac voce, homo, prius formo in mente conceptum correspondentem illi voci, & consequēter formo conceptum hominum, qui significatur per talem vocem. Primus non vltimatus, est tanquam via ad terminum, seu ad vltimum.

¶ Oportet ergo conceptus non ultimus sit co-
ceptus distinctus termini. Nam si distinctus nō
sit, vt omnium entium conceptus: non erit non
ultimus. Et quidem considerandum venit, q̃
significare non ultimā, non est significare me-
diante alio, sed terminum formaliter significa-
re. Et significare ultimā, est rem, quā non est
terminus, formaliter significare.

¶ Et quia de conceptibus, ad propositum erit determinare: duplicem adhuc dici cōceptum: scilicet directum, & reflexum. Reflexus ille est, qui conceptus distinctus alterius cōceptus eiusdem potentie. Et directus ille est, qui nō est distinctus conceptus alterius conceptus. Conceptus quo homines, vel animalia extrā cognoscimus: est directus. Sed ille qui est, nos cognoscere homines, & talem habere conceptum, reflexus vocatur: quia conceptus conceptus, vel conceptus directi conceptus.

Hic posset esse dubium, Vtrum conceptus reflexus id significet quod directus. Responde-
tur, dupliciter posse formaliter conceptum re-
flexum significare. Primo, vt solum directum
absolūtē repræsentet, sub ratione qualitatis dun-
taxat. Secundo modo potest eum repræsentare
sub ratione similitudinis ad extra. Si primo
modo, non significat rem ad extra quam dire-
ctus significat. Secundo modo sic: quia tunc est
imago directi sub ea ratione qua rem ad extra
significat, & sic rem ipsam repræsentabit. Quæ
cunq; enim sunt eadem vni tertio: sunt eadem
inter se. cum ergo res ad extra conueniat cum
conceptu directo, & reflexus similiter, erit etiā
repræsentatio rei in reflexo.

¶ Adhuc circa hanc terminorum diuisionē, so-
let notari, quid sit terminū vocalem, & scriptū
subordinari mentali cōceptui in significando,
B i quod

B ; quod

quod est, terminum vocalem, vel scriptum, nō posse significare: nisi mouendo intellectum ad talem conceptum formandum: nec potest sic mouere, & immutare, quin significet.

CAP. VII. De termino significatiuo.

Secunda diuisio.

SEQVITVR ET ALIA diuisio terminorum, quam aliqui putāt superfluum, nam cum disputatio non sit nisi de vocibus, seu scripturis, aut conceptibus significantibus: non est vnde sit necessarium diuidere terminum: in significatiuum, & non significatiuum. Verū alij existimant non superuacaneā diuisionem. Terminus significatiuus ille est, qui significat aliquid, aliqua, vel aliquam. Aliquid, vt homo, leo. Aliqua, vt homines, populus, gens. Aliqualiter, vt omnis, nullus, & est, & vt sunt omnes termini syncategorematici.

Vel aliter sic. Terminus significatiuus ille est, qui significat ad placitum propriē, vel naturaliter propriē. Primum ponitur propter vocalem, & scriptum: vt hęc vox homo, & etiam scriptura Leo. Secundum positum est propter terminos mentales, qui significatiui sunt, & propriē naturaliter.

Terminus non significatiuus est, qui nec ad placitum, nec naturaliter representat. Vt, vox bus, bas. Hic loquimur de significatione propria, nam materialiter: hęc vox bus, seipsam representat, & significat, sed tamē impropria est huiusmodi significatio. Et quia de impositione facta est mentio, eo q terminus significatiuus, vocalis, & scriptus: ex ea significant: Impositio nil aliud est, quam voluntas alicuius hominis, quæ fertur in aliquam vocem seu scripturam, vt significet, & si fiat ab homine authoritatis, authentica impositio dicitur, vt factum ab Adā narrat scriptura: si tamen ab alio non habente authoritatem, non authentica dicitur.

Gene.

Impositio
eriplex est.

Sed est considerandum, triplicem esse impositionem. scilicet formalem, consequentiā, & consuetudinariam. Illa formalis est, quæ ex proposito, & de directo imposita est voci, vel scripturæ. Vt q Ioannes in baptismo, Ioannes sit vocatus.

Consequentia est, vt Petrus, suam imaginem representat.

Consuetudinaria: vt Nero crudeles: ex consuetudine hoc habet, & ad placitum est: & non naturaliter.

Hic satis ad propositum erit breuiter dicere,

quid sit significare. Nil aliud est, quam potētia cognitiua aliud à se representare. Vt hęc vox homo significat homines. Et potētia cognitiua aliud à se representat: quia homines ad extra. Hic per cognitiuam potētiā, etiam vt supra diximus brutorum sensationem intelligas. Significare dupliciter contingit, formaliter, & instrumentaliter. Formaliter tunc: quā est potētia, formalis notitia, vt visio qua video colorem, & conceptus, seu notitia, qua formaliter cognosco Petrum, hanc formaliter: quia cognitio per talem notitiam, seu conceptum, vt per formam fit.

Instrumentaliter est, quā præexistēte sui cognitione, aliud à se representat. Vt hęc scriptura homo, quæ supposita sui cognitione, & sua impositione, facit homines cognoscere. Ob quod cæco non representat, quia non videtur ea tāquā instrumentum. Et licet q videat scripturā, si tñ impositionem ignoret: etiam ei nō representat. Vt Græco, & Hebræo, hęc scriptura non significat. Necessarium em est ad hoc quod vtatur instrumento: vt eius notitiam habeat.

Multiplex est genus instrumentorum, quædā sua natura, & conditione representant, vt gemi tus infirmorum, representat dolorem, & infirmū malē habere. Alia ex quadam consuetudine, vt canis visus sepe præcedere dñm, representat ipsum dominum. Facit enim nos venire in cognitionem hominis. Alia significat ex institutione, vt voces, & scripturæ, vt dictum est supra.

Notandū q facere cognoscere, contingit quadupliciter. scilicet effectiue, obiectiue, formaliter, & instrumentaliter. Potentia effectiue, obiectiue, facit obiectiue cognoscere, formaliter, cognitio ipsa, seu sensatio, instrumentaliter, voces, vel scripturæ.

Significare, formaliter contingit, vel formaliter, vel instrumentaliter, vt dictum est.

Representare, tripliciter contingit, Obiectiue, formaliter, & instrumentaliter. Ex quo sequitur, quod licet magister proponat discipulis obiecta cognoscibilia, non tamen representat. Quia nec obiectiue, neque formaliter, aut instrumentaliter.

Contra dicta argumentor, Hęc propositio, a, b, est terminus, & tamen nec est significatiuus, nec non significatiuus: ergo definitio mala. Patet. Alicui enim conuenit definitum, cui non conuenit definitio. Probat maior, Nam est propositio, ergo & terminus, & tamen non est significatiuus. Patet: quia vel naturaliter, vel ad placitū. Nō ad placitū, quā cum sint ibi tres voces: solū vna ad placitum, & alia duæ naturaliter communiter significāt se ipsas: ergo potius deberet naturaliter. Sed nec naturaliter significat.

Quid sit
significare.

significare
dupliciter.

Instrumentum
modi.

Quid inter
sit inter
facere
cognoscere
significare
causam
representare.

Representare
tripliciter.

Argumentum.

cat. Patet, quia ibi est vox illa, est, quæ ad placitum significat: ergo ipsa tota propositio non significat naturaliter.

2. Argum.

Secundū. Ille terminus, non significans, est terminus, & tamen nec significatiuus, nec non significatiuus. Antecedens patet, quia verē terminus est, Patet minor. Primum non est significatiuus, quia: cum significet quod nō significat, verē non significat, & sic est nō significatiuus. Nequē est non significatiuus, quia significat q nō significat, & sic est, ergo significatiuus.

3. Argum.

Tertio. Hęc scriptura, significat sibi simile, & tamen non ex consuetudine, neq; ad placitum, neque naturaliter. Maior est manifesta, & minor pro duabus partibus, sed probatur p tertia: quia illa scriptura leo, non eodem modo profertur à Græco, & barbaro, & Latino, ergo nō significat naturaliter vocem.

Solutio.

Ad argumenta. Ad primum, conceditur illam propositionem esse terminum significatiuum, & ad placitum, sufficit enim ad hoc, quod vnus terminus, vt est, ly est, significet ad placitum: licet alij duo naturaliter communiter. Nam significatio ad placitum propria est, ob id principaliter trahit ad se minus principale.

Ad 2. dicendum est, ly non significans, esse terminum significatiuum, quia ppe qui significat, nō significare. Et quando infers, non significat: quia significat, quod non significet: nego consequentiam: quia ibi non significans capitur materialiter, & non formaliter, & hoc sufficit ad hoc quod terminus significatiuus sit, De quo erit sermo infra.

Ad 3. Dicendum, quod illa scriptura Leo: significat vocem, quia exprimit ipsam, sicut vox conceptum, & hanc ad placitum. Ad placitum enim fuit, quod hęc vox, homo, illis depingere tur characteribus, & sic significaretur: sicut dicitur Aristoteli, quod scripturæ sunt signa eorū, quæ sunt in voce. Et etiā videt significare ex quadā consuetudine, velut argumentatiue: quia ad placitū euenit: vt illa exprimeretur per scripturā.

CAP. VIII. Determino Cathegorematico & Syncategorematico.

Tertia diuisio.

RVSVS TERMINUS diuiditur in cathegorematicū, & syncategorematicū. Cathegorematicus ille est, qui significat aliquid, vel aliqua, vt homo, & homines, &c. Nā homo, significat aliqd, & homines aliqua. Syn-

categorema dicitur, vel terminus Syncategorematicus: qui aliquammodo significat: vt, omnis, quilibet, & cetera huiusmodi. Dicitur cathegorematicus, id est prædicatiuus, quia si capiatur significatiue, potest esse totale extremum. scilicet subiectum, vel prædicatum. Vt ly homo in ista, homo currit. Syncategorematicus dicitur: quia simul prædicatiuus: quia cum non possit esse totale extremum, coadiuuat tanquā modificatiuus extremorū, aut verbi. vt in ista, omnis homo disputat, ly ois est syncategorema.

Quidam modernus Sbarroja addit mixtum terminum: qui ex utroq; cōsistit, formaliter, vel eminenter: mixtus terminus formaliter, vt omnis homo, eminenter, vt ly currit, ambulat, & hęc aduerbia, possibiliter, necessariō, cras, olim. Quia in huiusmodi includitur cathegorema, & syncategorema. Vt in currit, inclusum est, & verbum substantiuum est, & ly currens. Solent etiam diuidere cathegorematicū terminum, in cathegorematicū significatione tantum, officio tantum, officio & significatione simul: vt obliqui oblique tēti significatione sunt cathegorematici: quia aliquid, vel aliqua significant, sed nō officio: quia non possunt esse totalia extrema: vt hōis currit, esset inepta oratio. Cathegorematicus officio tantum est, qui potest exercere officium in propositione, sed tamen non significat aliquid, neque aliqua, vt est, ly est de tertio adiacente. Vt in ista, homo est animal. Cathegorema officio, & significatione simul est, quod aliquid, vel aliqua significat, & potest esse totale extremum: vt homo in hac, homo currit.

Eadem diuisio dari potest de syncategorematico, nam qui est officio solum cathegorema, significatione, est syncategorema, & qui significatione tantum cathegorematicus, vt hominis: est officio syncategorema, & ly omnis est officio, & significatione.

Contra hęc est argumentum. Nullus est terminus syncategorematicus: ergo malē dictū est. Probat, si aliquis, maxime ly omnis: sed ille non, ergo. Est cathegorematicus, ergo nō est syncategorematicus. Patet, significat aliquammodo. Ergo, aliquammodo significatur per ly omnis. Ab actiua ad passiua: est bona consequentia, & ly aliquammodo est aliquid: ergo.

Responsū argumentum non valere, & ratio est: quia ibi aliquammodo, in actiua non ponitur tanquam accusatiuus, sed est tanquam modus verbi, explicans modum significandi. Ob id non tenet ab actiua ad passiua in isto loco, teneret tamen, si vis verbi in accusatiuum transiret: sicut ego amo Deum, ergo Deus amatur à me.

Hic solent adducere aliam diuisionem cathegore-

De termin. materiali. & forma. Cap. I X.

gorematici termini, dicentes, quendam esse col-
lectiuum: vt populus, alium diuissum: vt ho-
mo, sed hæc ad grammaticos.

C A P. I X.
De ter. materiali. & formali.
Quarta diuisio.

TERMINVS DV-
plex, Materialiter acceptus, &
formaliter. Materialiter est
acceptus, quando solum pro
se ipso: vt in hac, homo est no-
men. Homo est dictio. For-
maliter contingit, quando pro re ad extra, capi-
tur: vt homo est animal. Ibi non potest capi pro
dictione, quia dictio non est animal, sed oportet
capiatur significatiue.

C A P. X.
De termin. finito, & infinito.
Quinta diuisio.

TERMINVS CATHE-
gorematicus, diuiditur in finitum,
& in infinitum. Finitus ille est, su-
pra quem nulla fertur negatio. Vt
homo animal. Infinitus, supra quem negatio
fertur. Vt non homo. Itaque infinitus terminus
est aggregatum ex termino finito, & negatio-
ne infinitanter tenta.

*Triplex ne-
gatio.* **T**riplex est negatio. Priuans, infinitans, & ne-
gans. Priuans illa est, quæ dicit negationem, cum
quadam tamen aptitudine in subiecto. Vt, cæ-
cus, dicitur visus priuationem, sed oportet sit in sub-
iecto apto nato, Nam lapis non dicitur cæcus:
quia non habet aptitudinem ad videndum.

Negatio infinitans illa est, quæ non negat co-
pulam, sed solum terminum supra quæ imme-
diatè cadit, & efficitur pars extremi, vt non ho-
mo currit. Si ly non capitur infinitanter: solum
negat illum terminum immediatū, & efficitur
tunc pars subiecti. Hoc totū est subiectū, non ho-
mo. Negatio negans est, quæ copulam negat, & non
efficit pars extremi. Vt ly non in hac, non homo
currit, ibi ly non, negat copulam, & est sensus: q
nullus currat. Negat cursum cōuenire homini,
& non efficitur pars subiecti. Non enim est subie-
ctum totū illud non homo: sed solum ly homo.

*Negatio no-
minalis nū-
quā infinitat* **E**st hic considerandum, q negatio nominalis,
sicut nullus, semper est negans: & nunquā capitur
infinitanter: Vt nullus homo est animal, sed ad

uerbialis: vt ly non, aliquando capitur negan-
ter, aliquando infinitanter. Sed quando cogno-
scemus eam capi neganter, & quando infinitan-
ter, non potest de hoc dari regula, sed certū est,
magnam esse differentiam: cum contingat pro-
positionem in qualis non capitur infinitanter
esse veram: & eandem esse falsam, si capiatur ne-
ganter. Hæc, non Deus est ens, si neganter, falsa
est: quia facit sensum, nullus Deus est ens. Si ta-
men capiatur infinitanter, vera. Non Deus est
ens. i. aliquid quod non sit Deus, est ens: vel om-
ne quod non est Deus, est ens, & est vera. Quo-
modo cōtingat negationem afficere terminos
post se sequentes, & an solum abeant vim in
eadem propositione categorica, & non in se-
quenti, dicemus postea, quando de materia pro-
positionum erit sermo.

Etiam cōsiderandum terminum infinitum de
qualibet re mundi verificari, alia ab illa, quæ ne-
gatur, ob id infinitum dicitur, quasi non limita-
tum: Vt non homo, de lapide. Lapis, est non hō.

C A P. X I.
De ter. vniuoco, & equiuoco.
Sexta diuisio.

TERMINORVM, A-
lius vniuocus, alius æquiouocus.
Vniuocus est, qui vnus signifi-
cationis dicitur: Vt homo, vel
sic: Est terminus omnia sua si-
gnificata: eadem ratione signi-
ficans: Vt ly homo, omnia sua significata vnica
definitione significat. Nam in hac, animal ra-
tionale, quæ est hominis definitio, omnes ho-
mines significantur, & sub eadem ratione.

Aequiuocus v- ille est, qui sua significata
diuersis rationibus significat: Vt canis, signi-
cat marinū, domesticum, & celestem: Verū ista
plura non eadem ratione: Nam alia est definitio
canis domestici, cum sit animal domesticū
latrabile, & hæc definitio non est syderis cele-
stis. Etiam ly homo, quando significat hominē
vniū, & pictum: solet dici æquiouocus, seu alio
vocabulo: Analogus: quia non eodem modo,
neq; æqualiter sua importat significata. Nam
principaliter hominē vniū, minus principa-
liter, & per analogiam, hominem pictum.

Oportet cōsiderare ista vocabula, vniuocum,
æquiouocū, æquiouocata, vniuocata: nā res ipse
significatæ per terminum, æquiouocum, æquiouo-
cata dicuntur: Vt canis latrabilis, & sidus celeste.
Vniuocata sunt significata termini vniuoci: vt
Petrus, Ioannes, &c. Vniuocus est terminus vni-
uocus. Aequiuocus, terminus æquiouocus.

AEqui-

De termi. vniu. & æquiouoco. Cap. X I.

25

AEquiuocorum, quoddam à casu, aliud à cō-
silio. Ille terminus qui sua significata æquē prin-
cipaliter significat, à casu vocatur: Vt ly canis,
significans latrabilem substantiam, marinam,
& celestem. Nam æquē principaliter omnia il-
la, & non magis vnum quàm aliud. Sed tamen
æquiouocus à consilio, qui & analogus, ille est,
qui sua significata non æquē principaliter im-
portat, sed proportionem quadam, seu attribu-
tione: Vt homo, quum hominem vniū, & pi-
ctum significat. Etiani n, quod dicitur, & de
animali, & de medicina, & de vrina. Et tamen
per analogiam quadam, & non æquē princi-
paliter de omni. us. Et ly ridens: vt hominem
significat, & pratū virentem floribus.

Cum etiam sit verum, quod vn uocus termi-
nus plura vna ratione, & æquiouocus plura di-
uersis rationibus, inter hæc duo extrema, me-
dium ponitur: scilicet æquiouocus à cōsilio, seu
Analogus: vt videatur significare diuersa non
æquē primo, sed per similitudinē quadam, seu
logiā. Et sic Analogia gradus, quidam acce-
dūt ad vniuocationem, alij ad æquiouocationē.

*De gradi-
bus analo-
gorum.*

10. Metaph.

Primus gradus, quum vnum nomen eadem
ratione vnum significat, quæ tamen ratio: di-
uersos continet específicos gradus: Vt quodlibet
genus, suas continens species: quæ est per
quadam analogiam inæqualitatis, de qua Ari-
stotel. 10. Meta. In genere latent æquiouocatio-
nes. Licet secundum dialecticum pura sit vni-
uocatio: cum sit omnium specierum eadem ra-
tio, in quantum sub eodem genere continetur.

Secundus gradus ille est, quum de materiali
plura significat nomen, sed per diuersas attribu-
tiones ad eandem formam, principium, vel subie-
ctum. Ad eandem formam: vt sanum, de vrina,
medicina, & animali. Ad idem principium: vt
militare de equo, veste, & en. Ad idem subie-
ctum: ens de substantia, & accidente. Nam licet
verum sit, quod qualitas, seu accidens, sit ens, ta-
men est de ratione eius, esse in substantia, seu in sub-
iecto. Ob id principaliter dicitur de substantia.

Tertius gradus est ad æquiouocationem acce-
dens, quum nomen vnum plures formas, sed
similes, pluribus rationibus, sed similibus: signi-
ficat. Vt ridere, de homine, & prato virente.
Ridere enim in homine, aliam formam & alia
rationem importat quàm florere in prato, sed
tamen est similitudo quadam.

Quando loquimur in termino æquiouoco, &
vniuoco, quod significat eadem ratione, vel
alia ratione: ibi per rationem intellige, vel for-
mam significatam; vel conceptum formalem,
vel rei definitionē. Ad omnimodā vniuocatio-
nē: requisita est omnimoda idētitas, & ad omni-
modā æquiouocationem omnimoda diuersitas.

Habes etiam, vniuocum esse æquiouocum à
consilio, vt homo: cum sit terminus vniuo-
cus representans eadem ratione, atque signi-
ficans omnes homines: & est æquiouocus à con-
silio significando hominē pictū. AEquiuocus
à casu non potest esse vniuocus, vt ly Petrus,
significans multos: qui hoc nomine vocantur.

AEquiuocus à casu eō dictus, quia non ex in-
tentione primi impositoris fuit, q canis impo-
neretur ad significandum domesticum, & ma-
rinum, sed factum est à casu: propter vocabu-
lorum penuriam.

AEquiuocus à consilio eō dictus: quia ex cō-
silio & voluntate primi impositoris fuit: vt
homo primò homines viuos, impositione for-
mali significaret, deinde homines pictos, ex
consequenti.

Magister Soto, in summulis capit. 7. lect. 1. *Oppositio*
putat istum terminum canis, non esse æqui-
uocum à casu, sed vniuocum, saltim in signi-
ficando domesticum, & sidus, sed tamen com-
munis modus loquendi habet oppositum, vt
dicat esse æquiouocum propriè à casu: & nullo
modo esse vniuocum.

Quia de analogis est sermo, dantur duæ re-
gulæ, quæ solent ab alijs in materia suppositio-
num apponi.

Prima. Analogum per se sumptum, stat pro
famulosiori suo significato. Vt ly homo in hac,
homo est animal, stat pro homine viuo, &
non pro picto.

Secunda. Talia sunt subiecta, qualia permit-
tuntur ab eorum prædicatis. Nam si analogum
ponatur à parte subiecti, & à parte prædicati re-
stringatur à membro minus principali, stabit
secundum exigētiam talis membri: Vt in hac,
homo est pictus, ly homo, non pro viuo: sed
pro picto stat, ratione illius prædicati, pictus.

Contra definitionem termini vniuoci sic ar-
gumentor. Hoc copulatum, Petrus, & Paulus:
est terminus vniuocus, & tamen significat me-
diantibus diuersis conceptibus: quia mediante
conceptu Petri, & conceptu Pauli.

Ad hoc argumentum communiter respōde-
tur, illud copulatum esse terminum vniuocū.
Et quum arguis, significat sua significata mediā
tibus diuersis conceptibus: concedo, sed non to-
talibus, & synonymis, sed sunt duo conceptus
partiales, licet diuersi, vnum faciant. Vel dicen-
dum, q licet illi sint diuersi conceptus, & etiam
totales in illo copulato: tamen faciunt vnum,
& ob id est terminus vniuocus.

Praterea. Ille terminus homo, est vniuocus, &
& tamē significat mediātibus diuersis cōcepti-
bus, qā mihi mediātē vno, & tibi mediātē alio,
ergo. Respondetur, negando illos esse diuersos.

B s conce-

conceptus: quoniam enim sint in diuersis hominibus, & in diuersis subiectis, non dicuntur esse conceptus diuersi in presentiarum, quia idem est conceptus formatus à me, & ab alio: quod in significatione de ly homo: qui vnica ratione homines significat.

Dubium.

Hic solet quæri à Neotericis, Vtrum in mente ultimata possit esse æquiuocatio: Quod est dicere, Vtrum eo modo quo datur in voce, vel scripto, quod canis sit æquiuocus terminus: de tur etiam in mente vnus conceptus, qui plura æquè primò significet distincta.

Non datur æquiuocatio in mente.

Ad hoc respondetur, nullo modo dari posse æquiuocationem in mente ultimata. Pater sic. Quicquid sunt similia vni tertio, & inter se erunt: sed res significatæ per vnum conceptum ultimatum, sunt etiam eidem conceptui similes, ergo & erunt inter se. Et sic non possunt per vnum conceptum significari: vel significantur sub aliqua ratione qua conueniunt. Et sic non potest esse, quod diuersa vno conceptu significant.

CAP. XII.

De termin. communi, & sing.

Septima diuisio terminorum.

TERMINVS SIgnificatiuus adhuc diuiditur in communem, & singularem, seu discretum. Communis ille est, qui plura diuisim significat, vel, vt alij dicunt, qui de pluribus verificatur vniuoce, & diuisim: Vt homo, plura significat diuisim: quia Petrum, Paulum, Ioannem, &c. Et animal, de pluribus verificatur, puta, de homine, leone, equo, vniuoce, quia vnico conceptu eadèq; ratione. Et diuisim, quia Ioannes est homo, & Petrus est homo.

Singularis ille est, qui tantum de vno dicitur: vt Petrus, Paulus &c. non de pluribus vniuoce, & diuisim: ob quod ly Petrus, non est terminus communis: quia licet prædicetur de pluribus, qui vocantur hoc nomine, non tamè vniuoce, & diuisim, sed æquiuoce. Quia non eadè ratione iste Petrus est, & ille, sed diuersis rationibus. Solent hic moderni distinguere terminum communem in significando, alterum terminum communem in supponendo. In significando, vt homo. In supponendo ille est, cui ex vi sue significationis non repugnat supponere pro pluribus diuisim

sim, vt ly Deus, ly sol, & ly mundus. Verum non est necessarium talem ponere diuisionem: quia etiam communis terminus absolute dicitur, nā istis terminis virtute sue significationis non repugnat si essent plures soles, vel plures mundi: supponere pro illis: quia ille terminus sol, quādo fuit impositus: non fuit ad significandum illum solem singularem, sed solem absolute.

Terminus singularis duplex est, scilicet, singulare vagum, & singulare determinatum. Determinatum dicitur, quod dramatici nomen proprium, & Logici indiuiduum. Vt ly Ioannes, ly Petrus. Vagum, est nomen commune cum pronomine demonstratiuo. Vt ly homo, hic leo &c. De istis in libris prædicabilium, vbi de specie, & genere, & indiuiduo fiet specialis sermo. Contra definitionem termini communis fiat argumentum. Hic terminus Alfonso, significat plura, & tamè est terminus singularis: ergo mala est definitio. Probatur anteceditis pro maiori: nam significat Alfonso, qui fuit puer, & Alfonso, qui modò est. Et ista sunt plura. tet, quia non est idè Alfonso puer, & Alfonso iuuenis, nam alius habet partes iam senex, quas de nouo acquisiuit, & perdidit alias, quas habebat quando iuuenis.

Pro solutione argumenti distinguendum est, Aliquid dicitur esse idem tripliciter. Primo modo, quādo quicquid habet, & habebit: habuit. Itaq; nihil acquisiuit, nec deperdidit. Et sic Gabriel Archangelus idè qui fuit, est, & erit. Secundo modo dicitur esse idè, quando pars principalis manet inuariata, & reliquæ quæ variatur, in simili situ, & figura succedunt. Et hoc modo Alfonso iuuenis est idè qui puer: quia principalis pars, scilicet anima, inuariata manet, & alia quæ perduntur, & acquiruntur, in eodem situ, & figura succedunt. Tercio modo est, quando partes succedunt in simili situ, & figura: quāuis non maneat aliqua pars, quæ prius erat. Et sic idem est fluius hodie, qui heri.

Ad argumentum. Nego quod dicatur de pluribus, qui nullo modo idètatis sunt idem. Nā licet verum sit, quod verificetur de Alfonso puer, & eo iuueni: tamè sunt idem secundo modo idètatis. Ob id est terminus singularis, & non communis. Sed hæc solutio non satisfacit Ferdinando Enzinas, & dat aliam, concedendo quod Alfonso qui fuit puer, non est idè qui & senex, & sic verificatur Alfonso de pluribus. Sed hoc non sufficit ad terminum communem: quia hæc significat mediātib; pluribus conceptibus: nā ad hoc quod sit terminus communis, est requisitum quod illa plura mediante vno conceptu significet, alius enim est conceptus Alfonso pueri, & alius ipsius iuuenis. Neg; ex hoc inferas

Argum.

Idè dicitur tripliciter.

solutio.

(ait ipse)

(ait ipse) hanc negandam: Alfonso fuit baptizatus, quia hæc est vera ad hunc sensum, Alfonso succedit illi, qui baptizabatur. Hæc tamen sunt nullius momenti: nec adducere nisi coactus, deferuiens opinioni plusquam rationi.

CAP. XIII.

De termin. transcendentibus.

Octa diuisio terminorum.

Res, Ens, Aliquid, sunt absolute termini.

TERMINORVM, quidam transcendens, quidam non transcendens. Ille dicitur transcendens, si de qualibet re mundi potest verificari. Et isti sunt sex intellecti per hanc diuisionem, Res, Bau, scilicet, res, verum, bonum, ens, vnum, aliquid. Tres sunt absoluti termini, alij tres sunt connotatiui. Transcendētia dicta sunt hæc sex: quia transcendunt limites aliorum terminorum. Nam cum alij termini de aliqua, vel aliquibus rebus mundi verificentur, isti sex, de qualibet re mundi. Nam quacumq; data, est de ea verum dicere, quod est ens, res, aliquid, bona entitatiue, vera, & vna. Bonum enim connotat, quod sit appetitus attractiuum, verū, quod immutare possit intellectum: vnum, quod in se indiuisum, & diuisum à quolibet alio.

Non transcendētes termini vocantur omnes alij ab istis sex. Nā hic est opus distinctionē adducere terminos transcendentis in significando, & supponendo, & transcendentis in significando tantum, putantes quod Chimæra omne ens de materiali significat, pro quo non potest supponere. Sed cum ly Chimæra vera entia non significet, non est opus id dicere.

Etiam ponuntur aliqui termini supra transcendentis, qui non solum pro veris, vt sex transcendentia numerata, sed etiam pro imaginabilibus, & possibilibus supponunt: vt ly possibile, & ly intelligibile.

Transcendentia incomplexa solum assignantur sex proposita, sed complexa sunt innumera. Nam omne diuisum ex terminis contradictorijs, vt est, vel non est, Petrus, vel non Petrus, album, vel non album, homo, vel non homo, &c. Omnia ista complexa de qualibet re mundi possunt verificari. Qua ratione consequenter de termino complexo, & incomplexo differendum erit. Quia non solum hic, sed etiam in supradictis mentio facta est.

* Aduertendum quod modus essendi additus entis: constituit transcendentia, & etiam constituit prædicamenta: sed tamen aliter & aliter nam est modus essendi specialis, qui non conuenit omni enti, sed determinato: vt hoc quod est esse per se, quod substantia conuenit, &c. Secundum hanc considerationem ponuntur decem prædicamenta ab Aristotele. Substantia, quantitas, qualitas, &c. de quibus in dialectica in proprio loco. Est modus essendi entis generalis, & iuxta modos diuersos generales constituitur transcendentia & sunt quinque modi, & ob id cum ente sex sunt transcendentia. scilicet, ens, vnum, aliquid, res, verum, bonum. Est etiam aduertendum quod inter huiusmodi transcendentia, & si quantum ad res significatas: nullum habeat ordinem, neque vnum sit prius alio: eo quod inter ista transcendentia non sit realis distinctio quo ad formales rationes: tamen ordo est, quia primū quod ab intellectu concipitur, est ens. Secundum est indiuisio in se vt Aristoteles docet. 10. Metaphysicæ text. 7. & sic secundo loco ponitur vnum, in tertio gradu concipitur diuisio, ab alio & sic est aliquid. Et statim concipitur quod habet essentiam & quidditatem & sic est res, & quia habet quidditatem est conformitas ad intellectum, & sic est verum, & quia habet suam perfectionem & rationem appetibilis est bonum: hic ergo est ordo, & prioritas inter transcendentia. De quibus latius in Metaphysica.

CAP. XIII.

De termin. complexo, & incomplexo.

Nona diuisio terminorum.

TERMINORVM significatiuorum, quidam in complexus, alius incomplexus. Incomplexus: vt homo. Complexus: vt homo albus, homo est animal.

Terminus complexus ille est, qui plures habet partes significantes iuxta significationem totius: vt Petrus, & Paulus, Homo est animal, Homo albus, Hominis equus.

Incomplexus est, qui non habet plures partes significantes iuxta significationem totius: Vt Petrus, album, nigrum, &c.

Terminum habere plures partes significantes iuxta significationem totius est, quod eius significatio constet ex partium significatione: Vt homo albus: significatio totius ex partium significatione constat: nam quia ly homo, homines: & ly album, alba: hinc, homo albus, homines albi.

Quid sit significare iuxta significationem totius.

C A P. XV.
Determin. absolu. & con-
notati.

Decima diuifio terminorū.

TERMINVS RVRSUS diuiditur in absolutum, & connotatiuum. Connotatiuum illud est, qui ultra suum materiale significatum aliquid aliud importat. Vel, ut alij dicunt, aliud adiacere, vel nō adiacere significat. Ut album, & hoc quoddam corpus importat albedinem adiacere corpori.

¶ Absolutus est, qui prater suum materiale: nil aliud importat. Ut homo, leo, & similia. ¶ Hic nota solum terminum cathegorematicū dici absolutum, vel connotatiuum: nam syncategorematicus minimē vocatur, nisi forte conceptus non ultimatus de ly omnes, quae se representat obiectiue, adaequatē dicatur terminus absolutus: & quo ad se, & sua similia, connotatiuus.

¶ Notandum, in connotatiuo termino duo denotari, alterum, velut id quod adiacet alteri, & hoc formale dicitur, alterū velut cui aliquid adiacet, & hoc materiale. Ut in albo designatur aliquid, cui adiacet albedo, & illud materiale, & id quod adiacet illi quod formale est: interdū de formali non significat aliquam rem adiacere, sed aliqualem modum se habendi: Ut sedēs, vigilans, dormiens, & huiusmodi.

¶ Solent duae regulae poni, quibus cognosci debeat terminus connotatiuus. Prima. Quando modus significandi termini exponitur per ly habens, aut quodammodo se habēs: ut albus, & sedens. Posterior. Quando terminus re eadē manente, potest supponere, & non supponere pro illa: Ut coenans, est terminus connotatiuus, ultra enim ipsum qui coenat, comestionem, & tempus ferotinum importat. Et posset remanente subiecto, & tempore, nō supponere pro illo: Ut si non coenaret talis.

¶ Terminorum connotatiuorum, quidam connotat essentialiter, alius accidentaliter. Essentialiter, quando partem essentialē suo materiali adiacere denotat: Ut ly rationale, & ly spirituale. Accidentaliter: ut ly album, ly vigilans. Et accidentaliter, dupliciter potest connotare. Intrinsecē, ut accidens proprium: ut risibile. Extrinsecē, quando accidens commune est, ut album.

¶ Rursus connotatiuorum, alius positius, alius negatiuus, alius priuatiuus. Positiuus, qui ponit: Ut ly videns, ly illuminatum. Negatiuus: ut non vidēs, non illuminatum. Priuatiuus, qui carentiam formae in subiecto apto nato importat. Ut tenebrosus, caecus.

¶ Quare dicatur in termino connotatiuo significatum materiale, secundum nominales, sit quod principale, & aliud formale est. Quia pro materiali significato huiusmodi termini possunt supponere, & nō pro formali. Nam haec est impossibilis, hoc potest esse album, demonstrata albedine, & subiecto demonstrato, est vera.

¶ Contra dicta. Ly album, est terminus connotatiuus: ut dictum est, tamen non significat materiale, & formale, ergo mala est definitio. Patet minor, auctoritate Arist. in 1. d. 25. confirmat dicens. Nomen adiectiuum solum formam significat.

¶ Secundū. Chimara est terminus connotatiuus, tamen nihil significat, ergo. Quod sit connotatiuus, est certum. Minor patet, quia Chimara significat Chimaram, & Chimara nihil est.

¶ Ad primū. Oportet aduertere, terminū connotatiuum dupliciter posse considerari. Substantiue, vel adiectiue. Cum substantiue, tūc materiale, & formale dicit: Ut ly album, importat albedinem, cōcernēdo subiectum, unde videtur habitudine inter accidens, & subiectum importari in illo termino. Si tamen adiectiue sumatur: ut in ista, homo albus, ly albus, solum dicit albedinem in ordine ad Petrū, nihil de materiali connotando ad sensum Grammaticorū, qui dicūt, adiectiuū adiectiue tētum, significat aliquid accidens adiacere substantiui. Et sic in isto sensu esset verum dictū. Aristot. Et quum nos diximus, ly album esse terminum connotatiuum, & importare materiale, & formale, loquuti sumus de eo substantiue sumpto.

¶ Considerandum, etiam Aristot. in loco citato, secundum translationem Argyropoli dicere, album solum quale, significat. Non dicit, ut alij allegant, solum qualitatem, significat. Et sic in Græco, solum est Pion: significat, id est quale, & non Pionita, quod est qualitas. Et sic argumentum non probat.

¶ Ad secundum. Dicendum quod eo quod Chimara sit mons in Lycia, qui in vertice abundat leonibus, & in pede serpentibus, & in medio earum prarum pascuis, fingunt poētae, ut Ouidius refert, monstrum quoddam, ex capite leonis, cauda serpentis, & dorso caprae, quae est Chimara definitio. Et Dialectici vtantur eo, ac si esset nomen connotatiuum: ut de materiali importet monstrum, connotando membra esse taliter disposita. Quae compositio possibilis non est.

Verūm quidam neoterici Sbarroya in suis paruis Logicalibus in 2. parte, quæstio. 1. credit ly Chimaram, esse terminum absolutum, & non connotatiuum, dicit esse terminum absolutum significantem ex æquo totum hoc, ens compositum ex his, quae non possunt componi.

¶ Ad formam argumenti respondetur, concedendo maiorem, & negando minorem. Et ad probationem, negatur consequentia: nam arguitur a non amplo ad amplū negatiue: sic dicendo: Chimara chimara significat, & chimara nihil est, ergo nihil significat. Nam ly ens, inclusum in ly Chimara, ratione de ly significat, ampliat ad imaginabilia. Ob id non concludit argumentum, nam aliquid significat, scilicet ens imaginabile, ad sensum supra dictum.

C A P. XVI.

De ter. media. & immediato.
Diuifio. XI.

TERMINORVM quidā immediatus, alius medius. Medius ille, cuius causa propositio in qua ponitur, per alia, vel alias probanda est, vel improbanda: Ut sunt

omnes termini communes, & singulares, rem partibilem significantes. Ut homo, gratia cuius haec propositio, homo est animal, venit probanda per has singulares: hic homo est animal, vel hic homo est animal. &c. Exemplum secundi, ut ly Petrus, in ista. Petrus est plura entia, nam probatur per alias, sic arguēdo. Iste binarius, de monstrata aia, & corpore, sunt plura entia, & iste binarius est Petrus: ergo Petrus est plura entia.

¶ Immediatus terminus est, cuius gratia propositio non venit probanda per alias: ut sunt termini singulares, rem impartibilem significantes, ut Michael, & Gabriel.

¶ Terminorum mediatorum, quidam dicuntur officiabiles, alij resolubiles, alij exponibiles.

¶ Officiabilis ille est, cuius causa propositio in qua ponitur, efficitur modalis composita: ut sunt verum, falsum, possibile, impossibile, contingens, necessarium. Modalis composita in proposito dicitur, propositio in qua aliquis istorum modorū, est praedicatum, vel subiectū, & aliud extremum est aggregatū ex infinitiui cū supposito: ut Socratem currere est contingens.

¶ Terminus resolubilis est, qui in duos, vel plures partibiles est terminos: ut homo, Qui in istos parti-

Deter. pri. & sec. inten. Capit. XVII.

partitur: iste homo, & iste homo.

Terminus exponibilis est, virtutē syncathegorematici habens, cuius gratia propositio in qua ponitur, per alias exponentes probanda est: ut sunt isti, tantum, quantum, præter, differt, incipit, desinit: sicut in hac, tantum homo est animal rationale, exponitur per has, homo est animal rationale, & nihil non homo, est rationale. De quo inferius in exponibilibus.

C A P. XVII.

Deter. primæ, & secundæ intē.
Diuisio. XII.

Quid ter.
prim. intē.

IVIDITUR RVRsus terminus, in terminum primæ intentionis, & secundæ intentionis. Primæ intentionis ille est, qui significat aliquam rem, non secundum proprietatem, Grammaticam, Logicam, vel Rhetoricā. Ut Ioannes, quando significat Ioannem, & homo homines. Vel sic, est terminus significans aliquid, secundum quod in se habet.

Terminus secundæ intentionis est, significans secundum aliquam proprietatem, Grammaticam, Logicam, vel Rhetoricam. Vel alijs verbis: Est terminus, significans aliquid, secundum quod mentis intentioni subijcitur: ut homo, quando speciem hominis significat. Interiectio, coniunctio, definitio, diuisio, propositio, species, genus, dispositio, inuētiō, eloquutio. Ista vocabula sunt secundæ intentionis, seu secundæ impositionis. Secundæ intentionis, tanquam secundæ intellectus attentio: ut sit prima attentio, eius primum significatum. Ut homo, quum Petrus, vel Ioannem. Et sit secunda attentio, quum propter scientiam Dialecticam tradendam: ille idē terminus fabricatus est (ut sic loquar) ab intellectu: ut stet pro specie humana, tanquam secundæ intentionis dicatur terminus, qui est constitutus, ex secunda intellectus attentione.

Nota.

Hic nota secundæ intentionis terminos, non eō dici: quia præsupponant primam intentionem, sed dicta est secunda intentio: quia est proprietas rei, habens esse ex solo ordine ad intellectum. Et prima intentio, est proprietas cōueniētiæ rei, sine tali ordine. Licet etymologia data sit, quod secunda intentio dicatur tanquam secunda intellectus attentio, non tamen semper est requisitum, quod secunda, præsupponat primam.

1. Argum.

Contra definitionem termini secundæ intentionis argumentor. Hoc cōplexum, terminus primæ intentionis, significat aliquid, ut subijci-

intellectus intēioni, & tamē non est terminus secundæ intēionis. quod patet, quia est terminus primæ intēionis: ergo nō est secundæ intēionis.

Ad argum.

Ad hoc. Cōcedo maiorem, & nego minorem. Et ad probationem. scilicet terminus primæ intēionis: quia terminus primæ intentionis est terminus primæ intentionis: distinguendum erit. Nam vel ambo extrema capiuntur materialiter, vel personaliter. Si personaliter, concedo. Et sic est bona consequentia, & nihil ad intentionem argumenti. Si ambo materialiter, tunc antecedens conceditur, & negatur consequentia, quia in consequenti subiectum capitur materialiter, & prædicatum personaliter. Cum dicis: ergo terminus primæ intentionis, non est terminus secundæ intēionis. Dico, quod in dicto antecedente dicendo, terminus primæ intentionis, est terminus primæ intentionis: subiectum capitur materialiter, & prædicatum personaliter, & tunc neganda est illa propositio. Nam hæc est falsa, terminus primæ intentionis, est terminus primæ intentionis.

C A P. XVIII.

Deter. pertinenti. & impertinenti. Diuisio. 13.

TERMINORVM, alij pertinentes, alij impertinentes. Pertinentes sunt illi, quorum alter alterum infert, aut eirepugnat. Ut homo, & equus.

Impertinentes sunt, quorum neuter alterum infert, aut alteri repugnat: ut iustus, & albus.

Pertinentes, quidam conuertibiles: ut homo, & rationale: alij non conuertibiles, ut homo, & animal. Nam licet sequatur: est homo: ergo est animal, non tamen sequitur, est animal: ergo est homo.

Conuertibiles, quidam synonymi, alij non synonymi. Synonymi sunt, qui significant idē, & eodem modo, & adæquatē. Ut mucro, & ensis, gladius. Dicitur eodem modo: quia licet, risibile idē sit, quod homo: non tamen eodem modo: Quia homo absolute, risibile connotatiue. Dicitur adæquatē, quia licet ly homo, & ly animal idē significant: non tamen sunt synonymi, quia non adæquatē.

Aduerte quod conuertibilitas est triplex. scilicet secundum rem, secundum conceptum, & secundum prædicationem. Secundum rem, quando duo, dicunt eandem naturam adæquatē, ut homo, & rationale, & sic species & genus

Conuertibiles termini qui sunt

De suppositione. Cap. XIX.

non conuertuntur: quia non eandem naturam adequatē utrunque. Secundum conceptum, quando sunt idē re & ratione, ut duo synonyma ut Cicero & Tullius &c. Secundum prædicationē, quando duo adæquatē in suppositis, ita ut de quibuscunque prædicatur vnum prædicetur & reliquum, ut homo & risibile, &c.

Ad synonymitatem requiritur vtrumque diuersitas.

Hic aduertendum, ad synonymitatem requiritur esse vocum diuersitatem. Sunt enim synonyma, id est nomina eiusdem rei. Cum termini sunt eisdem significationis Logicalis, & Grammaticalis: dicuntur synonymi essentialiter, & accidentaliter. Ut ensis, & gladius. Si tamen desit Gratiæ, tunc sunt synonymi, essentialiter solum. Ut homo, & hominis.

Qui termini repugnant.

Terminorum repugnantium separatorum, alij repugnantes non oppositi, alij oppositi. Primum exemplum, homo & equus. Oppositi. Qui dam contrarii, ut sunt termini incompatibiles qualitates importantes: Vt album, & nigrum. Contradictorii, quorum alter connotat explicationem alterius: sicut album, & non album. Prædicatiui: ut cernis, & vides. Relatiue, sicut pater, & filius. Dominus, & seruus. Creator, & creatura.

Hic est finis tractatus terminorum: sequentes ordinem neotericorum, apponemus tractatū suppositionum.

C A P. XIX.

De suppositionibus.

INQVENDO SIcut multi loquuntur, licet sentiamus ut pauci: post terminorum traditionem, sequitur & de suppositionibus nonnulla tradere. Et quidē de suppositionibus, ampliationibus, & appellationibus, ab Aristotele non est editus libellus peculiaris, sed à Petro Hispano, quem omnes sequuti sunt, qui de hac materia loquuntur.

Quid sit suppositio.

Suppositio: est terminus in propositione existens, verificabilis de re quam significat. Vel sic. Suppositio: est acceptio termini pro aliquo re spondente illi, secundum eandem acceptionem. Verbi gratia, homo in ista, homo est animal, supponit: quia potest verificari de re quā significat, demonstrato homine, Petro, vel Iōne: hic est homo. Et quam dicitur, est acceptio, verē sic est: nam ly homo, accipitur in illa propositione pro aliquo respondente illi, secundum eandem acceptionem, hoc est pro Petro, vel Paulo. Ad cognoscendum vtrum aliquis terminus

supponat pro re quam significat: oportet vñā propositionem affirmatiuam formare: & à parte subiecti ponere rem quam significat terminus supponens, cum pronomine demonstratiuo, & à parte prædicati terminum supponentem, & si illa est vera, terminus supponit. Vt in hac, homo est animal: ly homo supponit, quia hæc est vera, hic est homo, demonstrando Petrum. Ob id ly homo supponit pro Petro, sed non supponit pro leone, quia hæc est falsa, hic est homo, demonstrando leonem.

Notandum quod isti termini, suppositio, acceptio, significatio: se habent sicut superius, & habent sup inferius. Nam quicquid supponit, accipitur, & non econuerso. Nam ad hoc quod terminus supponat, requiritur sit in propositione, & tamen ad hoc quod accipiat, sufficit vniatur in ordine ad copulam verbalem: Vt in hac, homo curret, ly homo, licet accipiat, non supponit. Et etiā requiritur, ad hoc quod supponat: quod verificetur, de re quam significat. Ob id ly Chimæra in ista, Chimæra est, licet sit in propositione, non supponit: quia non verificatur de re quam significat, cum hæc non sit vera, hoc est Chimæra: & homo solitariē positus, significat: sed neque supponit: neque accipitur. Itaque hoc est verum, hic terminus supponit: ergo accipitur, & significat. Et similiter, hic terminus accipitur: ergo significat. Sed non valet, significat: ergo accipitur, & supponit. Nam terminus ille solitariē positus, significat, & non accipitur, neque supponit. Nec valet, accipitur: ergo supponit. Nam in hac, homo curret: ly homo accipitur, & tamen non supponit, ut dictum est.

Est aduertendum circa id quod dicitur terminum non supponere extra propositionē, quod aliqui ex Thomistis putant contrariū, & id probare nituntur ex dictis. S. Thoma. p. quæstio. 39. articulo. 4. ubi dicit, quod hoc nomen Deus, habet ex modo significandi: quod possit supponere pro persona: sicut hoc nomen homo, & idem in solutione ad tertium. Sed tamen quod dictum est tenendum terminum extra propositionē non supponere. Et est de mēte S. Thome. Neque obstat adductū ex eo doctore S. Thoma, quia ibidē se declarat, formans propositionē: Deus creat: ubi pro natura, & quod pro persona: Deus generat, Deus spirat, &c. & quādo dicit quod Deus per se supponit pro natura, & nō pro persona: per ly per se, intendit quod ex se, respectu secluso, cuiuslibet prædicati absoluti: supponit pro natura: ut Deus creat, Deus est bonus: sed pro persona, non supponit nisi determinetur per prædicatū relatiuū, ut Deus generat Deus est pater &c. ly Deus non ex se, sed respectu talis prædicati.

cati supponit pro persona. Hæc pro tyronibus difficilia sunt, tamen successu temporis erunt manifesta.

¶ Est considerandum, termini sic supponere in propositionibus veris: sicut in falsis. Nam in hac, homo est lapis: & ly homo supponit, & ly lapis. Quia verificari possunt isti termini de re quam significant, demonstrando hominem, & demonstrando lapidem.

¶ Solent hic poni quatuor regulæ ad cognoscendum veritatem, & falsitatem propositionis, ratione suppositionis terminorum.

1. Regula. ¶ Propositio affirmatiua, cuius alterū extremū non supponit: est falsa. Extremū vocamus, subiectum, vel prædicatū. Vt Chimæra est ens. Subiectum non supponit. Similiter in ista. Antichristus est homo, quia non potest demonstrari, non supponit.

2. Regula. ¶ Omnis propositio affirmatiua, cuius ambo extrema supponunt, sed non pro eodem: est falsa. Vt hæc: homo est lapis, est affirmatiua, & extrema supponunt, & est falsa, quia non pro eodem.

3. Regula. ¶ Omnis propositio negatiua, cuius alterū extremum non supponit, est vera. Vt Chimæra non est animal. Antichristus non est ens.

4. Regula. ¶ Omnis propositio negatiua, cuius ambo extrema supponunt, & non pro eodem, est vera. Vt homo non est brutum, homo nō est lapis. ¶ Hic considerandum est, ad verificationem termini supponentis, oportere ut seruentur proprietates omnes logicæ: ut simile genus suppositionis, ampliacionis, appellacionis, restrictionis, alienacionis. Vt si velis verificare suppositionem, de ly homo in hac, Homo est species oportet dicas, hoc est ly homo: quia ibi sumitur materialiter, & sic debet fieri verificatio. Exemplum de ampliacione: Adam fuit homo, non debet fieri verificatio; hoc est homo: sed hoc est, vel fuit: quia illa copula ampliatur ad duas differentias temporis. De restrictione, in hac, aliquis homo currit, debet fieri verificatio, ut seruetur eadem restrictio. Hic est aliquis homo, ut seruetur pro masculis. Et appellacionis, ut in hac, ego cognosco Papam, oportet fiat hoc modo, hoc est cognosco Papam, & non sic, hoc est Papam cognosco.

¶ Contra definitionem suppositionis argumentor. Aliquis terminus supponit, & tamen non verificatur de re pro qua supponit: ergo. Patet. Non demonstratum, in hac propositione, non demonstratum est lapis in profundo maris, supponit, sed non verificatur de lapide, quia hæc est falsa, demonstrando lapidem, hoc est non demonstratum, cum sit contradictio.

¶ Respondetur, quod ille terminus, non demō-

stratum, supponit, & verificatur, & quando infers, est propositio falsa, fateor: sed tamen verificatur: ut ita sit quod demonstratur, sed non verificatur, ut propositio sit vera, ac si diceremus, Sufficit ad suppositionem quod verificetur, & demonstratur: ubi ly non demonstratum, sumitur materialiter.

¶ Secundo sic. Ille terminus hominis in hac hominis asinus currit, supponit, & tamen non verificatur: ergo male dictum est. Quod supponat patet, sed non verificatur: quia ad hoc quod verificetur, oportet prædicatum in propositione, in qua demonstratur, sed non potest esse prædicatum. Respondetur, hominis supponere, & sufficere ad verificationem ut fiat per suum rectum. Et sic posset fieri: hic est homo, cuius est asinus.

¶ Potest esse dubium. Vtrum subiectū in istis, Adam, & Antichristus fuerunt, vel erunt, supponat. Aliqui dixerunt quod sic, quia Adam fuit, & Antichristus erit. Sed melius dicitur, ibi non supponere, quia Adam, & Antichristus, est copulatum, & non debet resolui, sed verificari. Adam, & Antichristus fuerunt, & Adam, & Antichristus erunt, & utraq; est falsa, suppositio copulati complexiæ sumpti non habet cognoscere per suppositionem partium.

¶ Duplex est suppositio. Propria, & impropria. Propria illa est, quando terminus pro illo capitur: quod proprie significat: ut ly homo, in ista: homo disputat.

¶ Impropria est, quum terminus capitur pro illo, quod non proprie, sed metaphoricè, vel translatiue significat. Et eius sunt sex species. Metaphorica, catacretica, metaleptica, synecdochica, metonymica, antonomastica. Exemplum primi, ut leo, quando supponit pro crudeli. Catacretica, ut si contra usum parricida sumatur pro illo, qui fratrem occidit. Metaleptica, ut ante pro anno. Vt ibi. Post aliquot mea regna vident: mirabor aristas. Ibi aristas pro anno, Synecdochè, pars pro toto.

¶ Metonymica, ut ibi pateras libare Ioui, quando continens pro contento.

¶ Antonomastica, ut Philosophus, pro Aristotele. Vtrum tamen istæ suppositiones improprie, an sint in mente, an sit correspondentia ad proprios conceptus? Videtur dicendum, quod tales termini supponentes improprie subordinantur in mente propriis conceptibus, & non illis pro quibus supponunt.

¶ Rursus suppositio propria, diuiditur in materiale, simplicem, & personale. Materialis est, suppositio termini, pro illo, quod terminus improprie significat. Scilicet quum est pro se median- te conceptu, se naturaliter communiter repræ-

2. Argum.

solutio.

Dubium.

Duplex sit.

Quid sit propositio impropria.

Dubium.

suppositio

propria

materialis

simplicem

& personalem

le diuidit.

sen-

sentante. Vt in hac, homo est nomen, ly homo materialiter capitur.

¶ Simplex suppositio illa est, quæ est termini pro suo primario significato. Vt in hac homo est species. Petrus est indiuiduū. Ibi ly homo, & ly Petrus: pro suo significato primario. Et hæc suppositio, non ponitur ab aliquibus, tamen apud antiquos fit mentio de ea. Posset sic definiri. Suppositio simplex est, quotiens terminus supponit pro natura importata in tali termino, Vt hic, homo est species, ly homo, nō pro re capitur, sed pro natura hominis.

¶ Et pro suppositione simplici antiqui ponunt regulas. Prima. termino supponenti simpliciter non est particulare, neque vniuersale, sed simpliciter enunciandum: quod hoc est species: quod animal est genus. Secunda regula. Omnis terminus supponens respectu prædicati importat actum animæ, supponit simpliciter, ut homo diffinitur, homo intelligitur, homo prædicatur de pluribus differentibus numero &c. Tercia regula. Omnis propositio cuius subiectū supponit simpliciter, est singularis: quia nō est vniuersalis, neque indiffinita, quia non potest fieri sub subiecto aliquis descensus. Quod si quis obijciat quod in ista homo est species ly homo est terminus communis cum sit aptus prædicari de pluribus, ergo non erit singularis, solutio est, quod in hac ly homo non est terminus communis: quia non respicit supposita ut superius, inferiora: sed tenetur discretè: quia stat pro natura ab intellectu apprehensa ut vna: & ut sic singularis est: quia denudata est ab omni conditione indiuiduata. Et similiter in hac, substantia est generalissimū: & ens est transcendens. subiectū tenetur singulariter. ut. 7. Metaph. probat.

¶ Suppositio personalis est, quando terminus supponit pro illo, quod proprie simpliciter significat. Alii ponentes suppositionem simplicem, & de finientes sicut primò definita est, potest sic per sonalis definiri: ut illa sit, quum terminus supponit pro suo secundario significato: ut in ista, homo disputat, ly homo supponit personaliter: quia pro suo secundario significato, ad sensum quem communiter loquentes habent. Pro homine Petro, vel Paulo: quod est significatum secundarium, licet nos primarium dicamus.

¶ Pro quo notandum. Quod ly homo in ista: homo est species, & in ista, homo disputat, pro eodem supponit, nam supponit in prima, pro creatura nature humane, quod non distinguitur realiter à suppositis, pro quibus supponit ly homo, differt tamen, quod in prima supponit pro homine in quantum est cognitus per eius proprium conceptum, scilicet homo, in secunda ta-

men supponit pro eodem absolute, id est non in quantum sic, aut sic cognitus. Et isto modo, vocatur primarium significatum de ly homo, in hac homo est species: quia mediante proprio conceptu. Et in hac, homo disputat, supponit pro secundario significato. Si hæc non capis, sufficiat dicere simplicem suppositionem esse, quado terminus pro natura capitur, & personalis, quando pro supposito illius nature: sicut dicunt Scotistæ.

¶ Solet assignari differentia inter terminum supponentem suppositione simplici, & supponentem suppositione personali penes hoc, quod sub termino supponente simpliciter, nunquam licet descendere, neque syllogizare. Semper enim variatur appellatio in huiusmodi descensu. Sicut nō sequitur, homo est species, & Petrus est homo: ergo Petrus est species. Sub termino tamen supponente personaliter licet descendere, & syllogizare. Fortè si seruaretur appellatio, liceret sub termino supponente simpliciter. Vt sic, homo est species: ergo hic homo in quantum cognitus homo: est species.

¶ Est etiam aduertendum apud terministas suppositio formalis, & personalis coincidunt & conuertibiliter se habent & tñ reales non pro eodem accipiunt. Et formalem diuidunt in naturalem, & accidentalem: quia si accipitur respectu prædicati per se, quod conuenit subiecto essentialiter, vel consequitur essentialiter, in omni propositione de per se, tam primo quam secundo modo. Vt homo est animal: & homo est risibilis: vel accipitur respectu prædicati conuenientis accidentaliter, ut homo est albus: homo currit: & tunc est suppositio accidentalis. Et hæc diuisio suppositionis habetur ex doctore Sancto in 3. Sentent. distinct. 1. quæst. 2. art. 4. Et apud reales suppositio accidentalis diuiditur in personalem, & simplicem: quia si prædicatū accidentaliter conuenit, & hoc extra animam, est personalis: ut homo currit: vel conuenit subiecto non in quantum habet esse in supposito: sed ut habet esse in anima, ut in quantum intellectus intelligit naturam communem prædicabilem de multis, ut quando dicit homo est species, &c. Et vocatur suppositio simplex. Hæc sunt dicta pro modo loquendi antiquorum, qui etiam secundum modum suum suas ponunt regulas.

¶ Solent assignari regulæ, in quibus cognoscamus quando terminus materialiter supponit.

¶ Prima. Dictio non significatiua si supponit, 1. Regula. erit materialiter. Vt hic, blitiri, est blitiri.

¶ Secunda. Terminus determinatus signo materialitatis supponit materialiter: Vt ly homo in hac,

2. Regula.

in hac,

in hac, ly homo est ens. Signa materialitatis sunt, hic terminus, hac dictio, & cetera huiusmodi, & ly.

Regula. Tertia. Omnis terminus primæ intentionis, qui est subiectum respectu prædicati secundæ intentionis: supponit suppositione simplici, nisi aliquid obstat. Vt hic homo est species, Petrus est indiuiduum. Animal est genus. Et in his. Verum, est obiectum adæquatum intellectus: color est obiectum visus.

Suppositio rursus diuiditur, quedam est communis, alia discreta. Communis est, terminus communis supponens: Vt homo, in hac, homo est animal. Discreta, quando terminus discretus supponit. Vt ly Petrus, in hac, Petrus est homo.

Communis adhuc duplex, determinata, & confusa. Determinata est, ad quam valet ascensus, & descensus disiunctiuus: vt in hac, homo est animal. Sic, ille homo est animal, vñ iste homo est animal: ergo homo est animal. Hac suppositio cognoscitur, vt placet Dialecticis, per hanc litteram, b, facit enim terminum cui immediate præponitur: supponere determinatè.

Suppositio confusa diuiditur, in confusam distributiuam, & confusam tantum. Rursus. Distributiuam, in distributiuam completam, & incompletam.

Confusa tantum, diuiditur, in confusam disiunctam, & confusam copulatam.

Rursus, suppositio communis in genere, diuiditur in mobilem, & in immobilem. Istis speciebus suppositionum solent vti summuli, licet apud graues autores, & Theologos antiquos de istis nulla pene fiat mentio.

Hic oportet notare signa quæ huiusmodi suppositiones causant. Particularia signa sunt, aliquis, quidam, quispiam, &c. & ly, b. Ista faciunt suppositionem determinatam.

Signa vniuersalia, quedam sunt purè affirmatiua, alia purè negatiua, alia mixta. Vt ita dicam affirmatiua: vt omnis, quilibet, cunctus, totus.

Negatiua, partim sunt aduerbia, vt non, partim nomina, vt nullus, neuter.

Signa quæ mixta possunt dici, includentia affirmatiuam, & negatiuam vniuersalitem, possunt esse signa exponibilia, quæ per affirmatiuam, & negatiuam exponuntur. Vt tantum, præter, differt.

Ponuntur regulæ ad cognoscendum terminum qua suppositione supponat.

Regula. Prima. Terminus communis, nullo signo determinatus, determinatè supponit. Vt, homo legit, & similiter si terminus communis signo particulari determinatur, & non sit impeditum tale signum. Vt in hac, aliquis homo est animal.

Regula. Secunda. Terminus communis immediate determinatus signo purè vniuersali, purèq; affirmatiuo, si non impediatur aliquo signo, supponit confusè distributiuè. Vt in hac, omnis homo currit, ly homo, supponit distributiuè, ratione de ly omnis, qui habet hanc vim distribuendi terminum immediatum. Dixi immediatum: quia terminum mediatum confundit: vt ly animal, in eadem propositione. Dixi non impeditum: quia in hac, non omnis homo currit, ly homo, non supponit distributiuè, sed determinatè. Valet enim, ut aliquis homo currit.

Regula. Tertia. Terminus communis determinatus mediatè, vel immediatè, ab aliquo signo vniuersali, purèq; negatiuo, supponit confusè distributiuè. Vt in hac, nullus homo est lapis, ly homo, & ly lapis, supponunt distributiuè. Et in hac, non homo est animal, &c. Si ly non, capiatur negatiue. Nam si capiatur infinitanter, solum terminum immediatum distribuit. Et aduerbialis negatio non solum distribuit, terminos omnes positos in eadem cathedra, sed etiam alterius categoricæ. Vt in ista, nō homo currit: & homo disputat. Etiam ly, homo, in secunda categorica, distributiuè supponit, ratione de ly non. Negatio tamen nominalis, vt nullus, solum distribuit terminos positos in eadem categorica, & non in alia. Vt in hac, nullus homo est lapis, & Angelus est substantia: solum distribuitur ly homo, & nō ly Angelus.

Notandum, esse aliqua signa distributiuam, quæ hanc causant termini communis distributionem, vt est, ly peior: & omnia comparatiua, & superlatiua terminos à se rectos distribuunt. Hic, Petrus est sapientissimus hominum: & hic, Petrus est sapientior hominibus, ly homine, stat distributiuè.

Est & signum præter: & consequenter omnia signa exceptiua, quæ distribuunt immetos sibi terminos. Vt in hac, omne animal præter hominem est irrationale: ly homo, distributiuè stat.

Ly In quantum, etiam mediatè sequentes terminos distribuit. Et ly Discreta, terminum à se rectum. Et ly Tantum, confundit confusè disiunctum terminum immediatum, & distribuit mediatum. Vt in hac, tantum homo est animal, ille terminus homo, supponit confusè disiunctum: & ly animal, distributiuè. Habet virtutem contrariam ad ly omnis, vt supra dictum est. Etiam ly Priuatus, & verbum Careo, terminos rectos à se distribuit. Et ly Extra, vt ego sum extra domum: ly domum stat distributiuè pro omni domo.

Est notandum, nullum signum, quodcumque sit illud, habere virtutem ante se, sed semper post se. Vt

se. Vt homo est omne animal: ly omne, non habet virtutem in illum terminum homo, sed solum in ly animal.

Duplex est suppositio distributiuam: quædam pro singulis generum: alia pro generibus singulorum. Vel alijs verbis, completa: & incompleta. Quæ pro generibus singulorum, incompleta vocatur: quæ pro singulis generum, completa. Illa quæ est pro generibus singulorum, est, ad quam valet ascensus, vel descensus copulatiuus per solas species dicitur. In quo sensu ista conceditur, omne animal. I fuit in Arca Noë. Et asserendum est hoc modo demonstrando species: homo fuit in Arca Noë, & Leo fuit in Arca Noë, & sic de alijs speciebus: ergo omne animal fuit in Arca Noë. Et hoc est incompletè distribui.

Pro singulis generum, quæ completa est: ad quam valet ascensus, vel descensus copulatiuus per omnia indiuidua. Sicut in ista, omnis homo est animal. In quo sensu ista falsa, omne animal fuit in Arca Noë.

Suppositio confusa copulatiua est, ad quam valet ascensus, vel descensus copulatiuus. Et copulata, ad quam copulatus. Exemplum primi in ista, omnis homo est animal. Sic, iste homo est animal, & iste homo est animal, &c. Exemplum secundi, omnes Apostoli Dei sunt duodecim. Sic, isti Apostoli Dei, & isti Apostoli Dei, &c. Et sic, hanc suppositionem facit ly omnes in plurali numero. Et tunc quando collectiuè, facit istum sensum: tota collectio Apostolorum est duodecim. Et quando distributiuè, facit istum sensum: singuli, vel quicunque, &c. in quo sensu ista falsa est: omnes Apostoli Dei sunt duodecim.

Quid suppositio confusa disiuncta. Suppositio confusa disiuncta est, ad quam valet ascensus, vel descensus disiunctus. Quod conuenit, quando ly vel, vnit inter terminos, vt in ista: omnis homo est animal, sub ly animal supponente confusè tantum sic fit: iste homo est hoc animal, vel hoc animal. &c. Hac suppositio cognoscitur, quando est terminus communis immediatè sequens ly tantum, vel mediatè: ly omnis, in eadem categorica, & ly immediatè, quod signum confundit terminos sequentes. Vt in hac, immediatè post hoc, homo erit animal. Et similiter aduerbia numeralia bis, ter, quater, &c. Similiter id causat copulatum diuisiue tantum: vt quando ponitur verbum numeri singularis. Vt in hac, Petrus & Ioannes est animal. Tunc confundit terminos sequentes, vt in hac supra dicta. Ly &, confundit ly animal. Secus si copulatum complexiuè sumatur: vt est, quando copula est numeri pluralis. Vt in hac, Petrus, & leo, sunt animalia.

Etiam additur, & aliud signum confundens à Terminis, scilicet ly, a, nam sicut, b, facit suppositionem determinatam: ly, a, confusam tantum. Vt in hac, a, homo non est animal: quæ vera est, quia sua contradictoria falsa est: omnis homo est b, animal. Vt suo loco dicemus.

Operæpretium erit hic Dialecticorum regulam adnotare circa materiam hanc suppositionum: Quicquid mobilitat immobilitatem, immobilitat mobilitatem. Id est, quicquid distribuit indistributum, indistribuit distributum. Hoc est, si aliquod signum distributiuum inuenit terminum indistributum, distribuit eum: & si inuenit distributum, indistribuit illum. Exemplum primi, vt si huic, homo est animal, addatur ly non, distribuit omnes terminos post se, sed si huic, omnis homo est animal, addas, non omnis homo est animal: ibi ly homo est indistributus, ratione de ly non: quia inuenit eum iam distributum per ly omnis. Et hoc prouenit, quia signa distributiuam, sunt æqualis virtutis, & mutuo se impediunt.

Considerandum est, signa distributiuam esse maioris virtutis, quam confusiuam, vel determinatiua, & determinatiua, maioris quam confusiuam. Et sic præualeat, quando duo simul concurrunt, quod est maioris virtutis. Vt in hac, tantum omnis homo currit: quia ly omnis habet distribuere, ly homo, & ly tantum confundere, distributiuum præualeat.

Solent poni regulæ, ad cognoscendum, quando sub aliquo termino cadunt duo signa mutuo se impediunt, cum terminus maneat indistributus: quia suppositione supponat, determinatè, vel confusè. Quæ prima est. Quando in aliqua contradictoriarum aliquis terminus distribuitur in ordine ad terminum stantem confusè, in alia contradictoria supponit determinatè. Vt in hac. Non omnis homo est animal, ly homo determinatè supponit: quia in ista, omnis homo est animal, stat distributiuè in ordine ad confusam suppositionem.

Regula. Secunda regula. Si terminus distributus sit in ordine ad terminum supponentem determinatè, in sua contradictoria supponet confusè. Vt in hac, Non omnis homo est b, animal, ly homo supponit confusè, æquiualeat enim huic, a, homo non est animal. Hæ duæ regulæ intelliguntur, quando interuenit aliqua negatio, eo quod sit malignantis nature, vt totum quod post se inuenit destruat, & eius oppositum ponat. Tamen si vtrunq; signum sit affirmatiuum, terminus supponet determinatè. Vt in hac, homo differt ab omni homine, ly homine, determinatè supponit. Et intelligitur verum, nisi aliunde confundatur. Vt in hac, Omnis homo

Negatio est malignantis nature.

differt ab omni homine: ly homine confusè supponit: quia aliàs confundebatur à primo signo omnis.

3. Regula. Tertia regula. Quando in aliqua contradictio-
nariarum omnes termini supponunt distributi-
uè, in altera supponunt determinatè. Vt in hac,
Omnis homo omne animal est, in sua contradi-
ctoria, non omnis homo omne animal est, tam
ly homo, q. ly animal, supponunt determinatè.
Suppositio naturalis, & accidentalis. Aliqui etiam suppositionem, in, naturalem,
& accidentalem diuidunt. Vt naturalis sit, quā
do terminus supponit pro omnibus, pro quibus
natus est supponere, seclufa ampliatione.
Vt homo est animal. Accidentalis est, quando
terminus supponit pro suis suppositis in ordi-
ne ad tempus sui verbi. Sicut hic, homo est al-
bus, quod dicitur accidentaliter. De quo suprà
diximus ad mentem antiquorum.

Oportet etiam considerare propositiones ne-
cessarias, sine omni ampliatione esse conceden-
das, & terminos in eis verè supponere, sunt em-
tales, que sempiternæ veritatis vocantur. Ob id
hæc, homo est animal, absolutè conceditur, sine
hoc quod dicamus, homo possibiliter est ani-
mal. Vel conditionaliter, si homo est animal est.
Nam siue homo sit, siue non sit, semper verum
est: & antequam homo esset creatus, erat verū,
hominē esse animal. Quod probatur ex patre

August. August. in secundo, De libero arbitrio. Que-
quid corporis sensu, veluti est hæc terra, & hoc
cælum, & quæcunq; in eis sunt sentio, quandiu
futura sunt nescio. Septem autem & tria, de-
cem sunt. Et nō solum decem sunt, solum nūc:
sed etiam semper. Neque aliquando septem,
& tria non fuerunt decem. Et quarto super Ge-
nes. ad litteram capitulo tertio. Facilius Cælum
& terra transire possunt, quæ secundum nume-
rum senarium fabricata sunt, quàm effici pos-
sit, vt senarius numerus suis partibus non com-
pleatur. Et Aristot. 7. Metaph. ait, Querere qua-
re homo est homo, nihil est querere.

Aristotel. Hic ante finem capituli considerandum venit:
quod quando iudicium est de veritate propo-
sitionis, secundum extremorum suppositio-
nem communis regula datur, Omnis propo-
sitiō affirmatiua, in qua extrema supponūt pro
eodem vera est. Sed tamen fallit in multis: quia
si exponibilis sit, non est vera, vt hæc, Tantum
homo est animal. Oportet etiam non sit moda-
lis: quia hæc falsa est, Homo contingenter est
animal. Non debent etiam ambo extrema di-
stribui: quia hæc non est vera, Omnis homo
omne animal est. Similiter requiritur ne sit præ-
dicatio indirecta: quia hæc est falsa, Omne ani-
mal est homo. Etiam in ea nulla debet esse am-
pliatio: quia ista, Petrus animal fuit, est falsa ca-

su, quo instans præfens, sit primum instans Pe-
tri. Et similiter prædicatum non debet suppo-
nere determinatè in ordine ad distributiua:
quia hæc est falsa, Omnis homo est b. animal.
Similiter quādo est aliqua determinatio: nam
ista, Cuiuslibet hominis equus est animal, re-
bus stantibus vt nunc, est falsa. Quia nō omnes
hōes habent equū. Quapropter prædicta regu-
la licet absolute ponatur, modificanda venit.

Vnum erit in fine suppositionis notandum,
quia fecimus mentionem de suppositione mo-
bili, & immobili: non intelligas, vt aliqui volue-
runt intelligere eō dici immobilem: quia
liceat sub tali termino ascende vel descende-
re, sed dicta est immobilis: quia non liceat
sub tali termino, antequam sub toto comple-
xo ascendere. Ob id sit regula.

Omnis terminus communis, cuius resolutio
dependet ex resolutione complexi accepti vni-
ca acceptione, cuius ille est pars: dicitur immo-
biliter supponere: Vt in hac, equus hominis
non currit: ly hominis immobiliter dicitur
ponere, & ly scientiam in hac, Petrus sciens om-
nem scientiam, putat. In istis enim non licet
sub illis terminis, antequam sub toto comple-
xo ascendere. Vt sic, iste equus hominis, nō est
currens, vel iste equus, non est currens. Sic in
ista, omnis homo est animal: ly animal dicere-
tur immobiliter supponere: quia eius resolutio
pendet ex resolutione de ly homo. Prius enim
sub termino supponēte distributiue ascenden-
dum, vel descendendum: quā sub supponen-
te confusè tantum.

CAP. XX. De ascensu & descensu.

SEQUITUR COM-
sequenter de ascensu, & descen-
su agamus, quia cum de suppo-
sitione esset sermo, sæpè men-
tionem fecimus dicentes: sub
termino supponente distrib.

tiue, valere ascensum compulatiuum.
Ascensus definitur. Est consequentia bona,
& formalis, in qua sit argumentum à singulari-
bus sufficienter enumeratis, cum constantia, ad
eorum vniuersale. Vt in hac, omnis homo ap-
petit scire, hic homo appetit scire, & hic homo
appetit scire, & sic de alijs, & isti homines sunt
omnes homines, ergo omnis homo appetit sci-
re. Hic discursus fuit à singularib; quia iste ho-
mo, singularis est huius: omnis homo, & posita
est constantia, illa propositio, & isti homines
sunt oēs homines: ergo omnis homo appetit
scire, est

Regula.

*Definitio
ascensus.*

*Definitio
descensus.*

scire, est vniuersalis illarum singularium.

Descensus definitur opposito modo, quando
sit argumentatio ab vniuersali ad suas singula-
res propositiones. Vt omnis homo est discipli-
nabilis, & isti homines sunt omnes homines,
demonstrando omnes, ergo iste homo est disci-
plinabilis, & iste homo est disciplinabilis.

Ascensus ab Aristot. in libr. Periheme. & in li-
bris Priorum, & ab antiquis, vocatur inductio:
quia ex singularibus tendit, Et in definitione
positum est, esse consequentiam formalem. Il-
la vocatur formalis co. sequentia, quæ sic bona
est: vt illa, & quælibet eiusdem formæ sit bona,
& ita contingit, quod quomodocunq; seruetur
iste modus, quod ex singularibus sufficienter
enumeratis, ad vniuersale fiat progressus: in qui-
buscunq; terminis, consequentia bona erit.

*Ascensus
multiplex.*

Multiplex est ascensus, scilicet copulatiuus,
copulatus, disiunctiuus, & disiunctus.

Copulatiuus est, quando per propositio-
nes singulares coniunctas cum ly & vt contingit
b termino supponente distributiue: vt in hac,
omnis homo currit, iste homo currit. & iste ho-
mo currit. &c. ergo omnis homo currit.

*Quid sit as-
census copu-
latus.*

Ascensus copulatus ille est, quando ly &, con-
iungit inter terminos: vt in ista, Isti Apostoli
Dei, & isti Apostoli Dei: ut duodecim, & isti
Apostoli Dei sunt omnes Apostoli Dei: ergo
omnes Apostoli Dei sunt duodecim.

*Quid disi-
unctiuus.*

Ascensus disiunctiuus est, quando sit per pro-
positiones coniunctas cum ly vel: vt contingit
sub termino supponente determinatè. Vt in
hac, homo currit, sub ly homo, iste homo cur-
rit, vel iste homo currit, & isti homines sunt om-
nes homines: ergo homo currit.

*Quid disi-
unctiuus.*

Ascensus disiunctiuus est, quando sit per termi-
nos coniunctos cum ly vel: vt in hac, Omnis ho-
mo est hoc animal, vel hoc animal: ergo om-
nis homo est animal. Et hic contingit sub ter-
mino supponente confusè tantum.

1. Regula.

Prima regula. Quandoquocunq; in aliqua propo-
sitione est suppositio determinata, ab illa est
inchoandus ascensus: & secundo loco à distrib. a-
ctiua, & vltimo à confusa tantum. Vt in hac, Om-
nis homo animal est. b. currens, sunt tres suppo-
sitiones, ly homo, distributiua, ly animal confu-
sa tantum, ly currens determinata, ratione de ly
b. Ascensus fiet sic. Omnis homo animal est hoc
currens, vel omnis homo animal est hoc currens,
vel omnis homo animal est hoc currens: ergo
omnis homo animal est b. currens. Rursus fiat
sub ly homo, qui supponit distributiue, sic. Iste

homo animal est hoc currens, & iste homo ani-
mal est hoc currens: ergo omnis homo animal
est hoc currens. Deinde fiat sub ly animal sic.
Iste homo hoc animal, vel hoc animal, vel hoc
animal, est hoc currens: ergo iste homo animal
est hoc currens. Et sic factus est ascensus, & com-
pletus sub omnibus terminis. Iste ordo debet
semper seruari, vt primò à determinata, secundo
à distributiua, tertio à confusa.

Omnis suppositiones distributiue inter se, &
omnes confusæ inter se, & omnes determinatæ
inter se, habent eundem locum probabilitatis.
Ob id perinde est ascensus inchoentur ab vno,
vel ab alio termino. Vt in hac, Omnis homo
est omne animal, à ly animal, vel à ly homo,
possumus inchoare ascensum. Et semper est ad-
uertendum in omni ascensu, seu descensu: vt vna
singularis illius termini, sub quo primò ascensus
est factus, seruetur. Et sic consequenter quando
plures determinatæ suppositiones.

Ascensus est manifestatiuus veritatis, & descen-
sus falsitatis. In hac includuntur modi arguendi
Dialecticorum. Ascendentes sunt veræ, ergo &
ascensa, quæ est propositio, quæ probatur per
ascensum. Et descendentes sunt falsæ: ergo & ip-
sa descensa falsa.

Oportet considerare, quod si fiat ascensus sub
termino supponente determinatè: cum sit disi-
unctiuus, tunc sufficit vna singularis sit vera.
Nam ad veritatem disiunctiue sufficit veritas
vnius partis. Si tamē fiat ascensus copulatiuus,
requiritur veritas omnium singularium. Nam
ad veritatem copulatiue oportet omnes par-
tes sint veræ & ecōtra, ad falsitatem sufficit vna
pars sit falsa. Sicut & ad falsitatem disiunctiue
requiritur quod omnes partes sint falsæ, licet
Titelmanus dicat etiam disiunctiuam esse fal-
sam, si vtrq; pars sit vera.

Quarta regula. Est cauendum, maximè in a-
scensu, vel descensu: ne fiat argumentatio à plu-
ribus determinatis respectu partium multitudi-
nis, ad vnam determinatā respectu totius multi-
tudinis: Vt hæc consequentia non valet. Aliqs
homo quilibet homo est, quæ falsa est. Proba-
retur tamen vera, nisi obstarat defectus. Nam se-
queretur sic, aliquis homo iste homo est, de-
monstrato Petro, & aliquis homo iste homo est,
demonstrato Ioanne, & sic de singulis: ergo ali-
quis homo omnis homo est. Sed est argumen-
tum à pluribus determinatis respectu singula-
rium, ad vnam, respectu totius multitudinis. Ob
id propositio non probatur vera.

Quinta regula. Est cauendum, ne descenden-
do fiat argumentatio à confusa ad determina-
tam, Non valet. Omnis homo est animal: ergo
omnis homo est b. animal. Antecedens verū,
C & con-

2. Regula.

3. Regula.

3. libr. c. 20.

4. Regula.

5. Regula.

38
& consequens falsum. Sic ergo descendendo in ista, Cuiuslibet hominis equus non est equus, & isti homines sunt omnes homines: ergo istius hominis equus non est equus, & istius hominis equus non est equus, arguitur a confusa ad determinatam, respectu de ly equus. Nam in antecedenti supponit confusum, & in consequenti determinatam. Ob id oportet sic descendere, ergo istius hominis equus non est equus. Vbi ly. a. facit suppositionem confusam: ut sic fiat descensus a confusa ad confusam, & non a confusa ad determinatam.

6. Regula. Sexta regula. Quando in aliqua propositione ponitur aggregatum ex determinatione accepta non unica, & ex suo determinabili, quomodocumque supponant determinatio & determinabile: a determinatione inchoandus est ascensus, & descensus. Ut in hac, Cuiuslibet hominis quilibet equus animal est. Primo sub ly hominis. Non unica est, quando praecedit determinatio, & sequitur determinabile. Ut hominis equus. Et est unica, quia praecedit determinabile, & sequitur determinatio. Ut equus hominis.

Argum. Contra praedicta fiat argumentum. Ascensus non est consequentia formalis, ergo male dictum est. Patet, nam sic argumentando, Omnis homo est animal, & isti homines. &c. Ergo iste homo est animal, & iste homo. Ista consequentia non est formalis, patet: quia in simili instatur. Ut si in vna singulari demonstrarem Antichristum, antecedens est verum, & consequens est falsum.

Solutio. Pro solutione est notandum, consequentiam quae dicitur ascensus, esse sic bonam, quod etiam sit formalis. Bona consequentia dicitur, quando in ea non datur antecedens verum, & consequens falsum. Sed formalis addit supra bonam, ut non solum ea sit bona: sed quaelibet similis forma.

Quid requiritur ad hoc? Pro quo notandum, aliqua esse requisita, ad hoc quod seruetur similitudo formae. Primum, ut quod similis seruetur similis qualitas, id est si vna sit propositio affirmatiua, si similis forma dari debeat, seruetur.

oportet etiam sit affirmatiua. Ob id istae duae, homo non est animal, & leo est animal, non sunt similis formae.

Secundo requiritur similis quantitas: ut si vna est vniuersalis, similis forma etiam sit vniuersalis. Et oportet seruetur similis suppositio, ob id istae duae non sunt similis formae. Omnis homo est sapiens, & animal est viuens. Nec istae, Omnis homo est animal, & omnis homo est b. animal: quia non seruetur similis suppositio.

Tertio requiritur similitudo copularum. Hoc est, si vna habet copulam de praeterito, & alia si militer. Quapropter istae non sunt similis formae. Adam fuit homo, & Adam est homo.

Quarta conditio requisita est, ut seruetur similis situs terminorum, in quo includunt: ut toties,

numerus, ordo, synonymitas. Per toties quoties intelligitur, quod quoties vnus terminus repetitur in vna: toties repetatur in alia similis forma. Quapropter istae non sunt similes. Omnis homo est homo, & omnis homo est animal. Requiritur numerus, ut tot quot sunt termini in vna, sint in alia. Ob id istae non sunt similis formae: Omnis homo animal est currens, & omnis homo est currens. Etiam ordo requisitus est: ut si in vna consequentia maior est affirmatiua, & minor negatiua, in simili oportet etiam idem ordo seruetur. Et si in vna propositioe ponitur terminus inferior pro subiecto, & in praedicta superior, in simili forma oportet idem ordo seruetur. Requisita est etiam synonymitas terminorum, ut si in vna ponitur terminus in plurali, si militer & in alia in simili forma. Et si ponitur aliquis obliquus, similiter in alia ponatur.

Notandum est, quandoquidem loquendum nobis est, sicut loquitur Summulista: qui suis fictionibus ingenia contundunt, & macerant si ne fructu. Quod duplex est synonymitas. Quodam intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca vocatur, subiectorum inter se, & praedicatorum inter se, scilicet, ut sit correspondentia subiecti vnus, ad subiectum alterius, & praedicatorum vnus, ad praedictum alterius. Synonymitas extrinseca est, quando seruat respectus subiecti vnus ad praedictum eiusdem, & praedicatorum ad subiectum: ut si in vna ponitur pro subiecto terminus inferior, vel conuertibilis ad praedictum, in propositione similis formae eodem modo seruetur. Ob id istae non sunt similis formae. Omnis homo est substantia, & omne animal est currens. Neque seruetur synonymitas intrinseca, nec extrinseca. Non intrinseca: quia in vna subiectum est homo, qui est terminus significans speciem, & in secunda ponitur ly animal, quod est genus. Nec seruetur extrinseca, quia in prima subiectum est terminus inferior ad praedictum, & in secunda non est sic, nam animal non est inferius ad currens.

A formam argumenti. Oportet dicere, illam consequentiam in qua in vna singulari demonstratur Antichristus: non esse similis formae in alia. Ratio est, quia ad similitudinem requiritur, quod omnes illae singulares virtualiter positae in propositione, quae vocatur constantia, omnes illae solum in singularibus demonstrarentur. Et quia in prima consequentia seruata fuit haec synonymitas intrinseca, consequentia erit bona. Et haec quam dicis esse simile, bona non est: quia in vna singulari demonstratur Antichristum, quae singularis, non fuit inclusa in constantia.

Constantia vocatur, propositio quae ponitur a parte antecedentis, in qua omnium singularium fit mentio. Ut sic, si fiat ascensus isto modo sub ly ho-

Responsio ad argumentum.

Quid sit substantia.

ly homo in ista. Omnis homo est risibilis, iste homo est risibilis, & sic de alijs, & isti homines sunt omnes homines, ergo omnis homo est risibilis.

2. Solutio. Item, potest esse solutio ad argumentum, dicendo non esse similis formae illam, in qua demonstratur Antichristus, non enim seruetur similis suppositio: nam in prima solum singulares omnes supponunt pro homine, qui est, qui & demonstratur, in secunda tamen non pro illo, qui est, sed qui futurus est, non ergo potest demonstrari.

CAP. XXI.
De Relatiuis.

Quid sit relatiuum.
RELATIVUM est, quod refert suum antecedens substantiam. Et sic dicitur finitur, Est rei antelata recordatiuum. Ut in ista, homo currit, qui mouetur. Ly qui, est relatiuum illius rei, scilicet, omnis recordatiuum.

Relatiuum duplex est. Substantiae, & accidentis. Substantiae est, quod refert suum antecedens substantiam. Id est per materialia. Ut in ista, albus albus currit, quod mouetur: ly quod, est relatiuum substantiae, & refert ly albus, suum antecedens. Et licet sit nomen adiectiuum, tamen quia per materialia refert, dicitur referre suum antecedens substantiam.

Relatiuum accidentis est, quod refert suum antecedens adiectiuum, id est pro significato formali: ut sic, qualis Petrus, talis Paulus.

Relatiua substantiae sunt, ille, ipse, is. Accidentis, qualis, tantus, quantus, quae ad formam accidentalem referuntur.

Relatiuum substantiae duplex, scilicet identitatis, & non identitatis. Identitatis est, qui refert suum antecedens pro illo pro quo supponit. Ut ille, ipse, quis, vel qui. Non identitatis, seu diuersitatis sunt: ut alius, alter.

Relatiuum substantiae identitatis duplex, Reciprocu, & non reciprocu. Reciprocu est, quod denotat quandam regressionem in suum antecedens. Et est duplex, primitiuum speciei, ut ipsemet, & se. Deriuatiua speciei, ut suus, sua, suum. Omnia ista nota sunt ex Grammatica, ob id videntur indigna Dialectico.

Notandum, relatiuum, aliquando referre restrictum, aliquando non restrictum. Referre restrictum, est suum antecedens referre, cum omnibus terminis in eadem cathetica positis. Ut sic, Omnis homo est rationalis, qui est risibilis: ly qui, refert, ut ille idem sit risibilis, qui rationalis.

Relatiuum referre absolute, siue non restrictum, est, sic referre: ut non sit opus cum omnibus terminis suae catheticae referre. Ut haec, Deus non est, vel ipse est omnipotens, quae vera est, cum sit disiunctiua, cuius vna pars vera est. Et tamen si referret restrictum, esset falsa: quia esset sensus, vel ipse Deus qui non est, est omnipotens.

Ponuntur nonnullae regulae ad cognoscendum relatiuorum naturam.

1. Regula. Prima. Relatiuum in copulatiua refert restrictum, sed in disiunctiua, & conditionali, absolute. Ut in hac, homo est albus, & ille disputat, est sensus, ille homo qui est albus disputat. Sed de disiunctiua iam positum fuit in superiori nota bili. De conditionali sic, Deus non est, si ipse est omnipotens, est falsa, quia est mala consequentia: tamen esset vera, si referret restrictum, quia antecedens est impossibile, nam esset sensus, ipse Deus qui non est, est omnipotens.

2. Regula. Secunda regula. Relatiuum substantiae identitatis non reciprocu supponit sicut suum antecedens, si in eodem loco poneretur. Verbi gratia, Aliquis homo disputat, & ille vigilat, ly ille, determinate supponit: quia si ibi esset ly homo, sic supponeret. Si tamen sit substantiae reciprocu, supponit eodem modo, sicut suum antecedens. Ut in hac, Omnis sapiens est ipsemet, ly ipsemet distributiue, sicut ly sapiens. Et in hac, insipiens non est ipsemet, ly ipsemet, determinate supponit.

Aduertendum tamen est, quando dicitur relatiuum reciprocu supponere distributiue, intelligendum sigillatim. Pro quo notandum quod duplex est suppositio, quaedam absoluta, alia si sigillata. Sigillata illa est, quae consequitur alterius resolutionem. Ut est in relatiuo reciproco. Ut in exemplo dato, Omnis sapiens est ipsemet. Singularizando antecedens, singularizatur relatiuum, iste sapiens est ipsemet, & iste sapiens est ipsemet. Nam si in prima demonstratione loan-nem: est sensus, iste sapiens Ioannes est ipsemet Ioannes. Absoluta suppositio est, quae non infertur alterius naturam: ut in superioribus dictum est, de suppositione distributiua.

3. Regula. Tertia regula. Relatiuum substantiae identitatis reciprocu deriuatiua speciei, quantum ad formale, sicut suum antecedens: ut in hac, Omnis homo suum equum videt, ly suum equum, quantum ad materiale, supponit confusum disiunctum, ratione de ly omnis, sed quo ad formale, distributiue, sicut suum antecedens. Formale possumus vocare: suauitatem: ut ita dicam. Nam quotiescunque fiat descensus: ut sic, iste homo suum equum videt, & Petrus suum equum videt, est sensus: Petrus Petri equum videt, tanquam si fiat sigillatim ascensus sub antecedenti, & sic videtur supponere sicut suum antecedens ratione formalis.

Regulae supra posita intelliguntur supposito relatiuum supponatui contingit aliquando antecedens supponere, relatiuum non supponere, vel e contra. Vt hic, Antichristus erit, qui non est. An supponit, & relatiuum non. Et in ista, Antichristus non est, qui erit. Relatiuum supponit, antecedens non supponere.

1. Regula.

2. Regula.

Nota.

Suppositio absoluta, et sigillata.

3. Regula.

Argumentum.

Probatio minoris.

Solutio.

Contra dicta sic argum. In ista oratione, formi-
na quæ clausit portam vitæ referat, ly quæ, est
relatiuū substantiæ, tñ non supponit pro eo, pro
quo antecedit: ergo malè dictū est suprà. Relati-
uum substantiæ referre suū antecedens. Probatur
minor: quia antecedens supponit pro Eua,
ipsa enim est quæ clausit portam, & tamen non
ea est, quæ referat, sed beata virgo Maria.
Ad argumentū respōdetur, verū esse, relatiuū
substantiæ nō supponere sicut suū antecedens,
qñ antecedit supponit suppositiōe simplici, hoc
est p natura, vt suprà diximus. Et qñ in ista pro-
positiōe, mulier, ibi, nō supponit p persona ali-
qua, hac vel illa, sed p natura feminea, est vera
ppositio, q illa quæ clausit, aperuit, quia sexus
femineus. Si tñ suppositio esset p suppositis,
relatiuū supponeret sicut suū aūs, esset falsum,
quod mulier quæ clausit aperuit. Et hæc suffi-
ciat de relatiuis, ex pposito missa faciēs, quæ
Sūmulistæ solent tractare ad nauſeam vsq; atq;
vtinam tam fructuosè, q laboriosè. Sed dolen-
dum valde, q in re nullius momenti, & quam
ignorare fortè esset operæpretium: fimbrias
suas dilatant, vt sapientes videatur. Ob idq; Dia-
lecticæ cōtaminauerunt, & in exiliū relegarūt.

CAP. XXII.

De Ampliationibus.

Quid sit am-
pliatio.

AMPLIATIO EST
termini acceptio in propositio-
ne ad plures differentias tem-
poris: Vt Adam fuit, Antichri-
stus erit, ly Adam, est ampli-
tus ad id quod est, vel fuit. Si-
cut ly Antichristus, ad id quod est, vel erit.

Alia am-
pliatio de
finitio.

Ampliatio etiam definitur sic. Est extēſio ter-
mini ad maiorem suppositionem: Vt
extenduntur extrema huius propositiōis. Om-
nis homo potest esse beatus: ad modum quo
realis extēſio sit alicuius rei sensibilis. Nam ly
homo, ad id quod est, fuit, vel erit, & pōt esse:
extenditur, ratione de ly potest esse.

Ampliatio
duplex.

Duplex est ampliatio. Temporum tantū,
temporū, & suppositorum simul. Prima est ter-
minorum singularium. Vt in hac, Antichristus
erit. Secunda contingit, quando terminus qui
ampliatur, est terminus cōis. Vt in ista, homo
potest esse sapiens, ibi non solum ad tempora
est ampliatio, sed etiam ad supposita. Pro co-
gnoscēda tñ ampliatiōe ponuntur aliquæ regulæ.

1. Regula.

Prima. Verbum præteritū temporis ampliatur
terminos ante se, ad illud quod est, vel fuit, & se-
quentes facit solum stare pro illo quod fuit. Vt
in ista, Adam fuit: ly Adam, stat pro illo quod
est, vel fuit. Et participium præteritū habet ean-

dem virtutem ampliandi. Vt in ista, Adam est
præteritū, quod euenit, quando in recto poni-
tur, nam in obliquo non sic, vt in hac. Ego vi-
deo hoīem præteritū, ly ego, nō est ampliatiū.
Secunda regula. Verba futuri temporis am-
pliatur ante se: ad id quod est, vel erit: vt in hac. Anti-
christus erit. Similiter participium futuri tem-
poris, & quod post se est, solum ad futurum.

2. Regula.

Verbum Potest, & aduerbiū Possibiliter, am-
pliatur terminos ante se ad quatuor differentias
temporum. Vt hic. Homo possibiliter currit,
ly homo ampliatur, solum ad id quod fuit,
est, vel erit, sed ad id quod possibiliter est. Si-
liter ly Necessariō, licet habeat ad terminos
ante se solum aliqua necessitate appellet, sed post
se, eū necessitate ita, vt in data, ppositiōe deno-
tetur, cursum necessariō conuenire homini. Et
sic hæc est vera, Creans necessariō est Deus, sed
hæc falsa, Deus necessariō est creans: qā impor-
tatur in hac vltima, creare cōuenire necessariō
Deo, cū tñ p voluntatē suā creauerit. Hoc
tamen quod diximus de ly possibile, intelligi-
dum venit, quādo capiūtur possibile, & potest,
primæ intentione, ut, nam si capiatur ly possi-
bile, secundæ intentione, & vt facit modale
compositū: vt in hac, Sortem currere est possi-
bile: tunc non est terminorum ampliatio, sed pro-
positionis, vt sit sensus, hæc est possibilis, Sortes
currit. De hoc in tractatu de modalibus.

3. Regula.

Etiā oportet intelligere, quod ly possibili-
ter, impossibiliter, & contingenter, teneantur
aduerbialiter, nam si nominaliter non ampliatur.
Vt in hac, Deus est ens necessarium, Petrus est
ens contingens.

4. Regula.

Verbū Desinit, ampliatur ante se, & post se ad
id quod est, vel immediate ante se fuit. Et Inci-
pit, ad id quod est, vel immediate post hoc erit.

5. Regula.

Quinta regula. Verbum Prius, ampliatur ante
se, ad id quod est, vel fuit, & post se ad illud
est, vel erit. Vt in hac. Adam est prior Antichri-
sto: ampliatur Adam: Illud quod est, vel fuit
Adā, est prius illo quod est vel erit Antichristus.
Ecōtra contingit in ly Posterior. Vt, Antichri-
stus est posterior Adā. Id quod est vel erit An-
tichristus, est posterius eo quod est vel fuit Adā.

6. Regula.

Sexta regula. Aliqua verba quæ dicūt actum
anīmæ interiorē ampliatur ante se, & post se ad
quinq; temporum differentias. Vt ly Imagina-
riē in hac, Petrus imaginatur esse Paulus. Alij ter-
mini solum ampliatur terminos post se: vt Signi-
ficat in hac homo significat hominem. Sed ly
homo a parte antē, ad quatuor solum. Vt ho-
mo qui est, fuit vel erit vel potest esse. Verbum
importans actum cognoscitiuum, vel appetiti-
uum: terminos post se ad quatuor differen. am-
pliatur. Vt cognosco Petrum diligo Petrum.

7. Regula.

7. Regula.

Septima regula. Nomina verbalia terminata
in bilis, vel in tiuum, ampliatur ad quatuor dis-
tinctiones, tam de formali, quā de materiali. Vt ri-
sibile, flebile, amabile, docibile, appetitiuum, &c.

Alia se-
quuntur ex
dictis regu-
lis.

Ex istis sequuntur nonnulla cōcedēda, quæ vidē-
tur absurda, Primū. Iuuenis fuit senex, nam est
sensus, qui est, vel fuit iuuenis, fuit senex. Ali-
quis homo in vtre matris fuit maior matre, de-
monstrando hominē, qui grandis effectus, fuit
maior matre, nā hic fuit maior matre, & est, vel
fuit in ventre matris. Candela lucens est extin-
cta, Hæc candela est extēſa, quæ est, vel fuit
lucens. Lancea integra est fracta. Camisa Sortis
creuit in hortulo. Sāson in ventre matris oc-
cidit se ipsum, & Philistæos. Carnes cōcedēda
sunt digestæ. Senex erit iuuenis. Aliqua mater
sine miraculo erit virgo. Iustus iuste damnabi-
tur. Nam dato peccatore, qui moritur in pecca-
to, qui aliquando fuit in gratia hic iuste damna-
bitur, qui est, vel erit iustus, & iustitia.

Nonnulla hic formarētur argumenta, sed est
dere tēpus: quia hæc non seriō tradenda, &
proposito, sed per transenam, vt aiunt.

Vnū tamē notabis non fuisse de nouo inuen-
tam ampliatiōem: sed Arist. etiā ea vsum: vt pa-
tet in primo priorū, vbi vtitur ampliatiuē hoc
verbo contingit, & in primo Elenchorū hoc fu-
turo sanabitur, & in secundo Perihermenias.
hoc verbo potest: & sic vsus fuit ampliatiōis
apud antiquos: quapropter Petrus Mantua-
nus in sua logica non est admittendus: qui om-
nem tollit ampliatiōem, respectu cuiuscūq; ver-
bi, erga quæ scribit & probat deceptū esse Men-
gus Fauētinus. Sed loquēdū est vt loquūtur oēs.

CAP. XXIII.

De restrictionibus.

Quid sit re-
strictio.

RESTRICTIO EST,
coarctatio termini ad maiorem ad
minorem suppositionem: Vt in
hac. Homo qui est musicus, di-
scipulus, ly homo coarctatur, vt
stat solum pro musico: cū in
differenti supponeret pro hoc, vel illo.

Alijs verbis dicitur. Restrictio est acceptio
termini ad standum pro paucioribus.

Diffinitio.

Est tñ cōsiderandū, differentiā esse inter istos
terminos, restrictio, alienatio, & remotio. Re-
strictio em̄ tūc est, quādo terminus qui statat
pro pluribus, rōne alicuius adiecti, pro paucio-
ribus sumit. Vt in exēplo posito, & hic. Hō qui
currit, velociter ambulat, ly homo, restringit.

Alienatio.

Alienatio est, distractio termini ad magis prin-

cipali significato, ad min⁹ principale: vt in hac,
Hō est pius: nā principale significatū de ly ho-
mo, est viuū significare, & rōne de ly pius, alie-
natur ad significatū minus principale, qd per
analogiā significat. Nā est Dialecticorū regu-
la. Si a parte subiecti ponatur aliqd Analogū,
& a parte prædicati qd est min⁹ principale, sup-
ponit pro minus principali. Alijs verbis dici so-
let, Talia sunt subiecta, qualia permittuntur ab
eorū prædicatis. Et sic dato sit verū, subiectum
supponeret pro suo principali significato, si
a parte prædicati ponatur aliquod minus prin-
cipale, alienatur. Vt in propoli, suprà dicta, hō
est pius. Si tñ per se sumeret ly homo, statet
pro suo famosiori significato. Nā omne Analo-
gū per se sumptū, pro suo famosiori significato
stat. Vt in hac, homo est animal, pro hoīe viuō.

Regula.

Remotio tūc vocatur, quando propter repu-
gnantiā in adiecto, ex supponēte fit non suppo-
nēs. Vt hæc, Homo est irrationalis. Remoue-
tur quidē, propter ly irrationale, rationale, qd
verē conuenit homini, & pro quo supponit.

Est notandū, q si determinatio, & determina-
bile sint in eodē casu, siue sit non vnica, siue vni-
ca: mutuo se restringunt. Vt hæc, Homo albus,
vel albus homo. Sed si non sint in eodem casu,
tūc determinabile restringitur a determinatio-
ne. Vt in ista, Hominis equus currit, ly homi-
nis, restringit determinabile, equus: vt solum
pro equo hominis: siue sit non vnica, vt patet
in exemplo: siue vnica: vt equus hominis. Reli-
ctis alijs, quæ adduci solēt, ponūtur nonnullæ re-
gulæ ad argumentandū in amplis, & restrictis.

Prima regula. A nō amplo ad ampliū affirma-
tiuē, sine distributione magis ampli, valet. Se-
quitur bene. Homo est sapiens: ergo vel est, vel
fuit sapiens. Sed non valet cum distributione:
quia non valet, Omne animal est homo: ergo
omne animal pōt esse homo. Nam casu q solum
sint homines in rerū natura, & nullum sit ani-
mal: antecedens est verum, & cōsequēs falsum.

1. Regula.

Secunda regula. A non amplo ad amplum
negatiuē, non valet. Adam non est homo, ergo
Adam non fuit homo.

2. Regula.

Tertia regula. Ab amplo ad non ampliū affir-
matiuē cū distributione ampli, & posita cōstā-
tia nō ampli, valet argumentū, vt sic. Omne ani-
mal potest esse homo, & omne animal est: er-
go omne animal quod est, potest esse homo.

3. Regula.

Quarta. Ab amplo ad non amplum negatiuē
optimē. Nullum animal potest esse homo: er-
go nullum animal est homo.

4. Regula.

Solēt hic proponere nonnulla dubia, sed qā ad
solidiora redimus, solum quæritur, Vtrum hæc
sit vera? Omne quod erit, est. Respondet distin-
guēdo: nā vel ly quod, ponitur differentialiter,
C s id est,

Dubium.

De appellatione. Capit. XXIII.

id est restrictiue, vbi participialiter: si primo modo, est verum: quia ly ens, restricte tenet in ordine ad vtrunq; differentia. Facit. n. istum sensum, Ens quod erit, & est, est. Et sic nulli dubium quin verum sit. Si. n. ens est, haud dubie est. Si tamen participialiter sumat, falsum est, significans qd omne futurum, est: nam Antichristus futurus est, qui tamen nondum est. Simili modo esset dicendum de ista, Omne quod fuit est: nam si differentialiter, vera esset, & faceret istum sensum, omne quod fuit, & est, est, si tamen participialiter, est falsa: quia facit istum sensum, Omne preteritum, est, Adam fuit, qui modo non est. In istis datis propositionibus: omne quod fuit est, & omne quod erit est, fit restrictio de ly ens, in clusum in ly omne, & sic differentialiter sumptum: supponit ly ens, secundum exigentiam copulae principalis, quae est, ly est, & solum subiectum distribuitur pro illis, qui nunc sunt entia, in vtraq;. Et in tali sensu, vtraque vera est: ad sensum dictum. Et similiter est verum in eodem sensu, cum tali restrictione: Omne quod potest esse, est, & omne producibile Deus produxit, licet communiter negentur. Et ratio est, quia contumiter capiuntur participialiter. Ob quod non sequitur, omne qd erit est, Antichristus erit: ergo Antichristus est, & omne quod fuit est, Adam fuit, ergo Ada est, sed oportet dicere in minori, & Antichristus est aliquid, quod erit, & Adam est aliquid, quod fuit, & esset bona consequentia, & antecedens esset falsum pro minori.

C A P. XXIII.

De Appellatione.

*
Quid sit appellatione.

APPELLATIO, SO-
let communiter quatuor modis dici. Primo modo, est recursus a minori iudice ad superiorem: de quo iuris prudentes considerant. Secundo appellatione communicatio multorum in aliquo vno nomine: & sic dicitur nomen appellatum, ab appellatione, vt homo animal de quo grammaticus considerat. Tertio dicitur denominatio alicuius, ab aliquo accidentali, tam ab intrinseco, quam ab extrinseco. Vt nix appellatione alba ab albedine: & aqua calida a calore: & ab accidenti in haerentia alteri, vt res dicitur locata a loco: & tamen locus non est subiectiue in locato, sed in locato: de quibus in 3. & 4. Physicorum. de quo modo, loquitur etiam Arist. in 1. an. predicamentis. Quarto modo dicitur termini supponetis, d quo est hic consideratio, & diffinitur. Appellatio est, applicatio formalis vnius termini ad significatum alterius, vt in hac, Petrus est

magnus musicus. Applicatur formale de ly magnus, quod est magnitudo: significatui de ly musicus. Et musicus, est appellatio passiva, & ly magnus formalis, id est terminus appellans. ¶ Et considerandum, ad Dialecticam pertinere huiusmodi consideratione: nam cum sit muneris Logici, veritate, & falsitate inquirere propositionis: & vltra suppositionum, & ampliationum, & restrictionum consideratione: faciat ad veritatem propositionis appellatio: oportet fiat merito specialis. Quod patet ex eo, qd ad veritatem huius, Petrus est magnus Logicus: non solum facit notitiam habere, quomodo termini supponant, & amplient: sed etiam quomodo repellent, scilicet an n. gnitudo Petro conueniat, in quantum ipse magnus est natura, vel ratione Logica. ¶ Et conotatio, & appellatio differunt: non est enim idem terminus esse connotatiui, seu conotare, & esse appellatiui, seu appellare. Nam conotatio est, formalis vni. ad materiale eiusdem, vt ly albus, sed appellatio est applicatio formalis vni, ad significatum alterius materiale: aliquando, ratione formalis, aliquando ratione materialis, vt dicemus. ¶ Duplex est appellatio, Quaedam realis, quae est significati realis: alia rationis. Prima, vt in hac, Petrus est albus monachus. Ibi fit realis appellatio. Rationis, contingit in terminis importantibus actum intellectus, & voluntatis: vt in hac, Papam cognosco, vel cognosco Papam. Et ad cognoscendam appellationem sunt regulae. ¶ Prima, Omnis appellatio fit formalis ad materiale, sed interdum ratione formalis: aliquando non ratione formalis. Patet, quia si esset appellatio formalis ad formale: haec esset impossibilis, Petrus est albus musicus: quia nunquam albedo potest conuenire musicae, non enim alba, vel nigra musica. Et consequenter haec esset vera, Deus est creator lapideus: quia esset sensus, qd creat lapides, ergo semper appellatio est formalis: I materiale, sed aliquando ratione formalis: quando a parte subiecti ponitur substantiuum, & adiectiuum a parte praedicati: fit appellatio formalis, ad materiale: ratione materialis. Vt in hac, Petrus est Logicus magnus, tunc ly magnus, appellat supra materiale de ly Logicus: ratione materialis. Et sic est sensus, qd magnitudo ei conueniat, in quantum magna statura est. Et sic est vera haec de Christo: hic homo, eo demonstrato, est aeternus: nam formale de ly aeternus. Aeternitas conuenit Christo homini, ratione materialis de ly homo. Ratione personae, seu suppositi, quia persona est aeterna, ob id vera. Et in rigore, secundum hanc consideratione, haec est falsa, hic homo est factus, demonstrato Christo: quia esset sensus, qd factio conueniat homini Christo, ratione suppositi. Cum suppositum sit aeternum, non potest

Connotatio
& appellatio
maxime
differunt.

Appellatio
in realem
& rationis
diuiditur.

1. Regula.

S. Thom.

test intelligi qd sit factum: cum genitum, non factum, conueniat Ecclesia. Propter hanc considerationem S. Tho. 3. p. q. 16. art. 7. ad quartum ait. Proprie loquendo haec est vera. Deus est factus homo: quia factio terminatur ad formale de ly homo. Et quia natura facta est. s. humana, conceditur ista, factus est homo: sed ista est falsa: Homo factus est, quia denotatur factio conuenire supposito diuino. Haec. S. Thom. ¶ Quando ergo a parte eiusdem extremi collocantur duo termini connotatiui, habentes se si cut substantiuum, & adiectiuum, si adiectiuum praedicat: appellat suum formale ad materiale substantiuum, ratione formalis: Vt in hac, Petrus est magnus Logicus. Magnitudo conuenit Logico, ratione formalis. s. Logica. Vbi etiam si sit parua statura, dummodo sit magnus in Logica: est vera ista, est magnus Logicus: licet esset ista falsa, est logicus magnus. Secundum hoc esset dicendum, qd ista debet dici: factus homo, de Christo, & haec negari: Homo factus: quia in prima factio conuenit Christo homini, ratione formalis de ly homo, id est ratione humanitatis. Et sic conceditur ista, Deus est homo aeternus, & negatur ista, Aeternus homo. ¶ Sed mirum est, quomodo catholicus haec dicat, cum in symbolo, vbi fides nostra ore ad salutem omnium profertur, dicatur. Et homo factus est. Et secundum hanc considerationem, esset sensus, quod suppositum Diuinum esset factum, quod haereticum est. Et beatus Ioannes ait, loquens de Christo. Et verbum caro factum est, cum in rigore isto Dialectico deberet dicere, & Verbum factum est caro: vt factio conueniret ratione carnis. Propter quod oportet affirmare incunctanter, & Euangelium Ioannis verum, & Symbolum fidei esse infallibilis veritatis, quia Ecclesia sic habet, quae in illis quae fidei sunt: non errat. Tamen ne Ecclesia habet, vt sensum catholicum retineat. licet non fuerit admodum sollicita, quibus verbis id profertur, ad seruandam Dialecticorum appellationem. Vt sit ibi, homo factus, sensus catholicus, id est assumptio humanitatem: sicut D. pater Augustinus. & alij antiqui sunt intelligendi in bono, & catholico sensu: quando dicunt, Deus assumpsit hominem. Vbi per ly hominem, intelligunt naturam humanam. Sic homo factus est, id est, natura humana facta est: vt ibi ly homo, suppositione simplici supponat, & non personali, hoc est pro natura, & non pro persona. ¶ Licet haec dicta sint vera, & ad mentem Dialecticorum: non est sub silentio transeundum quod B. pater Augustinus Theologorum, & Dialecticorum Christianorum vnicus ait, In-

Ioan. 1.

Augustin.

De Appellatione. Cap. XXIII.

dignum existimo, vt verba caelestis oraculi restringam sub regulis Donati. Si ergo sub regulis Donati constricta non sunt sacra eloquia, multo minus sub istis inuentionibus, quas rei. it beatus Hieronymus. 37. distin. cap. inuentionibus. & c. Omne. Ait enim. Non in Dialectica placuit Deo patri, & filio, & spiritui sancto, Regnum Dei in simplicitate fidei est, non enim in contentione sermonis. Quod intelligitur contra illos, qui omnem suam felicitatem videntur ponere in istis: quae non sunt tanti momenti. Non enim sani cerebri est, immorari in illis, quae solum sunt velut via ad aliam scientiam praestantissimam. Ob id ipsa Dialectica potius modus sciendi: quam scientia vocanda est. Et ad propositum beatus Gregorius. 26. Moralium ait. Non intentio verbis, sed verba intentioni debent deferri. 22. quae. 5. capit. Humanarum. Et beatus Hylarius lib. 4. de Trinitate. Intelligentia dictorum, ex causis est sumenda dicendi: quia non sermoni res, sed sermo rei est subiectus. Et beatus Hieronymus super epistolam ad Galatas, Euangelium inquit non est in verbis scripturarum, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Haec sunt adducta, vt non dicat quis improprie esse loquutionem scripturae, sed capientes sensum verborum catholicum, id retineamus. Nam quando quidem spiritu sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei: non est vnde maneat scrupulus. ¶ Secunda regula. Quando determinabile, & determinatio diuerforum casuum accipiuntur vnica acceptione, si alterum, aut ambo fuerint connotatiui: denotatur sua formalis significata suis materialibus conuenire, & simul tempore adiacere. Vt in hac. Ego vidi Papam, ly videns, & Papam, vbi ly videns: determinabile, & Papam determinatio, fit: vt formalia materialibus, pro eodem tempore, & simul. Vt scilicet viderim, & eo tempore quo Papa erat. Et sic haec est vera, Videntes Deum ego vidi, si aliquando vidi hominem, qui modo in caelo est. Sed haec est falsa, vidi videntes Deum. Et haec est vera, Carnes crudas comedi, sed haec falsa est, Comedi carnes crudas: quia capitur vnice. ¶ Tertia regula. Modus affirmatiuus, vniuersalis, licet modificans copulam propositionis, appellat vniuersalitatem quam explicat, & ad vniuersalem extremorum, & ad materiale termini sequentis, ratione formalis. Vt in hac, Deus necessarii est creans, Est sensus, quod Deus, & creans, necessarii copulantur. Et quod necessarii incumbit hoc quod est creare.

Quarta

Quarta regulā, Nomen numerale absolutū, & primitiuum, adiectum termino substantiuo, appellat unitatem, aut pluralitatem ad supposita substantiuū ratione formalitatis substantiuū. Sed adiectum connotatiuo, appellat unitatem, vel pluralitatem, non ratione formæ. Vt in hac, Pater & filius, & spiritus sanctus sunt tres Dii. Ille terminus numeralis tres, appellat supra ly Dii, tria supposita ratione formæ. Ob id illa negatur. Et in hac. Tres omnipotentes, & tres æterni similiter. Ob id dicitur in symbolo, Vnus æternus omnipotens. Dixi quod sit primitiuum, nam si deriuatiuum: non esset talis appellatio. Ob id conceditur ista, Vnus Deus trinus in personis. Et est triplex Deus, posset concedi: quia tunc esset appellatio ad supposita, sed non ratione formæ. Et sic cum sint tres personæ esset vera etiam cum unitate essentia.

TERMINVS IM-
portans actum animæ interio-
rem, appellat proprium conce-
ptum termini immediate se-
quentis supra eius significatū.
Vt in hac. Cognosco Impera-
torem. Denotatur, quod eum cognoscā sub pro-
prio conceptu Imperatoris. Dixi, termini im-
mediate sequentis: quia præcedentis appellat
siue proprium, siue commune. Vt in hac. Pa-
pam cognosco. Sufficit eum cognouisse, quan-
do erat Cardinalis, licet postquam Papam con-
sequutus est, non cognouerim. Dixi, importan-
tem actum animæ interiorē: quia de exteriori
non est necesse. Vt vidi hominem, non est ne-
cessarium sub proprio conceptu.

Modus ar-
guendi in ap-
pellationi-
bus.

Ponitur modus arguendi in huiusmodi appel-
lationibus. Ab appellante proprium conceptū,
ad non appellantem: est bona consequentia. Vt
Cognosco Papam, ergo Papam cognosco. Sed
non e contra: quia est virtualiter argumentari à
non amplo ad amplum, & ab inferiori ad suum
superius.
Ex quo patet in rigore Dialectico hanc fal-
sam, Homo significat aliquid: quia non sub pro-
prio conceptu, sed conceditur in bono sensu, ac
si præcesserit. Et aduerte quod hæc quæ de ap-
pellationibus dicuntur, magis acceptantur, ex
authoritate primorum authorum, quam ex cui-
etiam ratione: ob id de prædictis non est exi-
denti ratio: sed standum est vsui.

SEQVITVR pro cō-
plemēto introductionum
ad ipsam solidam Dialecti-
cam: de exponibili propo-
sitione aliquid adducere.
Quæ sic definitur. Est pro-
positio obscurum habens
sensum, ratione signi-
ficatiua. Vt hæc, Tan-
tū homo est animal.

Propositio exponibilis est multiplex, scili-
cet, ex usu, exceptiua, & reimplicatiua.
Exclusiua, quæ habet signum exclusiuum: vt
sunt, tantū, tantummodo, solum, solummodo.
Quæ si habeat signū exclusiuum affirmatum,
sic debet exponi. Tantū homo est animal: ho-
mo est animal. Nil non homo est animal. Pri-
ma dicitur præciacens, & in secunda, prima ne-
gatio capitur neganter, & secunda infinitanter.
Et ubi ly tantū negatur, sit expositio per diu-
tiuam compositam ex partibus contradicto-
rijs copulatiuæ datæ. Vt, Non tantū homo
est animal, nullus homo est animal: vel non ho-
mo est animal. Et alio modo affirmatiua posset
exponi. Tantū homo est animal, & nihil aliud
ab homine est animal, & si aliquid est homo,
erit animal.

Exceptiua, Omne animal præter hominem,
est irrationale, exponitur, Non homo est irra-
tionale, & omnis homo est animal: & nullus
homo est irrationalis.

Reduplicatiua, Homo inquantū rationalis,
est risibilis. Homo est rationalis, & homo est ri-
sibilis, & omne rationale est risibile, & si ali-
quid est rationale, illud erit risibile.

Propositio in qua ponitur comparatiuum: vt
Omnis homo est fortior leone. Homo est for-
tis, & leo est fortis: sed nullus leo ita fortis, si-
cut homo.

Propositio de differt. Homo differt ab An-
gelo: Homo est, & omnis Angelus est: & homo
non est Angelus.

Propositio de incipit. Homo incipit esse cur-
rens: Homo nūc non est currens: & mox erit cur-
rens. Et de definit, opposito modo. Homo nūc
est currens, & mox post hoc non erit currens.

Ly infinitum, sumptum cathegorematicè, non
reddat propositionē exponibile: sed valet tantū
sicut res infinita. Sed si syncategorematicè, po-
test exponi. Infinitè magnus est aliquis homo:
sic, Aliquātū magnus est aliquis hō, & non tam
magn⁹ est aliquis homo, quin maior sit aliquis
homo. Et hæc, Infinitæ partes sunt in continuo:
sic, Ali-

fic, Aliquæ partes sunt in continuo, & non tot
quin plures. Quando ly infinitum, est prædica-
tum sequens copulā, capitur cathegorematicè.
Hic aduertendū, quod si aliquis terminus cōmu-
nis præcedit signum exponibile: antequā pro-
positio exponatur, oportet ascendere, vel descē-
dere sub eo, & post unam singularem exponere.
Vt in hac. Omnis homo est tantum disciplinabile,
oportet primò sub ly homo fiat ascensus.

MICES FINIS TER-
minorum, suppositionū, & am-
pliationum. Quæ omnia velut præ-
luia quædam tradi solent iuueni-
bus ante ipsam seriem Dialecticā.
Et licet prolixius ab aliquibus adducantur ista, quæ
præambula sunt, tradantur: volumus medium
tenere, quæ semper tenuere beati. An verò con-
sequenti sumus, aliorum esto iudicium. Tradere
enim omnia quæ ab Enzinas, Coeto, Soto, Spi-
nosa, Naueros, Sbarroja, Coronelo, & ceteris
us clasis viris traduntur, non est visum ex-
pediens: cum seculum iam aliò tendat, & ex de-
crepita ætate, in istis Summorum, & Sophistarum
bus rursus videatur iuuenescere, & ad sobrieta-
tem sapere: circuncidentes, & penitus amputā-
tes, quæ operæ pretium, non sunt: ipsam Diale-
cticam castam, puram tradentes: vt fecit Iacobus
Faber, tam in paraphrasi, quam in ipsis introdu-
ctionibus ad eandem, & Titelman. Fecerunt &
alii. Licet isti vltimò nominati, sic calamū tem-
perauerunt, vt sicut solent, qui virgam curuam
in rectum deducere volunt, in aliud contrarium
extremum declinare: sic vt in medio manēs, re-
ctum teneat. Nos tamen, quia eorum dextera
tem, & consilium intelleximus: quippe qui ex-
ploratū habeamus: ex proposito difficilia quæ
conducere possent, prudenter reliquisse, nisi
adhuc sermo, etiam infructuosus, & spinosus
traderent. In animo firmatū habemus, optima,
& meliora eorum, in medium adducere, & alias
quæstiones, quæ conducere possunt, & alicuius
momenti habentur, non sicco pede pertrāsire.
E omnibus erit satisfactum. Et vt constet, quā
sit necessarium manum temperare ab illis, quæ
non conducant quæstionibus & argumenti-
bus non grauior adducere, quæ quidam non pa-
uit edus author bonarum literarum exemplar
non vulgare, cum religiosa grauitate adiunctū
in suo sententiarum primo de restructa Theo-
logia adducit lib. 1. ca. 7. sic. Quid de Dialectica
dicam? me tempus deficeret, si eius exilium, &
iustitissimas querelas, & fontes, vnde id euene-
rit, in præsentia narrare. O ignorantissimos, &
garrulos Sophistas (nam vos mea petit oratio,
Laxos, dico, Enzinas, Dullartos, Pardos, Spino-

fas, Coronelos, quadrupertitos, & reliquos hu-
ius farmæ viros) cur venustissimam puellam de
nostris finibus relegastis? Cur Sophisticè (quæ
Hebræis, Chaldeis, Aegyptijs, Arabibus, Græ-
cis, atq; Latinis semper ludibrio fuit) in scholas
sanctissimas Christianorum inuexistis? Tam
vilem rem existimastis esse veritatem, pro qua
asserenda Christus mortuus est: quia Dialecti-
ca tanquam instrumento vitur, vt ob vanissi-
mam ostentationem, popularemque auram, quā
Sophisticè cōciat, decreueritis Dialecticè bel-
lum inferre? Quæ quæ sua sunt simplici stilo
inquirat, inuenta tuetur, errores profligat, errā-
tes reducit, ceteraque agit, quæ decent Theolo-
giæ fidelissimam ancillam. Vos verò loco veri-
tatis, quæ simplicissima est, monstra illa, suppo-
sitiones, obligationes, exponibilia, insolubilia,
calculationes, & reliqua interminata, & quasi
quoddam falsitatis pelagus nobis discenda tra-
didistis, vt obrueritis candida iuuenū ingenia,
vt inter tot laqueos tenebras, & salebras, ac fer-
rea vincula quasi ad Syreneos scopulos hæreāt,
ad veritatis lucem nūquā peruenturi. Hæc ille.

POSTTRACTA-
tum terminorum, suppo-
sitionum, ampliationum,
& appellationum: sequi-
tur tractatus de oratione,
qui correspondet libro Pe-
rihermeni. Aristot. Et se-
quentes textum Petri Hispani, primò de no-
mine differendum.

NO M E N, est vox significatiua definitio
ad placitum, sine tempore: cuius nominis,
nulla pars separata aliquid signi-
ficat, finita, & recta. Vox in ista
definitione, ponitur loco generis. Significati-
ua, ponitur ad differentiam vocis non signifi-
cativæ. Ad placitū, ponitur ad differentiam vo-
cis significantis naturaliter. Sine tempore, pon-
itur ad differentiam verbi, quod significat cum
tempore. Cuius nulla pars separata aliquid si-
gnificat, ponitur ad differentiam orationis,
cuius partes separata aliquid significant. Fi-
nita, ponitur ad differentiam nominis infi-
niti, quod non est nomen secundum Logi-
cum, sed nomen infinitum, vt non homo, non
equus.

equus. Recta, ponitur ad differentiam nominum obliquorum, ut Catonis, Catoni, quæ non sunt nomina, secundum Dialecticum, sed nomina obliqua, vel casus nominum: unde solus rectus casus, dicitur esse nomen.

Glossa.

Quia ista tractatus de propositione est, & propositio constat ex nomine, & verbo, tanquam ex partibus principalibus, merito primo à nomine. Et quia singulæ particule definitionis declarantur in textu, non oportet repetere: sed pro ampliori declaratione fiat argumentum.

1. Argum. Hic terminus armiger, & paterfamilias, est nomen: & tamen eius partes separatæ aliquid significant, ut constat: nam de ly armiger, partes sunt, arma, & gero, quæ partes significant seorsum, & paterfamilias similiter: ergo.

Solutio. Ad hoc argumentum non est difficile respondere, præsuppositis quæ diximus, quando de termino complexo egimus. Hic enim author per illam particulam: cuius nulla pars sepeparata, voluit excludere complexum terminum à ratione nominis. Et si equiferus, armiger, & cetera alia, quæ sunt compositæ figuræ sunt complexa: non erunt nomina. Et si sunt incompleta, habebunt rationem nominis, ibi definitum est, illa esse incompleta, eo quod licet habeant partes significantes, non tamen iuxta significationem totius: quia significatione totius, non resultat ex significationibus partium. Nam etiam si partes deponantur à sua significatione, totum nihilominus idem significabit. Quia etiam si pater nil significet, & familias non significet familiam: paterfamilias significabit hominē, qui præest in domo. Et sic remanet solutum argumentum. Talia enim nomina incompleta vocantur. Ob id partes separatæ non significant iuxta significationem totius.

2. Argum. Secundò arguitur contra illam particulam, finita. Nomen infinitum est terminus cathegorematicus, ergo nomē. Nam significat aliquid, vel aliqua, & potest reddere suppositum verbo. Quod patet, quia Arist. 2. Periher. ex terminis infinitis propositiones componit. Et patet in hac, Non homo sentit.

Solutio. Ad hoc, supposito ly non capi posse negatē, & infinitanter, ut supra dictum est, & quādo infinitanter virtus eius non transiit ultra terminū cui immediate additur, & infinitat ipsum: quia facit stare, pro omni alio à re illa, quā negat: ut non homo, stat pro omni illo, quod non est homo. Et quia nomina eō sunt inuenta, ut res significant, & ostendant, & nomē infinitum nullam

re determinatē significet: sed potius neget, hinc est, quod excludi debuit à nominis ratione.

Ad formam argumenti. Concedo quod sit cathegorema: ergo est nomen, nego cōsequentiā. Et ratio est, quia non vnam rem determinatam significat, quod requiritur ad nominis rationem. Et quando infers, ex eis componitur propositio, concedo, Ergo est nomen, ut hic loquimur: nego, quia Aristot. ait, propositiones constare ex nomine, aut ex infinito nomine, & verbo. Vbi sit distinctio inter nomen absolute: & nomen infinitum.

Tertio sic argumētor. Ly hominis, est p. am. cathegorema: ergo est nomen. atet antecedēs, tum quia significat aliquid, tū quia pōt esse totale extremū. ut hic, Hoc animal est hominis.

Ad hoc, cōcedo qd est cathegorema, sed negatur cōsequentiā: quia requisitū est ad hoc qd sit nomen, qd possit per solam verbi additionē propositionem cōnectere, id est, qd personaliter sumptum, possit reddere suppositum verbo personali indicatiui. Et dato possit esse prædicatū, quia non potest esse subiectū, non est nomen. Hic solet quæri, Vtrum nomen, analogice dicatur de mentali, vocali, & scripto. Sed quia ad rem nil facit, prætermittendum est. Nam eūdem nomen à nomina. do dicatur: videtur quod propriè vocali, & scripto conueniat.

C A P. II.

De verbo.

T E X T V S.

Verbum, est vox significatiua ad placitum cum tempore: cuius nulla pars separata, aliquid significat, finita & recta. Cum tempore, ponitur ad differentiam nominis: quod significat sine tempore. Finita: ponitur ad differentiam verbi infiniti, ut non disputat, non laborat, quæ non sunt verba secundum Dialecticum, sed verba infinita. Recta: ponitur ad differentiam verborum obliquorum, ut disputabat, disputauit, quæ non sunt verba, sed verba obliqua. Unde solum verbum indicatiui modi presentis temporis, secundum Dialecticū, dicitur esse verbum. Reliqua vero verba eiusdem modi, & alio

rum

rum modorum, dicuntur verba obliqua. Aliæ vero particule ponuntur hic eadem ratione, quæ in definitione nominis. Et sciendum est, quod Dialecticus solum ponit duas partes orationis, scilicet nomen, & verbum: alias appellat syncathegorematicas, id est consignificativas.

Glossa.

Qontra prædictam verbi definitionem est argumētum. Hi termini, tempus, cœna, prandium, cas, disputans, significant cum tempore, & tamē non sunt verba: ergo male posita est definitio. Et quidem quod illa cum tempore significant, patet: quia in suis significationibus includunt tempus.

1. Notan. Pro solutione argumenti notandum, differētiā esse inter hæc, significare tempus, & connotare tempus, & significare aliquāter explicabile per tempus, & significare cum tempore. Nam hi termini, mensis, dies, annus, significant tempus, & certas mensuras eius, pro quibus supponunt, sicut homo hominē significat, & pro eo supponit. Prandium, cœna, &c. significant de materiali actiones, connotando qd fiat tali tempore. Sed hæc aduerbia, heri, cras, significant aliquāter, sicut syncathegoremata, explicabilia tamen per terminos importantes tempus.

2. Notan. Significare cum tempore, est significare actionem, vel passionem, in ordine ad aliquam differentiam temporis. Ut disputat, legit, amat. Secundò notādū, hos tres terminos, lectio, legens, legit, eandem actionem significare, sed primus in abstracto, secundus in cōcreto, quia significat ut in aliquo cōnotatiuē, ut est in actuali fluxu, & motu. Idem etiam tertius, scilicet legit. Ob id omne aduerbium quod verbum modificat, & modificat participium, sed nō nomen verbale, quia dicimus diu legit, velociter legit, & legens: sed non dicimus, diu lectio.

3. Notan. Ex hoc ergo quod tam verbum, quā participium denotant illam actionem, ut in fluxu, & motu est, quæ potest tempore metiri, sequitur, qd tam verbum, quā participium significant cum tempore: non qd connotent tempus, sed quia significant actionem, ut est in actuali fluxu, vel erit, vel fuit, secundum tēporis differētiā. Et quia talis fluxus per tempus cognoscitur, dicitur quod verbum significet cum tempore.

Tertio notādū, participiū à verbo differre: quia dato ita sit, qd verbum, & participiū illam importent actionē in fluxu, tamē aliter verbum, &

aliter participiū. Nam verbum per tēpus determinatum, ut in futuro, si sit verbum futuri, & in præterito, si sit verbum præteriti: sed participiū line tali determinatione: quia potest applicari legēs & ad futurū, erit legens: & ad præteritū, fuit legēs: & ad præsens, est legens. Quod intelligas sanē, non qd in hac, Petrus erit disputans, ly disputans actionē in futuro designet: quia mutaret participiū suā significationem: sed est sensus, qd illa præsentia litas, scilicet disputans, futura est.

Solutio. His notatis dicendum, qd licet cœna, prandium, connotent tempus, etiam ly tempus, tēpus significat, & ly heri, cras, & participium etiā cum tempore: tamen non sunt verba, quia tēpus nō significat, cum tempore determinatē, & vnitiuē. scilicet illam actionem, ut est in fluxu, vel in fieri.

2. Argum. Secundò sic arguit principaliter. Aliquod est verbum, & tñ nō significat in ordine ad aliquam differētiā tēporis: ergo male dictum est. Probatur. Ponatur casus, qd sit aliquis terminus, qui imponatur ad vniendū subiectū cum prædicato, ut facit ly est, in ista, homo est animal, & posito cum hoc qd non significet in ordine ad aliquā tēporis differētiā, tūc talis copula verbum est, tamen non significat cum tempore: ergo.

Nullū verbum signifi- cat tempus Physicum. Pro solutione argumenti oportet notare, qd verbum absolutū à tempore, non est non significare tempus Physicum, sed potest intelligi, absolutū à tempore vno modo, qd significet, & non in ordine ad aliquam differētiā temporis Logici. Et hoc est impossibile: quia est de intrinseca ratione verbi significare per modum præsentia litatis, vel futuritionis, vel præteriti. Alio modo potest intelligi absolutū à tempore, qd significet in ordine ad quancūq; temporis differentiam, disiunctim, de quo dubium est, vtrum dari possit talis conceptus, qui sic significet. Aliqui tamen putant posse dari: & sic in istis propositionibus doctrinalibus: Omnis triangulus habet tres angulos, Homo est animal rationale: copula absoluitur à tempore. Sed hoc nō est necessariū dicere, illæ enim copulæ sunt de præsentia: licet sint de actu signato. Ad argumētum potest dici: nō posse dari copulā, quæ sic à tempore omnino absoluarur, quin in ordine ad aliquā differētiā temporis Logici significet. Et sic nil probat argumētū: quia casus nō est possibilis, cum sit de intrinseca ratione verbi importare hoc.

Ad argu. Solutio. Tertio sic arguitur. Cuiuscūq; verbi partes se paratæ aliquid significant: ergo male dictū est, qd verbum est, cuius nulla pars separatā aliquid significat. Patet antecedens. Quia omne verbum adiectiuum est terminus complexus, & similiter substantiuum, quando est secundum adiacens. Patet: quia legit, valet, est legens: currit, est currēs, quæ sunt verba adiectiua: ergo sequitur.

Pro

¶ Pro solutione argumenti notandum, omnia alia verba a sum, es, fui, vocari adiectiua: quia significant actiones, seu passionem, quæ rei possunt conuenire. Et sum, es, fui, vocatur verbum substantiuum: quia esse significat.

¶ Moderni Summulistæ ferè omnes opinantur nullum verbum adiectiuum reperiri in mente, nec ly est, de secundo adiacente, sed omne tale subordinari actui verbali, & participio. Et sic legit, subordinatur est legens, vt argumentum probat. Sed tamen quia hoc contra Aristot. sententiam, qui in antepredicamentis, terminos complexos distinguit ab incomplexis, ponit exemplum incomplexorum per nomen, & verbum adiectiuum, dicens. Vt homo, & currit. Item, quia cum de ratione verbi sit, quod sit simplex: sicut de ratione nominis, & Aristot. vocet verbum adiectiuum, verbum, consequenter ponit esse incomplexum. Imò qui negat esse incomplexum, negat esse terminum: quia ly est disputans, nec est incomplexus terminus, neque complexus, logicè loquendo: cum illæ partes non se habeant sicut determinatio, & determinabile: nec sicut coniungens, & coniungibile. Et sic intelligunt Comentator, Boëtius, & S. Thom. ipsum Aristot. q. verbum sit terminus incomplexus. Et mirandum est, vnde moderni Summulistæ occasionem huius opinionis desumpserint: cum tam aperte sit contra Aristot. & omnes antiquos Peripateticos.

Ad argu.

¶ Ad argumentum ergo, nego verbum adiectiuum esse complexum in mente, imò ista oratio, Petrus disputat: in mente subordinatur vni habenti solum duas notitias: quarum prima, Petrum: & secunda, disputationem, in ordine ad subiectum significat. Et similiter hæc, Homo est, in mente solum duabus notitijs subordinatur: quarum secunda vniuersè significat in ordine ad subiectum: nam sicut reperiuntur in voce, vel scripto, & in mente. Manet solum argumentum.

4. Argu.

¶ Quarto sic arguitur. Nullum est verbum infinitum: ergo malè dicitur in definitione verbi, finita. Patet. Quia si aliquod, maximè ly est, in hac: Petrus non est, sed hic non. Quia tunc vel negatio cadit in verbum, vel in participium inclusum. Si primum, est verbum negatiuum: si secundum, est participium infinitum: ergo nullum est verbum infinitum: quia sensus est, non est, vel est non ens.

¶ Ad hoc argumentum, tenentes non dari in mente verbum incomplexum, consequenter dicerent non dari verbum infinitum: & sic dato vno inconuenienti, aliud adderent. Ob id relictæ tali opinione, quia non ad mentem Aristot. respondendum est, distinguendo. Verbum, aut

Solutio.

nomen, in mente vltimata, dupliciter potest esse infinitum: aut complexum: aut incomplexum. Complexum, vt ly, non legit, supposito ly non, solum ly legit infinitum, quoad categorematicam significationem. Vel potest esse incomplexum, vt si totum sit vnus simplex conceptus, significans de formali negationem disputationis: sicut ly non homo, negatione hominis, & sic etiam dicendum de ly est de secundo adiacente. Vtroque modo capiendum tale verbum infinitum, resoluitur per ly est, & suum participium infinitum. Vt, Non disputat, æqui ualeat in consequendo: est non disputans. Primo modo capit Sanct. Tho. 1. r. p. m. infinitum, dicens. In principio secundi Perihier. verbū non posse in prop. sitione infinitari. Nam cum in hac, verbi gratia, Petrus disputat: prædicatum significet actionem per modum vnionis ad subiectum, nō posset negatio negare tale verbum quoad significationem categorematicam, quin etiam negaret quoad vnionem, eo quod totum sit vna significatio. Sed cum extra propositionem non exerceat illam vnionem verbalem, potest quoad categorematicam significationem solum negari, & sic reperiri complexum infinitanter. Sed secundo modo incomplexum, non repugnat infinitum, posse reperiri in propositione.

¶ Ad formam argumenti dicendum, quod negatio cadit in verbum, & cadit in participium, & licet in participium cadat, vocatur verbum infinitum. Et quidem patet ex Aristot. esse verbum infinitum, nam primo poste. arguit: Stelle non scintillantes sunt prope nos, planetæ nō scintillant: ergo planetæ sunt prope nos. Si ly non scintillant, in minori n. l.umeretur infinitanter, non valeret syllogismus: quia si negatiue fumeretur, non posset conclusio esse affirmatiua: quia in nulla figura, vel modo syllogismi colligitur conclusio affirmatiua, altera præmissarum existente negatiua: ergo signum est, ab Aristote. capi verbum infinitanter. Et tamen neutrum dicitur verbum, neque in maiori, neque in minori: sicut nomen infinitum non dicitur absolute nomen, sic verbum infinitum non dicitur absolute verbum.

¶ Sic argumentor. s. contra illam particulam, recta. Disputauit, est verbum obliquum, tamè est verè verbum. Patet, quia si addatur nomen, erit propositio, scilicet Petrus, & tamen ex nomine, & verbo constat propositio: ergo sequitur quod disputauit, est verbum.

¶ Ad hoc respondetur, concedendo quod cum nomine constituit propositionem, ergo est verbum: nego consequentiam. Sed sequitur, quod sit verbum obliquum. Et ratio est: quia strictè loquen-

S. Thom.

ad formam argumenti Aristot. poste. 1. co. 30.

S. Argu.

Solutio.

Risto. in 1. Perihier. sic habent verba. Enunciatiua verò non omnis, sed in qua verum, vel falsum est: non autem in omnibus inest. Vt deprecatio, oratio quidem est: sed neque vera, neque falsa.

¶ Propositio ergo, vt definitur à Petro Hispano, est oratio verum, vel falsum significans indicando. Vt homo disputat. Oportet em, vt propositio omnis oratio sit. Et sic ponitur ly oratio, tanquam genus: & ly verum, & falsum (quæ nomina eduerbially sumuntur) vt significant verè, vel falsè, ad differentiā aliarum orationū à propositione, quæ nec verè, nec falsè significat. Vt si Petrus disputaret, vtinam Petrus legeret.

¶ Significare verè, est significare ita esse sicut est: aut non ita esse, sicut non est. Primum ponitur propter propositiones affirmatiuas. Secundum propter negatiuas, vt in hac, Homo est disciplinabilis. Homo non est brutum.

¶ Significare falsè, est opposito modo. Vt hæc, Homo est brutum. Homo non est rationalis.

Positum est in definitione, ly indicando. Nam sicut Aristot. in loco citato ostendit, & Boëtius, & S. Thom. intelligit, quod nulla oratio alia ab indicatiua dicitur verè, vel falsè significare. Quod suaderi potest. Verum, vel falsum significare, est esse obiectum adæquatum assensui, vel dissensui in intellectu: sed intellectus solum assentit, vel dissentit orationi indicatiui: ergo solum tales orationes propositiones sunt. Manifestum est enim si intellectus apprehendat hanc, Deus crearet, Petrus disputaret: non assentit, neque dissentit. Neque diceret quis proferentem, vel verum dicere, vel mentiri, ob id: quia in ly verè, vel falsè, intelligebatur indicatiuam esse propositionem, vel orationem significantem. Aristot. non addidit indicando, sed Petrus Hispanus ad maiorem declarationem propter nouitios id apposuit.

¶ Verum considerandum est, non sic dici indicando, vt solum præcisè orationes indicatiui modi significant, verum vel falsum. Nam licet hoc teneat verum in Categoricis, cum nulla categorica alia ab indicatiua significet verè, vel falsè, non tamen est verum in propositionibus hypotheticis, quæ verum, vel falsum significant: licet non sint orationes modi indicatiui. Vt hæc, Si Petrus curreret, Petrus moueretur: est significans verè, vel falsè: ergo ly indicando: tantum valet, sicut enunciando: seu affirmando: vel negando. Vt sit obiectum assensui, vel dissensui.

¶ Duplex est propositio. Vera, & falsa. Vera ille est, quæ significat ita esse sicut est, vel non ita esse si-

1. Peri. c. 4.

Definitur propositio.

Quid sit verè significatur.

Quid falsè significatur.

Aristot.

Boëtius.

S. Thom.

Nota.

D esse si-

Arist. 1. Peri. c. 3.

CAP. III.

De oratione.

TEXTVS.

RATIO, est vox significatiua ad placitum, cuius partes separate aliquid significant. Vt homo currit, est oratio, partes enim separate aliquid significant. Nam ly homo, & ly currit, si separentur, significant. Et hoc positum est ad differentiam verbi: nam licet verbum vox sit significatiua, non tamen habet partes, quæ separate significant, cum sit simplex vox. Vt legit, currit.

¶ Oratio duplex est, perfecta, & imperfecta. Illa dicenda perfecta, quæ perfectum sensum generat in animo auditoris. Vt homo disputat. Imperfecta est, quæ imperfectum sensum generat in animo auditoris. Vt homo albus.

¶ Orationum perfectarum, alia indicatiua, de homo disputat: alia imperatiua, vt Petrus disputa: alia optatiua, vt Utinam essem Dialecticus. Harum autem sola indicatiua dicitur esse propositio. Hæc ex Petro Hispano.

esse sicut non est. Falsa propositio opposito modo. Simili modo potest definiri propositio possibilis, necessaria, contingens, & impossibilis. Sed tamen oportet addere in definitione propositionis veritatem, est quae significat ita esse sicut est, non se falsificans.

Quid propositio se falsificans.
Propositio se falsificans illa est, quod ex eo quod ita est, sicut per ipsam significatur: aut ex hoc cum vero, vel veris, sequitur eam esse falsam. Exemplum primi, in hac, Haec est falsa, quae se demonstrat: nam ad ipsam significare sicut est, sequitur eam esse falsam. Exemplum secundum, Omnis propositio est falsa, quae cum vero, vel veris infert se esse falsam. Nam bene sequitur, Omnis propositio est falsa: haec est propositio, demonstrando eandem: ergo haec est falsa: ex vero, vel veris sequitur eam esse falsam. Ob id ad propositionem esse veram, sufficit significare ita esse sicut est, non se falsificans.

Solet etiam propositio distinguere. Quaedam enim est creata, alia increata. Quaedam item de ly est, de secundo adiacente: quaedam de ly est, de tertio adiacente. Item, quaedam de actu exercito, quaedam de actu signato.

De prima, dicunt quidam, Deum esse propositionem increatam: quia cum sit omnium notitia, distinctius adhuc repraesentat hominem esse animal, quam ista id significet, Homo est animal. Ob id posset quis dicere, esse propositionem increatam: sed tamen non videtur proprie dictum.

Propositio de ly est, de secundo adiacente, est: quando sumitur propositio sine praedicato expresso. Vt in hac: Homo est. De tertio adiacente, ut hic: Homo est animal. De actu exercito, quando illud quod significat, exercet. De actu signato, quando significat, licet non exerceat.

Vt quando de definitione loquuti sumus, diximus, verba in definitionibus non dicere actum, sed aptitudinem. Nam licet homo non sit, haec est eius bona definitio: Est animal rationale, ubi ly est, esset copula de actu signato, & non de actu exercito.

1. Argum. Contra praedicta sic argumentor. Propositio non significat de totali significatione aliquid, neque aliqua, neque aliquam: ergo nec verum, neque falsum, cum verum, aut falsum significare oportet sit aliquo dictorum modorum. Probat: quia propositio significat, neque est aliquid, neque aliqua, nec aliquam. Nam, Petrus est homo, significat Petrum esse hominem. Et sic Petrum, & hominem, & hoc non est aliquam significationem: ergo non est bene posita definitio propositionis.

Solutio. Ad hoc respondetur, propositionem verum significare aliquid, vel aliqua. Et quando argumentaris, non significat aliquam rem, neque aliquas res, imo, significat. Sed illam rem, vel illas res quas

significat: est aliquam rem, id est, unitatem, ac si dicemus, non significat aliquid, sicut ly homo, seorsum, neque aliqua sicut homines: sed tamen, quia unitatem in propositione, significat Petrum esse hominem, aliquid significat, & aliqua: sed hoc est aliquam rem, id est, unitatem in propositione.

2. Argum. Secundum. Haec oratio, Canis est substantia, verum, vel falsum significat, ut constat, & tamen propositio non est: ergo. Patet, quia est propositiones: ergo non est propositio. Nam non solum de cane domestico, sed de lydere caelesti, & de pisce marino dicitur.

Notandum. Pro solutione notandum, quod hic, propositio una sumitur pro vniuoca. Ite est, quae constat ex terminis vniuocis: & propositio plures est illa, quae vniuoca est, siue categorica sit, siue hypothetica.

Est considerandum, propositionem equiuocam esse quidem vnam voce, sed in mente pluribus inordinatim ordinatur. Non enim in mente equiuocatio est, sicut in voce, vel scripto. Nam haec, Canis est substantia, cum ly canis requiritur, & requiritur illa tria significet, subordinatur illis tribus, licet, lyderis caeleste est substantia, pisces marinus est substantia. Et secundum quamlibet significationem, est propositio: nam quilibet terminus vniuocus secundum quamlibet singularem significationem, est vniuocus. Ly canis, ut solum de domestico dicitur, tam vniuocus est sicut ly homo.

Dubium. Dubium ergo esset, an sumpta illa propositio ne, Canis est substantia, secundum omnes tres significationes sit dicenda propositio vna, vel propositio plures? Et ad mentem Aristote. esset dicendum propositio plures, non esse propositionem, sed esse propositionem. Nam inquit primo Elenchorum. Eadem est ratio propositionis, & vniuocae propositionis. Et primo Perihemenias. idem videtur sentire. Nam cum propositio a significatione habeat esse propositionem, ubi plures significationes, ibi propositiones plures, si illae significationes vnam non faciant.

Ad argum. Ad argumentum, nego quod sit oratio: quia non habet plures partes significantes iuxta significationem totius: quia illae propositiones, quibus illa vna subordinatur, non faciunt vnam. Vel secundum posset dici. Concedo, quod est oratio. & si inters, & non significat verum neque falsum: distinguendum erit, in singulari verum est, sed in plurali significat. Nam eo quod illa propositio virtute est plures, quibus in mente subordinatur, significat verum pluraliter.

Quid propositio necessaria. Hic solet definiri propositio necessaria, ut illa sit, quae necessario significat ita esse sicut est, vel non ita esse sicut non est. Vt haec, Deus est omnipotens,

nipotens, necessaria est. & Petrus non est Paulus, vera necessaria est.

Quid propositio contingens. Contingens illa est, quae contingenter significat ita esse sicut est, vel non ita esse sicut non est. Vt Petrus currit. Et sic de possibili, & impossibili.

Corollarium. Ex supra dictis elici potest: non contingere in eodem sensu eandem propositionem esse veram, & falsam: necessariam, & contingentem: possibilem, & impossibilem: nam haec repugnant. Verum cum non sit in eodem sensu, id non repugnat. Patet: nam haec: Non Deus est, est vera, capiendo ly non infinitanter: & falsa, si ne, inter. Et eadem est possibilis infinitanter, & impossibilis egeranter. Et haec, Non homo est, capiendo infinitanter, necessaria: & capiendo neganter, contingens. Nam prima dicitur de Deo, qui necessario est. Et secunda de homine, qui potest non esse.

C A P. IIII.

De propositione Cathegorica & Hypothetica.

T E X T V S.

Propositionum, alia Cathegorica: alia Hypothetica. Cathegorica est, quae habet subiectum, copulam, & praedicatum tanquam partes principales sui. Vt homo disputat: ubi ly homo, subiectum est, & ly disputans, est praedicatum: & ly est, dicitur copula: quia copulat vnum cum altero, scilicet subiectum cum praedicato. Cathegorica enim idem est, quod praedicativa. Subiectum est illud, de quo aliud dicitur, scilicet praedicatum: & praedicatum est, quod de alio dicitur, scilicet de subiecto. In definitione propositionis Cathegoricae, positum est, quod habeat subiectum, & praedicatum, tanquam partes principales sui: ad differentiam Hypotheticae: quae licet habeat subiectum, copulam, & praedicatum, non tamen sunt illae partes principales, sed Cathegoricae propositiones, vel complexa propositionabilia sunt partes principales.

Item fit argumentum, Haec omnes: Tardet animam meam vitae meae, Urbem quam statuo vestra est, Deum amat Petrus, Sole lucente dies est clarus, ita est, quod homo est animal. Petrus & Paulus est doctus. Ly, &, diuisiue tenent. Itae inquam sunt propositiones: & tamen nulla earum habet subiectum, praedicatum, & copulam.

Solutio. Respondetur primam esse Cathegoricam. Ille enim accusatiuus, secundum conditionem illius verbi impersonalis est subiectum, & suppositum, & quod sequitur est praedicatum. Ad esse subiectum, non requiritur sit casus rectus: sed sufficit de verbo suppositum. In secunda, Urbem quam statuo, ille accusatiuus in mente correspondet nominatiuo, & ei subordinatur, & sic est subiectum. Et in hac, Deum amat Petrus, ly Petrus, est subiectum. Et in hac, ita est, quod homo est animal: subiectum est ly ita, aduerbiu sumptum pro nomine. De alia, Sole lucente, dies est clarus, seu iucundus: communiter tenent esse Cathegoricam propositionem. Vt ly dies sit subiectum, sole lucente, praedicatum. Verum potest dici, eam esse Hypotheticam: quia subordinatur, seu equiualeat hypotheticae. Nam in mente ego concipio conditionalem, illa propositione audita. Et cum conditionalis sit hypothetica, & ipsa similiter erit. Habet enim repraesentare ut vna hypothetica: & licet non habeat formaliter plures Cathegoricas, sufficit habere eas in genere signi: quia dat intellectui intelligere, audita ea, sicut si essent duae Cathegoricae, scilicet, Sol est lucens, & ideo dies clarus, vel iucundus.

Quia de extremis propositionis, scilicet subiectum, & praedicato mentio facta est: est dubium, utrum signa Syncathegorematica fiant partes extremorum, vel possint esse extrema: hoc est de extremis subiectum, vel praedicatum.

Pro dubij solutione solet haec regula poni. Nullum signum, cuius virtus transit ultra terminum immediatum cui additur, efficitur pars extremi. Sed signum cuius virtus non extenditur ultra immediatum, efficitur pars extremi. Exemplum est de ly omnis, in ista. Omnis homo currit, efficitur pars extremi: quia ly omnis, neque est subiectum, neque pars subiecti: solum ly homo subiectum est. Et ratio, quia virtus eius non solum ad immediatum terminum, quem distribuit, sed ad mediatum, quem confundit, se extendit. Sed ly non, quando sumitur infinitanter: ut in ista, Non homo currit, efficitur pars extremi: quia subiectum est hoc totum, Non homo: quia virtus eius non transit ultra terminum immediatum, scilicet ultra, ly homo. Et huius regulae ratio posset dari: quia si aliquis terminus, vel aliquod signum alicui aliter additur, & virtus eius transit ultra, non videtur

De quantitate propositionis. Cap. V.

tur cum eo alligari, neque vnum constatare, ob id non efficitur pars eius extremi. Et videtur, quod hæc regula intelligenda sit de signis vniuersalibus, nam de particularibus non currit ratio: nam licet in hac, Aliquis homo currit, virtus de ly Aliquis, non transeat ultra ly homo, non tamen efficitur pars extremi.

¶ Etiam ponitur signum, ad cognoscendum, quando signa efficiuntur partes extremorum. Signum vniuersale, aut positum a parte prædicati post copulam, aut medians inter determinabile, & determinationem, acceptum vnicè efficitur pars extremi. verbi gratia. Vt in hac, Deus est omne bonum, & ly Quilibet equus cuiuslibet hominis est animal. Sed in hac, De omne bonum est, & in hac, Hominis quilibet equus est animal: non sunt hæc signa partes extremorum. Hæc intelligi debent, de rigore sermonis, videlicet, nisi supponatur oppositum.

C A P. V.

De quantitate propositionis.

T E X T U S.

Propositionum Cathégoricarum, alia vniuersalis, alia particularis, alia indefinita, & alia singularis.

¶ Vniuersalis est, in qua subijcitur terminus communis, signo vniuersali determinatus. Vt, Omnis homo disputat. Ille dicitur terminus communis, qui est aptus natus de pluribus prædicari. Vt homo de Petro, & Paulo. Signa vniuersalia sunt hæc, omnis, nullus, quilibet, neuter, & similia.

¶ Particularis illa est, in qua subiectum est terminus cōis, signo particulari determinatus. Vt, Quidam homo disputat. Signa particularia sunt, aliquis, quidam, aliquod, alter, & similia.

¶ Indefinita est, in qua subiectum est terminus communis, sine signo. Vt, Homo disputat.

¶ Singularis est, cuius subiectum est terminus singularis, discretus, vel communis, cum pronomine demonstratio primitiua speciei. Vt, Petrus disputat, hic homo disputat.

¶ Terminus singularis ille est, qui de vno solo aptus natus est prædicari. Vt Ioannes.

N definitionibus positis à Petro Hispano notandum, quod dicit. Propositio est vniuersalis, cuius subiectum est terminus communis, signo vniuersali determinatus, vt intelligas, nõ esse necesse præcedat, si modo determinetur vt si ornatus causa quis dicat, homo quilibet, homo quidam, homo ille. Prima vniuersalis, secunda particularis, & tertia singularis, si ponatur copula, & prædicatum. Vt, homo quilibet est rationalis, Homo quidam est sapiens: homo ille est doctus: &c. huiusmodi propositiones, sic faciunt sensum in mente si cut si signa illa posita essent.

¶ Circa definitionem indefinitæ propositionis nota hæc: Inci. homo disputare. Tantum homo disputat, esse indefinita: quia illa signa præposita, non sunt quantificantia. Ob id, perinde est, sicut si addita non essent. Et hæc, Omne animal esse sensibile est necesse. Si ly omne sit pars dicti: quæ facit hunc sensum, Omne animal est sensibile, est necessaria. Si tamen ly omne dicitur, tunc est vniuersalis: quia facit istum sensum, Omnis talis propositio, animal est sensibile, est necessaria.

¶ Etiam notabis, quod licet indefinita & particularis conueniant, quoad suppositionem & verificationem, sed non cōueniunt, quo ad modum enuncianti: quia indefinita, indeterminata est ad certam quantitatem secundum modum enuncianti per signum vniuersale, vel particulare: & hoc sufficit ad differentiam.

¶ Item nota circa definitionem propositionis singularis, scilicet, quando terminus communis cum pronomine demonstrante, intelligitur si sit singularizabilis: quia hæc essentia diuina est Deus: credo quod non est singularis, quantumcumque cum pronomine demonstratio sumatur: quia eius subiectum de pluribus verificatur, scilicet de tribus diuinis personis. De quo infra cum de terminis diuinis agemus.

¶ Aduertendum, quod pronomen additum termino cōmuni, ratione cuius sit propositio singularis: oportet sit primitiue speciei: vt sunt, ego, tu, fui, ille, ipse, iste, hic, is. Sed quæ sunt derivatiue speciei, meus, tuus, suus, noster, vester, noster, vestras, non restringunt subiectum ad standum pro vno solo, vt si Petrus habet decem equos, & dicit meus equus currit, ly equus non stat pro vno solo, quia de omnibus decem potest verificari.

¶ Contra prædicta arguitur sic, Hæc, Cuiuslibet hominis asinus est animal, est vniuersalis: ita enim eius subiectum non est terminus communis signo vniuersali determinatus: ergo mala est definitio. Maior patet. Et minor probatur, quia

Solutio.

subiectum est ly asinus, qui terminus non est determinatus signo vniuersali.

¶ Ad argumentum. Licet aliqui dicant, talem propositionem, & similes, esse mixtæ quantitatibus, quia ratione vnius termini sunt vniuersales, & ratione alterius particulares, seu indefinitæ: videtur tamen dicendum, propositionem propositam esse vniuersalem, & similes. Et quando arguis, subiectum non terminatur signo vniuersali, distinguendum erit de subiecto: quoddam est subiectum enuntiationis, aliud est subiectum distributionis. Ad eam esse vniuersalem sufficit subiectum distributionis signo vniuersali determinetur, sicut hominis, i prædicta. Ille enim terminus qui primo ponitur, est a quo propositio quantitatem sortitur, & qui a ille signo vniuersali terminatur, sufficit. Ob id ista, Omnis homo & equus currit, & Omnis homo, vel equus currit, sunt dicenda vniuersales. Et hæc, Hominis quilibet equus currit, est indefinita. Sic magister Soto: licet Sbarroja in suo primo tractatu aliter sentiat, dices hæc, Cuiuslibet hominis brunellus currit, esse singularem: nam dicit, quod quando subiectum est aggregatum ex termino communi, & singulari, & singularis est rectus, tota propositio est singularis.

C A P. VI.

De qualitate propositionis.

T E X T U S.

Propositionum Cathégoricarum alia est affirmatiua, alia negatiua. Affirmatiua est illa, in qua prædicatum affirmatur de subiecto. Vt homo disputat. Negatiua, in qua negatur. Vt homo non disputat.

¶ Iuxta triplicem diuisionem propositionis: triplex est quæsitum. Quæ: querit, an sit cathégorica, vel hypothetica. Quæ: querit, an sit vniuersalis, particularis, vel indefinita, vel singularis. Quæ: querit, an sit affirmatiua, vel negatiua.

Duplex copula.

¶ Notandum est duplicem esse copulam propositionis: Principalem, & minis principalem. Illa dicitur principalis, quia mediante prædicatum totale denunciatur de subiecto, Loquendo de

De qualitate propositionis. Cap. VI.

Cathégoricis. Minus principalis illa erit, quæ si significatiue sumpta, efficitur pars extremi totius propositionis. Verbi gratia, in hac, Homo est animal, principalis copula est, ly est, per eam enim animal prædicatum, denuntiatur de subiecto. Si tamen dicerem, Homo est doctus, solet esse propositio vera. Tam ly solet, quam ly esse, sunt copulæ minus principales. Et ly est, a parte subiecti secundum significationem, qua ibi tenetur, nec est copula principalis, neque minus principalis.

¶ In propositionibus hypotheticis illa dicitur copula principalis, quæ iungit cathégoricas, siue sit ly, vel siue &, siue si, siue quia, vel ergo.

¶ Contra prædicta est argumentum. Hæc propositio, Nemo non desiderat felicitatem, est affirmatiua, & tamè prædicatum negatur de subiecto, ergo non est bene posita definitio. Patet maior: quia cum duæ negationes faciant affirmationem, illa erit affirmatiua. Minor patet, nam quilibet negationum copulam negaret: ergo a fortiori vtrique simul: cum duo agentia eiusdem rationis mutuo se iuuent.

¶ Pro solutione est præponenda regula Dialecticorum, quæ virtus negationis declaratur, sub istis verbis: Negatio, est malignantis naturæ: quicquid post se inuenit, destruit: & eius oppositum ponit. Et ex hoc sequitur, quod si propositionem inueniat affirmatiua, eam reddat negatiua: & e contra. Similiter si inuenit terminum distributum, indistribuit: & si indistributum, distribuit. Quod alijs verbis dici soletum est, Quicquid mobilizat immobilitatem: immobilizat mobilitatem. Quod est dicere, Quemcunque terminum distribuit, vel negat aliqua negatio non impedita: si impediatur, neque distribuit, neque negat. Paritas enim negationum constituit propositionem affirmatiua, & imparitas negatiua.

¶ Ad argumentum dicendum, propositionem esse affirmatiua: quia ibi sunt duo signa negatiua mutuo se impediencia. Et quando arguis, sunt eiusdem speciei: ergo potius deberent se iuuare, quam mutuo se impedire. Dicendum, verum esse in agentibus, quæ habent effectum posituum producere: sed in negatiuis non est sic: quia eius actio est, remouere id, in quod cadit. Ob id si inueniat copulam affirmatam, & terminum distributum, negat, & indistribuit: & si inueniat negatam copulam, & terminum indistributum, affirmat, & distribuit: quia semper est verum, quod eius oppositum ponit.

¶ Si tamen quis querat, vtrum ambæ negationes afferant copulam, an vna sola, Prima impediendo secundum. Si quis dicat primum, nõ videtur hoc posse stare, Nam si vtræ affirmat

D 1 copu-

De materia propositionum.

T E X T V S.

Propositionum triplex est materia. Naturalis, contingens, & remota. Naturalis illa est, in qua prædicatum est de essentia subiecti, vel proprium eius.

Ut homo est animal, homo est risibilis. Contingens est, in qua prædicatum potest adesse, & abesse subiecto præter subiecti corruptionem. Ut homo est doctus. Remota illa est, in qua prædicatum non potest subiecto convenire. Ut homo est lapis.

Materia propositionum dicitur tanquam illud ex quo, seu de quo constant propositiones. Et cum subiectum, & prædicatum id sit quia partes sunt, in quas propositio resolvitur, & ex quibus constituitur, ob id vocatur materia propositionis. Et naturalis est illa, in qua prædicatum est de essentia subiecti. Sicut in hac, Homo est animal. De natura hominis est, esse animal, esse substantiam animatam, sensibilem, non ab extrinseco: sed à natura. Similiter hæc est naturalis, Homo est rationalis. Quia differentia prædicatur de illo, cuius differentia est, & cuius pars essentialis est. Sic in materia naturali. Et directa prædicatio est in quale essentialiter. Ut hic, Homo est risibilis, in materia naturali: nam propria passio prædicatur de suo subiecto. Et cum sit verum, quod proprium quarto modo capiendū, illud sit, quod fluit, & emanat à differentia, & genere, quæ speciem constituunt, est à principiis intrinsicis, ob quod convenit omni, soli, & semper: sequitur hinc esse a lein propositionem in materia naturali: nam naturalis est homini, esse risibilem, & consequitur essentiam eius. Nec potest homo reperiri sine tali aptitudine.

Contingens materia merito dicta est, ut Homo est doctus. Quia esse doctum, vel indoctum, non est de hominis essentia, sed contingenter ei advenit: & ly doctus, prædicatur contingenter de homine: & sine ipsius corruptione potest non prædicari de eo, sed negari. Ut, Homo non est doctus.

Materia

Replicatur.

Respondet.

Dubium.

Veneris Entisber.

Opinio de-
cloriscu so-
lutione du-
bj.

Ad argu-
mentum co-
trarie opi-
nionis.

Materia re-
mota.

Materia remota, ob id remota est: quia vnum ab alio remouetur, ut ei non possit convenire. Quia nec naturaliter ei convenit, neque cōtingenter adesse, vel abesse potest, sed omnino remouetur, ut ei non possit convenire. Ut, homo est lapis, Homo est irrationalis.

Intelligere oportet omnes has definitiones dari solū de propositione Cathégorica, & non de Hypothetica. Ratio est, quia cum Cathégorica sit, quæ habet subiectum, copulam, & prædicatum ut partes sui principales: & in materia propositionum dicatur, quod naturalis sit, ubi prædicatum est de essentia subiecti, vel propriū eius, certum est sermonem esse de Cathégorica.

Corolla.

Ex supra dictis sequitur: omnem propositionem ex eodem subiecto, & eodem prædicato, scilicet quæ est in materia naturali veram, falsam, affirmatiuam, negatiuam de presenti, de extrinseco tempore, modalem, vel non modalem, exponibilem, vel non exponibilem esse in eadem materia. Et solum habetur respectus materia propositionum ad hoc, si prædicatum est de essentia, vel contingentia subiecti, vel nō potest ei convenire. Vnde in eadem materia sunt, Homo est animal, & Nullus homo est animal, Omnis homo necessariō est animal, Tantum homo est animal, &c. Ratio est: quia in omnibus istis est verum, prædicatum esse de essentia subiecti. Et sic in alijs posset dari exemplū.

Dixi, ex eodem subiecto, & eodem prædicato: quia non sufficit ex eisdem extremis. Nam conuertens, & conuersa, non sunt vniuersaliter in eadem materia. Quod patet ex Petro Hispano, qui dicit, materia naturalis est, ubi prædicatum est de essentia subiecti: & non dicit, ubi alterum extremorum est de essentia alterius. Ob id, licet ista, Homo est animal, sit in materia naturali, hæc, Animal est homo, quæ est eius conuertens, non erit in materia naturali: cum prædicatum non sit de essentia subiecti: & non sit illa directa prædicatio, sed indirecta. Et huiusmodi prædicationes, secundum antiquos in nulla materia essent ponenda, quia sunt indirectæ prædicationes. De quo fit Prima regula.

Quando aliqua prædicatio directa est in aliqua materia, si eius conuertens est etiam directa sicut copulata, sunt in eadem materia per se. Ut contingit in materia remota, & in contingenti: quando prædicatur æquæ connotatiuum de æquæ connotatiuo. Ut, Stans est coenahs, &c. Si verō conuersa est in materia naturali, & conuertens est indirecta: tunc conuertens erit reduci in materia, in qua est conuersa.

Regula.

Et ad cognoscendum propositionem quamcūq; datam in qua materia debeat poni, potest esse regula. Si extrema sint pertinentia seque-

la, quia termini conuertibiles, vel se habentes sicut superius, & inferius, dummodo inferius præcedat, sunt in materia naturali. Si verō sint termini impertinentes, sunt in materia contingenti, ut homo disputat. Si verō sint termini disparati, sunt in materia remota, ut homo est asinus. Exempla clara sunt.

Vnum meritō est considerandum, & satis ad propositum: quod quando doctor sanctus in 3. sen. dist. 7. q. 1. dicit hanc propositionem, Deus est homo, esse essentialē, & in materia naturali, non intelligit in rigore, sicut hic loquuti sumus de prædicatione essentiali, & materia naturali, quando prædicatum est de essentia subiecti. Nā manifestū est, ly homo, non esse de essentia de ly Deus, in hac, Deus est homo. Non enim formale prædicatum, est de essentia formalis subiecti, quia humanitas non est de essentia Deitatis. Sed dicitur essentialis, & in materia naturali, ratione suppositi subiecti: id est, quod id quod est suppositum formæ subiecti, scilicet persona diuina, sit suppositum formæ prædicati, id est, humanitatis: quia subsistens in vtraque natura. Et sic dicitur prædicatum de essentia subiecti. Et si quis inestet, quia prædicatum, scilicet homo, potest adesse, vel abesse, ergo est in materia contingenti. Erat solutio, quod hoc esset verū, si forma prædicati, id est, humanitas, personæ diuinæ adesset sicut accidens: sed quia non tantum accidens, sed tanquam suppositū, in quo verē natura humana substantialiter subsistatur, sicut mea natura in me: sic est verum, quod in materia naturali est hæc, Deus est homo. De quo in Resolutionibus Theolo. in 3.

Intelli. di-
ctū D. Th.

Theo. in 3.
s. Thom. 3.
par.

Instantia cō-
suetudine.

De oppositione propositionum.

T E X T V S.

Propositionum Cathégoricarum: quædam participant vtroque termino, ut Homo est animal: & hæc, Homo nō est animal. Aliæ vno tantum, ut Homo est animal, Homo nō est. ap. Aliæ vero nullo termino participant, ut Homo est animal, & equus non est lapis.

Propositionum participantium vtroq; termino: aliæ secundum eundem ordinem, ut Ho-

De oppositione propositionum. Cap. VIII.

mo est animal, & Homo non est animal: alia ordine conuerso, vt Homo est animal, Animal est homo. Et sic similiter de alijs.

¶ Propositionum participantium vtroq; termino, & ordine eodem: alie sunt contradictoriae, alie contrariae, alie subcontrariae, alie subalterne.

¶ Contradictoriae sunt, vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua: vel econtra particularis affirmatiua, & vniuersalis negatiua: eiusdem subiecti, & eiusdem predicati. Vt haec, Omnis homo est animal, & Aliquis homo non est animal. Et, Nullus homo est animal. Aliquis homo non est animal.

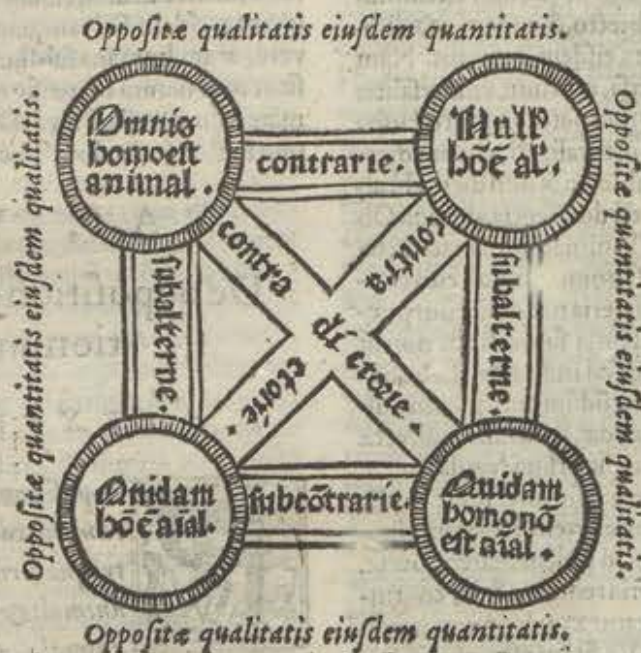
¶ Contrariae sunt, vniuersalis affirmatiua,

& vniuersalis negatiua: eiusdem subiecti, & eiusdem predicati. Vt Omnis homo est animal, Nullus homo est animal.

¶ Subcontrariae sunt, vtraque particularis: vna negatiua, & alia affirmatiua, eiusdem subiecti, & eiusdem predicati. Vel indefinita vtraque. Homo est animal, Homo non est animal.

¶ Subalterne sunt, vniuersalis affirmatiua, & particularis affirmatiua: eiusdem subiecti, & eiusdem predicati. Vel vniuersalis negatiua, & particularis negatiua, eiusdem subiecti, & eiusdem predicati. Vt haec, Omnis homo est animal, Aliquis homo est animal. Nullus homo est animal, Aliquis homo non est animal. Et haec ad oculum patent in figura sequenti.

FIGURA OPPOSITIONVM.

Contradictoriae lex.

¶ Lex, seu natura contradictoriarum talis est, quod si vna est vera, reliqua est falsa, & econtra. In nulla materia possunt esse simul verae, vel simul falsae: vt si haec est vera, Omnis homo est animal, haec est falsa, Quidam homo non est animal.

Contrariae in natura.

¶ Lex, seu natura contrariarum est, quod si vna est vera, reliqua est falsa: non tamen econtrario. Quia possunt ambae esse simul falsae: non tamen simul verae. In contingenti mater. Omnis homo est albus: Nullus homo est albus. In natura vero, vel remota semper vna est vera, & alia falsa. Vt Omnis homo est animal, Nullus homo est animal: Omnis homo est lapis, Nullus homo est lapis. Et quando est de accidenti inseparabili, in materia contingenti similiter. Omnis coruus est niger, Nullus coruus est niger. Sed illae quae sunt de accidenti separabili, possunt simul esse falsae, vt dictum est.

Subcontrariae condictio.

¶ Lex, seu natura subcontrariarum est, quod si vna est falsa, oportet aliam sit vera: non tamen econtra. Quia possunt simul esse verae: sed tamen non falsae. Et hoc in materia contingenti, vt dictum est in contrariarum lege, vt Homo disputat, Homo non disputat.

Subalternae vniuersales.

¶ Lex subalternarum est, quod si vniuersalis est vera, particularis est vera: & non econtra. Quia potest esse particularis vera, & vniuersalis falsa. Sed particularis est falsa, vniuersalis etiam erit falsa. Vt Omnis homo est animal, Quidam homo est albus.

¶ V I A iam incipit oppositionum materia, oportet considerare generales condiciones ad oppositionem necessarias. Prima est. Oportet quod propositiones quae opponuntur, sint participantes in subiectis, & predicatibus & in copulis.

2. Condicio.

¶ Secundum requiritur, quod extrema eodem modo in vtraque accipiantur. Tertium requisitum, quod sint opposita qualitatis: hoc est, vna affirmatiua, & alia negatiua.

4.

¶ In contradictorijs omnis vniuersalitas vnius, debet mutari in particularitatem alterius: & econtra.

5.

¶ Quintum. Omnis vniuersalitas vnius, in or-

De opposi. propo. Cap. VIII.

dine ad terminum stantem confuse, debet in alia stare determinate. Et omnis vniuersalitas in ordine ad determinatam, debet in alia stare confuse tantum. Ratio huius est: quia si sic non fieret, darentur duae contradictoriae falsae, vel verae simul. Nam si eadem vniuersalitas maneret in vtraque, possent dari falsae, cum vniuersalitas agat ad falsitatem. Et si maneret eadem particularitas, possent simul esse verae, quia particularitas agit ad veritatem. Exempla sunt clara.

* Vt in istis, Omnis homo disputat, Omnis homo non disputat, vtraque falsa casu quod aliqui disputent: & in istis, Omnis homo disputat, Aliquis homo non est. b. disputans, vtraque est vera: casu quod omnes disputent. & eo stat in veritate, quia manet eadem particularitas, respectu de ly disputans.

¶ Ad contrarietatem requisitum est, quod omnis particularitas vnius, debet mutari in vniuersalem in altera. Et potest eadem vniuersalitas manere in vtraque.

¶ Ad subcontrariarum conditionem attinet, requisitum vt vniuersalitas, si qua est in vna, mutetur in particularitatem in alia. Itaque semper oportet aduertere, particularitatem agere ad subcontrarietatem: & vniuersalitatem ad contrarietatem. Quia possunt simul esse verae & non falsae.

¶ Etiam considerandum ad contrariarum conditionem: quod si in vna sit terminus distributus in ordine ad confusam, in sua contraria oportet maneat determinate, & non confuse, aut maneat distributiuè. Exemplum: vt si quis petat contrariam huius: Quilibet homo, & quilibet equus sunt animalia, ibi ly equus, distribuitur in ordine ad confusam: non des pro contraria, Quilibet homo & a. equus non sunt animalia. Sed dabis hanc, Quilibet homo, & b. equus non sunt animalia. Aut hac, Quilibet homo, & quilibet equus non sunt animalia. Et in subcontrarijs cauendum, ne distributus in ordine ad determinatam, sit in subcontraria determinate: sed oportet stet confuse. vt huius, Hominis quilibet equus est. b. animal: erit, Hominis. a. equus non est animal. Et non haec, Hominis equus non est animal.

¶ Circa condiciones generales in omni oppositione, scilicet, quod sint propositiones participantes in subiectis, predicatibus, & copulis: notandum, quod non sufficit ad participandum, terminorum synonymitas, sed requiritur identitas. Ob id, Marcus orat, & Tullius non orat, non sunt opposita. Si tamen ambae essent in mente, vel vna in voce, D 5 alia in

De opposi. propo. Cap. VIII.

alia in mente sufficeret ad contradictionem. Requiritur ergo, quod subiecta, & predicata eisdem conceptibus subordinentur ultimatis, & non ultimatis. Vnde hæc, Homo est animal; & Homo non est nomen, non opponuntur: quia subiecta non eisdem ultimatis conceptibus subordinantur. Requisita etiam est copularum participatio. Quod intellige, de copula principali. Ob id istæ non opponuntur, Homo est animal, quod est: & Homo erit animal, quod est. Et si in copula minus principali fiat variatio, tunc non participabunt utroque extremo: ut hæc, Homo, erit quod est: & Homo non erit quod fuit.

¶ Sub copularum participatione intelligas & participationem modorum ipsarum, vel formaliter, vel æquiualeuter: ut hæc, Homo possibiliter disputat, Homo impossibiliter disputat. Et hæc, Deus necessariò est substantia, Deus impossibiliter est substantia. Quia hæc secunda formaliter æquiualeat huic: Deus necessariò non est substantia.

¶ Circa secundam conditionem generalem, ut, scilicet seruetur similis acceptio terminorum: intelligito similem suppositionem, ampliatiorem, restrictionem, appellationem: nam si non seruentur hæc omnia, non erit oppositio.

¶ Quo ad tertiam, scilicet, quod sint oppositæ qualitates, intelligitur quantum ad copulam principalem.

¶ Ista materia oppositionum, quæ nimis prolixæ ad nauseam usque tractatur à Summulistis, est à nobis tractanda: ut superflua refecantes, quæ necessaria sunt, non sub silentio transcamus. Nonnulla proponemus argumenta: tum ad exercendos tyrones in dialectica: tum ad maiorem dictorum declarationem. Qui voluerint perdere tempus, multa legendo de istis, legat librum oppositionum de Enzinas, & primum suum tractatum: & Sbarrojam, & magistrum Soto, & nobiscum sentiant, illos plus iusto in istis remoratos, ab usui seculi indulgisse. Licet hic ultimis in ultima editione calamum temperauerit.

Enzinas.
Sbarroja.
Soto.

1. Argum.

¶ Contra prædicta sic arguitur. Hæc duæ sunt contradictoriæ. Omnis homo est animal, Non omnis homo est animal, tamen datur simul vera: ergo male dictum est, quod contradictoriæ non possunt simul esse veræ, neque simul falsæ. Primum, affirmatiua est vera: & negatiua similiter. Quia sequitur bene per conuersionem: Nullum animal: Omnis homo est: ergo non omnis homo est animal. Sed antecedens est verum: ergo & consequens. Quod antecedens sit verum, patet: nam ascendendo sub ly animal, omnes singulares sunt veræ: sic. Istud animal non omnis homo est, & istud animal non omnis ho-

mo est. Omnes tandem singulares veræ sunt: nam si dicas aliquam falsam, tunc sic, & sua contradictoria, scilicet, istud animal omnis homo est, est falsa: ergo duæ contradictoriæ darentur falsæ: sequitur ergo quod cum antecessus illius consequentiæ, in qua argumentatum est per conuersionem sit verum, & consequenter consequens esse verum.

¶ Ad hoc respondendum, illam consequentiam, in qua per conuersionem argumentatum est, non valere, quia committitur defectus semper vitandus in arguendum, ut diximus, quando de ascensu loquuti sumus, n. fieret argumentatio à confusa ad determinatam. Et in proposito sic fit ex parte de ly homo: nam in hac, I. nullum animal omnis homo est: ly homo, quandoquidem manet indistributus, supponit confusum: quia in sua contradictoria, scilicet, Animal omnis homo est, stabat distributiuè, in o. line ad terminum stantem determinatè, scilicet, ly animal. Ob id supponit confusum in hac: Nullum animal omnis homo est, ut supra diximus. Et in consequenti idem terminus supponit determinatè, scilicet, Non omnis homo est animal: quia ly homo, supponit determinatè: eo quod distribuebatur in contradictoria, scilicet, Omnis homo est animal: in ordine ad terminum supponentem confusum. Et sic non est bona consequentia. Sicut non valet, Omnis homo est animal: ergo omnis homo est, b. animal, à confusa ad determinatam: datur antecedens verum & consequens est falsum.

¶ Et si quis velit adhuc probare duas contradictorias veras, sic argumentetur. Istæ duæ: Post hoc erit Petrus, & Post hoc non erit Petrus, sunt contradictoriæ, & tamen casu quod Petrus modo uiuat, & die proxima moriatur, affirmatiua est vera: Post hoc erit Petrus: & negatiua similiter: Post hoc non erit Petrus. Patet. In aliquo instanti post hoc non erit Petrus: ergo post hoc non erit Petrus. Patet consequentia ab explicante ad explicatam. Et quod antecedens sit verum, ex eo constat: quia demonstrato instanti, in quo non erit, est verum dicere: In hoc instanti non erit Petrus.

¶ Respondetur ad argumentum, distinguendo ly Post hoc, in negatiua. Aut enim sumitur propositionaliter, & tunc est falsa: quia sensus est, Nunquam post hoc erit Petrus. Et in casu posito, est falsa. Et verè est contradictoria data: Et quando argumentaris: In aliquo instanti post hoc non erit Petrus: ergo post hoc non erit Petrus, negatur consequentia: quia committitur defectus, a non distributo, ad distributum, ex parte determinationis incluse in aduerbio, quia

Solutio.

2. Argum.

Solutio.

De oppositio. Cap. VIII.

in aliquo instanti est indistributum: ergo post hoc non erit, est distributum. Si tamen ly Post hoc, capiatur aduerbialiter: tunc non sunt contradictoriæ, & possunt simul esse veræ, ut probat argumentum: quia manet eadem particularitas in utraque, ex parte illius temporalis determinationis incluse in aduerbio, Post hoc. Sed contradictoria deberet esse: Non post hoc erit Petrus: & istæ non possent simul esse veræ.

3. Argum.

¶ Tertiò arguitur pro signis incomplete distribuentibus. Istæ sunt contradictoriæ, Omne animal fuit in arca Noë: & aliquod animal non fuit in arca Noë, & tamen dantur simul veræ. Affirmatiua verè est, quia ex sacra scriptura id constat, quæ nullo modo potest falsum continere. Et negatiua est vera, nam non fuit in arca Noë, & sum animal: ergo aliquod animal non fuit in arca Noë.

1. Nota.

¶ Pro solutione argumenti notandum circa signa ista distribuentia completè vel incomplete. Omne signum vniuersale, & tunc particulare oppositum, possunt capi dupliciter: completè, & incomplete. Completè vocatur, pro singulis generum: & incomplete est, pro generibus singulorum. Et quando ly omne, capitur incomplete, facit istum sensum: de qualibet specie aliquod. Et completè, de qualibet, quodlibet. Sic ly aliquod, incomplete valet, alicuius speciei quodlibet. Et completè: alicuius speciei, aliquod. Et oportet intelligas hanc differentiam, capi completè, vel incomplete, non inueniri nisi in terminis genericis: nam in specificis speciei specialissimæ, non est reperiri. Ut in hac, Omnis homo est animal, semper capitur completè.

2. Nota.

¶ Secundò est notandum, quod ad probandum istam propositionem, Omne animal fuit in arca Noë: possumus triplicem ascensum facere. Primum, copulatiuè sub disiunctiue copulatiuè, inter species: & disiunctiue, inter individua. Ut sic, Hoc animal, fuit in arca Noë, demonstrando vnum hominem, vel Hoc animal fuit in arca Noë, demonstrando alium, & sic de singulis indiuiduis speciei humanæ. Et post transire ad speciem equinam, dicendo. Et hoc animal fuit in arca Noë, demonstrando vnum equum, vel hoc animal, &c. demonstrando alium equum, & sic de alijs. Tunc sumitur incomplete, & pro generibus singulorum.

¶ Secundus modus est merè copulatiuè, per species. Hoc animal fuit in arca Noë, & hoc animal fuit in arca Noë, &c. Tunc sumitur completè, & pro singulis generum, & facit sensum, de qualibet specie, quodlibet.

¶ Tertius est etiam copulatiuè, sed per species solum, Homo fuit in arca Noë, & Leo fuit in ar

ca Noë, &c. & sic est incomplete, sicut in primo modo. Primus, & tertius modus arguendi, non est consequentia formalis, sed solus modus secundus: nam in simili instatur, posito quod solum homines fuerint in arca Noë, & omnes, antecessus est verum, & consequens falsum. Nam si transeundo de specie in speciem semper vnum hominem demonstrares, est antecedens verum, & consequens falsum. In tertio modo instatur, supposito soli homines fuerint in arca, & habeant omnes species coloris, antecedens est verum, & consequens falsum. Hoc album fuit in arca Noë, & hoc nigrum fuit in arca Noë: ergo omne coloratum fuit in arca Noë.

¶ Ad argumentum in forma. Quando argumentaris. Istæ duæ sunt contradictoriæ, Omne animal fuit in arca Noë, Aliquod animal non fuit in arca Noë, distinguo, nam vel signum vniuersale completè distribuit, & particulare completè particularizat, & tunc concedo. Et vniuersale est falsa: & negatiua vera. Si tamen ambo signa incomplete, affirmatiua vera, & negatiua est falsa. Quia facit sensum, de aliqua specie, quodlibet animal. Nec valet, ego non fui in arca Noë, & sum animal: quia est argumentatio à non distributo ad distributum ex parte de ly animal. Quia in ista, Aliquod animal non fuit in arca Noë, quando incomplete, est sensus: de aliqua specie nullum animal.

¶ Si tamen in propositis propositionibus, primum signum completè distribuat, & particula re particularizet incomplete, aut econtrà, non erunt contradictoriæ. Quia primo modo manet virtualiter eadè vniuersalitas, & ob id sunt contrariæ: si secundo, manet eadem particularitas, & sic sub contrariæ.

¶ Adhuc circa materiam de ly Vterque, hæc sunt contradictoriæ: Vterque homo currit, Alter homo non currit: & tamen sunt simul veræ: casu posito, quod duo homines currant, & alij duo non currant. Constat utranque esse veram.

¶ Pro solutione notandum, quod ista signa, vterque, neuter, & alter, possunt capi completè, & incomplete. Ly Vterque incomplete, valet sicut, aliquorum duorum quilibet. Et ad veritatem propositionis in qua ponitur, sufficit veritas duorum singulorum. Si verò ly vterque completè capiatur, æquiualeat huic, quodlibet duorum vterque. Ly Neuter incomplete, valet: aliquorum duorum nullus: completè tamen, nulli duorum. Ly Alter incomplete, valet: omnium duorum aliquis: completè valet: aliquorum duorum aliquis. Et intellectis istis, ad argumentum respondetur: quod si ambo signa completè sumantur, sunt contradictoriæ, & tunc affirmatiua est

Ad formam argumenti.

4. Argum.

Nota.

Solutio.

tua est falsa & negatiua vera. Si verò incompleta, affirmatiua est vera, & negatiua falsa. Si in vna complete, & in alia incompleta, non contra dicunt. Quia si in vniuersali complete, & in particulari incompleta, dabuntur simul & ista, quia manet eadem vniuersalitas. Et si in vniuersali incompleta, & in particulari complete, essent simul veræ, quia manet eadem particularitas.

5. Argum. Circa ly omnes, quando collectiue, est argumentum. Ista duæ contradicunt: Omnes Apostoli Dei sunt duodecim, & Aliqui Apostoli Dei non sunt duodecim: & dantur simul veræ. Nam affirmatiua est vera, & negatiua similiter. Quia isti Apostoli Dei, demonstratis duobus, vel tribus, non sunt duodecim.

1. Nota. Pro solutione argumēti notandū, quod supra dictum est in materia de ascensu, & de descensu. si q sub termino, supra quem immediatē ly omnes collectiue sumptum cadit, ascendendū, vel descendendū est copulatiue, & nō copulatiue. Ut sic isti Apostoli Dei, & isti Apostoli Dei.

2. Nota. Similiter considerandum est, q a propositio ne de ly omnes, collectiue ad suam præiacentē, in terminis numeralibus, nō valet. Omnes duo Apostoli Dei sunt duodecim: ergo duo Apostoli Dei sunt duodecim. Similiter non valet a propositio ne de ly omnes, collectiue affirmatiue, ad propositionem de ly omnes, distributiue. Non valet, Omnes Apostoli Dei sunt duodecim: ergo omnes Apostoli Dei sunt duodecim. Si ly omne, in antecedenti collectiue, & in in consequenti distributiue capiatur.

Solutio. Ad argumentum responderetur, illas duas propositiones propositas non esse contradictorias: nam ly omnes, collectiue sumptum, non habet pro contradictoria, nisi aliam, vbi ly omnes, similiter capiatur. Ob id ista sunt contradictoria: Omnes Apostoli Dei sunt duodecim, & Omnes Apostoli Dei non sunt duodecim, capiēdo vtroque ly omnes, collectiue, & tunc quia affirmatiua est vera, negatiua est falsa.

6. Argum. Pro obliquis est argumentum. Ista contradicunt, Quilibet equus hominis est animal, & Equus hominis non est animal: & datur simul veræ, rebus stantibus vt nunc. Affirmatiua est vera, negatiua similiter. Quia bene sequitur expositorie: Equus Petri nō est animal, & Petrus est homo: ergo equus hominis non est animal. Si Petrus non habeat equum. Nam maior est vera, cum sit negatiua, cuius subiectū non supponit, nam equus Petri non supponit: cum nō habeat equum.

1. Nota. Pro argumēti solutione notādum, in aggregato ex determinatione, & determinabili determinationem semper restringere determinabile, & non ecōtra. Et si determinatio sit termi-

nus connotatiuus, si vnice accipitur, restringit determinabile, cum illa connotatione. Quod tamen non contingit in non vnice. Exēplum: vt in hac. Asinus hominis albi fuit currens. Ly Asinus, stat pro asino possessore ab homine albo, tempore quo erat albus. Sed in hac, Homi nis albi asinus fuit currens, non sic fit restrictio. Si tamen determinabile sit terminus connotatiuus, semper restringitur a determinatione, etiam quoad connotationem: tam in acceptis vnice, quā non vnice: vt in hac, Petri equus albus fuit currens.

Notandum etiam, quod determinatio accepta vnice obliqui casus, in negatiuis supponit distributiue dependentem a resolutione sui determinabili: vt in hac, Asinus hominis nō currit. Ly hominis, supponit distributiue: valet em sicut, Cuiuslibet hominis asinus non currit. Et hoc probari potest, quia ista sunt contradictoria: Brunellus hominis currit, & Brunellus hominis non currit. Ergo oportet intellectus intelligat opposito modo in negatiua ad affirmatiua. Sed in affirmatiua ly hominis determinatē, in negatiua distributiue. Quia semper est verū, q terminus qui in vna indistributiue stat, in cōtradietoria debet stare distributiue.

Pro modo arguēdi in istis, nota, Ab vnica ad non vnica, affirmatiue, sine distributione, est bona consequentia. Bene sequitur, Equus hominis currit, ergo hominis equus currit. Sed cū distributione non valet, Quilibet equus hominis albi fuit albus, ergo hominis albi quilibet equus fuit albus. Instatur enim supposito quod Petrus, qui nunc est niger, possideat brunellū, qui nunquam fuit albus: & ante hac Petrus fuit albus, & possidisset fauellum album, nam antecedens est verum, & consequens falsum. In negatiuis, ab vnica ad non vnica, non valet cum distributione, mediante copula de extrin secō tēpore. Non enim sequitur, Nullus equus hominis albi fuit animal, ergo nullus hominis albi equus fuit animal: casu quo Petrus, qui modō est niger, possidet equum, & quādo fuit albus, non possedit.

Ponuntur aliquæ regulæ pro istis obliquis, ad cognoscendam suppositionem determinationis, & determinabilis.

Prima. Quando determinabile determinatio nis non vnica, supponit determinatē, vel discretē, confusa determinationis æquiualeat determinatē, respectu distributionis alterius extremi. Vt a hominis brunellus quilibet equus est: & hois brunellus quilibet equus est. Ob id ista nō valet, a hois quilibet equus, quilibet equus est: ergo a hominis iste equus quilibet equus est. Arguitur a confusa ad determinatā ex parte deter minatio-

minationis, & datur antecedens verum, & consequens falsum: casu quod quilibet homo possideat proprium equum.

2. Regula. Secunda regula. Quando signanda est contra dictoria alicuius propositionis, vbi est complexum non vnice acceptum, nunquam suppositio determinationis respicit determinabile proprium, sed aliud extremum. Vt huius, Cuiuslibet hominis equus. b. equus non est. Nam debet dari per mixtam de ly. d. vt solent dicere, Quodocunque aliquis terminus distribuitur in ordine ad cōfusam, & determinatam, si prius con fusa, stabit mixtum de ly. d. in contradictoria. Et si in ordi ad determinatam, & confusam: stabit mixtum de ly. c. hic enim nō tenet: ob id contradictoria erit. a. hominis quilibet equus, quilibet equus est, quia ly hominis distributus erat in ordine ad determinatam.

Itaque in istis complexis hoc notandum, quod cū determinatio sit qua determinat de terminabile, & restringit in acceptis non vnice, cōfusa determinationis, determinatæ æquiualeat: quia prius sub determinatione ascendendū, vel descendendū: & determinatæ determinabilis æquiualeat confusæ: sed quando complexum capitur vnice, totum habet vnica suppositionem, secundum exigatiam signorum: vt in hac, Quilibet equus hominis currit, totū distributiue: Quia reputatur velut vnus terminus. Et hic, Equus cuiuslibet hominis currit, totum supponit determinatē: quia ly equus, de terminatē. Et sub toto debet fieri vnica resolutio: antequam aliqua aliarum partium resoluatur, quomodocunque alia partes supponant.

Ad argumentum. x dictis patet solutio. Supposito enim sint contradictoria, affirmatiua vera est, Quilibet equus hominis animal, & negatiua est falsa: Equus hominis non est animal. Et quando dicis, supposito Petrus non habeat equum. Dicendum, quod non licet de homine in determinatiōe loqui, nisi qui possidet equum: & sic supponit subiectum pro equo possessore alio homine, & pro homine possidente equum, si cut in affirmatiua.

Solēt in hac materia oppositionum innumera multiplicari argumenta sine fructu, hæc autem quæ posita, sunt solum ad exercendos iuuenes, vt facilitatem, seu habitum sibi acquirat digladiandi, vt ita dixerim, formando adinuicem argumenta, & casus diuersos ponendo, ad oppugnandum leges oppositionum: tam in contradictorijs, quam in contrarijs, & cōtrarijs. Verum quia nobis non immorandū, sed pertrās nam ista, quorum nullus fructus, & tradēda, & discenda sunt, calamum temperauimus, vt

medium tenuisse sit exploratum. Quippe qui nonnulla proposuimus in medium argumēta, quæ communiter a summulistis adduci solent. Verum longas, & latas simbras caudatorum syllogismorum, cum replicis, cōfirmationibus, subcōfirmationibus, data opera succidimus, rationem temporis, cuius maxima iactura est, habentes: ne in re infructuosa, consumpto tempore, ad illa, quæ vtilia, & necessaria prorsus sunt, non detur locus. Ex istis adductis, & ex cōgerie illa selectis oppositionum Enzinas, & pri mi tractatus eiusdem, & magistri Soto, & Sbarroia, & Spinose, & aliorum: poterit qui voluerit ad perpendiculum exactē trutinare, nunquid poenitendam rem fecerim, data opera in illis non immorando: sequutus non contemne des autores, maxime ipsius Dialecticæ principem vnica, Aristotelem, & ceteros huius clas sis viros, Alexandrum, Themistium, antiquos philosophos: qui nobis ipsam tradiderunt Dialecticam, castam, puram, non fucatam, non adul terinam. Et inter neotericos non desunt, qui nostro fauent instituto: quibus hæc inuenta summalistarum mirum in modum displicent. Qui & conati sunt, ipsam sermationalem scientiam, cuius vfus definire, diuidere, & ratiocinari est, vel vt ab inferis suscitare, & in pristinum decorem renouare, illis nanijs non solum circum cis, sed etiam penitus eradicatis, vt neque eorum vestigia inueniri queant. Est profundissimus philosophus Aristotelicus, Iacobus Faber Stapulensis. Est etiam doctissimus, simul ac studiosissimus, ac omnium bonarum literarū vir, Titelmanus minorita, & Doctor Villalpando Segunensis, quippe qui in hoc palmam assequutus est. Sunt & nonnulli alij, quos recensere superuacaneum videtur, quibus aridet ipsa Dialectica, quæ Aristotelica est. Et tædium facit, & nauseam prouocat hæc, quæ Summalistarum inuentio, & prolis est. Sicut in proemio dictū est, & libet adhuc semel referre.

C A P. IX.

De æquipollentijs, de quibus dantur regulæ.

R I M A. Si alicui signo vniuersali, vel particulari negatio preponatur, equipollet suo contradictorio. Vt hæc æquipollet, Nō ois homo disputat, & Quidā hō non disputat, & hæc, Omnis hō disputat, & Nō quidā Homo nō disputat.

Secunda

2. Regula.

¶ Secunda regula. Si signo vniuersali postponatur negatio, æquiualeat suo contrario. Omnis homo non disputat, & Nullus homo disputat, æquiualeat: & ista, Omnis homo disputat, & Nullus homo non disputat.

3. Regula.

¶ Tertia. Si signo vniuersali, vel particulari præponatur, & postponatur negatio, æquipollet suo subalterno: ut in istis, Non omnis homo non disputat: & Quidam homo disputat. Et Omnis homo disputat, & Non quidam homo non disputat. Hæc regula, istis versibus concluduntur. Præ contradic. post. contra. præ postque subalter.

¶ Ex his regulis inferitur, quod si duo signa vniuersalia negatiua ponantur in eadem locutione, ita quod vnum sit in subiecto, & aliud in prædicato, primum æquiualeat suo contrario, per secundam regulam. Et secundum, suo contradictorio, per primam regulam. Ut Nihil est nihil, æquipollet huic: Quodlibet est aliquid. Nam per secundam regulam, nihil non, & quodlibet, æquipollet: sicut omnis non, & nullus. Et per primam, nonnihil, & aliquid, sicut nonnullus, & quidam. Vnde versus. Non omnis, quidam non, omnis non, quasi nullus. Nonnullus, quidam: sed nullus non, valet omnis. Non aliquis, nullus: non quidam non, valet omnis. Non alter, neuter: neuter non, præstat uterque.

¶ Mnes ista regula posita de æquipollentijs tenent verum, supposito negatio, quæ præponitur, vel postponitur, capiatur neganter. Nam si infinitæter, non est verum. Et ratio est. Quia quando neganter, habet oppositum ponere, & sic distributum indistribuit, & affirmatum negat, & econtra. Si tamen negatio infinitanter solum capiatur, non poterit oppositum ponere: cum solum virtus eius supra terminum immediatum cadat. Secundo etiam est requisitum ad æquipollentiam: ut illa negatio possit congruè præponi. Nam licet ista duæ contradictoriae sint, Homo disputat, & Non disputat: non recte sit æquipollentia, Non non homo disputat, quia tunc esset nugatio. Hæc circa primam regulam.

Exceptio re-
gula.

¶ Circa secundam similiter posset regula deficere, quando, scilicet, postponitur negatio, sed

talis propositio non potest habere contrariam: ut si subiecto huius, Omne quod est Petrus, est substantia: postponatur negatio sic, Omne quod est non Petrus, non æquiualeat contraria: quia non potest prima propositio contrariam habere.

* Etiam est aduertendum, quod ad hoc quod secunda regula teneat verum: est requisitum quod negatio ponatur immediate ante copulam, ita ut exerceat virtutem suam super copulam & super prædicatum & ponatur post totum subiectum, defectu cuius, iste non æquipollet omnis non homo est animal: nullus non est animal. Et hæc de æquipollentijs breuiter dicta sufficiant. Consequenter oportet & de modalibus aliqua tangere: quæ superflua sunt, missa facientes, iuxta institutum nostrum à principio declaratum.

C A P. X.

De modalibus.

¶ **M**ODVS, EST AD-
iacens rei determinatio. Et
habet fieri per adiectiuum. Vnde cum sit duplex adiectiuum, quoddam nominis, ut albus: aliud verbi, ut aduerbia, sit, ut duplex sit modus: alter nominalis, qui fit per adiectiuum nominis: alter adverbialis, qui fit per adverbium: ut doctus homo, doctus disputat.

¶ Adverbiorum quædam, verbum determinant gratia compositionis: ut hæc sex, necessarium, contingenter, possibiliter, impossibiliter, verè, & falsè. Alia, gratia rei verbi, ut argutè disputat. Alia, ratione temporis, ut hodie, & cetera aduerbia temporalia. Alia ratione modi, ut aduerbia hortandi, & optandi: & secundum hoc, sumitur multiplex modus per aduerbia. Sed omnibus alijs omisiss, solum de illis dicendum, quæ compositionem determinant. Ut sunt illa sex supra posita.

¶ Cum enim dicitur, Homo necessarium disputat: designatur, quod compositio disputationis, cum homine sit necessaria. Sed cum dicitur, Homo disputat bene, vel argutè: significatur, quod disputatio sit bona, vel arguta.

Et in

Amabimus.

¶ Prima regula. Cuiusque dicto affirmato tribuitur possibile, eidem tribuitur contingens, & ab eodem remouetur impossibile, & ab eius contradictoria opposito remouetur necesse. Ut, Petrum disputare est possibile. Petrum disputare est contingens. Petrum disputare non est impossibile. Petrum non disputare non est necesse.

Edentuli.

¶ Secunda regula. Cuiusque dicto negativo tribuitur possibile, eidem tribuitur contingens, & ab eodem remouetur impossibile, & ab eius contradictoria opposito, remouetur necesse. Ut, Petrum non disputare est possibile. Petrum non disputare est contingens. Petrum non disputare non est impossibile. Petrum disputare non est necesse.

Iliace.

¶ Tertia regula. A quocunque dicto affirmato remouetur possibile, ab eodem contingens, & eidem tribuitur impossibile, & eius contradictoria opposito, tribuitur necesse. Ut, Petrum disputare non est possibile. Petrum disputare non est contingens. Petrum disputare est impossibile. Petrum non disputare est necesse.

Purpurea.

¶ Quarta regula. A quocunque dicto negativo remouetur possibile, ab eodem remouetur contingens, & eidem tribuitur impossibile, & eius contradictoria opposito, tribuitur necesse. Ut, Petrum non disputare non est possibile. Petrum non disputare non est contingens. Petrum non disputare est impossibile. Petrum disputare est necesse.

¶ Aquipollentia modalium possunt etiam haberi per has regulas. Omnes propositiones de possibili, & impossibili, æquipollent verbo, seu dicto similiter se habente. & modo dissimiliter.

¶ Omnes propositiones de possibili, & necessario æquipollent verbo, & modo dissimiliter se habentibus.

¶ Tertia.

Et in hac, res verbi determinatur. Et in prima compositio. Vnde solum illi modi, qui compositionem determinant, constituunt propositionem modalem. Et sumuntur isti modi aliquando nominaliter, ut possibile, impossibile, contingens, necessarium, verum, & falsum: quandoque adverbialiter, ut possibiliter, impossibiliter, necessario, contingenter, verè, & falsè.

2. Pars.

¶ Propositio modalis est illa, quæ aliquo istorum, & modorum determinatur. Ut Petrum disputare, est possibile. In his modalibus dictum subiicitur, modus prædicatur.

¶ Omnes alie propositiones, quæ modales non sunt, vocantur de inesse. At verò propositiones, quæ modificantur his modis: verum, falsum, ad præsens relinquuntur, quia in illis eodem modo sumitur oppositio, & æquipollentia, sicut in alijs de inesse.

¶ Vnusquisque autem istorum modorum quatuor constituit propositiones modales. Ob idque, cum quatuor sint modi, sex decim erunt propositiones: verbi gratia: possibile sine negatione, constituit hanc, Petrum disputare est possibile. Et si cum negatione posita ad verbum, constituit hanc: Petrum non disputare est possibile. Petrum disputare non est necesse. Si verò cum negatione ad modum, constituit hanc: Petrum disputare non est possibile. Si verò negatio ad verbum, & ad modum facit hanc: Petrum non disputare non est possibile. Et hoc modo, secundum vnumquemque aliorum modorum constituuntur quatuor propositiones modales.

3. Pars.

¶ Aquipollentia, in istis quatuor regulis conuenitur, quæ per istas dictiones significatur. Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea. Itaque ubi sit, a. denotatur quod nulla negatio debet poni. e. negatio ad verbum, seu dictum, ubi. i. ad modum, ubi. ad verbum, & ad modum: vnde versus. e. dictum negat. i. modum, nihil. a. sed. u. totum.

¶ Item. Prima propositio erit de possibili, secunda de contingenti, tertia de impossibili, quarta de necesse. Vnde versus. Possibile, contingens, impossibile, necesse.

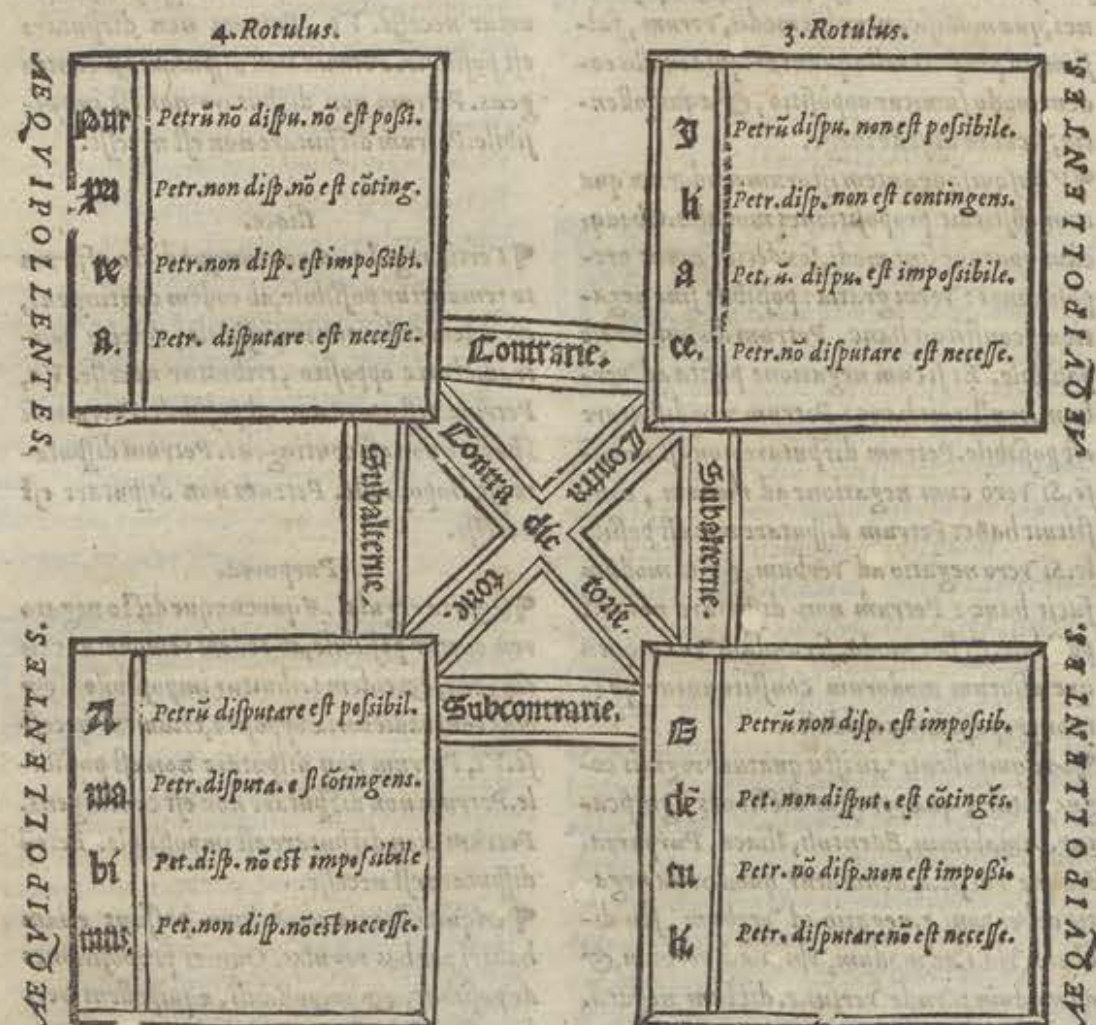
¶ Tertia. Omnes propositiones de impossibili, & necesse, equipollent verbo dissimiliter, & modo similiter se habentibus. Et intelligitur modus similiter, vel dissimiliter, habere quantum ad affirmationem, vel negationem: & sic de verbo dicendum.

¶ In predictis regulis non fit mentio de contingenti: quia conuertitur cum possibili.

¶ Propositionum modalium, alie sunt contrarie, alie subcontrarie, alie contradictorie,

alie subalterne. Vnde omnes propositiones que sunt in quarta linea de Purpurea, contrariantur omnibus illis, que sunt in tertia linea de Illiace. Et omnes propositiones, que sunt in prima linea de Amabimus, subcontrariantur illis, que sunt in secunda linea de Edentuli. Item primus ordo, & tertius contradicunt. Similiter secundus, & quartus. Item primus subalternatur quarto: & similiter secundus tertio. Ut patet ad rulum in sequenti figura.

FIGURA AEQVIPOLEN- tiarum, & oppositi. In Modalibus.

Propositio
modalis du-
plex.

VIA in litera declaratione non est opus immorari, oportet intelli gere duplicem esse modalem pro positionem, alteram diuisam, alte ram compositam. Modalis composita illa est, in qua modus predicatur de dicto. Ut in hac, Petrum esse album est contin gens. Vel quando subijcitur modus, & dictum predicatur. Modalis diuisa est propositio ca thegorica cuius verbum principale aliquo mo do vniuersali, aut particulari determinatur. Ut, Petrus possibiliter disputat, Petrum possibile est disputare. Itaque cum modalis sit propo sitio, ubi modus ponitur: erit composita quando modus modificat, seu determinat dictum: & di uisa, quando verbum determina.

Solent differentie poni inter modalem diui sam, & compositam: & multum refert, ad cogno scendam veritatem vel falsitatem. Nam si mo dalis diuisa: hæc vera est. Præsum possibiliter saluatur: & in sensu composito, Præsum sal uari est possibile: est falsa. Pro quo ponuntur aliqua ad cognoscendum.

¶ Primum ergo signum est, quod in modalis co posita modus est nomen: sed in diuisa sumitur aduerbialiter. Secundum. In modalis composita modus ponitur in vno extremo, denotans competere toti dicto. Ut in hac. Sortem curre re est possibile. Sed in diuisa, mediat modus in ter partes dicti. Ut in hac, Sortes possibiliter currit. Tunc enim denotatur possibilitas inter rem significatam per prædicatū, & per subiectū.

¶ Moderni aliqui voluerunt ponere aliam dif ferentiam inter modalem diuisam, & composita, ut dicerent, modum in composita capi se cundum intentionalem, & non ampliatiue: in di uisa tamen primè intentionalem. Quod est di cere, Hic, Sortem currere est possibile, ly possi bile, secundè intentionalem, significat illam esse possibilem propositionem: sed in hac, diuise ca piendo, Sortes possibiliter currit, accipitur mo dus pro re, quæ non est propositio. Sed quic quid sit de opinione modernorum, non oportet id pro certo tenere: nam si quis audiat, Sor tem currere est possibile, non cōcipit hanc pro positionem possibilem esse: sed quod actio il la id est currit, sit possibilis Sorti. Ob id videtur dicendum, modum capi personaliter, seu si gnificatiue, & primè intentionalem: tam in co posita, quam in diuisa. Solum sit differentia: quia in diuisa aduerbialiter: in composita nominali ter pro significato propositionis correspondet tis dicto. Itaque sensus huius propositionis, Pe trum disputare est possibile, est: id quod signifi cat illa propositio, Petrus disputat, est quid pos sibile. Itaque hæc consequentia est bona. Pe-

trum disputare est possibile: ergo hæc, Petrus disputat, est possibile. Et sic est verum, quod mo dus ampliat in modalis diuisa sicut in composita: quando quidem sumitur primè intentiona liter in utraque.

¶ Qualitas in modalibus compositis sumenda est ex parte verbi principalis, quo videlicet mo dus predicatur de dicto: ut hæc affirmatiua est, Petrum non disputare est possibile, & hæc negatiua, Petrum disputare non est possibile. Et quantitas in istis modalibus, potest sumi ex par te modi, aut ex parte dicti. Ex parte modi, pro positio de ly necessario, & impossibile affirmatiua, & de possibili, & contingenter negatis: dice tur vniuersalis. Et e contra, propositio de ly possi bile, & contingenter affirmatis: & de necessario, & impossibile negatis: dicuntur particulares. Et manifestauit Petrus Hispanus in supradictis, & apparet in figura supraposita. Ly neces se, est signum vniuersale, sicut ly omnis: & im possibile, sicut nullus. Et possibile, sicut quidam: & possibile non, sicut quidam non.

¶ Sed penes dictum moderni considerant sicut in alijs Cathegoricis, videlicet, penes signum quod fertur in totum dictum. Ut hanc, Omne ly Petrum currere, est possibile, dicant vniuersa lem. Et hanc, Aliquod ly omne animal esse ho minem est possibile, particularem. Et hanc, Hoc omne animal esse hominem est possibile, singularem. Et hanc, ly omne animal esse homi nem est possibile, vocant indefinitam. Et sic dicunt dictum posse distribui materialiter sum ptum pro omnibus propositionibus synony mis sibi correspondetibus: & singularizari pro se, aut vnaillarum: ita ut sensus primæ sit, Om nis talis propositio, Petrus disputat, est possibi lis. Ista opinio procedit ex hoc: quod dictum in modalis composita dicunt materialiter capi pro propositione. Sed cum capiatur personaliter, ut dictum est, pro significato talis propo sitionis, & significatum propositionum synony marum dicatur esse vnum, & idem: sequitur quod omne tale dictum accipitur singulariter: ut inquit S. Tho. in opusculis. Ob id nulla modalis composita ex parte dicti debet esse vniuersalis, aut particularis: sed omnis est singularis, aut ha bens modum singularis, licet alij oppositum te neant, ut Titelman lib. 3. capit. 24. Ut dicemus.

¶ Primo arguitur contra illas æquipollentias po sitas, & oppositiones propositionum in figura supra posita. Hæc propositiones, Petrum dispu tare est possibile, & Petrum nō disputare est ne cesse, non contradicunt: & tamen prima est pri ma de Amabimus, & secunda vltima de Illiace: ergo, ppositæ propositiones ex aduerso angulo non contradicunt. Patet ex eo, quia nō partici pant.

pant in subiectis, q̄a in vna extremum est, Petrum disputare, & in alia, Petrum non disputare, & predicatum in vna est possibile, & in alia necesse: & quia vtrq; est affirmatiua: ergo non contradicunt.

Solutio. Ad argumentum, relicta opinione modernorum, stando in sententia S. Tho. q̄ omnis propositio modalis ratioe dicti est singularis: dicendū, illas duas supra positas contradictorias esse, licet vtraque sit affirmatiua, & non participant in extremis. Ratio est: quia verē illae duae aequivalent duabus propositionibus, quae vere contradictoriae sunt, quae sunt modales diuise in extremis participantibus: quarum vna est affirmatiua, & altera negatiua, istis scilicet, Petrus possibiliter disputat, & Petrus necessario non disputat. Et hoc sufficit, ad hoc quod illae duae sint contradictoriae de modo enunciandi.

2. Argum. Secundo arguitur contra illud quod dictum est: esse modalem diuisam. Contra. Si aliqua est modalis diuisa, aut modus est pars copulae, aut non: secundum non potest dici, cum modus nō agat in praedicati suppositionem. Et si est pars copulae, sequeretur ipsam non esse modalem: cum tota copula non determinetur aliquo modo.

Solutio. Respondetur, quod modus non est pars copulae: & quando argois, virtus eius non transit in suppositionem praedicati: dicendum q̄ sufficit transire ampliando, aut appellando. Et dato quod modi essent partes copulae, non sequeretur ipsam non esse modalem: cum nos non dixerimus modalem esse, vbi tota copula modo determinatur, sed vbi solum copula: & quia sic contingeret, etiam si esset pars, sufficeret, & sufficit modus determinet copulam principalem. Quoniam haec, Petrus est, vel possibiliter est albus: dicenda est modalis diuisa, licet posset dici etiam de inesse, cum reducat ad vnam hypotheticam, cuius vna pars est de inesse, & altera modalis. Vt Petrus est, & Petrus possibiliter est albus.

Propo. modalis reducitur ad de inesse. Quandoquidem in superioribus mentio facta est de propositione de inesse: considerandū est, has quas modales vocamus, poni aliquando inesse. Vt si dicamus, Sortem currere est possibile: sua de inesse est, Sortes currit.

Nota. Sed notandum venit, aliud esse ponere propositionē inesse, aliud assignare de inesse, aliud reducere ad de inesse. Nam ponere inesse, est aliquod possibile actualiter verificari. Assignare de inesse, est tollere modū, aut copulam de extrinseco tempore, & mutare in copulam de praesenti. Sed reducere ad de inesse est, probare per propositionem de inesse. De quo sint propositiones.

¶ Sicut ad veritatem propositionis de praeterito sufficit, & requiritur sua de inesse fuerit veritas. ¶ Sicut ad veritatem propositionis de futuro requiritur, quod sua de inesse erit vera.

Propositio. 1. Ad veritatem propositionis de possibili, sufficit & requiritur sua de inesse sit possibilis. Et ad illā de impossibili, quod sit de inesse impossibilis. Vt haec est vera, Petrus possibiliter est doctus: quia de inesse, Petrus est doctus, possibilis est.

Tertia propositio. Sicut ad veritatem propositionis de necessario sufficit sua de inesse sit necessaria: ad veritatem contingentis sufficit de inesse sit contingens.

Circum. ergo modum ponentem propositiones de inesse, sit regula. Quando verbum, vel modū praecedit aliquis terminus resolubilis, talis terminus prius est resolubendus. Si quis petat de inesse huius, Homo possibiliter est animal: dabo istam, Homo est animal. Sed si petat vt reducam ad de inesse, prius dabo ascendentes subly. homo, & post reducam ipsas singulares. Similiter si aliquis petat vt dem istius, Hoc albu fuit nigrum: dabo hanc, Hoc album est nigrū. Sed si petat vt reducam, prius resoluam resolutorie sic, Hoc fuit nigrum. &c.

Circa modales diuisas oportet notare qualitem posse attendi vel penes verbum principale, vel penes modum: vt, Petrus possibiliter nō disputat: dicitur negatiua de copula, affirmatiua de modo. Et haec, Petrus non possibiliter nō disputat: dicitur affirmatiua de copula, & negatiua de modo.

Quantitas etiam sumi potest vel ex parte subiecti, sicut in alijs categoricis: vel ex parte modi, vt propositio de ly necessario, & impossibiliter affirmatis: & de ly possibile, & contingens negatis: sint vniuersales de modo. Et e contrario si isti modi sumantur: sit particularis modalis: sicut diximus in modali composita. Et ne haec propositio, Omnis homo possibiliter disputat, est vniuersalis categorica, & particularis de modo. Et haec, Petrus impossibiliter disputat, singularis categorica, & vniuersalis de modo. Et lic potest poni omne genus oppositionis, sicut in simplicibus propositionibus ex parte subiecti, & ex parte modi. Vt patet in figura.

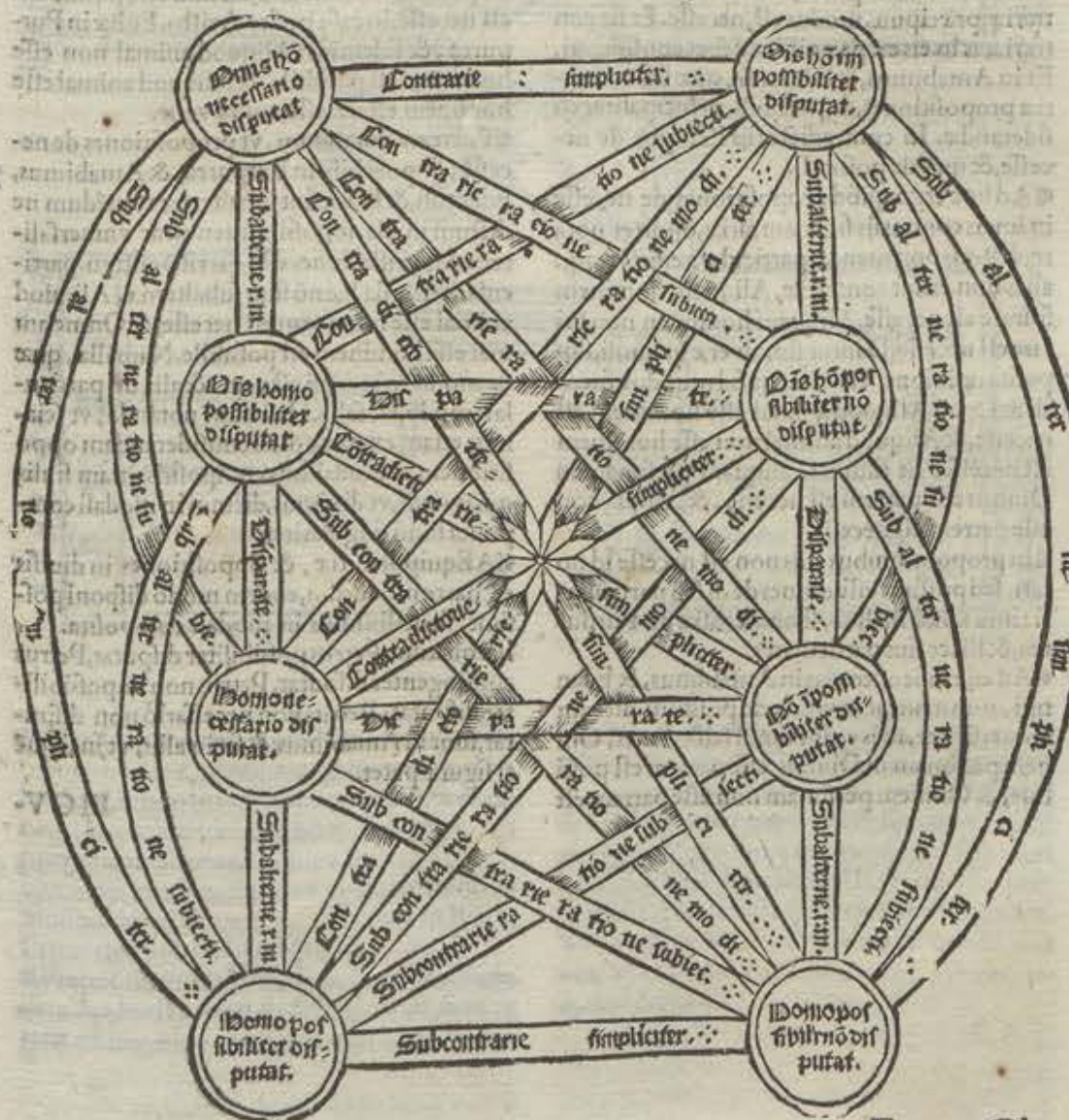
Considerandum quod in modalibus ordinatē positus, modus debet predicari, & dictum subijci: quando est modalis in sensu composito: Quia sicut copula se habet in categorica de inesse, sic modus, in modali. Et cum copula se tenet ex parte praedicati, vt Aristot. docet in primo Periher. sic & modus, neque obstat, in lib. 2. Periherm. exemplum ponens de modalibus modum

modum ponere a parte subiecti: quia ibi non tantum ad debitum ordinem attendit, quantum ad oppositionem, in ipsis modalibus: & ad hanc signandam, competenter modus ponitur a parte subiecti.

Quod si queras, quare cum verū, & falsum, modi sint modales non constituent quae in ordine ponantur. Est solutio quod modalis propositio tripliciter potest sumi: primo generalissime, secundo generaliter, & tertio specialiter. Primo modo dicitur cuius subiectum, vel praedicatum, modificatur aliquo adiectiuo: & licet ista homo albus currit, modalis erit. Genera-

liter, quando modus determinat compositionem praedicati cum subiecto, ita tamē quod oppositio, & equipollentia sit eodem modo sicut in alijs propositionibus de inesse: & sic verum & falsum. n. faciunt propositionem modalem. Sicut opinabile imaginabile intelligibile &c. specialiter tamen dicitur modalis, quando modus determinat compositionē praedicati cum subiecto cuius oppositio & equipollentia, nō possunt esse sicut in propositionibus de inesse: & in hoc sensu hic de modalibus, & solum sunt quatuor modi: & excluduntur verum & falsum.

FIGURA MODA.

1. Nota.
Titelman.

Oppositio in
modalibus.

2. Nota.

3. Nota.

Aristot. 8.
Physi. text.
60. 15.

4. Nota.

5. Nota.

¶ Circa oppositionem in modalibus tam diuisis quam compositis notat Titelmanus. cap. 24. lib. 3. Modales diuisi, dicit ipse, sequuntur legem propositionum simplicium, quas de inesse vocant. Sunt enim hæc contrariæ, Omnis homo necessario spirat, Omnis homo impossibile spirat, Hæc subcontrariæ, Quidam homo possibiliter spirat, & Quidam homo possibiliter non spirat. Hæc contradictoriæ, Omnis homo necessario spirat, Quidam homo possibiliter non spirat. Hæc subalternæ, Omnis homo necessario spirat, Quidam homo possibiliter spirat. Solum hic oportet obseruare, ne in contrariis modus ponatur particularis in vtraque, neque in subcontrariis vniuersalis. Et in contradictoriis ne idem modus vel vniuersalis, vel particularis in vtraque.

¶ Quantum vero ad compositas, considerandum, in lineis Purpurea, & Iliace, quæ sunt contrariæ, præcipuus modus est, necesse. Et sic contrarietas in eis ex parte illius debet considerari. Et in Amabimus, & Edentuli, quæ subcontrariæ propositiones, de possibili, principaliter considerandæ. In contradictoriis illa quæ de necesse, & quæ de possibili.

¶ Ad hoc ergo quod propositiones de necesse in lineis contrariis sunt contrariæ, oportet notare, dictum non maneat particulariter in vtraque; alias non erunt contrariæ, Aliquem hominem spirare est necesse, Aliquem hominem non spirare est necesse. Dantur simul veræ in simili, supposita opinione Aristote. quod mundus fuerit ab æterno. Aliquod animal esse hominem est necesse, & Aliquod animal non esse hominem est necesse. Et similiter aliquam personam in Diuinis esse patrem est necesse, & Aliquam non esse patrem est necesse.

¶ In propositionibus alijs non est necesse id notari, sed possunt esse omnes de dicto particulari: imo tanto melius, si omnes aliæ de Purpurea, & Iliace sint particulares.

¶ Ad esse subcontrarias in Amabimus, & Edentuli, non maneat in vtraque de possibili dictum vniuersaliter, alias erunt simul falsæ. Pater. Omnem personam in Diuinis esse patrem est possibile, & Omnem personam non esse patrem est

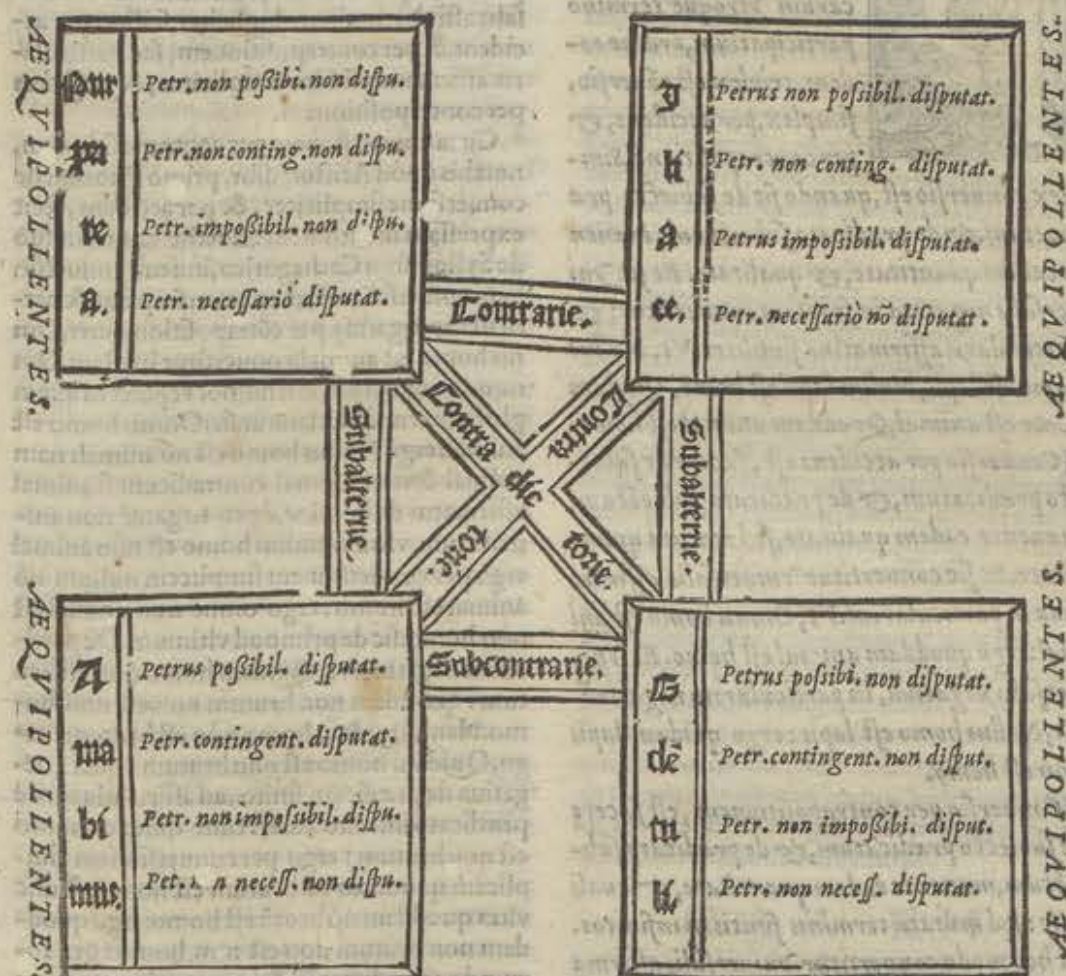
possibile. Et in casu Aristot. Omne animal esse hominem est possibile, Omne animal non esse hominem est possibile. Non enim participant legem subcontrariarum: & tamen si dictum in altera sumeretur particulariter, opponerentur. ¶ Ad hoc quod propositiones de necesse, & possibili contradicant, oportet dictum non sumatur vniuersaliter in vtraque, neque particulariter: sed in vna vniuersaliter, & in altera particulariter. Vt, Omne animal esse hominem est necesse, in Purpurea contradicit huic in Edentuli: Quoddam animal non esse hominem est possibile. Et ista in Iliace, Omne animal non esse hominem est necesse, contradicit huic, in Amabimus: Quoddam animal esse hominem est possibile. Si dictum in vtraque vniuersaliter, dantur simul falsæ: & si particulariter in vtraque, dantur simul veræ. Omne animal esse hominem est possibile, Omne animal non esse hominem est necesse. in casu posito Aristot. Et hæc in Purpurea, & Edentuli: Aliquod animal non esse hominem est possibile, & Aliquod animal esse hominem est necesse, ambæ veræ.

¶ Præterea notandum, vt propositiones de necesse, & possibili in Purpurea, & Amabimus, Edentuli, & Iliace sint subalternæ: cauedum ne dictum in illa de possibili teneatur vniuersaliter: cum in illa de necesse fuerit positum particulariter: quia hæc non sunt subalternæ, Aliquod animal esse hominem est necesse, & Omne animal esse hominem est possibile. Nam illa, quæ de modo vniuersali est vera: & alia de particulari modo, est falsa. Hæc dixi notanda, vt sciamus etiam ex parte dicti considerandam oppositionem in modalibus compositis: etiam si alijs qui putent, vt diximus, dictum in modali composita sumi singulariter.

¶ A Equipollentiæ, & oppositiones in diuisis ex parte modorum, eodem modo disponi possunt, sicut diximus in modali composita. hæc quatuor, Petrus possibiliter disputat, Petrus contingenter disputat, Petrus non impossibile disputat, Petrus non necessario non disputat, sunt in Amabimus: & sic in alijs, vt in sequenti figura patet.

FIGV.

De Modalibus. Cap. X.
FIGVRA OPPOS.
ET AEQUIPOLLENTIA-
rum in modalibus diuisis.

¶ Hic aduertendum est, in istis modalibus diuisis: quando lex præcipit negationem ferri in modum, & non in verbum: non intelligitur, quod negatio non feratur in verbum, sed quod non præponatur alia negatio ad verbum, quam iuxta, quæ modo præponitur, quæ videlicet fertur in modum simul & verbum. Vt patet in Iliace, Petrus non possibiliter disputat.

¶ Propositio modalis diuisa ratione subiecti eodem modo est probanda & resoluenda, sicut ceteræ categoricæ. Verum ratione modi, co-

gnoscenda est per suam de inesse.

¶ Propositio de inesse dupliciter capitur: vno modo vt distinguitur contra propositionem de extrinseco tempore. Vt sit illa, quæ est de presenti: & non sumitur cum aliquo signo ampliativo. Vt, Petrus legit. Alio modo sumitur de inesse, prout distinguitur contra modalem. Vt hæc dicatur de inesse, Petrus albus erat: quia non in ea ponitur modus, nec ad verbum, neque ad dictum.

E. CAP.

Propositionum Cathégoricarum utroque termino participatium, ordine eodem, triplex est conuersio, simplex, per accidens, & per contrapositionem. Sim-

Conuersio simplex.

plex conuersio est, quando fit de subiecto predicatum, & de predicato subiectum, manente eadem quantitate, & qualitate. Et sic vniuersalis negatiua in se ipsam conuertitur: & particularis affirmatiua similiter. Vt, Nullus homo est lapis, Nullus lapis est homo, Quidam homo est animal, Quoddam animal est homo.

Conuersio per accidens.

¶ Conuersio per accidens est, facere de subiecto predicatum, & de predicato subiectum, manente eadem qualitate, sed mutata quantitate. Et sic conuertitur vniuersalis affirmatiua in particularem. Vt, Omnis homo est animal: ergo quoddam animal est homo. Et vniuersalis negatiua, in particularem negatiua. Vt, Nullus homo est lapis: ergo quidam lapis non est homo.

Conuersio per contrapositionem.

¶ Conuersio per contrapositionem, est facere de subiecto predicatum, & de predicato subiectum, manente eadem quantitate, & qualitate: sed mutatis terminis finitis in infinitos. Et hoc modo conuertitur vniuersalis affirmatiua in vniuersalem affirmatiuam, & negatiua particularis in seipsam. Vt, Omnis homo est animal: ergo omne non animal est non homo: Quidam homo non est lapis: ergo quidam non lapis non est non homo. Vnde versus.

¶ Simpliciter feci, conuertitur eua per accidens: Asto per contra, sic fit conuersio tota. Asserit. a. negat. e. sunt vniuersaliter ambæ. Asserit. i. negat. o. sunt particulariter ambæ.

C notandum, quod simpliciter feci denotatur, quod vniuersalis negatiua, quæ per ly. e. significatur: & particularis affirmatiua, quæ per

ly. i. simpliciter conuertuntur.

¶ Conuertitur eua per accidens: significatur, quod tam vniuersalis negatiua, quam affirmatiua per accidens conuertuntur.

¶ Asto per contraria. i. vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, per contrapositionem conuertuntur. Et sic vniuersalis negatiua, simpliciter, & per accidens conuertitur. Et vniuersalis affirmatiua item dupliciter, scilicet per accidens, & per contrapositionem: sed particularis affirmatiua solum simpliciter, & negatiua per contrapositionem.

* Circa conuersionem per contrapositionem, notabis quod Aristote. libr. primo Priorum de conuersione simpliciter, & per accidens, fecit expressam mentionem: Boetius tamen in suo de Syllogismo Cathégorico, inuenit conuersionem vniuersalis affirmatiua, in se ipsam: & particularis negatiua, per contrapositionem: vt, Omnis homo est animal: conuertitur in istam, Omne non animal est non homo: vt patet in exemplo in textu, & declaratur sic: Omnis homo est animal: ergo Nullus homo est non animal: nam animal & non animal contradicunt si animal affirmatur de homine, de eo negatur non animal: tunc ultra si nullus homo est non animal: ergo per conuersionem simplicem nullum non animal est homo: ergo omne non animal est non homo: sic de primo ad vltimum. De particulari negatiua: vt, Quidam homo non est brutum: quoddam non brutum non est non homo. Nam, Quidam homo non est brutum: ergo, Quidam homo est non brutum: quia a negatiua de predicato finito, ad affirmatiuam de predicato infinito valet: tunc quidam homo est non brutum: ergo per conuersionem simplicem quoddam non brutum est homo. Tunc ultra quoddam non brutum est homo: ergo quoddam non brutum non est non homo: per locum a contradictorijs, & hæc erat, inquam conuersa fuit primo, Quidam homo non est brutum: sic de primo ad vltimum. Hæc de conuersione per contrapositionem, quæ non est necessaria ad reductionem Syllogismorum, ob id Aristote. non tradidit: neque verè seruatur identitas terminorum in ea, eum terminus finitus, & finitus habent opposita significata.

¶ Conuersio est duplex, mutua, & non mutua. Quando conuersa, & conuertens mutuò se inferunt, vocatur mutua, & hæc propriè conuersio est. Vt quando conuertitur vniuersalis negatiua in seipsam: quia bene valet, Nullus homo est animal, ergo nullum animal est homo. Et econtra, Nullum animal est homo: ergo nullus homo est animal.

¶ Non mutua vocatur, quando non mutuò se inferunt:

Conuersio mutua, & non mutua.

inferunt: vt quando conuersione per accidens vniuersalis affirmatiua conuertitur in particularem affirmatiuam. Vt, Omnis homo currit, ergo aliquod currens est homo. Sed tñ non valet econtra, Aliquod currens est homo: ergo omnis homo currit: nam vno solum homine currete, antecedens est verum: & consequens falsum.

1. Regula.

¶ Oportet etiam regulas notare pro conuersione propositionum. Ad conuertendas propositiones non modales de copula de presenti, non est aliud considerandum, quam facere de subiecto predicatum, & econtra, seruata simili suppositione, & restrictione. Vt si quis istam, Omnis homo est animal: velit conuvertere, conuertitur sit, A. animal, omnis homo est: quia ly animal supponebat confuse in hac Omnis homo est animal. Et si hanc vis conuvertere, Homo non est animal: conuertitur hoc modo, Omne animal. b. homo non est: quia ly homo, in prima determinate supponebat.

2. Regula.

¶ Secunda regula. Ad conuertendas omnes propositiones tam modales, quam non modales, si ambo extrema copulam, vel modum præcedant, vel sequantur, non est aliud necessarium, nisi extrema transponere, seruata simili suppositione, & restrictione. Vt ista propositio, Nec esset animal est homo: conuertetur in hanc, Nec esset homo est animal. Si verò vnum extremum præcedit modum, & aliud sequitur, debet fieri conuersio seruatis proprietatibus Logicalibus, replicando modum cum subiecto eò uertentis. Vt ista, Deus necessariò est creans: debet conuerti, Creans, quod necessariò est creans, possibiliter est Deus. Ratio est: quia ly necessariò, terminum præcedentem ad quatuor differentias, & sequentem ad quinque ampliat.

3. Regula.

¶ Tertia regula. Ad conuertendam propositionem negatiuam modalem, vel de copula extrinseci temporis, opus est conuvertere suam contradictoriam affirmatiuam. Et contradictoria conuertentis affirmatiua: est conuertens negatiua. Ob id si velis conuvertere hanc, Deus possibiliter non est creans: contradictoria huius est, Omnis Deus necessariò est creans. Et conuertes illam a. creans quod necessariò est creans, possibiliter est Deus. Contradictoria huius, Non creans quod necessariò est creans, possibiliter est Deus: est o. uertens illius, Deus possibiliter non est creans.

1. Regula.

¶ Circa conuersionem, duas oportet regulas notare. Quarum prima sit.

¶ Ab affirmatiua ad negatiuam, predicato variato penes finitum, & infinitum, valida est consequentia. Bene sequitur, Omnis homo est animal: ergo omnis homo non est non animal.

2. Regula.

¶ Secunda. A negatiua ad affirmatiuam, predicato variato penes finitum & infinitum, valida

est consequentia, posita constantia subiecti. Bene sequitur, Homo non est animal, & homo est: ergo homo est non animal. Secundum exigentiam harum regularum fundata est conuersio per contrapositionem. Nam quando conuertitur affirmatiua, opus est ponere constantiam termini infiniti: quia bene sequitur, Omnis homo est animal: ergo omnis homo non est non animal. Vltra, omnis homo non est non animal, ergo omne non animal non est homo. Per conuersionem simplicem, ultra ponendo constantiam, & non animal est: ergo omne non animal est non homo. Per secundam regulam: ergo de primo ad vltimum valet, Omnis homo est animal: & non animal est: ergo omne non animal est non homo. ¶ Veritas conuersionis facile probatur per contrapositionem in particulari negatiua. Nam ista consequentia bona est, Homo non est animal: ergo non animal non est non homo. Quia bene sequitur, Homo non est animal, & homo est: ergo homo est non animal: a negatiua ad affirmatiuam, predicato variato penes finitum, & infinitum. Et ultra: Homo est non animal: ergo non animal est homo, per simplicem conuersionem. Et ultra: ergo non animal non est non homo: de primo ad vltimum. Quicquid enim sequitur ad consequens bonæ consequentiæ: sequitur ad eius antecedens.

¶ Notabis etiam, conuersionem hanc per contrapositionem, non solum formalem consequentiam non esse, sed neque materialem. Non enim sequitur, Omnis homo est ens: ergo omne non ens est non homo. Nam Chimæra est non ens, & tamen non est non homo. Sed modus arguendi tenet in virtute regularum prædictarum: vt ab Aristote. Per her. traduntur.

Postquam vtrique tradidimus, de propositione Cathégorica, quæ predicatiua est, & de materia, & oppositione, simul atque conuersione, & æquipollentia, tñ in simplicibus, quam in modalibus: restat de hypothetica agamus.

Propositio hypothetica, illa est, quæ habet duas cathégoricas cōiunctas, tanquam partes principales sui. Vt si homo currit, homo mouetur.

De propositione hypothetica. Cap. XII.

Propositionum hypotheticarum alia conditionalis, alia copulativa, alia disiunctiva.

IST considerandum, quod hypothetica, latine sonat suppositiva: eo quod in hypothetica secunda propositio, primo supponitur: ut sequens ab ea: quia se habet ad eam, sicut consequens ad antecedens, ut si Petrus est homo, Petrus est rationalis. Quod si quis obijciat si hoc esset verum, sola conditionalis, erit hypothetica: quod tamen est falsum: nam copulativa, & disiunctiva hypothetica dicuntur. Si autem consideratio fiat quantum ad id a quo nomen imponitur, scilicet suppositione, probat argumentum solum conditionalem esse hypotheticam: & hoc videtur sentire Boetius in lib. suo de syllogismo hypothetico, & lib. i. suorum Topicorum, & ad conditionalem causalem & rationalis reducuntur. Sed tamen modus communis est tenendus, ut hypotheticam vocemus, ubi plures categorice coniunguntur &c.

Argument.

Solutio.

Contra divisionem positam est argumentum, de istis, Quando Petrus disputat bene agit, ubi ignis est, calor est, Homo est animal, qui est rationalis. Iste sunt hypotheticae: & tamen nulla earum est conditionalis, neque copulativa, neque disiunctiva. Et quod sint hypotheticae patet ex eo, quod sunt propositiones, & non sunt categoricae: oportet ergo dicantur hypotheticae. Ad hoc respondetur, concedendo eas esse hypotheticas: quia sensum hypotheticum faciunt. Et minor negatur: nam licet verum sit, eas formaliter non esse conditionales, neque copulativas, sunt tamen virtualiter. Tales enim per conditionales resolvuntur: ut illa localis. Si in aliquo loco ignis est, ibi viget calor: & illa, Quando Petrus disputat, bene agit in hac, Si Petrus disputat, bene agit: & illa, Homo est animal, qui est rationalis: virtute continet hanc copulativam, Homo est animal, & ipse est rationalis. Est considerandum, quod cum hypothetica non habeat subiectum, tanquam partem principalem sui, neque proprie dici potest quanta, si cut loquuti sumus de quantitate in categoricis: sed quia copula habet, quae est coniunctio ipsarum categoricarum, habet qualitatem, ut affirmativa, vel negativa dicatur, quando negatio adverbialis ponitur in fronte propositionis, & non est pars primae categoricae: aut ponitur immediate ante copulam hypotheticalem, i. ante coniunctionem, tunc est hypothetica negativa. Ut, Non Petrus

currit, & Paulus disputat: & Ioannes loquitur, Non & Paulus argumentatur, negatiue sunt. Iste tamen, Nullus homo loquitur, & Nullus homo scribit: Homo non loquitur, & Homo non ratiocinatur, sunt affirmativae. Dixi negatio adverbialis: eo quod nominalis, nunquam potest copulam hypotheticalem negare: cum virtus eius ultra categoricam non transeat. Et dixi, dummodo non sit pars categorica: quia in hac, Non Petrus disputat, & Paulus loquitur, si ly non, infinitanter capiatur, affirmativa est: quia ly non est pars subiecti.

Est dubium. Vtrum negatio cadens in tota hypothetica, etiam cadat in singulis illius partibus. Ut in hac, Non si homo currit, homo disputat, ly non, arguet omnes partes. Respondetur, quod non: quia per sensum sic apprehendimus: ut ly non, neget copulam hypotheticalem, ut faciat istum sensum: non sequitur: si homo currit, homo disputat: quasi neget solum illationem consequentis ex antecedenti. Et tamen si ly non, partes negaret, esset sensus, si nullus homo currit, nullus homo disputat. Nec valet dicere, quod contrarium opinantes affirmant, illam propositionem de significationibus partium significare: si nullus homo currit: nullus homo disputat, & quod de significatione totali significat, non sequitur: si homo currit, quod homo disputat. Sed tamen hoc non bene intelligitur: nam non est alia significatio partialis, quam illa, quae exprimitur, quando significatur totum. Ob id dicendum (ut diximus) quod negatio, copulam negat hypotheticalem, & non partes.

Sed contra hoc est argumentum ex supra dictis. Negatio enim est malignantis naturae: quicquid post se invenit, destruit. & eius oppositum ponit: ergo in supra dicta partes negat.

Solutio est, solum negare id, quod concipitur, tanquam obiectum eius, & non partes. Et quia quando a principio ponitur, solum eius obiectum consideratur tota hypothetica, sequitur quod ipsa negatur. Et negatio est, quod consequens sequatur ex antecedenti. Et hoc considerandum venit.

Etiam posset quis instare dicendo, quod negatio, partes hypotheticae negat, & respicit. Nam alias sequitur, quod maneret in utraque contradictoria eadem particularitas, & eadem universa. Nam capio ista, Si homo currit, homo movetur: & ista, Non si homo currit, homo movetur. Si ly non, in secunda, non habet virtutem in categoricis, manet eadem particularis, quod est inconueniens.

Respondetur, concedendo quod manet, nec inconuenit in hypotheticis. Licet enim verum sit (ut supra diximus) in categoricis, quod ad contradictionem non debet manere eadem universa

Dubium.

Solutio.

Argument.

Solutio.

Solutio.

De conditionalibus. Capit. XIII.

salitas, neque eadem particularitas in hypotheticis hoc non est necessarium, ut infra dicemus.

C A P. XIII.

De conditionalibus.

Quid propositio conditionalis.

CONDITIONALIS illa est, in qua coniunguntur duae categoricae per ly si. Ut, Si Petrus disputat, Petrus loquitur. Et in illa categorica, cui immediate praepositur ly si, dicitur antecedens, reliqua vero consequens.

Ad veritatem conditionalis requiritur, quod antecedens non possit esse verum, sine consequenti. Ut, Si homo est, animal est. Unde omnis conditionalis vera, est necessaria: & omnis falsa, est impossibilis. Ad falsitatem conditionalis sufficit quod antecedens possit esse verum, consequenti existere falso. Ut, Si homo est albus est.

Abendum ergo est pro certo ad veritatem conditionalis requisitum, esse bonam consequentiam, & ad falsitatem sufficit sit mala consequentia. Haec est vera propositio. Si homo currit, homo movetur: quia consequentia est bona, & ob id necessaria. Haec tamen est falsa, Si homo currit, homo disputat: quia potest esse sicut significatur per antecedens, & quod non sit ita, sicut per consequens significatur.

Occasione sumpta, solet nonnulli hic aliquas adducere regulas bonae consequentiae, quas nos ad proximis in principio, quando tradebamus primam rudimenta. Dicunt enim. Ex vero non nisi verum, ex falso quandoque verum, quandoque falsum. Ex possibili non sequitur impossibile, nec ex continenti sequitur impossibile. Impossibile semper ex impossibili, & ex necessario non nisi necessarium. Et necessario sequitur ex quolibet. Et ex impossibili sequitur quodlibet. Et quicquid sequitur ad consequens bonae consequentiae, sequitur ad antecedens. Et quicquid repugnat consequenti, repugnat antecedenti. Quae omnia per septem regulas adduximus: & veritas exemplis ibi probatur. Propter prolixitatem non hic ponimus rationes alias.

Sed tamen sunt aliqui modi arguendi elicti ex Aristotele ultimo. ca. Priorum. Et sit prima. In conditionalibus, a tota conditionalis cum positione antecedentis ad positionem consequentis

1. Regula.

est formalis consequentia. Sequitur bene, Si homo currit, animal currit: sed homo currit: ergo animal currit. In affirmatiuis formaliter sequitur, sed in negatiuis non valet: Non si homo currit, animal disputat: sed homo currit: ergo animal disputat.

Secunda regula. A tota conditionalis cum destructione consequentis ad destructionem antecedentis, est consequentia formalis. Optime sequitur, Si homo est rationalis, homo est risibilis: sed homo non est risibilis: ergo homo non est rationalis. Si Angelus est homo, Angelus est corporeus: sed Angelus non est corporeus: ergo Angelus non est homo. Destruere consequens est, eius subsumere contradictorium.

A tota conditionalis cum positione consequentis ad positionem antecedentis non valet. Sicut nec valet a tota conditionalis cum destructione antecedentis ad destructionem consequentis. Non enim sequitur, Si homo currit, homo movetur: sed homo movetur: ergo homo currit. Nec valet, Si homo currit, homo movetur: sed nullus homo currit: ergo nullus homo movetur. Datur antecedens verum, & consequens falsum, ut patet. In casu quo nullus currat & aliquis moveatur.

Quarta regula. A conditionalis ad disiunctivam compositam ex consequenti, & ex contradictoria antecedentis, bona est consequentia. Formaliter sequitur, Si homo currit, homo movetur: ergo homo movetur, vel nullus homo currit. Et sic, Si Petrus disputat, homo disputat: ergo homo disputat, vel Petrus non disputat.

Hic etiam notandum, quod a causali ad rationalem, & a causali ad conditionalem, bona est consequentia: & a rationali ad conditionalem. Sequitur, Quia homo est risibilis, homo est rationalis. Homo est risibilis: ergo homo est rationalis. Non tamen valet e contra, Homo est risibilis: ergo est rationalis: ergo quia homo est risibilis, est rationalis: quia antecedens est verum, & consequens falsum. Non enim risibilitas est causa rationalitatis, sed potius e contra. Item sequitur Homo est lapis: ergo homo est substantia: ergo si homo est lapis, homo est substantia. Non tamen sequitur e contrario, Si homo est lapis, homo est substantia: homo est lapis: ergo homo est substantia. Quia conditionalis est vera, & rationalis falsa. Quia non eo quod esset lapis esset substantia sed quia per se subsistit. Et tandem omnia ista dicta in regulis tenent in virtute definitionis bonae consequentiae: quae talis est, quod in ea non potest dari antecedens verum, & consequens falsum. Vel sic non potest esse sicut per antecedens significatur, quin ita subsistat per consequens.

Sed contra dicta arguitur. In hac conditionalis, Si Deus non est, Deus est non potest ita esse, sicut significatur per antecedens, quin sit ita, sicut

2. Regula.

3. Regula.

4. Regula.

Nota.

1. Argum.

E 5 per

per consequens: & tamen non est bona consequentia: ergo. Maior probatur. Nam non potest esse sicut per antecedens significatur, cum sit impossibile: ergo non potest esse sicut significatur per antecedens, quin sit ita, sicut significatur per consequens. Sed minor patet ex Aristotele, qui in 2. Priorum dicit: Alterum contradictorium inferre alterum: est impossibile.

Solutio modernorum.

Ad argumentum, omnes moderni facile se expediunt, dicentes esse bonam consequentiam: nam ex impossibili sequitur quodlibet, etiam pro singulis generum. Nam si modo aliquod impossibile a parte antecedentis ponas: quicquid sit in consequenti, bona erit consequentia. Sicut etiam dicunt, Necessarium sequitur ex quolibet. Et sic solutum est argumentum. Sed Soto, in primo tractatu. ca. 16. lectione. 2. dissensit a modernis, & valde mihi placet eius opinio. Dicit enim in sententia, consequentiam illam, quam moderni vocant bonam de materia, & per locum ab extrinseco, non esse bonam consequentiam, nec sic nominandam. Et id esse contra mentem Aristotelis, qui in loco citato reputat impossibile, vnum contradictorium aliud inferre. Nam si eadem propositio in bona consequentia inferretur a duobus contradictoriis: Ut hæc, Petrus est risibilis, posset inferri ex ista: Petrus non est rationalis: ergo Petrus est risibilis. Et ex ista, Petrus est rationalis: ergo Petrus est risibilis. Et in exemplo proposito, bene valet, Si Deus non est, Deus est. Et similiter, Si Deus est, Deus est.

Confirmatio.

Etiam probari potest hæc sententia contra modernos omnes ex communi modo concipiendi. Quis enim est, qui in mente capiat, quod ex eo quod homo sit lapis, sequatur Deum esse? vel ex eo, quod homo sit lapis, quod homo currat? Et confirmatur, quia nulla est habitudo, nulla est sequela (ut ita loquar) ex hoc, quod quia homo est irrationalis, Petrus disputet, vel Deus sit Deus.

Ad formam argumenti.

Istis suppositis, ad formam argumenti negatur maior, scilicet esse bonam consequentiam. Et quando arguis, non potest esse sicut per antecedens significatur, quin sit ita sicut per consequens significatur: nego consequentiam namque potest in antecedenti, cadit supra categoricam, & in consequenti cadit supra hypotheticam. Sicut in definitione bonæ consequentia. Sensus enim consequentis est, quod posito antecedenti in esse, quicquid sit de eius possibilitate, non potest non poni consequens. Quod falsum est in consequentia assumpta. Nam posito per possibile, vel impossibile antecedenti: non proinde poneretur consequens: sicut posito homo esset lapis, non sequeretur quod Petrus esset Angelus, de quo alibi.

* Aduertendum est quod nulla conditionalis est

contingens, quia si vera est, erit necessaria: ut si homo currit animal currit: & si est falsa est impossibilis, si homo est animal homo est asinus &c. Et si homo est asinus homo est rudibilis est necessaria etiam si antecedens & consequens sint falsæ propositiones.

Contra id quod dictum est, ad veritatem conditionalis esse requisitum, quod sit bona consequentia: Hæc est conditionalis, Petrus non disputat, nisi sit homo: & tamen non est bona consequentia. Patet, quia stat antecedens esse verum. f. Petrus est homo, sine hoc quod consequens sit verum. Ad hoc aliqui dicunt, prædictam propositionem æquivalere huic, Si Petrus non est homo, Petrus non disputat, quæ bona consequentia est. Licet sufficiens sit solutio, potest dici, quod ad veritatem conditionalis de ly si iam dictum est, necessarium esse bonam consequentiam. Tamen ad veritatem propositionis de ly nisi, non requiritur sed sufficit quod consequentia, per quam resoluitur, sit bona.

Pro modo oppositionis in conditionalibus, ponuntur regulæ. Quarum Prima. Ad dandam contradictoria alicuius conditionalis, optime signatur aduersatiua, composita ex antecedenti, & contradictorio consequenti. Hæc duæ contradicunt. Si Petrus currit, Petrus mouetur: & Quamuis Petrus currit, Petrus non mouetur. Non enim possunt simul stare in veritate. Et tunc ad veritatem aduersatiua, sufficit, & requiritur, quod consequens non repugnet antecedenti. Et ad falsitatem quod repugnet: & propositio proximè sequens aduersatiuam particulam, dicitur antecedens, & altera consequens.

Secunda regula. Ad contrarietatem in conditionalibus illud sufficit: quod ad contradictionem, hoc dempto, quod maneat eadem particularitas in ambabus ex parte antecedentis. Istæ sunt contrariæ, Si homo peccat, rationale peccat: Non si omnis homo peccat, rationale peccat. Et similiter istæ: Si Petrus disputat, omne risibile disputat: & Non si Petrus disputat, risibile disputat. Nā si ad contradictionem nil aliud deest, nisi quod a parte consequentis maneat eadem vniuersalitas, tunc contrariæ erunt.

Pro quo notandum, maxime in istis conditionalibus, quod quicquid ædificat veritatem antecedentis conditionalis, ædificat ad totius falsitatem, & quicquid ad falsitatem antecedentis, facit ad veritatem conditionalis. Et e contra ex parte consequentis: quia quod facit ad veritatem consequentis, ædificat ad veritatem conditionalis, & e contra, quod ad falsitatem, facit ad falsitatem conditionalis. Ratio est: quia quātō aūs magis ad falsitatem, vel impossibilitatem accedit, tantō ampliùs erit consequentia bona, & quātō ad veritatem, faciliùs potest dari antecedens verum, & consequens falsum. Ex quo sequitur, quod

quod vniuersalitas ex parte antecedentis facit ad veritatem totius, & ex parte consequentis ad falsitatem: & particularitas ex parte antecedentis ad falsitatem: & ex parte consequentis ad veritatem. Ob id secunda regula posita est. Et ponitur tertia.

3. Regula.

Ad subcontrariandum, sufficit idem quod ad contradicendum: excepto, quod ex parte antecedentis maneat eadem vniuersalitas, aut ex parte consequentis eadem particularitas. Istæ sunt subcontrariæ. Si omnis homo peccat, risibile peccat: & Non si homo peccat, risibile peccat. Et istæ: Si substantia peccat, risibile peccat: & Non si substantia peccat, omne risibile peccat.

C A P. XII.

De conditionalibus promissiuis.

Quid ad conditionalis promissiuæ veritatem requiratur.

D E V E R I T A T E M conditionalis promissiuæ sufficit, quod non sit ita, sicut per antecedens significatur, quin sit ita, sicut per consequens. Et ad falsitatem sufficit quod aliquando sit ita, sicut per antecedens, &c. quin non sit ita, sicut per consequens. Ut ad veritatem huius. Si egregie disputaueris, tibi dabo aureum nummum: requiritur quod non sit ita, sicut per antecedens. f. quod egregie disputes: quin sit ita, sicut per consequens, scilicet quod dem aureum nummum. Et in hoc conuenit conditionalis promissiuæ cum illatiua, sed differt ab ea, quia non requiritur in promissiuæ quod sit bona consequentia. Non enim requiritur quod oppositum consequentis repugnet cum antecedenti: sed sufficit, nunciam erit quod per antecedens significatur, quin sit sicut per consequens. Et conditionalis promissiuæ est contingens: ut in propositione data, Si egregie disputaueris, dabo nummum: si tibi disputanti dederō, est vera: & si tibi disputanti egregie non dederō, est falsa. Ob id contingens est: quia potest esse vera, vel falsa.

1. Corollarium.

Sequitur plures esse conditionales promissiuas, de quarum veritate Deus solus nouit. Vt in exemplo posito, & in similibus. Nam cum pendeant ex futuro, ex libertate promittentis est, quod sint vera, vel falsa.

2. Corollarium.

Secundo sequitur, quod omnis promissiuæ, cuius antecedens est impossibile, vel consequens necessarium, est vera: non eo quod sit bona consequentia, quia hoc non requiritur: sed quia si antecedens est impossibile, nunquam erit id quod per antecedens significatur, quin sit id quod per consequens, Et si conse-

quens est necessarium, nunquam non erit quod per consequens, siue id quod est in antecedenti verum sit, siue falsum. Ut vera promissiuæ, Si cælum digito tetigeris, dabo cætum aureos. Vel sic, Si optime disputaueris, sol orietur cras. In materia tamen matrimonij inflatā datur in foro exteriori Ecclesiæ: nam conditiones impossibiles habentur pro non adiectis: & sic etiā posito antecedens sit impossibile, quia habetur pro non adiecto, potest esse falsa conditionalis, si quis non adimpleat promissum. Ut si quis dicat, Si cælū digito tetigeris, ducā te in vxorē: si non ducat de facto, est falsa. Dixi, in foro exteriori Ecclesiæ: quia in foro cōscientie, ut latius in tractatu de matrimonio a nobis edito probauimus, non habetur pro non adiecto. Et sic quātuncūq; conditio sit impossibilis, si non stat conditio, non tenetur adimplere. Intellegendum est, in istis conditionalibus promissiuis: ad veritatem earū, reflexione omnem secludi. Nā aliās potest esse sicut per antecedens significatur: quin sit ita sicut per consequens. Et quod promissiuæ sit vera. Ut verbi gratia, (ut Aulus Gellius refert) de Euatlo Prothagorico. Erat adolescens cupidus valde eloquentiæ, & pepigit se pretium soluturū, si euaderet voti cōpos, ut orator esset: & dimidiū pretij statim soluit, & promissit tantundē soluturū, cum primā causam apud iudices uiceret, sed morā faciens discipulus in soluendo, quia non agebatur causa, Pythagoras vocauit in iudiciū, petēs ab eo dimidiā mercedem debitā. Tunc ait. Disce adolescens te soluturū quod peto, nā si pro sententia data fuerit, ex pacto solues, si pro me, etiā dabis. Tūc ait discipulus ad magistrū. Disce tu etiā, me non daturū: & si pro me sententia, non reddā: & si pro te iam victus promissi non teneor. Et sic iudices causam reliquerūt indecisam. Verū contra discipulū pro magistro sententia esset dāda: quia in omni cōtractu excepta est, reflexio. Nā si primā causam discipulus uiceret, f. quod non tenebatur solvere: ad ipsum teneri, sequit non teneri: & ad ipsum non teneri, sequitur teneri ad solutionē. Ob id intelligebat illa causa, seclusa reflexione. Simile est de illo domino, qui duos habebat seruos, & dixit vni: liber eris, si primus tibi obuius fuerit liber: & si fuerit seruus, esto seruus. Et alteri dicat, Si primus tibi obuius fuerit liber, esto seruus: & si seruus, esto liber, & ad inuicē fiat obuius: iam queritur, an sint liberi, vel serui? quia ad ipsos esse seruos, sequitur eos liberos, & e contra. In casu ambo manent serui sicut ante: quia patet domino intelligebatur seclusa reflexione.

Simili modo si Petrus Mariæ promiserit: Ego ducā te in vxorē, si prima propositio a te prolata fuerit vera, & Maria proferat hanc, Nō ducēs me in vxorem. Tunc sic, vel tenetur eam ducere,

Conditio impossibilis habetur pro non adiecta. Tractatus de matrimonio editus ab auctore.

Ant. Geli. 5. lib. 6. 104.

In omni causa reflexio excipitur.

cere, vel non. Si sic ergo propositio prolata vera: sed ipsa significat, quod non ducet ergo non ducet. Et si non ducatur ergo iam vera est propositio, & tenetur ducere. Et sic quidquid dixeris, sequuntur duae contradictoriae verae. Ob id praedicta conditio intelligitur seclusa reflexio ne. Et sic post prolationem propositionis talis non tenetur ducere, quousque aliam proferat, quae non sit reflexiua.

C A P. XV.

Deconditionatis.

SEQUITUR de Conditionatis aliquid differere. Nam si, potest capi conditionaliter, quando facit propositionem hypotheticam conditionalem: & potest capi conditionatim, quando inter terminos iungit. Ut Petrus si est Petrus. Et vnus terminus dicitur inferens, & est ille qui immediate sequitur post si, & alius illatus: & est, qui mediat. Vt hic: Flauum si est amarum, ly amarum, infert, & flauum, est illatus terminus.

Propositio, in qua tale conditionatum ponitur, dicitur categorica de conditionato extremo, & veritas eius cognoscenda est mediate, vel immediate per reductionem ad conditionalem. Et terminus, qui ponitur in propositione de conditionato extremo, dicitur concurrens. Ut in hac, Petrus si Paulus disputat: ly disputans, vocatur terminus concurrens, qui debet reduci ad conditionalem, hoc pacto. Si disputans est Paulus, disputans est Petrus: reducit enim ad vnam conditionalem, in qua in antecedenti, subiectum est terminus concurrens, & praedicatum terminus inferens: & in consequenti subiectum est terminus concurrens, & praedicatum est terminus illatus.

Argumēt. Arguitur contra praedicta, Haec duae, Omne Petrus si est Petrus, est ens, & Aliquod Petrus si est Petrus, non est ens, sunt contradictoriae, & tamen datur simul vera. Veritas affirmatiuae constat, & negatiuae probatur per ascendentes. Ista Chimara non est ens, & illa Chimara est Petrus si est Petrus: ergo aliquod Petrus si est Petrus non est ens. Sufficit enim dare vnam singularem ram ad veritatem illius. Ad argumentum ex dictis patet solutio, non enim valet argumentum: nam in antecedenti, in minori, conditionatum capitur pluribus acceptionibus, & in consequenti vnica. Nam quando dicis, Chimara est Petrus, si est Petrus: ibi non vnice ca-

Solutio.

pitur, & in consequenti: ergo aliquod Petrus si est Petrus, non est ens, capitur vnice.

C A P. XVI.

De copulatiuis.

T E X T V S.

Copulatiua propositio est illa, in qua coniunguntur duae categoricae per hanc coniunctionem, Et. Ut, Petrus a. g.uit, & Paulus responderet. Ad veritatem copulatiuae exiguntur vtrique partem esse veram. Ut, Deus est summum bonum, & Homo est animal. Ad falsitatem eius sufficit alteram partem esse falsam. Ut, Homo est animal, & Equus est lapis.

Sicut in conditionalibus dictum est, esse & conditionatum, quando ly, si, inter terminos, ita & dicendum in praesentiarum, quod ly, & si coniungit inter propositiones, facit copulatiuam: si tamen coniungat inter terminos, facit copulatum: & copulatum aliquando diuisiue, aliquando complexiue. De illis ergo consideratio est, & primo de ipsa copulatiua propositione. Ad veritatem copulatiuae requisitum est, quod quilibet pars sit vera. Quod intelligitur de partibus principalibus. Ut ad veritatem huius: Homo currit, & animal est sub^astantia: veritas cuiuslibet partis requisita est, Ob id est vera. Sed ista, Homo est animal, & brutum est homo, est falsa: quia vna eius pars est falsa. Dixi esse requisitum de partibus principalibus: nam stat bene partes minus principales esse falsas, & totam copulatiuam esse veram. Ut in hac, Si homo est lapis, homo est substantia insensibilis, & Si lapis est homo, lapis est animal, quilibet pars minus principalis est falsa: sed principalium quilibet, vera, quia conditionalis est bona consequentia. Ad possibilitatem copulatiuae requiritur possibilitas cuiuslibet partis, si sit affirmatiua. Ut Petrus est iustus, & tamen est pauper. Ad impossibilitatem sufficit, quod aliqua pars sit impossibilis. Ad necessitatem copulatiuae, requiritur cuiuslibet partis necessitas, & ad contingentiam, sufficit vna sit contingens. Et tandem ex opposito, ad veritatem negatiuae tam necessaria, quam in contingenti, quam in impossibili. Nam sicut ad veritatem copulatiuae affirmatiuae requisita est veritas vtriusque partis: ad

Ad possibilitatem copulatiuae

Modus arguendi.

tis: ad veritatem negatiuae sufficit, quod vna sit vera. In istis copulatiuis est obseruandus modus arguendi. A copulatiua affirmatiua ad quilibet eius partem, est bona consequentia, & formalis. Bene sequitur, Petrus disputat, & Paulus audit: ergo Paulus audit. Sed tamen a parte ad totam non valet. Paulus audit: ergo homo disputat, & Paulus audit. Et ratio in hoc consistit: nam quando est argumentum a tota parte ad partem, cum requiratur veritas cuiuslibet partis, non potest esse, quod antecedens sit verum, quin etiam consequens. Et quando a parte ad totam, potest esse verum antecedens, & consequens falsum pro alia parte copulatiuae.

In aliquo caso valet, a parte copulatiuae, ad totam: & est quando ad partem copulatiuae, antecedit essentialiter, aliud sine quo ipsa pars non sequitur. V.g. homo currit, ergo currit & mouetur: nam sine motu, non est cursus: quia haec est per se, cursus est motus: sicut homo est animal. Etiam valet argumentum a tota copulatiua ad diuisiuiam ex eisdem partibus. Formaliter requiritur, Petrus currit, & Ioannes lente ambulat: ergo Petrus currit, vel Ioannes lente ambulat. Tenet in virtute illius regulae, A propositione requirente plures causas veritatis, ad propositionem requirentem pauciores.

Contra definitionem propositionis copulatiuae arguitur. Aliqua est copulatiua, & tamen non coniungitur plures categoricae per ly, & ergo male dictum est. Patet in hac, Omnis homo est risibilis, & ediuerso. Ibi enim solum est vna categorica, ergo non plures, & tamen hypothetica est tota ipsa propositio. Et similiter ut in alio, & de se facta contingit: Petrus currit, & sic de singulis: non enim est dubium, quin illa sit hypothetica.

Solutio alia quorundam. Ad hoc argumentum, quidam respondent, illam propositionem esse hypotheticam: quia in maiore subordinatur duabus formaliter categoricis: nam illa, & econuerso, tantum valet, sicut Omne risibile est homo, & sic ad illam esse hypotheticam sufficit ly, & vniam inter vnam formaliter categoricam, & illud aduerbium econuerso, quod aequale vni categoricae, & sic est virtualiter copulatiua. Et simili modo potest dici ad illam, Petrus currit, & sic de singulis: nam ly sic de singulis tantum valet, sicut si alii singulares ibi numerate essent formaliter.

Alia solutio. Posset tamen ad argumentum respondere aliter, dicendo quod illa est categorica, & non hypothetica, & est exponibilis, per suam praerogatiuam, & conuertente in simpliciter. Et si queras, supposito illa sit categorica, vtrum ly, & vniam tur copulatiua, vel copulatiue. Respondetur, quod copulatiue: nam ad hoc quod ly, &, sumatur copulatiue, non requiritur vniam inter duas categoricas.

cas, quae faciunt copulatiuam: sed sufficit vniam inter vnam categoricam, & vnam particulam, quae habet locum propositionis: vt ly econuerso: aut quod vniam complexa propositionalia, vt homo curret, & moueretur.

Contra illum modum arguendi, A tota copulatiua ad alteram eius partem, arguitur sic. Haec non est bona consequentia, Haec propositio est impossibilis, & homo est lapis: ergo homo est lapis. Nam antecedens est verum, si ly homo est lapis, non capitur significatiue, sed materialiter, demonstrando in prima parte eandem propositionem, homo est lapis.

Solutio. Respondetur ad hoc distinguendo: nam si prima propositio, quae est tota copulatiua, sumatur in sensu categorico, vt sit non copulatiua, sed de copulato extremo: tunc antecedens est verum, & consequens est falsum: nec tenet consequentia a copulatiua, ad alteram eius partem: quia illa in antecedenti copulatiua non est. Si tamen sumatur in sensu copulatiuo: tunc est bonus modus arguendi, & consequentia est bona: & sicut consequens est falsum, ita & antecedens pro illa parte, scilicet, homo est lapis, quae non sumitur materialiter, sed significatiue.

Replicatur. Si quis replicet, Hic non sequitur. Si tu ignoras quod Papa dormit, & Papa sedet: ergo Papa sedet: nam si stat, te ignorante, antecedens est verum, & consequens est falsum. Et tamen est argumentum a tota copulatiua, ad alteram eius partem: Respondetur sicut ad praecedens: nam vel facit sententiam categoricam, & de copulato extremo, & tunc antecedens est verum, & consequens est falsum, & non fit argumentum a tota copulatiua. Vel illa propositio capitur in sensu copulatiuo, & ly ignoras, cadit supra primam partem: & tunc argumentum est bonum, & antecedens est falsum pro illa parte, Papa sedet. Et similiter si ly ignoras, cadat super vtramque partem copulatiuae, consequentia est bona, & sicut consequens est falsum, ita & antecedens. Compulsus in his tradendis tempus consumo: quia sine fructu.

C A P. XVII.
De copulatis complexiue tētis.

SEQUITUR de ly, & quando facit propositionem de copulato extremo, quando ly, & inter terminos coniungit, vt diximus. Verum quia diuisiue, & complexiue sumi potest capitur complexiue, quod est copula pluralis numeri, vt in hac, Petrus & Paulus disputat, Et ad veritatem propositionis

Solutio.

Replicatur.

Respondetur.

Forum copulatum supponit, si quilibet eius pars supponit.

Nota.

positionis de copulato complexiue tēto, oportet advertere ad suppositionem extremorum. Et totū copulatum dicitur supponere, si quilibet pars eius supponat, & pro eodē instanti: nā dato qd Petrus heri erat albus, & nudiustertius niger, hæc est falsa: Petrus fuit albus, & niger: nam totū copulatum simul nō supponit pro Petro: licet quilibet pars eius supponat pro eo.

¶ Est ergo consideranda differentia inter ly, & complexiue tentum, & diuisiue: Nam si diuisiue sumatur, est vniuersalitas, & si complexiue, neque est vniuersalitas, neque particularitas proprie. Item. Si diuisiue sumatur, confundit particularitatem mediatam in ordine ad se, & non efficitur pars extremi: sed cum sumitur complexiue, nihil agit in terminos sequentes, & efficitur pars extremi.

¶ Ad cognoscendum quando sumitur diuisiue, & quando complexiue, vltra id quod copula est pluralis numeri, quando complexiue, & singularis, quando diuisiue, est regula. Si copulatum ponatur a parte prædicati post verbum, cuiuscunq; numeri sit, aut quando ponitur a parte subiecti, & terminatur vnica acceptione ab aliquo signo, talis propositio non est distinguenda, sed tale copulatum accipitur complexiue. V. g. Homo est materia, & forma. Aliqua materia & forma est homo: accipiuntur complexiue hæc copulata. Sed quando copulatum ponitur a parte prædicati ante verbum, aut est subiectum, cuius omnes partes sunt pluralis numeri, & verbum est pluralis numeri, tunc propositio est distinguenda: quia copulatum potest sumi diuisiue, & complexiue. Vt hæc, Homo materia, & forma est: Materia & forma sunt homines: Exercitus Hispanus, & exercitus Gallus sunt Christiani: potest sumi & diuisiue, & complexiue.

1. Regula.

Dubium.

Solutio.

¶ Quomodo cognoscenda sit veritas propositionis de copulato extremo complexiue sumpto: Oportet eam cognoscere sicut veritatem aliarum categoricarum cognoscimus. Si si copulatum sit terminus communis, per ascensum, aut sub toto, si totū vnica acceptione modificatur, aut sub partibus, si accipiatur pluribus acceptionibus. Et cum supponit singulariter, debet per suppositionem extremorum probari: & in verificatione oportet maneat ly, & cum nō sit vniuersalitas. Exēpli gratia. Veritas huius, Omnis homo, & omnis Angelus est binarius. Toto distributo, cognoscitur per ascensum sub toto. Et si solum prima pars distribuatur, ascensus fiat solum sub prima parte, ac deinde sub secunda. Et huius, Petrus, & Ioannes sunt sublatis, per extremorum suppositionem probari debet, an pro eo de supponat. Et hæc, Petrus, & Paulus differunt a Petro, & Paulo: per expositionem immediatā

de ly differt, & est propositio falsa. Et sic de alijs. Tandem hæc sit regula, qd propositiones tales de ly, & complexiue tēto: quia categoricæ, ad modum categoricarum probandæ sunt.

¶ Circa oppositionem propositionum de copulato extremo complexiue sumpto non sunt alia: regulæ ponendæ distinctæ: sed eo modo, quo in categoricis obseruatum est, tam in variatione quantitatis, quam in alijs necessarijs: nā cum sint categoricæ, legem seruant earum.

¶ Etiam considerandū, a propositione de copulato complexiue sumpto, ad eam de copulato diuisiue sumpto nō valet cōsequentiā. Nō quia tur, Materia & forma sunt Petrus: ergo materia & forma est Petrus. Nec valet a copulato sic complexiue, ad cōiunctiua composita ex illis partibus. Nō enim sequitur, Materia & forma sunt Petrus, ergo materia est Petrus, vel forma est Petrus. Vtraq; pars disiunctiua falsa est. Nec valet a propositio de copulato complexiue sumpto, ad propositionem de disiuncto sumpto diuisiue. Non sequitur, Materia, & forma sunt Petrus: ergo materia, vel forma est Petrus.

¶ Hic dubitatur de veritate huius propositionis. Petrus, & Paulus portant lapidē, in casu qd ambo simul vnū portant. Respondetur, propositionem esse verā. Sed cōtra, illa est falsa: quia casu posito, qd vterq; vnū lapidē portat, & nullus eorum possit portare, probatur illam esse falsam: Nam illud copulatum nō supponit, neq; pro Petro, neq; pro Paulo, neq; pro vtroq; simul. Primo, non pro Petro. Quia vel portat totū lapidē, vel partem: non totū, vt ex casu, neque partē: quia cum non sit portator ratio de vna parte, quam de alia, vel nullam partem portat, vel omnē sed non omnē, ergo nulla. Et sic de Paulo similiter procedit ratio. Respondetur in casu, propositionem esse verā, & copulatum supponere, non pro Petro, neque pro Paulo, sed pro Petro & Paulo simul, quia simul lapidē portant. Quod si replicet quis, Petrus, & Paulus portant lapidē: ergo Petrus & Paulus sunt portans lapidē, & portans lapidē: nego, quia resolutio debet fieri in copulatum vnica acceptione captum. In istam, Petrus & Paulus sunt portans, & portans lapidē. Et tūc antecedens sit verum, & consequens similiter.

¶ Etiam dubitari solet de veritate huius propositionis, Petrus & Paulus sciunt oēs artes liberales: posito Petrus sciat tres, & Paulus quatuor. Respondetur esse veram, & tunc ille terminus pluralis numeri, debet resolui in copulatum complexiue tentum, determinatum vnica determinatione. Hoc modo. Petrus, & Paulus sunt sciēs, & sciēs septem artes liberales. Sed contra hoc: Sequeretur duo contradictoria vera: nam

Regula.

Nota.

Dubium.

Respondetur.

Arguitur.

Solutio.

Replicatur.

Solutio.

Dubium.

Solutio.

1. Argum.

Replicatur.

istæ duæ

Istæ duæ cōtradicūt: Petrus & Paulus sunt sciēs & sciēs septem artes liberales, & Petrus & Paulus sunt non sciēs, & non sciēs septem artes liberales. Et sicut prima est vera in casu posito, etiam secunda: quia ad veritatem primæ, sufficit quod vnus sciat tres, & alius quatuor: ergo ad veritatem secundæ sufficit, quod qui scit tres, nesciat quatuor: & qui scit quatuor, nesciat tres. Et sic Petrus & Paulus erunt nesciēs, & nesciēs septem artes liberales. Ad hoc respondetur, non esse eandem rationem in affirmatiuis, & in negatiuis, vel in terminis includentibus negationem. Nam ad veritatem affirmatiuæ sufficiens fuit, quod Petrus, & Paulus fuerunt sciēs, & sciēs septem artes liberales: sed ad veritatem negatiuæ non sufficit, si requisitum est, quod quilibet eorum nullam sciatur quia ille terminus nesciēs, vel non sciēs, cum sumatur distributiue, negat scientiam omnem.

Respondetur.

CAP. XVIII.

De copulatis diuisiue tentis.

VNC COPVLATUM diuisiue tenetur, vt supra diximus quādo ly, & inter terminos iungit, & est copula singularis numeri, cuius veritas probanda est per copulatiuā,

ad quam reducitur mediata, vel immediata. Vt ad veritatem huius, Petrus & Paulus disputat: sufficit quod Petrus disputet, & Paulus similit. Ob id hæc est vera: Cælum, & terra est vna res: & hæc est falsa, Petrus & Chymæra non est homo. Dixi immediate, vel mediate: quia hæc, Homo est Petrus, & Paulus: antequam reducatur ad copulatiuā, debet resolui, ratione subiecti supponētis determinatē in ordine ad ly, & si terminus non præcedat ly, & terminus resolubilis, tunc potest immediate reduci ad copulatiuā. Vt est in hac, Petrus & Paulus disputat. Nam immediate reducitur ad hanc, Petrus disputat, & Paulus disputat.

Dubium.

Solutio.

1. Argum.

¶ Hic solet esse dubium. Vtrum propositio de copulato extremo sit vocanda categorica, vel hypothetica. Ad quod quidam affirmant eam vocandam hypotheticam. Vt est hæc, Petrus & Paulus disputat. Sed melius est dicere, eam esse categoricam, in qua vnū extremum est copulatum diuisiue sumptum.

¶ Contra dicta sit argumentū. Istæ duæ propositiones de copulato extremo, Parisius & Romæ venditur piper: & Parisius & Romæ nō venditur piper, sunt cōtradicoria, & tamē dantur simul veræ. Patet affirmatiua in casu cōmuni, & negatiua probatur. Sequitur bene. Nullum

piper venditur Parisius, & Romæ: ergo Parisius & Romæ non venditur piper, per conuersionem simplicem. Sed antecedens est verum: ergo & consequens. Patet veritas antecedentis: quia omnes singulares sunt veræ. Istud piper non venditur Parisius, & Romæ, & istud piper, &c, ergo nullum piper. Et potest etiam probari veritas antecedentis, eo quod sua contradictoria est falsa. Piper venditur Parisius, & Romæ. Nam est propositio affirmatiua, & extrema non supponunt pro eodem: nam nō est piper, quod vendatur Parisius, & Romæ: nam quod Parisius venditur, non venditur Romæ.

¶ Ad hoc potest responderi, negando illā consequentiā, a conuertente ad conuersam: nam cōmittitur defectus, scilicet a particularitate inclusa in ly, & negatum, ad vniuersalitatem de ly, & affirmatum. Nam in antecedenti dicitur, Nullum piper venditur Parisius, & Romæ: vbi ly, & negatiui includit particularitatem, & in consequenti dicitur, Parisius, & Romæ non venditur: & cum maneat ly, & affirmatiui, includit vniuersalitatem. Sed si quis replicet, Saltim ex illa, Nullum piper venditur Parisius, & Romæ, sequetur ista, Parisius vel Romæ non venditur piper. Respondetur, negando quod sequatur: quia committitur alius defectus: arguitur enim a cōfusa ad determinatā ex parte de ly, & nam in antecedenti illa particularitas stat cōfusa: quia dempta negatione, stabat in ordine ad determinatā, & in cōsequenti stat determinatē particularitas de ly, vel, ob id datur antecedēs verum, & cōsequens falsum: nam illa de disiuncto extremo, æquiualeat huic, Parisius non venditur piper, vel Romæ nō venditur piper: & vtraq; pars est falsa.

¶ Solet poni regula de copulatis hic: a propositione de toto copulato, tam a parte subiecti quam a parte prædicati, diuisim tento, & affirmatiue: ad quamlibet eius partem valet consequentiā: sed non econuerso. nisi in aliquo casu nam bene sequitur sortes & plato comedit: ergo plato comedit, & a parte prædicati sic sortes comedit, & loquitur ergo loquitur. Dixi tento diuisim, quia collectiue, nō valet: sortes & plato sunt duo ergo sortes est duo. Dixi affirmatiue, quia negatiue, non valet: non sortes & plato trahunt nauem ergo plato non trahit nauem: dixi non econuerso. Quia non valet sortes dormit, ergo sortes dormit, & somniat. Dixi nisi in casu nam quādo ad partē antecedit aliud essentialiter qd de parte ipsa prædicat, sine quo pars ipsa non sequitur a parte ad totū erit bona cōsequentiā: vt sortes dormit, ergo dormit & quiescit. Sicut in copulatiua, dictū est a parte ad totam. Et quia mentionē fecimus de disiunctiuis, & de disiuncto extremo, sequitur de eis differamus.

C A P.

De disiunctiuis. **CAP. XIX.**
De disiunctiuis.

TEXTVS.

ISIVNCTIVA
propositio illa est, in qua con-
iunguntur due categorice
per hanc coniunctionem, vel.
Vt Petrus disputat, vel Pau-
lus disputat.

¶ Ad veritatem disiunctiua, sufficit alte-
ram partem esse veram: Vt Homo est ani-
mal, vel equus est lapis. Et tamen permitti-
tur, quod vtraque pars sit vera, sed non ita
proprie: Vt, Homo est visibilis, vel equus est
hinnibilis. Ad falsitatem eius exigitur vtra-
que partem esse falsam: Vt, Homo est equus,
vel equus est lapis.

Titel. lib. 3.
cap. 20.

Itelmanus in sua Dialectica dicit
disiunctiuam esse falsam, si vtraque
pars sit vera, contra communem
modum loquendi.

Nota.

¶ Hic notandum, vt supra diximus de ly & sic
ly vel, capi posse, vel disiunctiuę, vel disiuncti-
uę. Disiunctiuę tunc capitur, quando vnit inter
propositiones, & constituit disiunctiuam: vt
in hac, Homo est rationalis, vel lapis est ani-
mal. Sed capitur disiunctim, quando con-
iungit inter terminos. Vt in ista, Petrus vel
Paulus disputat.

¶ Et quando coniungit inter terminos potest
teneri diuisiue, & complexiue: de quibus infra.
¶ Ad veritatem ergo disiunctiua sufficit, quod
vna pars sit vera: & ad falsitatem, quod vtra-
que sit falsa.

¶ Ad possibilitatem disiunctiua affirmatiua
sufficit, & requiritur aliquam partem esse pos-
sibilem: Ad impossibilitatem requiritur, quod
quolibet pars.

¶ Ad necessitatem disiunctiua affirmatiua,
requiritur aliquam eius partem esse necessa-
riam: ad contingentiam sufficit, qd vna pars sit
contingens.

Primus mo-
dus.

¶ Sunt modi arguendi in disiunctiuis. A parte
disiunctiua ad totam est consequentia forma-
lis. Bene sequitur, Petrus legit: ergo Petrus le-
git, vel Paulus disputat.

2. Modus.

¶ Secundus modus. A tota disiunctiua cum de-
structione vnius partis ad positionem alterius.

Capit. XIX.

Bene sequitur, Homo est asinus, vel Deus est,
sed homo non est asinus: ergo Deus est.

¶ Hic etiam considerandum ly vel, in compara-
tione ad ly, & haberi se vt subalternata: quia ly,
& infert ly, vel. Vnde est formalis consequen-
tia, a copulatiua ad disiunctiuam ex eisdem par-
tibus compositam: vt Lac est album, & lac est
dulce: ergo lac est album, vel lac est dulce: sed
non sequitur econuerso.

¶ Sequitur ex dictis, quod copulatiua, & disi-
unctiua ex partibus contradicentibus compositis
contradiciunt. Vt, Omne lac est album, & om-
ne lac est dulce: Aliquod lac non est album,
vel aliquod lac non est dulce. Et tam copula-
tiua, nam disiunctiua dupliciter signabitur
contradictio, vel modo iam dicto, vel nega-
tionem proponendo.

¶ Etiam sequitur ex dictis, copulatiua affir-
matiuam æquiuale re disiunctiua negatiua, ex
partibus contradicentibus, & disiunctiuam af-
firmatiua, copulatiua negatiua. Nam si copu-
latiua affirmatiua, & disiunctiua contradiciunt,
per regulas æquipollentiarum: præposita nega-
tione, æquiualebunt. Et sic copulatiua affirma-
tiua, & disiunctiua negatiua ex partibus cõtra-
dicentibus æquivalent. Vt ista æquivalent, Pe-
trus currit, & Paulus disputat. Non Petrus non
currit, vel Paulus non disputat.

¶ Contra prædicta argumentor. Datur disi-
unctiua vera, & quolibet eius pars est falsa: ergo
male dictum est. Patet in hac, Omne animal est
rationale, vel ipsummet non est rationale: tota
disiunctiua vera est, & tamen vtraque pars falsa.
Prima manifeste est falsa, & secunda similiter,
quia æquiuale re huic, Omne animal non est ra-
tionale.

¶ Ad hoc, licet aliqui affirmant dictam pro-
positionem esse veram, negantes ascensum sub
antecedenti relatiui, quando ponitur in di-
uersis categoricis: sed tamen dicendum, relatiuum
reciprocum in vna categorica referre antece-
dens in alia, & resolutio relatiui tunc dependet
a resolutione antecedentis, & consequenter con-
cedendum, neque est inconueniens hoc, quod
disiunctiua argumenti est vera, & quolibet
eius pars seorsum est falsa. Neque hoc contra
dicta, nam regula data est de disiunctiuis,
quæ hypothetica probanda sunt. Hæc tamen
disiunctiua licet sit hypothetica, categori-
ce resoluitur, & probatur, ob id non est in-
conueniens.

¶ Hic considerandum, quod sicut ly, & est vni-
uersalitas: sic ly, vel, particularitas. Ob id pro-
positio disiunctiua ratione eius, etiam si non sit
alia particularitas, potest habere subcontrariã,
& erit alia disiunctiua ex partibus contradicentibus,
vel

Nota.

Corollari-
um.

2. Corol-
lium.

3. Argu-
mentum.

solu-
tio.

Nota.

De disiunctis. **Cap. XX.**

rijs, vel subcontrarijs: quia omnes disiunctiua,
quarum vna pars vnius est subcontraria vnius
alterius, sunt subcontrariæ: quia inferuntur ex
duabus subcontrarijs: vt hæc, Omnis homo est
sapiens, vel homo non currit: Nullus homo est sa-
piens, vel homo non currit, sunt subcontrariæ:
quia cum valeat argumentum a parte disiuncti-
uæ ad totam, ista dæ inferuntur ex duabus
subcontrarijs, & sic subcontrariæ erunt.

¶ Verum sicut copulatiua ratione de ly, & quæ
est vniuersalitas, non potest habere subcontra-
riam: sic disiunctiua ratione de ly, vel, quæ est
particularitas, non potest habere contrariam. Si
tamen copulatiua habet categoricam, quæ po-
test habere subcontrariam, poterit habere, muta-
ndo ly, & in ly, vel, & seruanda alia necessa-
ria ad subcontrarietatem, vt supra dictum est.

2. Argum.

¶ Si quis etiam argumentetur. Hæc disiunctiua
Homo est lapis, vel hæc disiunctiua est falsa, est
falsa disiunctiua, & tamen secun-^a pars est vera.
Patet: nam si non est vera, est falsa, sed ipsa signi-
ficat quod est falsa, & ita est, ergo est vera. Et
rursus. Si est vera: ergo significat ita sicut est, &
significat quod est falsa, ergo est falsa. Respon-
detur ad hoc, qd regula data ad veritatem disiun-
ctiua sufficit quod vna pars sit vera: intelligitur
extra reflexiuas: & sic illa disiunctiua est falsa,
cuius aliqua pars est vera, nec inconuenit in re-
flexiuis.

Ad argu-
mentum.

¶ Circa hoc posset quis obijcere quod male di-
catur propositio hypothetica disiunctiua, vbi
coniunguntur plures categorice per coniun-
ctionem, vel, quia potius disiungit, quam con-
iungat. Solutio est, quod inter coniunctiones,
quædam coniungunt sensum & propositiones
quales sunt cõditionalis, ronalis, cãlis, & copula-
tiua: alia sunt quæ solum coniungunt proposi-
tiones, sed non sensum: & huiusmodi est vel, &
ad hoc quod sit propositio hypothetica suf-
ficere coniungatur propositiones etiam si in sen-
su sit disiunctio.

CAP. XX.
De disiunctis.

ISIVNCTVM EST
quando ly vel, inter terminos
coniungit, & capitur diuisiue,
& complexiue. Tunc est com-
plexiue, quando vno signo de-
terminatur, aut æquiuale re pro-
positioni, in qua vno signo determinatur. Et ve-
ritas talis propositionis non probanda est per
reductionem ad disiunctiuam, sed per ascensum,
vel descensum sub toto disiuncto, & per suppo-

sitionem, in qua vno signo determinatur. Et ve-
ritas talis propositionis non probanda est per
reductionem ad disiunctiuam, sed per ascensum,
vel descensum sub toto disiuncto, & per suppo-

sitionem extremorum. Hoc est verum, quado
tenetur vnica acceptione: quia si pluribus tene-
tur, ascensus, vel descensus prius sub partibus,
& postea sub toto.

¶ Pro quo nota, quod disiunctu positum a par-
te prædicati, vel a parte subiecti modificatum
aliquo signo, accipitur complexiue, & vnicie:
sed quando a parte subiecti, & non modificatur
vnico signo, accipitur communiter diuisiue:
sed in rigore potest sumi complexiue, acceptu
non vnicie, sed pluribus: ut in hac, Omnis Philo-
sophus est Socrates, vel Plato: resolutione facta
subiecti, sub toto prædicato est descendendum,
sicut & in hac, Aliquis Petrus, vel Paulus non
disputat. Et in hac, Omnis homo, vel omnis e-
quus non est animal, potest capi diuisiue, & sic
reducenda est immediate ad disiunctiuam: vel
potest complexiue capi nō vnicie, resolutis par-
tibus, deinde sub toto.

1. Nota.

¶ Sed vt cognoscatur differentia inter disiun-
ctum complexiue, & diuisiue, notandum: quia
hæc est negatiua vera, Homo vel Chymera nō
est homo: capiendū diuisiue: & est falsa, si com-
plexiue: quia æquiuale re isti: Homo non est ho-
mo: quia in disiunctis complexiue tentis, si vna
pars supponit, & alia non: pars non supponens,
conuertitur cum supponente. Et ob id, æquiuale
re illi, huic, Homo non est homo. Et est regula
in affirmatiuis.

2. Nota.

¶ Quando disiunctum non singularizatur, ne-
que distribuitur, æquiuale re disiunctum com-
plexiue, & diuisiue tentū. Vt Homo, vel equus
currit: perinde est, quod diuisiue, vel comple-
xiue sumatur: sed in negatiuis non sic, vt in ex-
plo supra posito.

Regula.

¶ Circa modū arguendi in his, est regula. A par-
te disiuncti, ad totum disiunctum est argumen-
tum formale, sicut a parte disiunctiua ad tota.
Et si capiatur complexiue, tunc est velut argu-
mentari ab inferiori ad suum superius. Et in ne-
gatiuis oportet ponere constantiam: quia non
sequitur, Chymera non est animal: ergo, Chy-
mera, vel homo nō est animal. Sed oportet po-
nere, & Chymera est. Similiter cauedum: ne in
consequenti disiunctum singularizetur, vel di-
tribuat: quia non valet, Petrus disputat: ergo
hic Petrus, vel Paulus disputat. Singularizando
totum pro Paulo, Neq; sequitur, Omnis homo
est visibilis: ergo omnis homo, vel equus est visi-
bilis, toto distributo: quia est argumentum ab
inferiori ad superius distributiue: quod non
valet. Sicut non sequitur, Est homo: ergo est
omne animal.

Regula cir-
ca modum
arguendi in
disiunctis.

¶ Circa oppositionem in istis, est consideran-
dum: quod cum ly vel, complexiue tentum, si-
cut ly & complexiue, nec sit particularitas, neq;
vniuers-

Nota.

vniversalitas, sequitur in cōtradietorijs nō esse necessarium vnum in aliud mutari, sed oportet regulas oppositionum seruare. Et quando disiūctum accipitur vnice, reputandus est sicut vnus terminus simplex. Vt hæc, Omnis homo vel equus currit. Aliquis homo vel equus non currit: toto subiecto affirmatiue vnice distributo sunt cōtradietoria. Si verò disiūctum diuisiue capiatur, contradicendū est per copulatū diuisiue sumptū, sicut in disiūctiuis dictū est. Et sic disiūctū diuisiue sumptū, subcōtrariatur disiūcto diuisiue sumptū, ratione particularitatis: sicut copulatū copulato, ratione vniuersalitatis de ly & paribus eorum se habentibus secundum exigentiam contradictionis. Exempli gratia, Hæc Omnis homo, & omnis equus currit: Aliquis homo, vel equus non currit: cōtradiunt. Et hæc, Omnis homo, & omnis equus currit, Aliquis homo, & aliquis equus non currit: cōtrariantur. Et hæc, Petrus, vel Paulus currit, Petrus, vel Paulus non currit: subcōtrariatur.

2. Argum.

¶ Circa istam materiam est argumentum. Istæ sunt cōtradietoria, Omnis homo, vel equus nō est animal, & Homo non vel equus non est animal: & tamen sunt simul veræ, rebus stantibus vt nūc. Patet, per ascendentes sub ly homo. Iste homo, vel equus non est animal. Affirmatiua est vera, quia ascendentes sunt veræ: iste homo non vel equus non est animal, &c.

solutio.

¶ Ad hoc respondetur, illas non esse cōtradietorias, committitur enim defectus: quia ly animal, in negatiua distributum in ordine ad confusum, in affirmatiua manet cōfusus, cum tamen deberet supponere determinatē. Quod patet, quia dempta negatione in affirmatiua tenetur in ordine ad terminum determinatē supponere, Homo vel equus non est animal. Deberet hæc signari pro cōtradietoria, Homo non vel equus non est animal.

2. Argum.

¶ Secundo sic arguitur. Istæ sunt cōtradietoria: Omne animal est b. homo, vel b. equus: & a. animal non est homo, vel equus: tamen sunt simul veræ, casu quod sit vnus homo, & vnus equus. Affirmatiua constat in veritate ex ascendentibus, & negatiua vera, ascendendo supra totum disiūctum distributum. Nam hæc est veritas: animal non est iste homo, vel iste equus: quia sub ly animal, demonstro animal nō demonstratum in disiūcto, hoc animal non est iste homo, vel equus.

solutio.

¶ Ad hoc respondetur, negando quod cōtradiant: quia in affirmatiua ly animal, distribuitur in ordine ad duos terminos, quorum vnus determinatē, scilicet illæ duæ partes: & alius cōfusus, scilicet totale disiūctum. Ob id stabit ly animal, mixtum de ly. c. vt idem ordo seruetur

resolutionis in negatiua, sicut in affirmatiua. Et hæc sufficiant de disiūctis, & disiūctiuis: & tamen circa omnia, quæ in primò tractatu Summularum adduci solent, ex proposito reliquimus quæ non conducunt, necessaria verò sic sunt apposta, vt nil vtile sit desiderādū. Imo ad huc nonnulla merito refecanda sunt inutiliter satis apposta propter tyrones, quibus bellā gerare, etiam si aërem verberent, gratum est.

INCIPIT TRACTATUS exponibilium.

C A P. I.

OST PRIMUM

Tractatum, quem Summularum dicunt, sequitur de exponibilibus, qui solet plus iusto ab alijs, sicut in alijs soliti sunt extendi. Nos tamen non ab incepto de illis, sic rem ipsam ob oculos ponere curabimus, vt necessaria non pretereamus sub silentio: & quæ superflua (& conducant minime) scienter pretermittimus.

¶ Licet in precedentibus de propositione fuerit prolixus sermo, quia quædam, quæ exponibiles vocantur propositiones, specialiter consideranda veniunt, ob eorum inclusum obscurum sensum, speciali indigent animaduersione. Quapropter sic definitur.

¶ Propositionis exponibilis illa dicitur, quæ obscurum habet sensum rōne alicuius termini in capofiti, manifestabilis per aliam, vel alias clariore: Sicut hæc, Tantum hō est animal, exponibilis vocatur: quia rōne de ly Tantum, obscurum habet sensum: & declaranda venit per alias magis manifestas. Per has. Hō est animal, & Nihil aliud ab homine est animal, vel Nihil non homo est animal. Et possent exempla poni de alijs.

¶ In primis solet disputari, vtrum exponibilis propositio censenda sit categorica, an Hypo-thetica: Respondetur, quod quidam dicunt esse hypotheticā, quia in mente omnia sunt explicata: & quæ obscuræ in voce, vel scripto, in mente, significant distinctissime. Verum dicendum exponibiles esse categoricas: & hæc, Tantum homo est animal, subordinari in mente vni ex quatuor illis terminis compositæ. Alias ly Tantum, non reperiretur in mente: quod est cōtrarium modum communem concipiendi. Itaque asserendum, exponibiles categoricas esse: licet ratione signi, vel sensus obscurioris, nō sint probanda

banda sicut categoricæ per ascensum, vel per conuersionem. Hoc enim non obstat, quominus sint categoricæ. Præsertim quod sunt aliquæ exponibiles, & conuertibiles, & resoluibiles, per descensum, & ascensum, vt infra erit manifestum, & supra dictum est.

Propositio vniuersalis nō est exponibilis.

¶ Propositionem vniuersalem, exponibile ponunt nonnulli: & de affirmatiua loquentes in recto sic exponunt: omnis homo currit homo currit & nullus est homo quin ille currat, vel vt alij homo currit, & nullus homo est nō curres: & si in obliquo sic, cui libet hominis asinus currit hominis asinus currit: & nullus est homo, qui illius asini currat. Sed vniuersalis negatiua nō sic exponitur, sed per inductionem ut per suum oppositum, cōtradietoria: in: vt nullus homo est lapis: sic, neque iste homo est lapis, nec iste homo, nec iste homo, & sic de singulis, ergo nullus homo est lapis: per oppositum sic hæc est falsa, aliquis homo est lapis, quia non inuenitur de quo verificetur, ergo non est vera, nullus homo est lapis. Cōsequētia patet, quia duo cōtradietoria nō possunt simul esse vera. Sed tamen omittentes vniuersalem, quia rationem non videtur habere (quidquid alij dicant) exponibilis, de exclusiua erit sermo.

Propositio exclusiua.

¶ Propositionis exclusiua exponibilis illa est: vbi signum exclusiui ponitur: Vt ly Tantum, & similia. Est considerandum, quadruplex esse exclusiuarum genus. Quædam est exclusiua affirmatiua: vbi verbum, & exclusiua dictio affirmatur. Vt hæc, Tantum homo est animal. Secundum est, vbi vtrumque negatur. Et hæc putatur negatiua. Vt, Non tantum homo est animal. Tertium est, quando signum affirmatur, sed copula negatur. Vt, Vt. Tantum homo non est animal. Quartum est, vbi solum signum. Vt hæc, Non tantum homo non est animal. Sed antequam ad singulas descendamus, considerandum: ly Tantum, sumit exclusiue, & exclusiui. Quando exclusiue, tunc est pars propositionis, & nō pars extremi: & collocatur a principio propositionis. Exclusiui capitur, quando facit propositionem de excluso extremo. Et tunc efficitur pars extremi. Vt in hac, Petrus est tantum animal. Quæ exponitur, Petrus est animal, & illud non est, non animal. Quæquale huius, Homo est animal. Alio modo capitur exclusiui de excluso copulato: vt in hac, Petrus tantum est sapiens: & exponitur sicut quæ de excluso extremo. Sed tamen quia de illis nō est usus, ad verè exclusiuas reuertamur.

1. Ordo.

¶ Primus ordo exclusiuarum exponitur sic. Tantum homo est animal: per vnam præiacentem, quæ sic vocatur, propositio dempto signo. Et secunda est opposita qualitatis, & quantitatis,

cōtradietorijs subiecti ad priorem, scilicet p has duas, Homo est aial, & Nihil nō homo est aial.

¶ Secundus ordo. Non tantum homo est animal. Non homo est animal, vel Non homo est animal. Vt primum neganter, & secundum infinitanter. Exponitur per ly vel: quia quando signum negatur, sic debet exponi.

¶ Tertius ordo. Tantum homo nō est animal: exponitur sic, Homo non est animal, & Omne non homo, est animal: vbi ly non, infinitanter.

¶ Quartus ordo. Non tantum homo nō est animal: sic exponitur, Omnis homo est animal, vel aliquid non homo non est animal. Isto modo exponende sunt omnes exclusiue, in quibuscūque terminis sunt.

¶ Et ponitur regule ad argumentandum. Ab exponibili copulatiua, ad quolibet suarū exponentiū, est cōsequētia formalis. Quia virtualiter est a tota copulatiua, ad alterā eius partē. Et ob id, ab vna exponēte, ad exponibilem, nō valet. Et si exponibilis disiūctiue exponitur, valet argumentū ab ipsa ad disiūctiua suarū exponentiū, & cōtrario. Et ab exponibili ad totam copulatiua: & cōtra, formale argumentum est. A quolibet exponentiū ad ipsam exponibilem disiūctiue valet. Quia est virtualiter a parte disiūctiue ad totam argumentari.

¶ Notandum, quod ly Tantum, potest excludere gratia alicuius, & gratia alicuius, & gratia pluralitatis. Primo modo maxime contingit in terminis cōnotatiuis: vt in hac, Petrus est tantum albus. Quando ly tantum, gratia alicuius, hic denotatur, Petrum esse album, & non esse alia qualitate qualificatum.

¶ Gratia alicuius, vt in modis predictis, & cōtra, contingit singulariter tantum, pluraliter tantum, singulariter, & pluraliter. Singulariter, vt in hac, Tantum hō est aial: quia terminus est diuisiuis singularis numeri. Pluraliter, Tantum hoies sunt aialia. Vt quoque, mo, vt in hac: Tantum populus est entia. Quia potest excludere singulariter, Populus est entia: & nihil nō populus est entia. Vel pluraliter, Populus est entia, & nulla non populus est entia.

¶ Gratia pluralitatis exclusio contingit, quando excludimus a termino numerali, Vt in hac, Tantum quatuor sunt elementa. Quæ sic exponitur, Quatuor sunt elementa: & non plura quam quatuor sunt elementa.

C A P. II.

De oppositione in exclusiuis.

PROPOSITIONEM IN illis, & cōtradietionem facile assignare est: præponendo negationem. Vt huius, Tantum homo est

F 2 animal.

animal. Contradictoria est, Non tantum homo est animal. Non enim est verius contradicere, quam toti propositioni negationem præponere. Et ad cognoscendam oppositionem sint regulæ.

1. Regula.

¶ Omnes propositiones immediate exponibiles, quas licet ambas immediate copulatiue exponere: quarum aliqua exponens, est contraria alicuius alterius: vel aliqua vnius formaliter repugnat in veritate alicui alterius: & vna non repugnat in falsitate alicui alterius: vel ambabus, sunt contrariæ. Vt hæc, Tantum animal est homo. Tantum animal non est homo: sunt contrariæ. Et hæc, Tantum omne animal est homo, Tantum omne animal non est homo. Quia in primo binario secundæ exponentes sunt contrariæ. Et in secundo, primæ. Primæ, Nullum non animal est homo, & Omne non animal est homo. Secundæ, Omne animal est homo, Omne animal non est homo. Item hæc, Tantum homo currit, Tantum ois homo non currit, sunt contrariæ: quia primæ exponentes repugnant in veritate, scilicet homo currit, & omnis homo non currit: cum sint contradictoriæ. Et secundæ non repugnant in falsitate, scilicet, Nihil non homo currit, & Omne non omnis homo currit.

2. Regula.

¶ Si sint duæ propositiones exponibiles, quarum altera exponatur copulatiue, altera disiunctiue, si exponens vnius contrarietur vni alterius, & reliqua reliquæ, sunt contrariæ. Et si vna subcontraria fuerit vni alterius, & reliqua reliquæ, sunt subcontrariæ illæ duæ exponibiles. Vt hæc, Tantum omne animal omnis homo est, Non tantum animal omnis homo est: sunt contrariæ: quia primæ exponentes sunt contrariæ, scilicet Omne animal omnis homo est: & Non animal omnis homo est. Et hæc, Tantum animal omnis homo est, Non tantum omne animal omnis homo est: sunt subcontrariæ: quia istæ subcontrariæ sunt: Animal omnis homo est, & Non omne animal omnis homo est: Quia casu quod solus sit vnus homo, & sint alia animalia, vtraque est vera.

3. Regula.

¶ Omnes propositiones, quæ conuertuntur cum duabus contradictorijs, sunt contradictoriæ: & quæ cum duabus contrarijs sunt contrariæ: & quæ cum duabus subcontrarijs, sunt subcontrariæ. Vt hæc, Tantum animal homo est, Non tantum animal est homo, sunt contradictoriæ: quia prima conuertitur cum hac: Omnis homo est animal, & secunda cum hac: Homo non est animal. Exemplum secundum, Tantum animal est homo, & Tantum animal non est omnis homo: sunt contrariæ: quia conuertuntur cum duabus contrarijs, scilicet, Omnis homo est animal, & Nullus homo est animal. Et hæc, Non tantum homo non est animal, & Non

tantum homo est animal: sunt subcontrariæ: quia duæ exponentes sunt subcontrariæ, scilicet Aliquid non homo non est animal, & Non homo est animal, capiendoy non infinitanter.

¶ Circa suppositionem exclusiuarum sint regulæ. 1. Regula. Omnis terminus præcedens dictionem exclusiuam supponit secundum exigentiam signorum. Vt in hac, Cuiuslibet hominis tantum equus est animal. Ly hominis, stat distributiue. Et sic tales propositiones sunt resoluendæ ratione taliæ terminorum.

¶ Secunda regula. Dictione exclusiua sicut cõfuit subiectum, sic distribuit predicatum, nisi ab aliquo signo impediatur. Vt in hac, Tantum homo est animal, ly homo, supponit cõfute: & ly animal, distributiue. Et hic, Tantum b. homo est animal, ly homo, supponit determinate. Veritas regulæ fundatur in hoc. Quia hæc, Tantum homo est animal, conuertitur in istam, Omne animal est homo. Dixi, nisi aliquo signo impediatur. Pro quo fit 3. regula.

¶ Tertia regula. Quando in terminum fertur aliud signum a dictione exclusiua: supponit ut le terminus secundum exigentiam signi. Vt in hac, Tantum b. homo est animal. Ly homo, supponit determinate. Et in hac, Tantum omnis homo est animal, distributiue. Et in hac, Tantum a. homo est animal, cõfute tantum.

¶ Circa modum ascendendi, vel descendendi sint regulæ.

¶ Prima. Sub terminis, qui præcedunt signum exclusiuum, sicut ascensum, vel descendum secundum exigentiam suppositionis termini, sicut diximus in materia de ascensu, & descensu: Ita, ut si determinate supponat, ascensus disiunctiue erit.

¶ Secunda regula. Sub totali prædicato exclusiua licet ascendere, & descendere copulatiue, ad omnia supposita. Vt in hac, Tantum homo est animal. Sic, Tantum homo est hoc animal, & tantum homo est hoc animal, &c.

¶ Tertia regula. Sub prædicato exclusiua, vbi solum copula negatur, non licet ascendere, vel descendere, neque copulatiue, neque disiunctiue. Nam non sequitur, Tantum Deus non est creatura: ergo tantum Deus non est ista creatura. Antecedens est verum, & consequens falsum: quia plura alia a Deo non sunt ista creatura: quæ creatura homo, non est ista creatura leo. Hæc sufficiat dixisse de exclusiuis. Qui voluerit alia videre, quæ a summulistis traduntur, in principio libri exponibilium inueniet: verum ut sæpè retuli, sine fructu leget: quia istarum exponibilium non est usus frequens: & quando occurrat, ex modo concipiendi, ex sensu quem facit, potest expoui, & intelligi.

CAP.

PROPOSITIO EXCEPTIUA, est propositio exponibilis, ratione signi exceptiui in ea positi. Vt, Omne animal præter hominem est irrationalis. In huiusmodi propositione oportet considerare terminum a quo fit exceptio, qui est, quem sequitur dictione exceptiua: ut ly animal. Et considerare terminum ex tra captus: qui est accusatiuus, qui sequitur post dictionem immediate, & prædicatur in quo fit exceptio, & signum exceptiui. m. Primum est ly animal: secundum est ly hominem: tertium ly rationale: quartum ly præter.

Quatuor termini exceptiua.

1. Requisitum.

¶ Requisitum est ad congruentiam exceptiua, ut pars extra capta sit inferior id terminum a quo fit exceptio. Vt ly homo, inferior est ad animal. Ob id non est congruitas in ista, Omnis homo præter animal disputat. Quod est verum, quando dictione sumitur exceptiue: quia si diminutiue, non est necessarium. Vt in hac, De cem præter quinque sunt quinque.

2. Requisitum.

¶ Secundum requisitum est, quod terminus a quo fit exceptio, sumatur cum signo vniuersali: ut in exemplo proposito, Omne animal, &c. non est apta exceptio, Animal præter hominem est irrationalis: quia oportet sit exceptio partis a toto, & inferioris a superiori distributo.

* Est notandum: quod ly præter, quatuor modo dissumitur: primo pro fine, ut rex potest regere populum suum præter auxilium alterius. i. sine. Secundo modo sumitur per additionem: ut oportet me soluere creditorum ceterum, præter solutos: est sensus vltra solutos. Tercio modo per remotionem alicuius partis a toto: ut dicimus sex præter vnum hoc est quinque: ex sex extrahe- re vnum & quinque remanent. Quarto modo sumitur exceptiue: ut quando a consortio prædicati, excluditur pars subiecti communis: ut oēs homines præter christianos sunt in fideles: in hoc quarto sensu solum cõstituit exceptiuam. Et etiam, nisi, sumitur aliquando exceptiue, ut omnis homo nisi virgo Maria contraxit originale. Alio modo sumitur cõditionaliter, ut nisi Dñs custodierit ciuitatem &c. Primo modo solum cõstituit exceptiuam. Etiam aduerte, qd exceptiua affirmatiua, probari potest per duas exponentes, in quarum prima remouetur prædicatum, a parte extra capta, & in secunda affirmatur prædicatum vniuersaliter de subiecto exceptiue sumpto: cū parte extra capta infinitata, vel negata, ut ois homo præter sortem currit: Sor-

tes non currit, & omnis homo non sortis, vel qui non est sortis currit: ergo omnis homo præter sortem currit. Et negatiua sic: ut, nullum animal præter hominem est rationale, homo est rationalis, & nullum animal non homo, vel quod non est homo est rationale.

¶ Exceptiua propositio exponibilis reperiri potest in quadruplici differentia: sicut in exclusiuis dictum est. Nam vel totum affirmatur, ut in exemplo posito. Vel totum negatur, scilicet signum, & copula. Vt, Non omne animal præter hominem est irrationalis. Vel signum affirmatur, copula negata. Vt, Omne animal præter hominem non est irrationalis. Vel signum negatur, copula affirmata. Vt, Non omne animal præter hominem non est irrationalis.

Exceptiua in quadruplici differentia.

¶ Propositio vbi totum affirmatur, exponitur per tres propositiones. Omne animal præter hominem est irrationalis. Omne animal non homo est irrationalis, & Omnis homo est animal, & Nullus homo est irrationalis. Vbi verò totum negatur, ut hæc: Non omne animal præter hominem est irrationalis. Non omne animal, non homo est irrationalis. Vel, Non omnis homo est animal. Vel Aliquis homo est irrationalis. Tandem, per tres propositiones contradictorias ad primò dictas. Quando solum copula negatur, copulatiue exponitur. Omne animal præter hominem non est irrationalis. Sic, Omne animal non homo non est irrationalis, & Quilibet homo est animal: & Quilibet homo est irrationalis. Si tamen signum & copula negatur, exponitur disiunctiue, Non omne animal præter hominem non est irrationalis. Non omne animal non homo non est irrationalis, vel Non omnis homo est animal, vel Non omnis homo est irrationalis.

Vbi totum affirmatur.

¶ Circa oppositionem istarum exceptiuarum constat, primum, & secundum modum esse cõtradictorias, scilicet Omne animal præter hominem est irrationalis, & Non omne animal præter hominem est irrationalis. Et tertium, & quartum similiter. Vt hæc duæ, Omne animal præter hominem non est irrationalis: & Non omne animal præter hominem non est irrationalis. Sed tamen secundus, & quartus ordo, cum exponantur disiunctiue, subcontrariantur, scilicet Non omne animal præter hominem est irrationalis: & Non omne animal præter hominem non est irrationalis. Sed de illis, quæ copulatiue exponuntur, in quibus contrarietas reperitur, ratione de ly & sint regulæ.

Quomodo sic oppositio.

¶ Prima regula. Omnes duæ exceptiua, quæ copulatiue exponuntur: si aliqua exponens vnius repugnet in veritate alicui alterius, sunt contrariæ formaliter. Vt hæc duæ, Omne animal præter hominem est irrationalis: Omne animal præ-

1. Regula.

F. ter ho.

ter hominem non est irrationale: quia primæ exponentes repugnant, scilicet, Omne animal non homo est irrationale, & Omne animal non homo non est irrationale. Sed pro exceptiuis, quando una disiunctiue, & altera copulatiue sit. 2. regula.

2. Regula. Secunda regula. Si duæ exponentes vnius contradicunt duabus exponentibus alterius sibi correspondentibus, participant legem aliarum duarum exponentium. Ob id, Omnis homo præter Petrum currit, & Omnis homo non præter Petrum currit, sunt contrariæ. Quia secunda, & tertia exponentes sunt contradictoriæ, prima verò sunt contrariæ. Verbi gratia, Omnis homo præter Petrum currit, habet hanc primam, Omnis homo non Petrus currit. Et alia, Omnis homo non præter Petrum currit, habet hanc primam, Omnis homo non Petrus non currit. Quæ duæ sunt contrariæ. Et secunda & tertia exponentes sunt contradictoriæ: quia sunt hæc, Petrus est homo, & Non Petrus currit: & secunda sunt, Non Petrus est homo, vel Aliquis Petrus currit.

3. Argum. Sed contra hoc est argumentum. Si regula esset vera, sequeretur duas propositiones affirmatiuas esse contrarias, imò quod maius est duas synonymas, scilicet istas duas, Omne animal præter hominem est animal, & Omne animal præter hominem est animal. Paret, nam si sufficit exponentes sint contrariæ, cum secunda exponens, quæ est, Omnis homo est animal, contrarietur huic, Nullus homo est animal, quæ est tertia exponens, ipse essent contrariæ. Quod videtur falsum, cum ad contrarietatem requisita sit opposita qualitas, & nihil sibi ipsi possit esse contrarium.

Solutio. Ad argumentum dicendum, illas non esse contrarias. Et quando arguis, secundam & tertiam exponentes esse contrarias: distingo. Vel secundum situm exponentium, & sic nego: vel secundum synonymitatem intrinsecam oppositarum, & sic concedo. Non enim habent contrarietatem secundum situm exponentium: quia secunda, & tertia exponens solum synonymitatem seruant intrinsecam subiecti ad subiectum: & non prædicati ad prædicatum. Ob id in simili forma dantur simul veræ, scilicet Omnis homo est animal, & Nullus homo est lapis. Ob quod illæ non erant veræ contrariæ, & sic non valet argumentum contra regulam. Si tamen sumeretur contrarietas secundum synonymitatem intrinsecam oppositarum, non esset dubium eas esse contrarias. Neque ex hoc contra regulam. Quia tunc non esset oppositio, quia exponentes sunt, sed quia oppositæ qualitates, eiusdem quantitatis, participant vtro-

que termino, ordine eodem.

De suppositione, & ascensu breuiter. Terminus præcedens dictionem exceptiuam, ea suppositione supponit, quam signum causat supra ipsum cadens: ad modum quo in alijs simplicibus propositionibus. Verum non valet ascensus, vel descensus sub tali termino. Non enim sunt congruæ singulares, Hoc animal præter hominem est irrationale, &c. Quia, ut prædiximus, oportet terminus ille, à quo fit exceptio, sit superior, & vniuersaliter capiatur.

Terminus, qui immediate sequitur post dictionem exceptiuam, supponit distributionem, & valet ascensus copulatiuus in illa, ubi dictio est affirmatiua: ut in illis quæ in primo, & tertio ordine. Sed tamen non sic valet descensus. Non enim sequitur, Omne animal præter hominem est irrationale, & isti homines sunt omnes homines: ergo omne animal præter istum hominem est irrationale. De antecedens verum, & consequens falsum. Est argumentatio ab inferiori ad suum superius, cum distributione superioris. Est enim, ac si fieret, Omne animal non homo est irrationale: ergo omne animal non hic homo, est irrationale: ly animal non homo, inferius est ad ly animal non hic homo. Prædicatum tamen exceptiuæ non plene distribuitur, quia in vna exponentium distribuitur, & in alia non: ut in hac, Omne animal præter hominem est irrationale. In tertia exponentiū, quæ est, Nullus homo est irrationale, distribuitur: & in prima non distribuitur, scilicet in hac, Omne animal non homo est irrationale: pro parte enim qua distribuitur, liceret copulatiue ascendere.

Regulae ponuntur nonnullæ pro istis exceptiuis, & sit prima. Omnis propositio vniuersalis in parte vera, & in parte falsa non est per exceptionem suppositorum reddi vera. Vt hæc, Omne animal irrationale, in parte vera est: & in parte falsa, per exceptionem illorum, pro quibus est falsa, fiet exceptiua vera, sic, Omne animal præter hominem est irrationale.

Secunda regula. Omnis exceptiua copulatiue exponibilis repugnat suæ præiactiui hæc, Omne animal est irrationale, & Omne animal præter hominem est irrationale, & hæc, Omne animal non est irrationale. Et, Omne animal præter hominem non est irrationale. Dixi si copulatiue, quia si disiunctiue, bene stant: ut hæc duæ non repugnant, Non omne animal est irrationale, & Non omne animal præter hominem est irrationale: quia vna infert aliam. Nam cum exponantur disiunctiue, ab vna exponentium, ad ipsam exponibilem valebit. Sicut à parte disiunctiue ad totam. Et apertum est istas simul stare.

stare. Non omnis homo præter Petrum est lapis, & Non omnis homo est lapis. Vtraque est vera.

3. Regula. Tertia regula. Omnis exceptiua primi ordinis, ubi vtrunque affirmatiue, infert duas subcontrarias, in quibus subiicitur terminus à quo fit exceptio, & prædicatur prædicatum exceptiue. Sequitur formaliter, Omne animal præter hominem est irrationale: ergo aliquod animal est irrationale. Nam prima infertur ex prima exponente, quæ est, Omne animal non homo est irrationale: ab inferiori ad superius non distributum affirmatiue. Et secunda infertur ex secunda, & tertia exponentibus simul. Sequitur bene, Nullus homo est irrationale, is, omnis homo est animal: ergo aliquod animal non est irrationale, in Felapton.

CAP. IIII. De reduplicatiuis.

SEQVITVR DE exponibili reduplicatiua, ubi ly Inquantum. Omnis homo inquantum animal, est sensibilis. Omnis homo inquantum rationalis, est sensibilis, &c.

Notandum est, signum istud posse capi specificatiue, diminutiue, & reduplicatiue. Specificatiue, quando actum specificat, & quando conceptum: quando actum dicit rationem formalem. Vt in hac, Ens inquantum ens, est subiectum Metaphysicæ: ly inquantum, specificat rationem formalem, seu actum, & exponitur per duas exponentes. Ens est subiectum Metaphysicæ, & ratio formalis eius, esse ens. Ratione conceptus. Deus odit hominem, inquantum peccatorem. ly inquantum, proprium conceptum specificat, scilicet inquantum peccatorem: non inquantum hominem, & sic per duas exponentes exponitur, Deus odit peccatorem: & isto conceptu quia peccator.

Diminutiue sumitur, ut in hac, Aethiops est albus quantum ad dentes, vel secundum dentes. Et in hac, Christus secundum humanitatem est creatura: ibi sumitur diminutiue.

Reduplicatiue tamen, facit reduplicatiuam exponibilem, & per quatuor propositiones exponitur, ut dicemus.

Quatuor termini sunt in reduplicatiua, scilicet terminus qui immediate præcedit signum, & qui immediate sequitur & prædicatum, & signum.

Sicut in superioribus dictum est, constituen- do quadruplicem ordinem exponibilium, scilicet ubi tam dictio quam copula affirmatur: & quando totum negatur: & tertium, quando solum copula: quartum, quando solum signum: sic in præsentiarum.

Primus ordo, Omnis homo inquantum rationalis, est sensibilis. Quæ exponitur copulatiue per quatuor propositiones. Omnis homo est sensibilis, & Omnis homo est rationalis, & Omne rationale est sensibilis, & Quia aliquid est rationale, ipsum est sensibilis.

Secundus ordo, ubi vtrunque negatur, scilicet, Non omnis homo inquantum rationalis est sensibilis. Disiunctiue. Non omnis homo est sensibilis, vel Non omnis homo est rationalis, vel Non omne rationale est sensibilis, vel Non quia aliquid est rationale, ipsum est sensibilis. Tandem ex opposito fit per vnam disiunctiuam contradictoriam copulatiuam prius datæ in primo ordine.

Tertius ordo est, quando solum copula negatur: ut hæc, Omnis homo inquantum rationalis non est sensibilis, exponitur copulatiue. Omnis homo non est sensibilis, & Omnis homo est rationalis, & Omne rationale non est sensibilis, & Quia aliquid est rationale, ipsum non est sensibilis.

Quartus ordo, ubi solum signum negatur. Non omnis homo inquantum rationalis, non est sensibilis. Disiunctiue. Aliquis homo est sensibilis, vel Aliquis homo non est rationalis, vel Aliquod rationale est sensibilis, vel, Non quia aliquid est rationale, ipsum non est sensibilis.

Circa oppositionem in reduplicatiuis id considerandum, quod in propositionibus cathegoricis simplicibus, dummodò hoc obseruetur, quod dictio reduplicatiua in vna negetur, & in alia affirmetur ad contradictionem. Et si oporteat contrarias assignare, quod in vtraque, vel saltim in altera, affirmetur. Et ad subcontrarietatem, quod in vtraque, vel saltim in altera, negetur. Exempli gratia. Omnis homo inquantum rationalis est sensibilis: & Omnis homo inquantum rationalis non est sensibilis: contrariantur. Et hæc, Non omnis homo inquantum rationalis, est sensibilis: & Non omnis homo inquantum rationalis non est sensibilis: subcontrariantur.

Circa suppositionem in istis nota, quod subiectum in reduplicatiua, & tandem omnes termini præcedentes signum reduplicatiuum supponunt secundum exigentiam signorum, & sic erit ascensus, vel descensus secundum talem suppositionem. Et dato reduplicatiue possint immediate exponi, ut dictum est, præstat fiat resolutio prius terminorum præcedentium. Vt in hac,

Terminus
reduplicati
us mixtum
supponit.

hac, Omne animal inquantum habet animam, est sensibile: sic ascensus sub ly animal, & singularizato hoc animal inquantum animatum, est sensibile: potest expositio fieri.

¶ Terminus reduplicatiuus, licet posset dici distributiue supponere, quia in tertia exponente distribuitur, scilicet in hac, Omne animatum est sensibile: tamen æquiualeter supponit mixtum. Quia in aliqua exponentium distribuitur, & in aliqua non. Distribuitur quidem in tertia, & in secunda: & quarta manet sine distributione. Vt, omne animal est animatum: & si aliquod est animatum: illud est sensibile, &c. Ob hoc, sub illo termino non valet ascensus, vel descensus copulatiuus: quia non plenè distribuitur: neque disiunctiuus, quia non plenè particularizatur. Nam ista, Omnis homo inquantum rationalis, est risibilis, est vera, & omnes descendentes sub ly rationale sunt falsæ, vt hæc est falsa, omnis homo inquantum iste rationalis est risibilis, & hæc, Iste homo inquantum iste rationalis, est risibilis. Et e contra. Petrus inquantum animal est homo, est falsa, & aliqua singularis sub ly animal, est vera, Petrus inquantum hoc animal, eodem demonstrato, est homo.

¶ Prædicatum in reduplicatiua primi generis, si subiectum distribuitur, supponit confusè tantum. Vt in hac, omnis homo inquantum rationalis, est disciplinabilis, ly disciplinabilis, supponit confusè.

CAP. V.

De ly immediatè.

1. Ordo.

IC BREVITER poterit ordo propositionum signari, sicut in præcedentibus: nam ubi totum affirmatur, vt in hac Petrus immediatè post hoc erit albus: exponitur sic, Petrus post hoc erit albus, & quocumque instanti dato post hoc, inter illud & hoc: Petrus erit albus.

2. Ordo.

¶ Secundus ordo, quando negatur totum. Vt

Petrus non immediatè post hoc erit animal. Exponitur disiunctiue. Petrus non post hoc erit animal, vel non quocumque instanti dato post hoc: inter illud & hoc, Petrus erit animal: tandem per duas contradictorias, duabus primis.

¶ Tertius ordo, vt hæc. Petrus immediatè post hoc non erit animal, sic: Petrus post hoc non erit animal, quæ est præiacens: & quocumque instanti dato post hoc, inter illud & hoc, Petrus non erit animal.

¶ Quartus. Petrus non immediatè post hoc non erit albus, sic disiunctiue. Petrus non post hoc non erit albus, vel non quocumque instanti dato post hoc, inter illud, & hoc non erit albus. Et sicut dictum est in propositionibus de futuro: sic etiam in propositionibus de præterito: solum hoc mutato, quod loco, instanti dato post hoc: dicamus, instanti dato ante hoc. Vt Petrus immediatè ante hoc fuit albus. Sic exponitur, Petrus ante hoc fuit albus, & quocumque instanti dato ante hoc, inter illud & hoc, Petrus fuit albus.

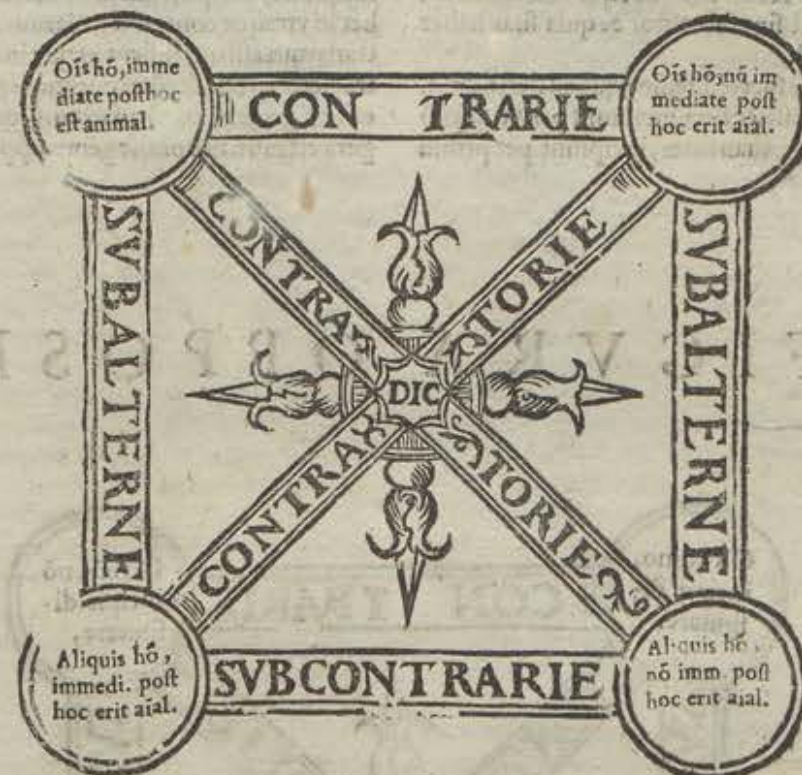
¶ Oportet hic considerare, quod terminus qui præcedit ly immediatè, debet resolui antequam exponatur. Vt in hac, Homo immediatè post hoc erit sapiens: ly homo, prius debet resolui, scilicet iste homo, &c. Sed tamen si ly immediatè præcederet, statim deberet exponi. Vt hæc, immediatè post hoc erit sapiens.

¶ Circa suppositionem terminorum aduertendum, quod sicut termini qui præcedunt ly immediatè, secundum exigentiam signorum supponunt: sic qui signum immediatè sequuntur, supponunt confusè, si non modificetur aliquo signo. Nam ly immediatè, est signum vniuersale affirmatiuum, distribuens ly instans: atque ob id confundens terminum immediatum.

¶ Circa oppositionem in propositionibus de ly immediatè, oportet sicut in alijs categoriis considerare: quod cum ly immediatè, sit signum vniuersale, non debet vtrique contradictoriarum, aut subcontrariarum affirmari. Neque in vtrique contradictoriarum, aut contrariarum negari. Quia aliàs, in primis maneret eadem vniuersalitas, & in secundis eadem particularitas. Sicut in sequenti figura patet.

FIGURA

FIGURA OPPOS.

¶ Istæ etiam sunt contrariæ, Petrus immediatè post hoc erit animal, & Petrus immediatè post hoc non erit animal. Quia manet eadem vniuersalitas. Et iste, Petrus non immediatè post hoc erit animal, & Petrus non immediatè post hoc non erit animal, sunt subcontrariæ: quia manet eadem particularitas.

¶ Ex quo sequitur has duas, Homo immediatè post hoc erit albus: Homo immediatè post hoc non erit albus, nullam legem participare. Non sunt contrariæ, quia manet eadem particularitas, ex parte de ly homo: nec sunt subcontrariæ, quia manet eadem vniuersalitas, ex parte de ly immediatè.

CAP. VI.

Dely incipit, & desinit.

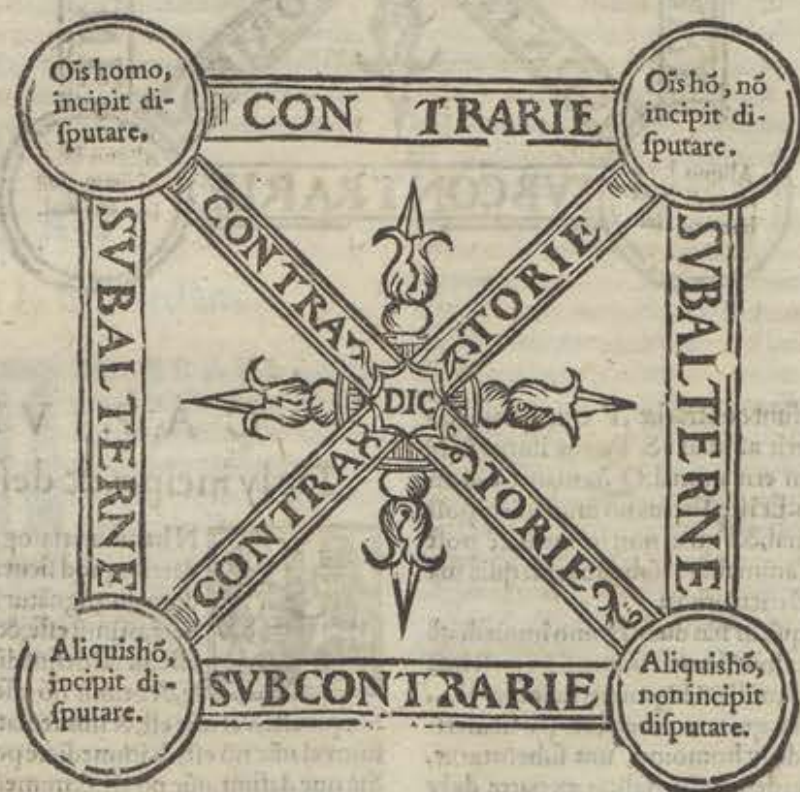
N hac materia oportet considerare: quod sicut ad incipiendum duo signatur instantia, scilicet, primū esse, & vltimū non esse: sic ad desinendum, vltimū esse, & primū non esse. Omne quod incipit esse, vel nūc est, & immediatè ante hoc non fuit: vel nūc non est, & immediatè post hoc erit. Sic quæ desinit, nūc non est, & immediatè ante hoc fuit: vel nūc est, & immediatè post hoc non erit.

F 5 Altorum

¶ Istorum instantium, quædam applicantur ad res permanentes, & alia ad res successiuas. Et sic, ly definit. Res successiuæ sunt in duplici differentia. Quædam successiuæ quoad esse, & fieri: vt motus, & tempus: quia & esse est successiuum, & fieri: eo quod partes non possunt esse simul. ¶ Res successiuæ quoad fieri, qd fieri est successiuum, sed possunt habere suas partes simul. Vt calor in aqua, qui successiuè fit, & tamen est sine successione: quia suas habet partes simul. ¶ Res omnes successiuæ, siue quoad fieri solùm, siue quoad esse, & fieri, incipiunt per vltimū nō esse: sed res permanentes, incipiunt per primū

sui esse. Vt Petrus, & alia. Sed quoad definitionē, omnes res mundi (nisi momentaneæ durent) de finunt per primum non esse. Momentaneæ tamen, desigunt per vltimum instans esse. Sicut instans quod nunc est, & non immediatē post hoc erit. ¶ Oppositio in istis consideranda est, sicut in propositionibus de inesse, vno hoc considerato: quod ly incipit, cum sit vniuersalitas, nō debet in vtraque contradictoriarum, nec subcontrariarum affirmari: sicut neque in vtraque contradictoriarum, & contrariarum negari: quia sic, eadem maneret particularitas. Quare in hac figura est inuenire omne genus oppositionis.

FIGURA OPPOS.

¶ Et

NTER differt, & diuersum, est differentia. Nam differentia, & alietas semper est inter entia simul existentia, & in aliquo cōuenientia. Ob id, Deus est diuersus à creatura, sed non propriè differt.

¶ Exponibiles de ly Differt, solùm sumuntur affirmatiuæ, vel negatiuæ, scilicet Petrus differt à Ioanē, & Petrus nō differt à Ioanē. Et affirmatiua exponitur, Petrus est, & Ioannes est: & Petrus non est Ioannes. Et negatiua sic: Petrus est, vel Ioannes est: vel Petrus est Ioannes.

¶ Est notandum, quod si aliquis terminus resolubilis precedat ly differt, debet primò resolui antequam exponatur, ratione de ly differt. Vt in hac, Leo differt ab equo: prius resolui debet ratione de ly Leo: & terminus qui sequitur post ly differt, rectus ab eo, supponit distributiue, nisi aliunde impediatur.

¶ Est argumentum contra modum exponendi. Nam si esset verum, sequeretur hanc esse falsam. Essentia Diuina differt à patre: capiendō ly essentia, incompletè. Patet, quia exponitur sic, Essentia Diuina est, & pater est: & essentia Diuina non est pater. Ista tertia est falsa. Sed tamen propositio illa, Essentia Diuina differt à patre: est vera. Patet, quia sub prædicato supponente determinatè, datur vna vera. Nam de modo strato filio, hæc est vera: Essentia Diuina est hoc differens à patre.

¶ Ad hoc respondetur distinguendo. Vel ly differt, capitur syncategorematicè exponibiliter, & sic est falsum, vt probatum est, ratione tertiæ exponentis. Et tunc non est ascendendum sub ly differt. Vel ly differt, capitur categorematicè, & non exponibiliter: & si substantiue, est vera, propter vnam singularem, demonstrando filium, vt inter arguendum factum est. Aut capitur ly differens, adiectiue, habendo pro substantiuo essentiam Diuinam, capiendō incompletè: & sic est falsa. Neque tunc est sua singularis illa, vbi in ly differens, demonstratur filius: quia cum sit adiectiuum de ly essentia, singularis erit, hæc essentia differens. Cum ergo hæc proposita propositio, possit esse vera, & falsa, secundum alium, & alium sensum, quando simpliciter proponitur, debet absq; distinctione negari: quia de rigore capitur exponibiliter ly differt, & syncategorematicè. Pro futuro Theologo hæc deseruiunt.

C A P.

¶ Et circa suppositiones terminorum dicendum, terminos qui precedunt ly incipit, secundum exigentiam signorum supponere. Terminum tamen sequentes, licet formaliter distribuuntur à negatiue inclusa in ly incipit, verum & qui ualenter supponunt mixtim, id est non habent vnicam suppositionem. Ob id non valet ascensus, nec descensus copulatiuus, neque disiunctiuus, vt supra in alijs exponibilibus dictum est, sed debet probari propositio per suas exponentes immediatè. Et sic tales termini sequentes ly incipit, supponunt immobiliter quantum ad ascensum, vel descensum: nō etiam supponerent immobiliter quauis ab alio signo modifiarentur: quod est peculiare in istis de incipit, & definit: vt in hac, Incipit omnis homo viuere, debet immediatè exponi.

¶ Considerandum erit hic, instans duplex esse, scilicet completum, & incompletum. Primum instans completum illud est, in quo res est, & non immediatè ante hoc fuit ipsa, neq; aliquid eius. Vltimum non esse completum est, in quo res non est, neque aliquid eius, sed immediatè post hoc erit ipsa res, & totum esse eius. Vt si nunc non esset Ioannes, sed immediatè post hoc esset totus Ioannes, dicitur vltimum non esse completum eius, & contra instans incompletum, & vltimum non esse incompletum.

¶ Istis notatis, erit considerandum, quod communiter dicitur: quod rei permanentis non est dubile vltimum esse completum. Quod probatur, supposito duæ formæ substantiales nunquam simul, neque aliquando materia sine forma. Cum forma substantialis incipiat esse per primum esse, vel in illo instanti transmutationis, forma corrumpenda est, vel non. Si sic, duæ formæ erunt, & quæ generatur, & quæ corrumpitur: quod est omnino impossibile. Vel non est forma corrumpenda, & tunc quæro: vel tunc est generanda, vel non. Si non, ergo materia sine forma, quod repugnat: si sic, vel forma corrumpenda immediatè ante hoc fuit, vel non. Si sic, ergo definit esse per primum non esse: ergo non per vltimum esse: quia aliàs idem esset, & non esset: si idem esset primum non esse, & vltimum esse. Si dicat quod non immediatè ante hoc fuit. Tunc sic: forma corrumpenda non immediatè ante hoc fuit: & forma generanda non fuit: ergo fuit immediatè ante hoc materia sine forma. Ob id probatur non dari vltimum esse completum rei permanentis, sed primum non esse. De quibus latius in Phisicis speculationibus.

De comparatiuis. Capit. VIII.
CAP. VIII.
De comparatiuis.

COMPARATI-
uorū duplex ordo datur:
vt in differt diximus. Vt,
Homo fortior est leone,
Homo non est fortior le-
ne. Et exponit prima per
tres exponentes copulati-
ue, Homo est fortis, & Omnis Leo est fortis, &
Nullus Leo est ita fortis sicut homo. Et negati-
ua exponitur cōtradietorio modo. Nullus ho-
mo est fortis, vel Non omnis Leo est fortis, vel
Aliquis Leo est ita fortis sicut homo.

Sed tamen hic considerandum in exemplo
proposito: quia praeedit comparatiuum ly ho-
mo, qui est terminus resolubilis, debet prius re-
solui, antequā exponatur, vt diximus in prae-
dentibus: nam si immediatē exponeretur, dā-
tur exponentes verae, exponibili existēte falsa.
Dato casu, q̄ homines aliqui essent in fortitudi-
ne varij, secundum magis & minus, à non gra-
du, vsq; ad quatuor, & eodē modo leones: illa
est falsa exponibilis: Homo est fortior leone,
vt patet ex casu: quia quaelibet descendēs sub ly
homo, est falsa: & tamen exponentes sunt verē.
Homo est fortis, & Quilibet Leo est fortis, &
Nullus Leo est ita fortis, sicut homo. Prima, &
secūda cōstant: tertia probatur, quia sua cōtradi-
etoria est falsa, Leo est ita fortis sicut hō: quia ly
homo, tenet distributiue, datur singulares falsē.
* Notandum quod hic loquimur de compara-
tione propriē, nam de impropria, non spectat
ad Dialecticum: sed ad Grammaticū, vel Rhetori-
cum: vt quando res in qua fit comparatio, non
participatur ab utroq; termino: vt mel est dul-
cius, felle: & nix est albius, coruo.

CAP. IX.
De infinito.

Infinitū va-
rie sumit.

Infinitum
syncathego-
rematicē.

INFINITVM capi-
tur dupliciter, cathego-
rematicē, & syncathego-
rematicē. Et primo modo,
dupliciter. Vno modo, vt
attribuitur magnitudini,
& sic valet, tanquā res sine
termino. Alio modo vt tribuitur multitudini,
& valet: altitudo, cuius consequenter nume-
rando, non reperitur vltima vnitas.

Syncathego-
rematicē, dupliciter, vt magni-
tudi-
tudi tribuitur, & tunc exponit dupliciter. Vno
modo, non tātum, quin magis. Alio modo, per

quantūlibet maius. Et sic, infinitū pondus Pe-
trus pōt portare, id est, aliquātū pondus potest
portare, & quantūlibet maius. Et sic est impossi-
bilis: quia si pōdus excedat virtutē agentis, non
poterit esse actio, cum semper fiat à proportio-
ne maioris inaequalitatis. Proportionabiliter
exponitur, quando tribuitur multitudini: per
non tot quin plures, vel quantumlibet plures.
In primo sensu aliqua conceduntur: nam si syn-
cathegorematicē cōceditur ista: infinita, sunt
finita. Quia aliqua sunt finita, & non tot, quin
plura. Et conceditur, Infinita partes proportio-
nales sunt in hoc co. tinuo. Item conceditur, In
finitum pondus Petrus potest portare: quia nō
tantū, quin maius. Et infinitū pondus potest
musca porta. e: quia nō tātum, quin maius. Et,
Petrus maius pōt pondus portare ipsa musca.

Ly omnes collectiue.

De hoc nil aliud, quā quae dicta sunt, quādo
de cōtradietiois agebamus. Vt, scilicet, Omnes
Apostoli Dei sunt duodecim, sit exponēda: To-
ta collectio Apostolorum est duodecim.

CAP. X.

De ly Totus.

TOTVS, CAPITVR
cathegorematicē, & syncathe-
gorematicē. Syncathego-
rematicē, valet: quaelibet pars: & sic,
Totus Sortes est minor Sorte:
exponitur: Quaelibet pars Sor-
tis, est minor Sorte. Capitur cathegorematicē
dupliciter. Vno modo prae-
ante, quod non est
pars alterius. Secundo, pro
ente habente par-
tes, & existent. per se. Et sic conceditur ista, To-
tum quod est in mundo, est in domo mea.

Dicit nōnulli, q̄ ly totū, à parte subiecti, sumi-
tur syncathego-rematicē. Et à parte prae-
dicati, cathegorematicē. Sed est quæstio de nomine.

CAP. XI.
Dely Aeternum.

AETERNVM,
potest capi cathegorematicē,
tanquam nomen, & syncathe-
gorematicē. Syncathego-
rematicē, reddit propositionē expo-
nibile: vt si iungatur verbo prae-
teriti temporis, tantum valet, sicut ante quodli-
bet tempus verum, vel imaginarium: quando

verbo

Dely Contingenter. Cap. XII.

verbo futuro, valet: post quodlibet tēpus verū,
vel imaginarium: vt in ista, Anima aeterna erit,
scilicet, post quodlibet tempus. Essentia rerū
fuerunt aeterna, id est, in diuina cognitione.
Sed tamen qui ista dicunt, non ponunt diffe-
rentiam essentialē inter aeternitatem, & tem-
pus. Nam licet tempus à parte anteriori, neque
posteriori haberet principium, neq; finem, nō
esset aeternitas: quia non esset mensura habenti-
um totum suum esse simul: quod est de ratio-
ne, & essentia aeternitatis: vt allerit Boetius, &
S. Tho. 1. pa. q. 10. vbi dicit. Aeternū esse, quod
habet totum suum esse fin. 1, & nō successiue,
sine principio, ac sine durationis, & sic soli Deo
potest conuenire. Ob id dato Petrus, vel alius
homo esset productus ante quod bet tempus
verum, vel imaginarium, nō diceretur aeternus:
quia suum esse non haberet simul. Et si cōcede-
retur quod fuit ab aeterno: caperetur aeternum
loco de ly semper. Ob id ly eternū, verē sumi-
tur, prout dicit illud quod habet suum esse to-
tum simul, absque successione.

Boetius.
S. Thom.

De ratione
aeternitatis
quod totum
simul.

CAP. XII.

Dely Contingenter.

CONTINGENTER,
capitur generaliter: & valet, vt
ly possibiliter, sicut in modali-
bus dictum est, quod cui tri-
buitur possibile, eidem, & con-
tingens. Aliquādo sumitur spe-
cialiter, & exponitur per duas exponentes. Ioan-
nes contingenter currit, per istas: Ioannes possi-
biliter currit, & Ioannes possibiliter nō currit.
Et in hoc sensu, Aristot. ait primū priorum, pro-
positionem de contingenti conuerti in opposi-
tam qualitatem. Et ratio est, quia si vna contra-
dictoriarum est contingens: & altera est contin-
gens. Nam si Petro conuenit contingenter cur-
rere, eidem conuenit contingenter non cur-
rere. Ob id ista: aequivalent, Petrus contingenter
currit, Petrus contingenter non currit: nec dif-
ferunt, nisi quia prima exponens vnus, est se-
cunda alterius, & e contra.

Duplex ordo reperitur in propositionibus
de contingenter. Primus, vt ly contingenter,
& copula affirmatur, & exponitur hęc vt dictū
est. Secundus ordo, vbi vtrunq; negatur: & con-
tradietorio modo exponitur. Vt hęc, Petrus
non contingenter currit: sic exponitur, Petrus
impossibiliter currit: vel, Petrus necessariō cur-
rit. Et ad veritatem propositionis primi ordinis,
sufficit sua de inesse sit contingens. Et hęc suffi-

ciant dixisse pro materia exponibilium: nam
prolixius ea tractare, non est in animo.

INCIPIT TRACTA-
tus Syllogismorum.

CAP. I.

PROPOSITIO ABSOLV-
tum tractatum exponibi-
lium, sequitur syllogis-
morum, qui est prae-
cipua pars Dialectica. Et
primo definitur propo-
sitiō.

TEXTVS.

PROPOSITIO, est oratio affirmatiua,
vel negatiua: alicuius de aliquo,
vel alicuius ab aliquo.

Terminus est, in quē resoluitur
propositio: vt in subiectum, & prae-
dicatum.

Dici de omni est, quādo nihil est sumere sub
subiecto, de quo non dicatur prae-
dicatum: Vt ni.

Omnis homo disputat: Vbi disputatio prae-
dicatur de homine: & nihil est sumere sub
homine, de quo non dicatur disputatio.

Dici de nullo est, quādo nihil est sumere
sub subiecto, à quo nō remoueat prae-
dicatum: lo.

Nullus homo disputat: hic disputatio re-
mouetur ab homine: & nihil est sumere sub
homine, à quo non remoueat disputatio.

Syllogismus, est oratio, in qua quibusdam
positis, & concessis, necesse est aliud accidere, quid syllo-
gismus.
prae-
prae-
ne aīal est substantia: Oīs hō est aīal: ergo Om-
nis homo est substantia. Hoc totū, est oratio, in
qua quibusdā positis. s. duabus praemissis, ne-
cesse est aliud accidere, scilicet, conclusionem.

PORTET considerare primō
q̄ Arist. in libro Periherm. propo-
sitionis, aliam ponit definitionem
sic, Propositio est verū vel falsū
significans. Et tamē vnus vna solum debet esse
diffinitio. Solutio stat in hoc q̄ vnus rei vbi du-
plex cōsideratio, potest esse duplex definitio:
& quia propositio, consideratur in quantum
enunciatur sicut est, vel aliter quā est, de quo
est cōsideratio in lib. Perihermenias, dat ibi de-
finitionem propositionis, per significare verē
vel

vel falsè, & quia propositio, consideratur in quantum syllogismum componit: ut continetur in presenti tractatu, diffinit: per hoc quod est aliquid ab aliquo &c. Et hic tractatur de Syllogismo formali, qui abstrahit à veritate vel falsitate propositionum, & conclusionis: dummodo fiat Syllogismus secundum debitum modum & figuram: est validus de forma: etiam si præmissæ, & conclusio, sint falsæ. Vt hic omnis homo est asinus: omnis equus est homo: ergo omnis equus est asinus: in barbara, est syllogismus verus de forma, licet non de materia: sed licet abstrahat à veritate vel falsitate non ab affirmatione, vel negatione, ut infra dicemus.

Oportet considerare secundo, quid dici de omni, & dici de nullo, sunt modi, per quos regulatur syllogismus omnis. Nam per dici de omni, regulantur omnes syllogismi perfecti: quales illi sunt, qui habent omnes præmissas affirmativas. Per dici de nullo, regulantur modi negativi qui aliquam præmissarum habent negativam: ut inferius dicemus. Et cum dici de omni sit, quod medium in aliqua præmissarum completè distribuitur: oportet differere quot modis dicatur ly dici de omni: & quid sit medium.

Dici de omni duplex.

Dici de omni, est duplex. scilicet prioristicum, & posterioristicum. Posterioristicum est, propositio vera in omni tempore, & pro quolibet supposito, siue sit vniuersalis, siue non: ut contingit in materia naturali, Homo est animal. Homo est sensibilis.

Hic de dici de omni prioristico fit mentio.

Sed dici de omni prioristicum est, quando propositio est vniuersalis, siue sit vera, siue falsa: cuius subiectum, cum sit terminus communis, completè distribuitur. Vt est hæc, Omnis homo est animal, & similiter: Omnis homo est lapis. In præsentiarum solum mentio fit de dici de omni prioristico.

Medium est terminus, qui sumitur bis in præmissis: ut in hac, Omnis homo est animal, Omne rationale est homo: ergo Omne rationale est animal: ly homo, est medium: quia in præmissis bis sumitur. Oportet ergo syllogismum sit oratio, in qua quibusdam positus: scilicet, præmissis: ut in exemplo dato, in quo ponit differetiam syllogismi, qui constat ex tribus propositionibus: & enthymemate, quod solum ex duabus: ergo positus, & concessis, necesse est aliud evenire, scilicet conclusionem: necessitate consequentiae, & non consequentis. Duplex est enim necessitas consequentiae, & consequentis. Consequentiae, est necessitas conditionata: ut si dicamus, Necesse est hominem loqui si disputat: & si currit, moueri: quia tunc denotatur, quod posito antecedenti, quod currat: sequitur in bona consequentia, quod moueatur.

Necessitas consequentiae, & consequentis.

Alia est necessitas consequentis, quæ est absoluta: ut si dicimus, Deum esse, est necesse. In definitione ergo quando dicitur, necesse est aliud accidere, &c. id est, oportet præmissis positis, & concessis, etiam sit verum quod aliquid sequitur, non tamen dicitur necessarium esse ideo est necessitas consequentiae & non consequentis.

TEXTVS.

Mnis syllogismus constat ex tribus terminis, & duabus propositionibus: rum prima maior, secunda minor. Ex tribus terminis non possent duas formari propositiones, cum quilibet oportet habere duas: nisi unus bis sumatur. Tunc ille qui bis sumitur: si subijcitur in vna, & predicatur in alia, constituit figuram. Et si predicatur in vtraque, est secunda figura. Aut subijcitur in vtraque, & sic est tertia figura.

Terminus qui bis sumitur, vocatur medium. Et terminus qui sumitur cum medio in priori propositione, vocatur maior extremitas. Et qui sumitur cum medio in secunda propositione, vocatur minor extremitas.

Ex duabus propositionibus quæ in antecedenti prima vocatur maior, & secunda vocatur minor.

Ad syllogismum requiritur modus, & figura. Figura, est ordinatio trium terminorum secundum debitam subiectionem, & prædicationem. Et sic. Prima figura est, quando medium subijcitur in vna propositione, & predicatur in alia. Vt, Omne animal est substantia, Omnis homo est animal: ergo Omnis homo est substantia.

Secunda figura est, quando medium predicatur in vtraque: Vt Nullus lapis est animal, Omnis homo est animal: ergo Nullus homo est lapis.

Tertia figura est, quando medium subijcitur in vtraque: Vt Omnis homo est substantia, Omnis homo est animal: ergo Quoddam animal est substantia. Vnde versus. Sub, Præ, prima: secunda Præ, Bis. Tertia, Bis sub.

Modus,

Modus, est ordinatio duarum propositionum in debita quantitate, & qualitate.

Debita quantitas est: quod si vna est particularis, alia sit vniuersalis. Et qualitas debita: quod si vna sit negativa, alia sit affirmativa.

Nota.

OMNIA VIDENTUR clara, ob id non indigent declaratione. Solum circa textum videtur notandum, illos terminos sic nominari: maior extremitas: minor, & medium: eo quod in syllogismis prædictis, ut sunt Barbara, & Darij (ut dicemus) oportet sumere pro maiori extremitate terminum, qui sit superior ad medium, & pro minori extremitate, qui sit inferior ad medium: ut in hoc syllogismo, Omne animal est substantia, Omnis homo est animal: ergo Omnis homo est substantia. Maior extremitas, scilicet, ly substantia, est superior ad ly animal: & minor extremitas est, ly homo, inferior ad ly animal: quod est medium: licet hoc non sit requisitum in omnibus syllogismis, ut post latius dicemus.

Nota.

Circa id quod dicitur, primam figuram esse, ubi medium in vna prædicatur, & in alia subijcitur, est notandum, aliquos posuisse quatuor figuras, ubi scilicet prima sit, quando medium subijcitur in maiori, & prædicatur in minori: & quarta figura sit, quando prædicatur in maiori, & subijcitur in minori: ut si in syllogismo propositio diceremus sic, Omnis substantia est animal, Omne animal est homo: ergo Omnis homo est substantia. Sed tamen non est necesse quartam istam apponere figuram, cum sufficienter in prima intelligatur, quia solum per transpositionem sit, quod medium in maiori prædicatur, & in minori subijcitur. * Et in vniuersali illius regulæ antepredicamentali, Quado alterum de altero prædicatur quidquid, prædicatur de prædicato prædicatur de subiecto, positus quibusdam limitationibus, de quibus suo loco.

Argumentum.

Si quis contra illud quod dicitur, syllogismum ex tribus terminis constare, & tribus categoricis insurgat, dicens hunc esse syllogismum: Cuiuslibet hominis albi equus currit, Petri vel Paulus est homo albus: ergo Petri vel Pauli equus currit (In Darij) tam plures quam tres sunt termini. Similiter hic syllogismus, Omnis homo est risibilis, & omnis equus est hinnibilis: Petrus est homo, & brunellus est equus: ergo Petrus est risibilis, & brunellus est hinnibilis: hic non sunt tres categorice, sed sex, & tamen vnus est syllogismus, ergo. Dicendum ad hoc, quando dicitur syllogismum constare ex tribus termi-

nis, & ex tribus propositionibus, intelligitur tanquam ex partibus essentialibus. Itaque, licet illis non potest fieri syllogismus. Sed tamen non sequitur ex hoc, quod non possit habere plures terminos, & plures propositiones: dummodo sint debite dispositi termini, & bene ordinatae propositiones. Et quidem in exemplo posito, virtualiter sunt duo syllogismi.

Ponitur aliqua regula generalis ad omnes syllogismos, quas oportet memorie mandare.

TEXTVS.

X puris particularibus, 1. Regula. indefinitis, aut singularibus nihil sequitur. Ob id oportet alteram præmissarum esse vniuersalem. Ex puris negatiuis nihil sequitur. Vnde oportet alteram præmissarum esse affirmatiuam.

Si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio erit particularis, & non e contra.

Si aliqua præmissarum fuerit negativa, conclusio erit negativa.

Medium nunquam debet poni in conclusione.

Sicut istæ regulæ docent, sic euenit in omnibus modis, & in omni figura, ut infra declaratur. Nam in omni modo semper aliqua præmissarum est vniuersalis, & semper aliqua præmissarum est affirmatiua: vel vtraque: saltem nunquam vtraque negativa. Item, nunquam conclusio est affirmatiua, nisi vtraque præmissarum fuerit affirmatiua. Et sic dicitur, quod conclusio sequitur partem debiliorem. Cum ergo negatiua sit debilior affirmatiua, altera præmissarum existere negatiua, ipsa conclusio est negatiua. Et si altera præmissarum fuerit particularis, conclusio non erit vniuersalis, sed particularis. Ad debitam præmissarum dispositionem tam inter se, quam in ordine ad conclusionem, quatuor conditiones sunt requisitæ.

Prima conditio. Medium debet esse totale extremum in altera præmissarum. Defectu cuius, hæc non sunt præmissæ bene dispositæ: Cuiuslibet hominis quilibet equus currit, & cuiuslibet hominis equus quiescit: ergo equus currit & quiescit: nam ly cuiuslibet hominis, quod assumitur pro medio, non est totale extremum in altera præmissarum. Instatur hic, Cuiuslibet hominis animal est albus, hominis animal est nigrum: ergo animal nigrum est albus. Casu quod quilibet habeat animal albus, & vnus homo habeat etiam nigrum.

Secunda

2. *Conditio.* Secunda est, quod medium sub ratio. e. medij non intret conclusionem: de per accidens tamen non inconuenit, si ponatur ad seruandam ampliationem, aut restrictionem: ut hic, Pater generat, pater est essentia Diuina: ergo essentia Diuina est pater qui generat, ly pater medium, intrat conclusionem: nam si non intraret, & diceretur: ergo essentia Diuina generat, antecedens esset verum, consequente existente heretico. Si tamen intraret medium, conclusionem: absque necessitate, non recte concluderetur: ut hic, Omnis homo disputat, Petrus est homo: ergo Petrus est homo qui disputat: sed oportet concludere solum: ergo Petrus disputat.

3. *Conditio.* Tertia conditio. Id quod se tenet ex parte medij in maiori: debet se tenere ex parte minoris extremitatis in conclusione: & quod se tenet ex parte medij in minori: debet applicari maiori extremitati in conclusione, & debet concludi minor extremitas in eodem casu, quo sumitur medium in maiori, & maior extremitas in eodem casu, quo stat medium in minori: ut Cuiuslibet hominis equus currit: Petrus est homo, ergo Petri equus currit. Omnis homo est animal, brunellus est hominis equus: ergo brunellus est animalis equus.

4. *Conditio.* Quarta conditio. Extremitates debent esse totalia extrema, tam in premissis, quam in conclusione, nisi id ponatur ad seruandam logicalem proprietatem, vel aliquid ponatur cum medio, quod debeat applicari extremitatibus: iuxta predicta in tertia conditione. Ex quo iste syllogismus non tenet in Baroco: Cuiuslibet hominis equus currit, & risibilis equus non currit, ergo risibilis non est homo: nam si totalia subiecta sumantur in premissis pro extremitatibus, non sunt totalia extrema in conclusione, & sic solæ determinationes non sunt totalia extrema in premissis. Antecedens est verum & consequens falsum. Casu quod quilibet habeat duos equos, & unus currat, & alius non.

C A P. II.

De defectibus Syllogismorum.

ONVNTVR DE defectibus, qui solent contingere: ob quod syllogismus bonus non est. Et quidam vocantur intrinseci: alij extrinseci.

Defectus in intrinseci.

Intrinseci illi sunt, qui committuntur inter premissas ex parte medij, ob quod premissæ redduntur inhabiles ad inferendam conclusionem.

rendam conclusionem.

1. *Defectus.* Primus est, quando medium tenetur æquiuoce, quia tunc est virtualiter argumentari in quatuor terminis. Quare istæ premissæ non sunt sufficienter dispositæ. Omnis homo est totus in quantitate, Petrus est homo: quia ly homo, in prima materialiter in secunda personaliter. Item sic, Omnis canis est latrabilis, fidus celestes est canis, &c. Non sequitur, Omnes Episcopi sunt sacerdotes: asini sunt Episcopi: ergo asini sunt sacerdotes.

* Et similiter quod non sit terminus analogus analogia plurium. tionum: non valet, Omne sanum est animal, vrina est sana, ergo vrina est animal. Dixi analogia plurium. ationum, quia si est vnus li. t. in aqualiter participetur: ut ens in via S. Tho. bene valet, Cuiuslibet enti debetur esse, substantia est ens, ergo substantia debetur esse. Idem concluditur de accidente.

2. *Defectus.* Secundus defectus est, quando medium in vna premissarum accipitur vnice: in alia non vnice. Ob id hæc, Hominis equus non est animal, & quilibet equus hominis est hinnibilis, non sunt dispositæ in Bocardo: quia medium in maiori pluribus, & in minori vnica.

3. *Defectus.* Tertius defectus est, quando medium in nulla premissarum distribuitur complete. Ob id istæ non sunt habiles, Homo est risibilis, lapis homo non est. Et ob id istæ etiam non sunt habiles. Vterque homo disputat, Omne risibile est homo: quia ly homo, in nulla complete distribuitur.

4. *Defectus.* Quartus defectus. Quando medium vbi non distribuitur, accipitur magis ample, quam vbi distribuitur, aut minus restrictè: ita ut sit supponere pro aliquo, vbi non distribuitur, pro quo non supponit, vbi distribuitur. Quare hæc non sunt dispositæ, Omne animal est homo: Omnis equus possibiliter est animal.

5. *Defectus.* Quintus est, quando medium in premissa affirmatiua accipitur magis ample, quam in negatiua. Quare istæ, Omnis homo possibiliter est animal, Nullus homo est animal, non sunt dispositæ in Camestres.

6. *Defectus.* Sextus defectus est, quando nulla premissarum est affirmatiua: quia (ut dictum est) ex puris negatiuis nihil sequitur. Quare necessarium est, non solum quod non sint ambæ formaliter negatiuæ, sed quod neq. virtualiter. Ratio huius est, ut adducit S. Thom. opus. 47. Quia conclusio affirmatiua non inferitur nisi propter conuenientiam extremitatum in vno tertio: ob id ambæ oportet sint affirmatiuæ, quando conclusio est etiam affirmatiua. Conclusio negatiua non inferitur, nisi quia altera extremitatum disconuenit alicui tertio, cui altera conuenit. Et ob id altera premissarum oportet sit affirmatiua. Sic

1. Defectus

2. Defectus

3. Defectus

4. Defectus

5. Defectus

6. Defectus

5. Defectus

5. Defectus

5. Defectus

1. *Defectus.* Sic est verum, quod si conclusio est affirmatiua, vtrique premissarum erit affirmatiua: & si conclusio fuerit negatiua, necessario altera premissarum erit negatiua.

* Etiam est alius defectus, si premissæ sint hypotheticæ, & conclusio categorica: ob id non sequitur, omne animal si est rudibile est asinus: omnis homo est animal si est rudibile: ergo ois homo est asinus in Barbara. Est etiam defectus, quando medium vel pars medij, ponitur in conclusione: ob id non sequitur in Baroco: omnis homo differt ab asino: brunellus non differt ab asino: ergo brunellus non differt ab homine. Quia differt est pars medij, & deberet concludi, ergo brunellus non est homo.

C A P. III.

De defectibus extrinsecis syllogismorum.

FFECTVS EXTRINSECI sunt, qui committuntur in modo subsumendi inter premissas, & ex parte medij.

1. *Defectus.* Primus est: quando aliqua extremitatum tenetur æquiuoce. Ob id non sequitur. Nullum rationale est nomen, homo est rationalis: ergo homo non est nomen. Nam ly homo, minor extremitas, sumitur in minori personaliter: & in conclusione materialiter.

2. *Defectus.* Secundus defectus. Quando aliqua extremitatum in premissis accipitur vnica, & in conclusione pluribus, aut econtra. Ob id non sequitur, Omne hinnibile est mal, hominis equus non est hinnibilis. Sumitur enim in minori pluribus, & in conclusione vnice. Quia de terminatur illo signo, aliquis, &c. Vt nos diximus supra.

3. *Defectus.* Tertius. Quando arguitur à non distributo ad distributum. Ob id non sequitur, Omnis homo est animal, Equus non est homo: ergo Equus non est animal, ex parte de ly animal, est argumentum à non distributo ad distributum.

4. *Defectus.* Quartus committitur. Quando argumentum est a cõsula ad determinatam: ut sic, Omnis homo est animal, Omne risibile est homo: ergo Omne risibile est animal.

5. *Defectus.* Quintus defectus. Quando arguitur à non amplo ad amplum, cum distributione ampli, siue affirmatiue, siue negatiue. Ob id non sequitur. Omnis homo possibiliter est risibilis, Omne

animal est homo: ergo Omne animal possibiliter est risibile. Itē non valet, Omnis homo possibiliter est risibilis, Nullum animal est risibile: ergo Nullum animal possibiliter est homo. Ibi ex parte minoris extremitatis, scilicet de ly animal, arguitur à non amplo ad amplum.

6. *Defectus.* Sextus defectus est, arguendo ab amplo ad non amplum affirmatiue, siue sit cum distributione, vel sine ea. Non sequitur, Omnis homo disputat, Omne album omnis homo est, vel fuit: ergo Omne album disputat: casu quod nullus sit albus modo, & fuerit olim.

* Potest etiam defectus poni: quando est per mixtio extremitatum in parte vel in toto: non sequitur in Barbara: Omne secundum immediatē sequitur primum: Omne tertium, immediate sequitur secundum: ergo omne tertium immediate sequitur primum: quoniam maior extremitas, quæ est hoc immediate sequitur primum, replicatur secundum partem in minori, sed minor sic formetur: omne tertium est secundum

C A P. IIII.

De modis primæ figuræ.

T E X T V S.

rima figura habet nouē modos: quatuor concludunt directe, & reliqui indirecte. Concludere directe est, maiorem extremitatem predicari de minori in conclusione. Indirecte concludere, est minorem extremitatem predicari de maiori in conclusione.

1. *Regula.* Prima regula. Maiori existenti particula, nihil sequitur.

2. *Regula.* Secunda. Minori existente negatiua, nihil sequitur.

Barbara. primus modus, constat ex duabus vniuersalibus affirmatiuis, vniuersaliter affirmatiuam directe concludentibus. Vt, Omne animal est substantia: Omnis homo est animal: ergo Omnis homo est substantia.

Celarent. secundus modus, constat ex maiori vniuersali negatiua, & minori vniuersali affirmatiua, vniuersalem negatiuam directe concludentibus. Vt, Nullum animal est lapis: Omnis homo est animal: ergo Nullus homo est lapis.

Concludere directe.

Barbara primus.

Celarent, secundus.

Darii.

Darij, tertius. ¶ Darij, tertius modus, constat ex maiori vniuersali affirmatiua, & minori particulari affirmatiua, particularem affirmatiuam directè concludentibus. Vt, Omne animal est substantia: Quidam homo est animal: ergo Quidam homo est substantia.

Ferio, quartus. ¶ Ferio, est quartus modus, constans ex vniuersali negatiua maiori, & particulari affirmatiua minori directè concludentibus particularem negatiuam. Nullum animal est lapis: Aliquis homo est animal: ergo Quidam homo non est lapis.

Baralipon, quintus. ¶ Baralipon, quintus modus, constat ex maiori & minori vniuersalibus affirmatiuis, particularem affirmatiuam indirectè concludentibus. Vt, Omne animal est substantia: Omnis homo est animal: ergo Aliqua substantia est homo. Et reducitur ad primum modum, scilicet ad Barbara, per conuersionem conclusionis per accidens.

* Sed nota, quod hoc potest habere duplicem sensum: vnum, quod conclusio de Baralipon conuertatur per accidens in vniuersalem affirmatiuam: & hic sensus est falsus: quia propositio particularis affirmatiua non conuertitur nisi per simplicem conuersionem, in particularem affirmatiuam. Secundus sensus est, quod conclusio de Baralipon, conuertatur vniuersalem affirmatiuam per accidens: & hic sensus est verus: nam vniuersalis affirmatiua, per accidens conuertitur, in particularem affirmatiuam: vt, Aliqua substantia est homo: ex ista, Omnis homo est substantia, & ita vniuersalis, est conuersa, & particularis est conuersa: est ergo sensus, quod Baralipon, reducitur ad Barbara, per conuersionem conclusionis actiuam, per accidens: & non passiuam: quia si non conuertatur in vniuersalem affirmatiuam: conuertit tamen vniuersalem affirmatiuam, per accidens. Hic est sensus Boëtij in libro suo de Syllogismo categorico: vbi agens de quinto modo primæ figuræ Baralipon, inquit: quintus modus ex duabus vniuersalibus affirmatiuis est, particularem colliges hoc modo, si a. fuerit in omni. b. & c. fuerit in omni. c. posset concludi, quod a. esset in omni. c. sed quoniam ista vniuersalis propositio, vt dictum est, particulariter, in particularem conuertitur, prætermisso eo quod a. terminus de omni. c. termino prædicatur: conclusio esse dicitur, quod c. terminus de quodam. a. termino prædicatur: quod hoc exemplo monstran-

dum est. Si enim sint propositiones, sic: Omne iustum bonum est: Omnis virtus iustum est: posset etiam concludi: quod Omnis virtus bonum est: sed quoniam ista propositio, libi particulariter conuertitur, id est conuertitur in particularem, sit: vt quoddam bonum sit virtus. Et sic conclusio particularis syllogismi, colligitur ex duabus vniuersalibus affirmatiuis. Hæc Boëtius. Ex quibus constat, quod particularis affirmatiua, quæ est conclusio, de Baralipon. Non est conuersa in vniuersalem affirmatiuam, vt reducitur ad Barbara: sed quoniam est conuertens vniuersalem affirmatiuam. Vnde potest concludi vniuersalem affirmatiuam, quæ est conuersa: & tunc Syllogismus est in Barbara: & potest concludi particularis affirmatiua, quæ est conuertens, vniuersalem affirmatiuam: & tunc argumentum est in Baralipon.

Celantes, sextus. ¶ Celantes, sextus modus, constat ex maiori vniuersali negatiua, & minori vniuersali affirmatiua, vniuersalem negatiuam indirectè concludentibus. Vt, Nullum animal est lapis: Omnis homo est animal: ergo Nullus lapis est homo. Et reducitur ad secundum modum primæ figuræ, conclusione conuersa simpliciter, id est ad Celarent.

Dabitis, constat ex maiori vniuersali affirmatiua, & ex minori particulari affirmatiua, concludentibus indirectè particularem affirmatiuam. Omne animal est substantia: Aliquis homo est animal: ergo Aliqua substantia est homo. Reducitur ad tertium modum primæ figuræ: conclusione conuersa simpliciter, id est ad Darij.

Fapesmo, constat ex vniuersali maiori affirmatiua, & minori vniuersali negatiua, concludentibus indirectè particularem negatiuam. Vt, Omne animal est substantia: Nullus lapis est animal: ergo Aliqua substantia non est lapis. Et reducitur ad modum quartum primæ figuræ, maiori conuersa per accidens, & minori simpliciter, & per transpositionem præmissarum, id est ad Ferio.

Frisefomorum, nonus modus, constat ex maiori affirmatiua particulari, & minori vniuersali negatiua, concludentibus particularem negatiuam indirectè. Aliquod animal est substantia: Nullus lapis est animal: ergo Aliqua substantia non est lapis. Et iste reducitur ad quartum

ad quartum modum, maiori & minori conuersis simpliciter, & per transpositionem præmissarum. i. ad Ferio.

* Nota quod prima figura perfectior est secunda & tertia, scilicet quod ad quatuor modos perfectos. Primo quia in ea concluduntur, omnia conclusionum genera: vniuersalis affirmatiua, in primo modo: vniuersalis negatiua, in secundo: particularis affirmatiua in tertio: & particularis negatiua in quarto. Secundo est perfectior, quia medium verè mediatur inter extremitates, & iungit eas: non sic in aliis figuris. Quia in secunda, in vtraque præmissarum prædicatur, & in tertia in vtraque subiicitur. Tertio est perfectior: quia quatuor primi, non reducuntur ad alios modos: & omnes alij reducuntur ad illos quatuor: ideo prima figura quia perfectior, merito in primo loco ponitur.

9. Modi in prima figura.

S T I omnes noui modi ponuntur in prima figura: in qua mediū subiicitur in vna præmissarum, & prædicatur in alia. Et ex istis nouem, quatuor concludunt directè, scilicet maiorem extremitatem de minori: Barbara, Celarent, Darij, Ferio. Et alij quinque concludunt indirectè, scilicet, minorem extremitatem de maiori: & reducuntur ad quatuor primos perfectos per conuersionem, qui quinque sunt Baralipon, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum. Et ista reductio signatur per literas consonantes appositae vocalibus, vt infra dicemus.

Quatuor directè, quinque indirectè concludunt.

* Et notabis quatuor primos ab Aristotele positos in primo Priori, quibus Boëtius in libro de Syllogismo categorico ex autoritate Theophrasti & Eudemii & assensu Porphyrij addit quinque modos concludentes indirectè, &c. Sed considerandum quod quidam dicat Boëtium, Arist. in primo Priori de modis indirectè concludentibus in prima figura fecit mentionem, vt de Fapesmo, & Frisefomorum: quia dicit ibi concludi minorem extremitatem de maiori: & per conuersionem reducendos, vt infra dicemus. Ob id virtute Aristotele posuit modos etiam indirectè concludentes, licet solum duos expressè posuit: ex quibus Theophrastus est motus ad ponendum alios.

C A P. V.

De secunda figura, & de modis eius. 4.

S Equitur de secunda figura, cuius tales dantur regulæ.

1. Regula.

¶ In secunda figura ex puris affir-

matius nil sequitur.

* Quia ex veris sequeretur falsum. vt Omnis homo est animal, Omnis alius est animal, ergo Omnis alius est homo.

Et in secunda figura semper concluditur negatiue. 2. Regula.

* Quia existente altera præmissarum negatiua, necessario conclusio etiam erit.

¶ In secunda figura, maiori existenti particulari nil sequitur. Cuius figuræ quatuor sunt modi. 3. Regula.

* Alias ex veris concluderetur falsum, vt homo est albus: nullus Ethiops est albus: ergo nullus Ethiops est homo.

¶ Celarent, primus modus secundæ figuræ, constat ex vniuersali negatiua maiori & minori vniuersali affirmatiua: directè concludentibus vniuersalem negatiuam. Nullus lapis est animal, Omnis homo est animal: ergo Nullus homo est lapis. Reducitur ad modum secundum primæ figuræ, ad Celarent: maiori conuersa simpliciter.

¶ Camestres, secundus secundæ figuræ, constat ex vniuersali affirmatiua maiori, & minori vniuersali negatiua, directè concludentibus vniuersalem negatiuam. Reducitur ad Celarent per transpositionem præmissarum, & conuersionem minoris simpliciter, & similiter conclusionis. Omnis homo est animal: Nullus lapis est animal: ergo nullus lapis est homo.

¶ Festino, tertius modus secundæ figuræ, constat ex vniuersali maiori negatiua, & minori particulari affirmatiua, concludentibus directè particularem negatiuam. Nullus lapis est animal: Quidam homo est animal: ergo Quidam homo non est lapis. Reducitur ad quartum modum, Ferio, maiori conuersa simpliciter.

¶ Baroco, est quartus modus secundæ figuræ: constat ex maiori vniuersali affirmatiua, & minori particulari negatiua, concludentibus particularem negatiuam directè. Vt, Omnis homo est animal: Aliquis lapis non est animal: ergo, Aliquis lapis non est homo. Et reducitur ad primum modum primæ figuræ, ad Barbara, per reductionem ad impossibile.

¶ Reducere per impossibile est, ex opposito conclusionis cum altera præmissarum inferre opus. Reducere per impossibile quid.

G 2 positi-

positum alterius præmissæ. Sumatur oppositum conclusionis, Omnis lapis est homo: cum hac maiori, Omnis homo est animal: & arguetur sic, Omnis homo est animal: & Omnis lapis est homo: ergo Omnis lapis est animal: quæ conclusio est cōtradictoria minoris. * Hic aduerte, quod sicut prima figura perfectior secunda, & tertia, secunda etiam est tertia perfectior: primo quia in secunda concluditur vniuersalis negatiua, & particularis negatiua: in tertia autem solum particularis affirmatiua, & negatiua: ergo facit minus scire, quam secunda: etiam est perfectior: quia in secunda, medium prædicatur in tertia subiicitur. Sed nobilius est prædicari, quia habet naturam formæ, quam subiici, quod habet naturam materiæ.

CAP. VI.
De tertia figura, & de modis eius. 6.

1. Regula.

E T E R T I A figura tales dantur regule, scilicet, quod minori existente negatiua, nil sequitur.

2. Regula.

Item, conclusio debet esse particularis. * Aliter ex veris sequeretur falsum, ut hic, Omnis homo est animal: Nullus homo est alius: ergo Alius non est animal.

Et habet sex modos.

Darapti. 1.

¶ Darapti, primus modus tertiæ figuræ, constat ex maiori, & minori vniuersalibus affirmatiuis, particularem affirmatiuam directe concludentibus. Omnis homo est substantia, & Omnis homo est animal: ergo Aliquod animal est substantia. Et reducitur ad tertium modum primæ figuræ, ad Darj, minori conuersa per accidens.

Felapton. 2.

¶ Felapton, secundus modus tertiæ figuræ, constat ex vniuersali negatiua, maiori, & minori vniuersali affirmatiua, directe concludentibus particularem negatiuam. Ut, Nullus homo est lapis: Omnis homo est animal: ergo

Aliquod animal non est lapis. Reducitur ad quartum modum primæ figuræ, minori conuersa per accidens, id est ad Ferio.

¶ Disamis, est tertius modus tertiæ figuræ, constat ex maiori particulari affirmatiua, & minori vniuersali affirmatiua, concludentibus directe particularem affirmatiuam. Aliquis homo est animal: Omnis homo est substantia: ergo Aliqua substantia est animal. Reducitur ad tertium modum primæ figuræ, conuersa maiori simpliciter, & transpositis præmissis, id est ad Darj.

¶ Darj, quartus modus in tertia figura, constat ex maiori vniuersali affirmatiua, & minori particulari affirmatiua, directe concludentibus particularem affirmatiuam. Omnis homo est animal: Aliquis homo est substantia: ergo Aliqua substantia est animal. Reducitur ad tertium modum primæ figuræ, conuersa minori simpliciter, id est ad Darj.

¶ Bocardo, quintus modus, constat ex maiori particulari negatiua, & minori vniuersali affirmatiua, directe concludentibus particularem negatiuam, sic. Aliquis homo non est lapis: Omnis homo est animal: ergo Aliquod animal non est lapis. Et reducitur ad primum modum primæ figuræ, per impossibile. Sumatur oppositum cōtradictorium conclusionis: Omne animal est lapis, cum minori, Omnis homo est animal, & inferatur oppositum maioris, scilicet, Omnis homo est lapis. Et sic reducitur ad Barbara.

¶ Ferison, sextus modus tertiæ figuræ, constat ex minori vniuersali negatiua, & particulari affirmatiua minori, inferentibus directe conclusionem negatiuam particularem. Nullus homo est lapis: Aliquis homo est animal: ergo Aliquod animal non est lapis. Reducitur ad quartum modum primæ figuræ, minori conuersa simpliciter, id est ad Ferio.

¶ Syllogismus concludentiū particularem negatiuam indirecte, tales dantur regule.

¶ Nullus syllogismus concludens particularem negatiuam indirecte, potest eam concludere directe: nec concludens eam directe, potest concludi indirecte. Quod debet intelligi, si solum

lūm concludant particularem negatiuam.

2. Regula.

¶ Prima figura concludit omnia genera propositionum, scilicet, vniuersalem, particularem, affirmatiuam, & negatiuam.

3. Regula.

¶ Secunda figura concludit particularem negatiuam, & vniuersalem negatiuam.

4. Regula.

¶ Tertia figura, concludit particularem affirmatiuam, & negatiuam. Versus sunt, Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipon, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisemorum. In prima, Cesare, Camestres, Festino, Baroco. In secunda, Darapti, Felapton, Disamis, Datissi, Bocardo, Ferison. In tertia, Sur, decem & nouem dictiones: decem & nouem modis deseruientes.

Quid p. Vo-
cales in mo-
dis.

A. K. niuer-

salē affirm.

E. Negati-

uam.

1. Particula-

rem affir.

0. Negati-

uam.

¶ Sciendum, quod per has vocales, a. e. i. o. intelliguntur quatuor genera propositionum. Per vocalem, a. intelligitur vniuersalis affirmatiua, & per, e. vniuersalis negatiua, & per, i. particularis affirmatiua, & per, o. particularis negatiua. Et in qualibet dictione sunt tres syllabæ ad minus. Per primam illarum syllabarum intelligitur maior propositio, per secundam minor, & per tertiam, conclusio. Verbi gratia. Prima dictio, scilicet, Barbara, habet tres syllabas, in quarum qualibet ponitur a. & per, a. ter positum, significatur, quod primus modus primæ figuræ constat ex duabus propositionibus vniuersalibus affirmatiuis, vniuersalem affirmatiuam concludentibus. Et sic intelligitur de alijs dictionibus, secundum vocales sibi positas.

¶ Sciendum, quod quatuor dictiones à principio positæ incipiunt ab istis quatuor consonantibus, b. c. d. f. sicut omnes aliæ dictiones sequentes. Et per hoc intelligitur, quod omnes modi, qui incipiunt per dictionem inchoatam per, b. debent reduci ad primum modum primæ figuræ. Et omnes qui per, c. ad secundum: & qui per, d. ad tertium: & qui per, f. ad quartum.

¶ Item, Vbiq; ponitur, f. in illa dictione significatur, quod propositio intellecta per vocalem immediate præcedentem debet conuertere simpliciter. Et intellecta per vocalem immediate præcedentem literam, p. debet conuertere per accidens. Et vbiq; ponitur, m. ibi debet fieri transpositio præmissarum.

bet fieri transpositio præmissarum.

¶ Est transpositio in præmissis, facere de maiori minore, & de minori maiorem. Et vbiq; ponitur, c. significatur, quod modus intellectus per illam dictionem, in qua ponitur, debet reduci per impossibile. Vnde versus.

¶ Simpliciter verti vult, f. p. Verò per acci. m. vult transponi, c. per impossibile duci. Seruat maiorem, variatq; secundam minorem. Tertia maiorem variat, seruatq; minorem.

* Hic aduertendum Aristoteli (contra illos qui Syllogismum vbi conclusio particularis præferebant) probare contrarium, scilicet, quod vbi conclusio vniuersalis, ibi erit perfectior syllogizatio: quia magis facit scire. Secundo quia vniuersalis, est de magis ente, quam particularis: quia vniuersale, magis est: quia incorruptibile, & abstrahit ab hic, & nunc: ut in prædicabilibus erit notum. Et tertia ratio fundatur, quia vniuersale, magis præferuat intellectum ab errore. Sed quia hæc latius in libris Posteriorum, pro nunc sufficiant: ut ex istis etiam intelligatur, præminencia primæ figuræ in ordine ad alias: & modorum vbi vniuersale concluditur, in cōparatione, ad modum vbi particulare.

M N I A videntur clara in textu. Solum oportet considerare illum modum reducendi per impossibile in Baroco, & i Bocardo. Et oportet notare, quod quidam est syllogismus circularis: alius est syllogismus conuer-

siuus: alius per impossibile: alius expositivus. ¶ Circularis syllogismus, est syllogismus ex cōclusionem propositi syllogismi cum conuergente alterius præmissæ, inferens alteram præmissam. Ut si proposito hoc syllogismo, Omne risibile est substantia: Omnis homo est risibile: ergo Omnis homo est substantia: arguas sic, Omnis homo est substantia: Omne risibile est homo: ergo Omne risibile est substantia: quia constat minorem terminis cōuertibilibus in primo syllogismo, potuit talis syllogismus circularis formari. Et dicitur circularis: quia cum sit ab, a. ad b. rursus fit, a. b. ad a. ut in exemplo posito. de quo in libris Posteriorum.

¶ Syllogismus conuersiuus est, quando ex contrario, vel cōtradictorio conclusionis propositi syllogismi cum altera præmissarum inferatur contrarium, aut cōtradictorium alterius præmissæ: ut Omne animal est substantia: Omnis homo est animal: ergo Omnis homo est substantia: est formalis in Barbara, ut constat. Et hic erit formalis: Omne animal est substantia: Nullus homo est substantia: ergo Nullus homo est ani-

mal: in secunda figura, in Camestres. Et similiter hic. Omne animal est substantia: Aliquis homo non est substantia: ergo Aliquis homo non est animal: in Baroco, in secunda figura. Etiam hoc conuenit cuilibet modo cuiuslibet figura, in virtute illius regulae. In omni bona consequentia, ex opposito consequentis, sequitur oppositum antecedentis.

C A P. VII. De reductione per impossibile.

Syllogismus per impossibile.

SYLOGIS MVSPERIMPOSSIBILE est, qui constat ex contradictorio propositionis a respondente negata, cum una manifeste vera, inferens unam manifeste falsam, ex cuius falsitate regreditur ad manifestandam veritatem propositionis negatae. Ut si contra negantem hanc, Luna recipit lumen a sole: sic argueres. Omne quod per interpositionem alicuius opaci inter ipsum, & solem eclipsatur, recipit lumen a sole: sed luna non recipit lumen a sole per te: ergo non eclipsatur per interpositionem alicuius opaci inter ipsam, & solem: sed conclusio est falsa: ergo antecedens, & non maior: ergo minor, quae est contradictoria propositionis negatae. Hic est modus vtitus. Et idem esset, si cōcesso a respondente aliquo falso, ex ipso, & alio manifeste vero, inferatur manifeste falsum. Ut si quis negaret hanc, Petrus est risibilis, tunc esset argumentum, illa est falsa: ergo sua contradictoria est vera, scilicet, Petrus non est risibilis. Tunc sic, Omne animal rationale est risibile: Petrus non est risibilis: ergo Petrus non est animal rationale. In Baroco, consequentia est bona: sed consequens est falsum: ergo antecedens, & non pro maiori: ergo pro minori: ergo eius contradictoria est vera, Petrus est risibilis, quam negabas. Iste modus differt ab illo, quo reducitur Bocardo: quia hic non est necessarium duos formare syllogismos: sed in modo conuersu de Baroco, & Bocardo est necessarium.

Quomodo Baroco ad Barbara.

¶ Duo modi, scilicet, Baroco, & Bocardo, primus secundae figurae, & secundus tertiae, reducuntur ad Barbara, per impossibile, qui modus, conuersus etiam dicitur: quod contingit per hoc, quod ex contradictorio conclusionis illius qui reducitur, & altera eius praemissa, inferitur contradictoria alterius. Unde Baroco ad Barbara fit seruata maiori: & pro minori sumendo oppositum conclusionis, inferendo oppositum mi-

noris. In Bocardo tamen fit seruando minorem, & pro maiori assumendo contradictorium conclusionis, & inferendo oppositum maioris in Barbara. Et id denotant illa verba in vltimoverfu: Seruat maiorem, variatq; secunda. f. figura, minorem. Et sic in Baroco: quia est secunda figura, in Bocardo, tertia, maiorem variat, seruatque minorem.

¶ Exempligratia, si quis in Baroco negat hanc consequentiam, Omnis homo est animal: lapis non est animal: ergo lapis non est homo: concedit antecedens esse verum, & consequens falsum, Ad impossibile per ad Barbara reduci. Omnis homo est animal: Omnis lapis est homo: ergo omnis lapis est animal. Tunc sic, Hec consequentia est bona in Barbara, sed consequens est falsum, Omnis lapis est animal: ergo & antecedens: & non pro maiori, ergo pro minori. f. Omnis lapis est homo, & illa est contradictoria, quam negabas, quae erat consequens in Baroco: ergo illa conclusio in Baroco erat vera, quam tu negabas. Sic similiter in Bocardo, in tertia figura: Homo non est lapis: Omnis homo est animal: ergo Aliquod animal non est lapis. Si quis negaret consequentiam, consequenter sequeretur antecedens esse verum, & consequens falsum. Tunc sic, consequens est falsum. f. Animal non est lapis. Formo in Barbara hanc consequentiam, Omne animal est lapis, quae est contradictoria conclusionis: & pono minorem, Omnis homo est animal: sequitur, ergo omnis homo est lapis. Ista est bona consequentia in Barbara, & consequens est falsum: ergo antecedens: & non pro minori, ergo pro maiori: & illa maior erat contradictoria illius quam negabas: ergo sequitur quod illa negata erat vera. f. Aliquod animal non est lapis. Et sic ad possibile deductus est respondens: per hoc quod negauit illam, nā deberet cōcedere. Sed operapretium est latius explicare in sequenti capitulo.

C A P. VIII. De modo reducendi alios modos ad. 4. perfectos ostensiuè.

MODVS REDUCENDI syllogismos omnium modorum ad illos quatuor perfectos, excepto Baroco, & Bocardo, vocatur reductio ostensiuè, ut dictum est. Fundatur in illa consequentia regula, siue maxima: Quicquid sequitur ad consequens bonae consequentiae, sequitur ad eius antecedens. Quod patet in reductioe Celarent, ad Celarent:

Quomodo Bocardo ad Barbara.

Modus reducti per impossibile.

Notandum.

Celarent: nam praemissa in Celarent dispositae in bona consequentia inferunt praemissas de Celarent: sunt enim eadem, nisi quod maior est, conuersa simpliciter in Celarent: ut sic, Praemissa in Celarent sunt, Nullum animal est lapis: Omnis homo est animal. In Celarent sunt, Nullus lapis est animal: Omnis homo est animal. Si maior conuertatur simpliciter, ut notat ly. f. est, Nullum animal est lapis. Tunc istae duae, Nullum animal est lapis, & Omnis homo est animal, sunt praemissae de Celarent, quae sequuntur sunt ex illis de Celarent: sed ad illas de Celarent sequitur conclusio, Nullus homo est lapis: ergo etiam sequitur ad praemissas de Celarent, eadem conclusio: Nullus homo est lapis. Et sic iste syllogismus de Celarent, conuersus est ad perfectum de Celarent: quia quicquid sequitur ad consequens bonae consequentiae, sequitur ad antecedens. Et isto modo probabitur in omnibus alijs modis. Nam per bonam consequentiam conuertendo, vel praemissas transponendo, praemissae modi imperfecti, inferunt praemissas modi perfecti. Et tunc cum ex praemissis modi perfecti sequatur conclusio directè: sic etiam eadem debet sequi ex praemissis modi imperfecti: cum quicquid sequatur ad consequens bonae consequentiae, sequatur ad eius antecedens.

¶ Sic similiter in reductione de Baroco, & Bocardo ad Barbara per impossibile fit in virtute illius maximae in Dialectica. In omni bona consequentia oppositum consequentis inferit oppositum antecedentis, ut Homo currit: ergo Homo mouetur: sed Nullus homo mouetur: ergo Nullus homo currit. Cum ergo reducitur Baroco ad Barbara, sumitur maior, puti iacet, & pro minori sumitur oppositum conclusionis de Baroco, & inferitur oppositum minoris in Barbara, Omnis homo est animal: Aliquis lapis non est animal: ergo Aliquis lapis non est homo, fit sic, Omnis homo est animal: Omnis lapis est homo: ergo Omnis lapis est animal: in Barbara. Si ergo quis negaret consequentiam de Baroco: sequeretur ergo, quod antecedens esset verum, & consequens falsum: tunc formo istam consequentiam, Omnis homo est sensibilis: Aliqua substantia non est sensibilis: ergo Aliqua substantia non est homo. Hic tenet in Baroco. Si quis neget, tunc sequitur antecedens verum, & consequens falsum. Ergo ista est vera, Aliqua substantia non est sensibilis, ex hac est falsa, Aliqua substantia non est homo. Tunc capio contradictoriam: Omnis substantia est homo: & facio argumentum, Omnis homo est sensibilis: & Omnis substantia est homo: ergo Omnis substantia est sensibilis: in Barbara. Iste syllogismus tenet in Barbara, sed consequens est falsum: ergo

go & antecedens: & non pro maiori, ergo pro minori: & minor est contradictoria conclusionis de Baroco, quam dixisti falsam: ergo duae contradictoriae sunt simul falsae: sed hoc non potest esse, ergo syllogismus in Baroco erat bonus, & reducitur ad Barbara per impossibile. Tamē Bocardo reducitur per hoc, quod sumitur pro maiori oppositum conclusionis, & pro minori ipsa, ut iacet, & inferitur oppositum maioris, ut supra diximus. Quod istis verbis declaratur. Seruat maiorem, variatq; secunda minorem. Tertia maiorem variat, seruatq; minorem. Sicut ergo isti duo modi sic reducti sunt possunt, & omnes alij modi in omni figura: & reducuntur ad illos quatuor perfectos, licet non eadem consideratione: sicut diximus de alijs.

¶ Pro quo ponuntur quaedam voces, & pro quibusque modis primae figurae haec dictio, Nesciebat, ponitur. Vbi sunt quinque syllabae, deferuntur quinque modis. Prima deferuit pro primo modo imperfecto Baralipson, & quia ly. e. denotat vniuersalem negatiuam, significat, quod debet ad Celarent reduci: quia ibi inuenitur conclusio negatiua vniuersalis. Secunda syllaba est ei. deferuit secundo modo imperfecto. f. Celantes. Et quia i. denotat particularem affirmatiuam, & in nullo quatuor, conclusio est particularis affirmatiua, nisi in Darij, denotatur, quod Celantes debet reduci ad Darij per impossibile. Et quia tertia syllaba est. e. denotat conclusionem vniuersalem negatiuam, deferuit tertio modo imperfecto. f. Dabitis, debet reduci ad Celarent. Quarta syllaba est. ba. deferuit quarto modo. f. Fapesmo. Et quia a. est vniuersalis affirmatiua, & solum concluditur in Barbara, denotat Fapesmo debere reduci ad Barbara. Quinta syllaba est. is. & deferuit quinto modo. Frisefomorum. Et quia i. dicit particularem affirmatiuam, quae solum concluditur in Darij: est signum, quod Frisefo. debet reduci ad Darij per impossibile.

¶ Pro modis secundae figurae ponitur dictio Odiebā, vbi sunt quatuor syllabae, quia solum quatuor modi in secunda figura. Prima. o. denotat conclusionem negatiuam particularem, & deferuit pro primo secunda. f. Celarent. Et quia particularis negatiua solum in Ferio inferitur: hinc est, quod Celarent, ad Ferio reducitur per impossibile. Secunda syllaba est. i. deferuit secundo modo secundae figurae. f. Camestres. Et quia i. particularem affirmatiuam denotat, & non concluditur nisi in Darij: debet reduci ad Darij. Tertia syllaba est. e. deferuit tertio modo. f. Festino. Et quia denotat vniuersalem negatiuam, & solum concluditur in Celarent, debet reduci ad Celarent. Quarta syllaba est. a. significat

G 4 vniuer.

Baroco.

Protertia
figura Leti-
re Romanis
Darapti.

Felapton.

Disamis.

Bocardo.

Ferison.

Cesare ad

Ferio.

Darapti ad

Celarent.

Exemplum

in prima

figura.

vniversalem affirmatiuam, & deservit Baroco. Et quia vniversalis affirmatiua solum in Barbara concluditur, debet reduci ad Barbara.

Pro tertia figura, quæ habet sex modos, ponuntur istæ duæ dictiones, scilicet Letare Romanis. Et quia in prima est, e. deservit primo modo tertiæ, scilicet Darapti. Et quia e. vniversalem negatiuam, debet ad Celarent reduci: vbi conclusio est talis. Secunda syllaba a. secundo modo, scilicet Felapton, & quia a. dicit vniversalem affirmatiuam, & hæc solum concluditur in Barbara, ad Barbara debet reduci. Sequitur tertia, e. quæ deservit Disamis, qui ad Celarent. Et Datifi, ad Ferio. Bocardo ad Barbara, & Ferison, ad Darji.

Supposito ergo, quod in reductione in secundâ figura servatur maior, & minor variatur: vt in Baroco, & in tertia maior variatur, & servatur minor, vt in Bocardo, sit reductio Cesare ad Celarent, Nullus lapis est animal: & Omnis homo est animal: ergo nullus homo est lapis. Conclusio est vniversalis, eius contradictoria erit particularis: & debet esse minor in syllogismo perfecto, & maior: secunda est vniversalis negatiua. Istæ duæ præmissæ dispositæ sunt in Ferio: ergo Cesare reducitur ad Ferio, Nullus lapis est animal: Aliquis homo est lapis: ergo Aliquis homo non est animal. Ista est bona consequentia in Ferio: ergo prima in Cesare erat bona, cum hic solum facta est argumentatio ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis.

Si vis reducere in tertia figura Darapti, fiet, Omnis homo est animal: Omnis homo est substantia: ergo Aliqua substantia est animal. Fiet reductio sumendo pro maiori oppositum conclusionis, scilicet, Nulla substantia est animal: & pro minori ipsam minorem de Darapti, Omnis homo est substantia. Iste duæ sic dispositæ, solum in Celarent inveniuntur: ergo, Darapti per impossibile reducitur ad Cesare, inferendo ex opposito conclusionis cum minori, oppositum maioris: Nulla substantia est animal, Omnis homo est substantia: ergo Nullus homo est animal: cum ista sit bona consequentia, ergo illa quæ erat in Darapti.

Sit exemplum in prima figura, in Baraliptō. Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo aliqua substantia est homo. Capio maiorem contradictorium conclusionis: & minorem vt iacet, Nulla substantia est homo: & Omnis homo est animal: ergo Nullum animal est substantia, quod erat contradictorium maioris. Sufficit enim in reducendo ad impossibile inferre contrarium, vel contradictorium antecedentis. Hic ergo syllogismus de Barali-

pton, Omne animal est substantia: Omnis homo est animal: ergo aliqua substantia est homo: reducitur ad Celarent, sumendo maiorem, & contradictorium conclusionis. Nulla substantia est homo: & omnis homo est animal: ergo nullum animal est substantia, quod est contrarium maioris de Baralipton. Sic potest in alijs modis dari exemplum, sumendo pro maiori contradictorium, sicut in tertia figura sit, reducendo Bocardo: vt hic contingit: nunc inferendo contradictoriam, sicut in alijs modis: nunc contrariam sicut in exemplo posito.

Vel si vis Baralipton reducere ad Celarent alio modo, fiet assumendo contradictoriæ conclusionis pro maiori, & pro minori maiorem in Baralipton: & inferas contrarium minoris, non immediate, sed inferitur vna, ex qua immediate inferitur contrarium ipsius minoris. Verbi gratia. Iste syllogismus in Baralipton, Omne animal est substantia: & Omnis homo est animal: ergo quædam substantia est homo, reducitur sic. Nulla substantia est homo: & Omne animal est substantia: ergo Nullum animal est homo. Quæ non est immediate contraria minoris de Baralipton. Scilicet, Omnis homo est animal. Sed tamen quia ista: Nullum animal est homo, immediate inferitur istam per conversionem simplicem: Nullus homo est animal: quæ est contraria minoris de Baralipton. Omnis homo est animal, sequitur Baralipton reduci ad Celarent per impossibile.

Celantes modus secundus imperfectus reducitur ad Darji, non eodem modo, sicut in Baralipton dictum est: sed sumendo pro maiori minorem de Celantes, & pro minori contradictorium conclusionis, & inferendo oppositum maioris: non quidem immediate, sed inferendo mediatè propositionem, ad quam per bonam consequentiam inferatur contradictoria maioris de Celantes. Exempli gratia. In Celantes, Nullum animal est lapis: Omnis homo est animal: ergo Nullus lapis est homo. Reducitur ad Darji sic, Omnis homo est animal: Aliquis lapis est homo: ergo Quidam lapis est animal: ex qua sequitur, conversione simplici, Quoddam animal est lapis. Sic etiam poteris Dabiti ad Celarent. Et Fapesmo, ad Barbara. Et Fricetorum ad Darji, vt dictum est. Ex quibus euadit exploratum, quomodo non solum Baroco, & Bocardo, reducuntur ad Barbara, modum perfectum: sed etiam omnes alij modi reduci possunt: quia in virtute illius regulæ, seu principij, in omni bona consequentia oppositum consequentis inferit oppositum antecedentis. Hæc ad ingenia exercenda sint posita & si non admodum necessaria videantur.

CAP.

CAP. IX.

De arte inueniendi medium.

Quomodo
inueniatur
medium.

SED QVIA Aristoteles in Prioribus ostendit coniugationes, in quibus non sequitur conclusio ex præmissis, utilis est inueniendi rationum terminorum, vbiunque fiat inutilis coniugatio: contra regulas syllogismorum prius assignatas. Sunt ergo accipiendi duo termini diuersi, scilicet, duæ species sub genere, quæ differant differentia, vel proprio, vel accidente: vt, homo, equus, animal. Vel duo termini, quorum alter de altero prædicatur, siue conuertibiliter, siue non, cum extrinsecis. Vt, homo, visibile, lapis. Vel accipiendi sunt duo termini, quorum alter de altero prædicatur, siue conuertibiliter, siue non, cum superiori ad vtrumque. Vt, homo, visibile, substantia. Vel, homo, animal, substantia. Per hanc enim regulam distinctinam, cuiusque generi applicetur, siue substantiæ, siue quantitati, siue alicui aliorum, semper inueniuntur termini, per quos inutilis coniugatio demonstratur non tenere. Et tales terminos appellat Aristoteles terminos in quibus non.

Termini in
quibus non.
Quid est in-
uenire ter-
minos in quibus
non.

Et nota quod inuenire terminos in quibus non, est acceptis tribus terminis facere coniugationem, in qua præmissæ sunt veræ, & conclusio falsa, manente eadem quantitate, & quantitate. Verbi gratia. Hæc est

inutilis coniugatio, Nullus homo est equus: Nullus lapis est homo: ergo Nullus lapis est equus. Et isti sunt termini in quibus sic. Et contra hanc inutilem coniugationem accipiuntur termini in quibus non, per secundum membrum regulæ, Homo, equus, & visibile, & arguitur sic. Nullus equus est visibilis: Nullus homo est equus: ergo Nullus homo est visibilis: vbi præmissæ sunt veræ, & conclusio est falsa seruata eadem qualitate, & quantitate propositionum in vtraque coniugatione, & vtroque, manente eadem figura.

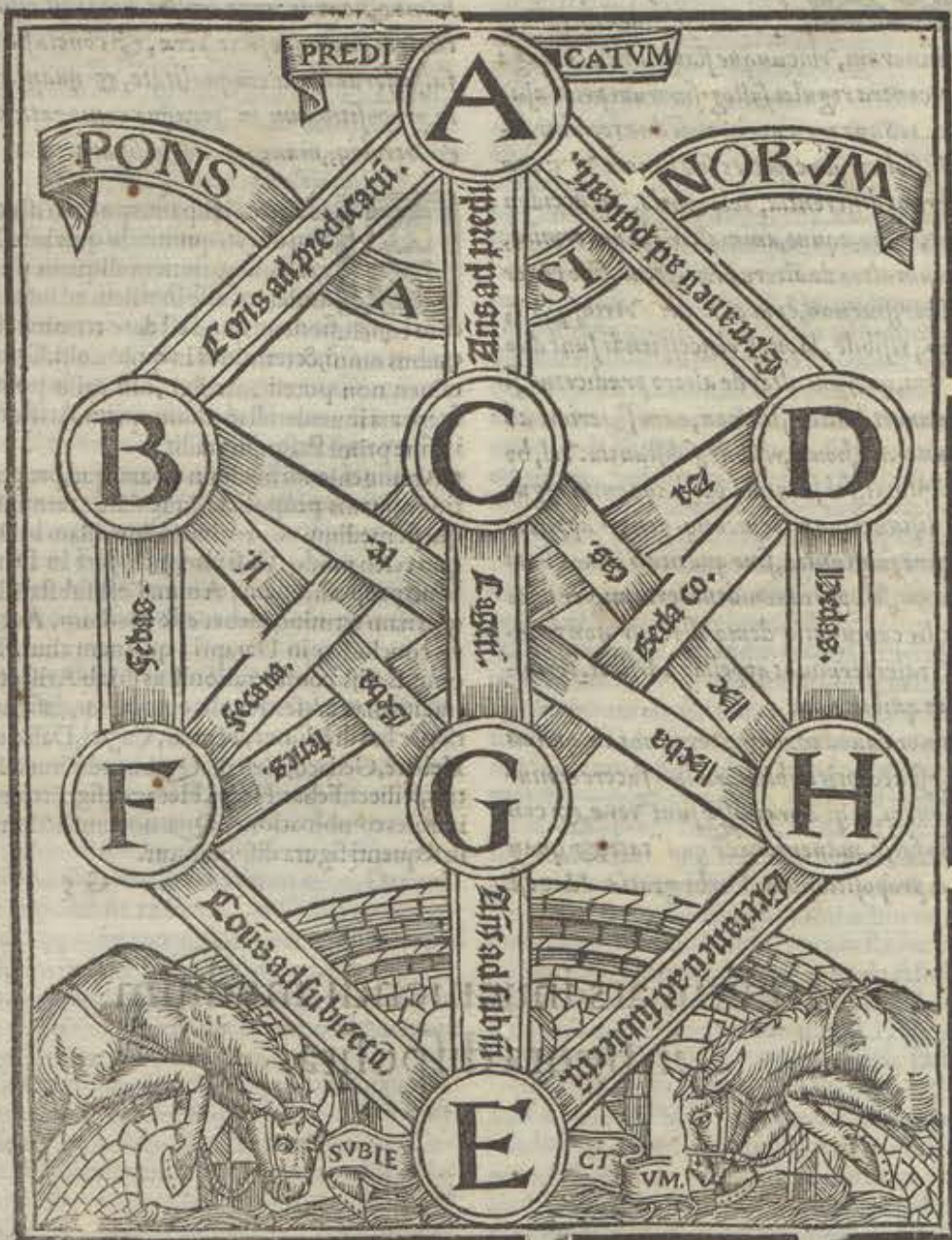
Ite Petrus Hispanus post Aristotelem docet, quomodo quis intelliget coniugationem aliquam præmissarum esse inutilem ad inferendam conclusionem: quod est dare terminos in quibus omni, & terminos in quibus nulli. Quod tamen non potest intelligi, nisi prius posita fuerit ars inueniendi medium, quam Aristoteles in fine primi Priorum tradit.

Arts inueniendi medium est ars, qua, propositione quantis proposita, inueniatur terminus qui sit medium ad concludendum illam in aliquo certo modo. Vt si vis concludere in Darji hanc propositionem, Animal est substantia, quis nam terminus debet esse medium. Aut si vis concludere in Darapti, quis nam alius. Et omnis alij considerationibus ibi ab Aristotele traditis, hæc ars sex regulis continetur, designatis per hæc dictiones, Fecana, Cageti, Dafenens, 28. 29. 31. Hebære, Gedaco, Gebali, Quibus adduntur alia tres, scilicet, Fecbas, Hecbas, Hecbas: designantes tres inutiles combinationes. Quæ nouem dictiones in sequenti figura disponuntur.

G 5

Sequitur ars inueniendi medium in figura disposita.

FIGVRA AD INVE-
NIENDVM MEDIUM.

Nota quid
sit ans ad
aliud.

1. Regula.

2. Regula.

3. Regula.

4. Regula.

5. Regula.

6. Regula.

7. Regula.

8. Regula.

9. Regula.

10. Regula.

AE C FIG V R A
olim pons asinorum voca-
batur, eo quod homines
tardi ingens succumberet,
nec valent intelligere: ve-
rum successu temporis sic
elucidata est, ut ab omni-
bus intelligi possit, si modo apponant conati.

In capite signatur. A. litera, quae designat præ-
dicatum propositionis syllogizandæ. In pede
ponitur. E. quæ significat eiusdem subiectum,
quæ sunt duæ primæ vocales cuiuslibet dictio-
nis positæ. Tertia vocalis, notat quantitatem,
& quæ rationem propositionis syllogizandæ.

Præterea verum notandum, quod terminus
qualium infer, dicitur antecedens ad ipsum
tanquam inferior ad superiorem: ut homo ad ani-
mal. Aut dicitur conuertibilis, ad conuertibile.
Et qui inferior, dicitur consequens ad ipsum: si
cui superior ad inferiorem, aut conuertibilis
ad conuertibilem. Et qui non verificatur de
alio, dicitur extraneus ad ipsum. Vnde in quali-
bet dictarum dictionum, sunt duæ harum sex
consonantium, scilicet. b. c. d. f. g. h. Quarum tres
primæ semper præponuntur literæ a. Et b. signi-
ficat consequens ad prædicatum, & c. antecede-
dens ad prædicatum, & d. extraneum ad prædi-
catum. Et tres ultimæ consonantes præponun-
tur literæ e. Et e. significat consequens ad sub-
iectum. Et g. antecedens ad subiectum. Et h. ex-
traneum ad subiectum. Est ergo prima regula.

Ad concludendum vniuersalem affirmatiuam,
quæ solum contingit in Barbara, sume pro me-
dio consequens ad subiectum, & antecedens ad
prædicatum. Quod denotat dictio Fecana. Vt
ad concludendum, Omnis homo est substantia,
sume pro medio animal, & ad concludendum,
Omnis homo est animal, sumatur risibile.

Ad concludendum particularem affirmatiuam
in tertia figura, sumendum est medium, quod
sit antecedens ad vtrumque: ut designat Cageti.
Vt si debet concludi, Aliquod animal est sub-
stantia, sume pro medio homo, & si vis conclu-
dere, Homo est animal, sume pro medio risibile.
Vt in Darapti sic. Omnis homo est substan-
tia, & Omnis homo est animal: ergo Aliquod
animal est substantia.

Ad concludendum vniuersalem negatiuam
in Celarent, aut in Cesare, sumendum est pro
medio extraneum ad prædicatum, & consequens
ad subiectum: ut patet per Dafenes. Vt ad con-
cludendum, Nullus homo est lapis, sume pro
medio animal, vel risibile. Vt sic, in Celarent,
Nullum animal est lapis: Omnis homo est ani-
mal: ergo Nullus homo est lapis.

Si autem debeat concludi in Camestres in se-

cunda figura, aut in Celantes indirecte: in pri-
ma, medium debet esse extraneum ad subiectum
& ad prædicatum consequens, quod denotatur
in Hebare. Vt ad concludendum, Nullus homo
est lapis, sume pro medio insensibile, in Celan-
tes: Nullum insensibile est lapis: Omnis homo
est insensibilis: ergo Nullus lapis est homo. Et
in Camestres in secunda figura, Omnis lapis est
insensibilis: Nullus homo est insensibilis: ergo
Nullus homo est lapis.

Ad concludendum particularem negatiuam
in tertia figura, sumendum est medium, quod
sit antecedens ad subiectum: & ad prædicatum
extraneum. Vt patet per Gedaco. Vt ad con-
cludendum Animal non est lapis, sumatur pro
medio, homo, ut in Felapton, Nullus homo est
lapis, Omnis homo est animal: ergo Aliquod
animal non est lapis.

Ad inferendum particularem affirmatiuam
indirecte, ut in Dabitis, sumendum est medium
quod sit antecedens ad subiectum, & conse-
quens ad prædicatum. Vt significatur per Ge-
bali. Vt ad concludendum, Aliqua substantia
est homo: pro medio sume animal, antecede-
dens ad subiectum: & consequens ad prædica-
tum, in Dabitis, Omne animal est substantia:
Aliquis homo est animal: ergo Aliqua substan-
tia est homo.

Neque sunt aliæ combinationes viles præter
has sex: nam maximè, si daretur medium cose-
quens ad vtrumque extremum, ut significat Fe-
bas, vel extraneum ad vtrumque. Vt significat
Hedas, vel quado esset extraneum ad subiectum,
& antecedens ad prædicatum, Vt significat He-
cas, sed tales dispositiones sunt inutiles, & pro-
pterea non additur eis tertia syllaba, ad denota-
dum, quod nullam conclusionem inferant: nam cum
præsupponantur tales combinationes fieri in pro-
positionibus veris, & directis, prima insinuat
medium affirmari de vtraque extremitate: cum
non sit consequens ad vtrumque, & tunc in secun-
da figura. Et si essent de modo loquendi consue-
to, in neutra distribueretur: ut si deberet conclu-
di, Homo est animal, si sumatur consequens ad
vtrumque, scilicet, substantia, fiet sic, Aliquod ani-
mal est substantia Aliquis homo est substantia:
ergo Aliquis homo est animal. Hæc consequen-
tia non tenet in aliquo modo, quia ex puris par-
ticularibus nihil sequitur.

Et secunda dictio, scilicet, Hedas, denotat extra-
neum ad vtrumque. Et insinuat vtrumque esse ne-
gatiuam: & tunc etiam nil sequeretur: nam ex pu-
ris negatiuis nil sequitur. Vt si quis concludat, Ho-
mo non est animal, sic, capiendo extraneum ad
vtrumque, scilicet, lapis, Nullum animale est lapis: Nul-
lus homo est lapis: ergo Homo non est animal.

Tertia

Hec. Tertia dictio, scilicet, Hec, ext. nēu ad subiectum, & antecedens ad prædicatum, denotat maiorem extremitatem affirmari de medio, & medium negari de minori, aut minorem de medio: quod non potest fieri, nisi in prima figura, vel tertia: & tunc, ut visum est in tertia figura, aut in prima, in modis cōcludētibz directē, minori existente negatiua, nil sequitur. Vt si quis velit hanc concludere, Homo non est substantia, & sumat pro medio lapis, extraneū ad subiectum, & antecedens ad prædicatum, in prima figura: Omnis lapis est substantia: Nullus homo est lapis: ergo Homo non est substantia, non tenet in Celarent, neq; in Ferio, nec in aliquo modo tertia figuræ: quia in nullo modo minori existente negatiua, aliquid sequitur.

Modi alij regulatiui syllogismi. Aristoteles ponit duos modos regulatiuos syllogismorum, scilicet, dari terminos in quibus omni, & dari terminos in quibus nulli. Dari in quibus omni est, dare vnā vnīuersalem affirmatiuam ex extremitatibus compositam, quæ stat in veritate cum syllogismo ex eisdem tribus terminis cōposito, in syllogismo qui fit.

Ex puris particularibus, particularitate medi, dicit Aristoteles, debemus capere genus pro medio, & pro extremitatibus duas species illius generis disparatas, Aliquod animal est homo: Equus est animal: cum quibus stat in veritate, Nullus equus est homo, quæ est contradictoria cōclusionis inferendæ ab illis præmissis. Hic dantur termini, in quibus nulli, quia composita est vna negatiua vnīuersalis, quæ est opposita cōclusionis inferendæ, quæ stat cum præmissis, & ipsa ex extremitatibus composita est. Ex quo sequitur, primam consequentiam non esse bonam: quia in omni bona consequentia, oppositum consequentis non debet stare cum antecedenti, sed repugnare.

Termini in quibus omni. Dari possunt termini in quibus omni, si sumatur ly homo, & risibile, & animal. Aliquod animal est homo: Aliquod risibile est animal: ergo Omne risibile est homo.

Considera. Est ergo considerandum, q si in aliqua combinatione præmissarum dentur termini in quibus omni, tales præmissæ non possunt inferre aliquam negatiuam. Nam si inferūt, vel vnīuersalem, vel particularem. Si vnīuersalem, daretur in aliqua bona consequentia oppositum contrarium consequentis stare cum antecedenti. Et si particularem inferrēt, iam daretur oppositum contrarium stare cum antecedenti. Exempli gratia. Omne animal est substantia: Omnis homo est animal: quia datur termini in quibus omni, scilicet. Omnis homo est substantia, quæ stat cum duabus præmissis, nō possunt tales in

ferre negatiuam vnīuersalem, nec particularem: quia sequeretur, quod oppositum contrarium, vel contradictorium, staret cum antecedenti. Nō ergo possunt illæ præmissæ inferre, Nullus homo est substantia, neque hanc Aliquis homo non est substantia.

Nota. Eadem ratione, si in aliqua combinatione datur termini in quibus nulli, talis cōbinatio non potest inferre aliquam affirmatiuam. Quia vel inferret vnīuersalem, vel particularem: si vnīuersalem, in bona consequentia oppositum contrarium consequentis staret cum antecedenti. Et si particularem, oppositum cōtradictorium. Vt, Nullum animal est lapis. Omnis homo est animal: ergo Nullus homo est lapis. Est in quibus nulli, quia stat in veritate cū præmissis. Nō possunt ergo illæ præmissæ inferre affirmatiuam: quia inferrēt istam, Omnis homo est lapis, vel istam, Aliquis homo est lapis. Et similiter inferrent illā negatiuam, Nullus homo est lapis, oppositam. Et sequeretur, quod in bona cōsequētia oppositum consequentis staret cum antecedenti: ergo illæ præmissæ inhabiles erant. In inferendum affirmatiuam cōclusionem.

Ad instandū præmissis, quæ non sunt habiles ad inferendum cōclusionem, Aristoteles posuit aliquas regulas in hac forma, in Prioribus.

1. Regula. Ad instandū inutili combinationi, quæ est ex puris particularibus particularitate medi, aut ex puris affirmatiuis in secunda figura, capiuntur tres termini, scilicet, genus, & duæ species disparate, vt animal, leo, equus. Et genus sit mediū, species extremitates: & instabitur, Aliquod animal est leo: Aliquis equus est animal: ergo Equus est leo. In secunda figura sic, Omnis leo est animal: Omnis equus est animal: ergo Omnis equus est leo.

2. Regula. Ad instandū inutili combinationi in puris negatiuis, capiatur mediū terminus extraneus, & pro extremitatibus duo conuertibiles: vt lapis, asinus, rudibile. Nullus lapis est asinus: Nullum rudibile est lapis: ergo Nullum rudibile est asinus. Et quando minor est negatiua, sumatur duo termini disparati, vnus pro medio, & alius pro minori extremitate, & pro maiori genus. Omnis homo est animal: Equus nō est homo: ergo Equus non est animal.

3. Regula. Ad instandū quando minori existente particulari, conclusio est vnīuersalis: oportet accipere duos terminos conuertibiles, & vnum illorum accipere pro medio, & pro minori extremitate vnum superiorem ad illos. Omnis homo est risibilis: Aliquod animal est homo: ergo Omne animal est risibile.

De modo arguendi syllogistici in modalibus.

PONUNT V R nunc aliquæ regulæ, quæ videntur pertinere ad syllogismos, qui ex propositionibus modalibus cōficiuntur. Prima regula. Ex vtraque præmissa de necessario, vel de contingenti, vel de possibili, sequitur conclusio de necessario, vel de contingenti, vel de possibili.

1. Regula. Ex maiori de necessario, minore existente de possibili, sequitur conclusio de necessario, vel de possibili. Sequitur bene, Omnis homo necessario est animal: Omne risibile possibiliter est homo: ergo Omne risibile necessario est animal, vel possibiliter est animal. Nam illæ præmissæ sunt dispositæ ad inferendam vtrunque cōclusionem.

2. Regula. Ex maiori de necessario, & minori de contingenti, sequitur conclusio de necessario, vel de possibiliter, non de contingenter, capiendō cōtingenter specialiter. Quia sequitur, Omnis homo necessario est a. Omne risibile cōtingenter est homo: ergo Omne risibile necessario est a. vel possibiliter est a. Non tamen sequitur cōtingenter est a. quia si ly a. valet sicut istud cōditionatum, Sortes si est Sortes, antecedens est verum, & consequens falsum.

3. Regula. Ex maiori de possibili, & minori de necessario, sequitur conclusio non de necessario, sed de possibili. Et similiter, ex maiori de contingenti, & minori de necessario, sequitur conclusio de contingenti, & non de necessario: quia bene sequitur, Omnis Deus possibiliter est creans: Omnis essentia Diuina necessario est Deus: ergo Omnis essentia Diuina possibiliter est creans. Non tamen sequitur: ergo Omnis essentia Diuina necessario creat. Et similiter sequitur, Omnis Deus cōtingenter est creans: Omnis essentia Diuina necessario est Deus: ergo Omnis essentia Diuina cōtingenter est creans. Et tamen non sequitur, necessario est creans.

4. Regula. Ex maiori de contingenti, & minori de possibili, sequitur conclusio de contingenti, & de possibili. Tamen ex maiori de possibiliter, & minori de contingenter, sequitur conclusio de possibiliter, & non de cōtingenter. Sequitur bene, Omnis homo cōtingenter est animal, Omne risibile possibiliter est homo: ergo, Omne risibile cōtingenter est animal, vel possibiliter. Sed

nō sequitur, Omne creans possibiliter est Deus: Omnis essentia Diuina cōtingenter est creans: ergo Omnis essentia Diuina cōtingenter est Deus. Et sic solent regulas multiplicare Summulistæ pro modo arguendi in relatiuis, in obliquis, in exponibilibus: & multiplicant argumenta, petunt, & repetūt, & intulcāt multa, quæ Labyrinthum Dedalimitantur. Ob id sumus contenti modos omnes ab Aristotele positos, & a Petro Hispano, & a cæteris declaratos in medium tradidisse: nam aliorū non est vsus, neq; cum fructu posset in illis homo insudare. In omni figura, & in omni modo oportet summe cauere quæcumq; defectus: & quidē si sit oculus ad modum, & figuræ rationem, non erit deceptio. Ca

Mediu non maneat in bet coniungere extrema, maneat indistributū, distributū sed saltem in vna distribuatur. Et similiter consi in vtraque derandū, vt non teneatur aliquis terminus distributū in cōclusionē, qui nō fuerit distributus in aliqua præmissarum. Ob quod nō valet, Aliqua substantia non est animal: Aliquis homo est animal: ergo Aliquis homo non est substantia. Antecedens verum, & consequens falsum. Est defectus: quia ly substantia, in cōclusionē tenetur distributū, cum tamen in maiori non distribuatur. Etiam non valet, Animal est equus: & Alius est animal: ergo Alius est equus: quia medium nō sumitur in aliqua vnīuersaliter, & sic sunt puræ particulares.

De syllogismo expositorio.

Syllogismo expositorio breuiter aliquid dicitur. Est enim mediū singularis, & tunc bene sequitur: Nam quando in superioribus data est regula, Ex particularibus puris nil sequitur, intelligitur, particularitate medi, scilicet, supposito medium sit terminus communis: nā si singularis est, bene sequitur. Sortes est homo: & Sortes est animal: ergo Homo est animal. Et in prima figura, Plato est homo: & Philosophus est Plato: ergo Philosophus est homo. Ex puris particularibus aliquid sequitur est: quia medium est terminus singularis.

Definitur. Syllogismus ergo expositorius ille est, qui est mediū singularis: Hic homo est risibilis: hic homo est irrationalis: ergo rationale est risibile. Qui est irrationalis, ob id resolutius dicitur, quia ad sensum probat, & resolut. Qui tenet in virtute illius principij, Quæcumq; sunt eadē vni tertio, sunt eadē in tertio, p affirmatiuis. Et in negatiuis, Quæcumq; eadē vni tertio, sunt eadē in tertio, p negatiuis.

tertio, sunt quorum vnum est idem vni tertio, & cui aliud est diuersum, sunt diuersa inter se. Vt, Homo est animal: & lapis non est homo: ergo lapis non est animal.

Nota. Considerandum est. syllogismus expositio- rium solum in tertia figura inueniri proprie. Ratio est: quia cum terminus discretus non pos- sit esse predicatum, subiicitur optime. Et sic eo sumpto pro medio, recte constituitur syllogismus in tertia figura.

1. Argum. Si quis argumentetur contra hanc. Non sequi- tur. Hoc animal est homo, & Hoc animal est equus, primo pronome demonstrante Pe- trum, & secundo equum: ergo Equus est homo, & tamen est syllogismus expositio- rium.

Solutio. Respondetur, oportere in syllogismo expositio- torio seruare omnia quae seruanda sunt in syllo- gismo de medio communi, sicut dictum est su- pra, quando posuimus defectus intrinsecos, & extrinsecos syllogismorum. Hic non valet syl- logismus expositio- rium: est enim defectus: quia medium non eodem modo sumitur, sed equi- uoce, cum vnum demonstrat in maiori, & aliud in minori. Et virtualiter argumentatio non est in tribus, sed in quatuor terminis.

2. Argum. Item. Non sequitur expositio- rium, Essentia Di- uina est pater: filius est essentia Diuina: ergo fi- lius est pater: nam antecedens est verum, & con- sequens est haeticum, nam alius pater, alius filius.

Solutio. Sumpta occasione, oportet aliqua differere, scilicet, de modo syllogizandi in terminis Diui- nis. Et quidem licet quantum ad materiam, scili- cet de Diuinis loqui, non sit munus Dialectici, sed Theologi: verum quantum ad usum termino- rum quantumcunque Diuinorum, attinet ad Dia- lecticum. Ob id operapretium erit aliqua ca- tholice, & modeste loqui: ne ignari istorum decipiantur: putantes regulas Aristotelis syllogis- morum non tenere in terminis Diuinis.

C A P. XII.

De modo syllogizandi in ter- minis diuinis.

Quaestio.

1. Argum.

T ordinatè procedamus, pponatur quaestio. Vtrū leges oppositionū, & om- nia Dialectica principia, quantum ad consequentias, possint stare in terminis Diuinis, sicut in propa- nis, ut ita dicam. Et quidem videtur quod non, quia

hae sunt contradictoriae per regulas supra di- ctas: Omnis essentia Diuina est pater: Aliqua essentia Diuina non est pater: & sunt simul vere, ut patet. Affirmatiua constat, & negatiua simili- ter. Quia bene sequitur, Haec essentia Diuina, demonstrato filio, non est pater: & Haec essen- tia Diuina est aliqua essentia Diuina: ergo Ali- qua essentia Diuina non est pater, expositio- rium. Secundo non valet in Darii: Omnis essentia Diuina est pater: filius est essentia Diuina: ergo filius est pater. Antecedens est verum, & conse- quens falsum.

3. Tertiò. Non valet. Haec essentia Diuina est pater: & Haec est filius, eandem essenti- a. demon- strando, ergo filius est pater. Et tamen ex- positio- rium de. eret sequi.

In contrarium est veritas. Verum vero con- sonat, sed omnia syllogismorum principia ab Aristot. tradita sunt vera, & in veritate fundata: ergo, cum quae fidei sunt, non solum sint vera, sed infallibiliter simul stabunt. Et omnes Theo- logi catholici fatentur principium Dialecticu etiam tenere verum in terminis Diuinis.

Pro solutione quaestio- nis, & totius difficulta- tis, oportet aliqua notare, scilicet distributio- nem, & particularizationem in Diuinis esse dupli- cem. Quada est completa, alia incompleta. Com- pleta illa est, quae est pro significato immediato, & mediato. Vt hic, Omnis essentia Diuina: ibi est completa distributio, quando sumitur & pro immediato significato, & pro Di- uinis personis, quae sunt idem cum essentia. Et sic essentia Diuina, est particularizatio comple- ta, scilicet pro essentia, & persona. Et hanc anti- qui vocabant in termino, extra terminu, & ex- tra numerum. Et distribui incompleta, est solum distribui pro immediato significato. Et sic di- cunt, nomen essentiale posse distribui, vel parti- cularizari complete, vel incompleta.

Et ad argumenta esset solutio. Quando dicitur: Illa contradicunt, Omnis essentia Diuina est pa- ter: & aliqua essentia Diuina non est pater: & tamen ambae sunt verae, negandū est, si ly essen- tia, utrobique complete: nam affirmatiua est fal- sa, quia sensus est, Omnis res quae est essentia Di- uina: est pater: quia filius (qui est res quae est essen- tia Diuina) non est pater, & negatiua vera. Et si econtrario in utraq; sumatur incompleta, sunt contradictoriae. & tunc negatiua est falsa, Aliqua essentia Diuina non est pater: Et haec est vera, Omnis essentia Diuina est pater: quia tunc non licet personas demonstrare.

Secundo notandum, ut ait beatus Augustinus, nobis ad certam regulam loqui decet, maxime, ne in verbis demus haeticis aniam errandi. Vt ait tertio libro de Trinitate. Ob id ista vni- uersali-

uerbalizatio completa, & particularizatio ter- mini essentialis, cum non sit secundum antiquo- rum sententia, non placet, eo quod ex illa fictione, scilicet, quod essentia possit distribui, & parti- cularizari pro personis, concedunt conformiter ad suam sententiam aliqua, quae fides Catholi- ca negat, & Ecclesia vniuersalis condemnat. Ex quo licet sensum retineat Catholicum qui Ca- tholicus est, ex verbis tamen inordinate prolatis, aniam praebet erroris: quod pater, ne gratis videamur loqui.

Extr. de fide. Haec propositio, Essentia generat, damnata est, contra Abbatem Ioach. n. Et tamen moder- ni eam. affirmant vera in aliquo sensu, scilicet, si ly essentia, stet pro mediato significato scili- cet, pro persona. Quia tunc essentia. est pater: & pater generat: ergo essentia generat: cum ergo vna singularis sit vera, tota erit vera, sub ly essen- tia, solum patre demonstrato. Nam licet filium & spiritum sanctum significet, "ifficit veritas vnius singularis. Sed tamen quia Ecclesia illam sine distinctione damnauit, eo factum est, quia illa itat solum pro essentia: & non habet nisi ta- tum vnum sensum. Ob id non est opus sapere plus quam oportet sapere, sed ad sobrietatem.

Ad 2. nota. Sequitur etiam contra modernos, quod iuxta po- sitam distinctionem, de complete, & incomple- te, habent concedere istas duas. Aliqua essentia Diuina est pater: & aliqua essentia Diuina non est pater: cum tamen sit vna simplicissima res. Si n. haeticus, vel infide dubius audiat catho- licum concedentem has duas, Aliqua essentia Diuina est pater, Aliqua non est pater, scanda- lum patietur: quippe qui concipiet diuisionem illius rei simplicissimae, & omnibus modis indi- uisibilis. Et consequenter male ab eis ista conce- ditur, Essentia Diuina est differens a patre: in qua capiunt ly essentiam, pro filio.

2. Nota. Consequenter non contenti, semper in sua opi- nione stando, concedunt istam. Pater est filius: quia capiēdo terminos complete, scilicet, pro es- sentia, est vera: cum essentia patris sit essentia fi- lij. Et tamen Ecclesia in symbolo dicit, pater non est filius: quia alius pater, alius filius. Et Chris- tus in Evangelio dixit, Ego & pater vnum su- mus, sed non dixit, ego sum pater, &c. Imò ad- dentes adhuc isti Neoterici, istam habent con- cedere, Pater non est pater. Patet, tenēdo termi- nos incomplete: quia pater, est: & non pater: de- monstrata essentia: ergo pater non est pater: quia sub ly pater, datur vna vera, demonstrando filiū.

3. Nota. Tertiò notandū, quod dato aliquis terminus supponat pro aliqua re, videlicet, a. supponit pro aliquo, & b. est idē cum a. non sequitur quod b. supponat pro illa re, pro qua a. Sic Aristot. 3. Physicorum. Actio, & passio sunt idē, & tamen

actio non ē. passio. Ad propositum, ly essen- tia in ista: Essentia Diuina generat, supponit pro essentia: & quāvis pater sit eadem res, quae essentia, tamen intellectus non sit accipit. Sicut dato actio, & passio sit eadem res, non tamen pro eodem intellectus caput. Sic, Pater generat, & pater est idem quod essentia: & tamen non conceditur, Essentia generat. Similiter, Filius est genitus, & est idem quod essentia: & tamen intellectus non intelligit, ut essentia sit genita. Sic exemplum in alijs posset dari.

4. Nota. Quarto notandum, ut ait doctor. S. prima par- te, questione. 39. articulo quinto. quod licet Deus, & Deitas, seu essentia, eandem essentiam for- maliter significet: nihilominus quia Deus signi- ficat Diuinam naturam in concreto, habet ex suo modo significandi solum stet pro personat: & pro ea supponat. Deitas vero, & essentia, quia in abstracto formam dicunt, non habet ex modo suo significandi supponere pro persona. Et si contingat essentiam de persona predicari, hoc est per modum identitatis propter simpli- citatem Diuinæ personae: quia significatum de ly essentia, & significatum de ly persona, sunt eadem res. Nam ad hoc quod terminus supponat pro aliqua re, non sufficit quod identica predica- tione verificetur de illa, sed requiritur quod predicatione formali. Et dato essentia sit pater, & pater sit essentia, vni de alio dicatur: idēce tamē, non formaliter: quia intellectus non capit essentiam pro patre: neque patre pro essentia.

5. Nota. Quinto notandum, secundum rei veritatem: & ad modū quo intellectus concipit loquendo, quod quando nomen essentiae in propositione affirmatiua ponitur a parte subiecti, & alterum extremum est nomen personale discretū, non valet vni de omni, etiam si subiectū sumatur cū signo vniuersali. Nam haec, Omnis essentia Di- uina est pater, tantū valet, sicut, Aliqua essentia Diuina est pater. Et non aequialet huic, Omnis res quae est essentia Diuina, est pater. Et si suma- tur in propositione negatiua, reddit sensum de omni, etiam si nullo signo vniuersali. Vt in hac, Essentia non est pater, tantum valet, sicut, Nul- la res quae est essentia, est pater. Dixi, quando alterum extremum est personale discretū: quia si sit personale non discretū, vel essentiale, tunc aequialet vni de omni: quia haec, Omnis essen- tia est essentia: & Omnis essentia est persona, fa- ciunt sensum de omni.

6. Nota. Si verò sumatur nomen discretum personae a parte subiecti, semper equialet vni de omni in affirmatiua, ut, Pater est essentia: valet, Omnis res quae est pater. Et haec, Pater est filius, Omnis res quae est pater, &c. Si tamē negatiue, nunquā valet vni de omni: nam haec, Nullus pater est fi- lius,

lius, non æquualet huic: Nulla res quæ est pater, est filius, sed huic, aliqua res quæ est pater, non est filius. Iste omnes æquualet ex articulo sanctissimæ Trinitatis, constant. Ex quo sequitur, idem esse nomen essentialia absolute, & abstractum, & nomen personale distributum, distribui, particularizari, aut singularizari. Aequualet enim, Omnis essentia Diuina est pater: & Essentia Diuina est pater. Item, Omnis pater est filius: & hæc, Pater est filius. Et est ratio: quia cum neutrum nomen supponat pro significato alterius, non potest distribui, nisi pro suo significato formali, & immediate. Et sic essentia, solum pro essentia: & ly pater, pro solo patre. Et sic ly essentia, est terminus singularis in supponendo, licet de pluribus realiter distinctis prædicatur, de Diuinis. s. per sonis. Ob id ly essentia, singularizatum, non est sufficiens medium syllogismi expositori. Ex omnibus istis sequitur etiam non esse opus hic distinguere distributionem completam, & incompletam: nec particularizationem: nec cum omni nis vniuersalizationem de ly essentia, in affirmatiuis, æquualet particularizationem: & in negatiuis, quæcunque particularitas completæ, distributioni, & e contrario de nominibus discretis personarum, vt paulo antè diximus.

Ad quæst. Ad propositam quæstionem ergo respondentes, dicimus, verum sic consonare, vt nullo modo repugnet. Ob id leges oppositionum, & syllogismorum principia ab Arist. tradita, non solum non repugnant in ista materia, sed conueniunt maxime. Quapropter ad argumentum concedimus, illas duas contradictorias: Omnis essentia Diuina est pater: aliqua essentia diuina non est pater: sed non sunt simul veræ, quia negativa falsa est. Et quando probatur, quia filius non est pater, & filius est essentia Diuina. Dicendum non valere: quia essentia Diuina non supponit nisi pro essentia, & non pro personis. Ob id hæc est falsa: Essentia non est pater.

Ad secundum. Ad secundum argumentum dicendum, cõsequentiã non valere in Darij, Omnis essentia Diuina est pater, filius est essentia Diuina: ergo filius est pater. Ratio est: quia arguitur ex pluribus particularibus, particularitate medij. Tantum valet, Omnis essentia Diuina est pater: sicut Essentia Diuina est pater. Et quia in neutra medium distribuitur, non valet consequentiã: neque tenet in aliquo modorum: quia illa vniuersalis non æquualet vni de omni. Hæc tamen tenet syllogisticè, Omnis essentia Diuina est persona: filius est essentia Diuina: ergo filius est persona: quia tunc æquualet vni de omni, quædo essentia distribuitur respectu termini communis personæ.

Ad tertium dicitur, quod ille syllogismus non sequitur, neque est expositori. Et ratio est, quia medium non singularizatur sufficienter: nam ly essentia in abstracto, habet aliquid nominis singularis: quia accipitur, & supponit pro vna sola re: & ideo non prædicatur pluraliter: sed tamen habet similitudinem cum termino communi, in hoc: quod de tribus personis prædicatur diuisim propter identitatem. Et quia dato singularizetur, prædicatur de illis, non est tamen medium ad syllogismum expositori: quia non singularizatur in sensu æquualet vni de omni: quia nunquam potest esse de omni. Ob id in argumeto, dato videatur expositori. Iste syllogismus, non est sed arguitur ex puris particularibus, ex parte de ly essentia, & sic non valet, vt supra dictum est. Sed si diceremus, Hæc res quæ est essentia Diuina, seu hæc persona est pater, filius est hæc res, quæ est essentia Diuina, demonstrant vtrouque eandem personam: ergo filius est pater, formaliter sequeretur expositori. Et si demonstrares filium, maior esset falsa: & si patrem, minor esset falsa.

Ad quartum tamen istud argumentum, scilicet, Omnis essentia Diuina est pater: filius est essentia Diuina, &c. solebant soluere, dicentes committi fallaciam accidentis. Sic sanctus Thomas in opusculis, tractatu de fallacijs. Aliqua. n. res sunt omnino de per se eadem. s. re, & ratione, id est eadem res secundum eandem definitionem: vt vestis, & indumentum: & tunc quicquid de vno prædicatur, prædicatur de alio. Alia sunt, quorum definitio vnius non est alterius definitio: quauis aliquando sint eadem res, quæ proinde dicuntur esse idem per accidentem. Et isto modo se habent, essentia, & persona. Vnde in his quando aliquid conuenit vni, non secundum rationem, quæ distinguitur ab altero, pariter conuenit alteri. Ob id sequitur, Essentia est substantia: Pater est essentia: ergo Pater est substantia. Sed quando conuenit vni secundum rationem secundum quam distinguitur ab altero, non sequitur ipsum conuenire alteri: & sic cum nomen pater, conueniat essentia secundum rationem, quæ distinguitur a filio, non sequitur, Omnis essentia est pater: filius est essentia: ergo filius est pater. Item. Quia generare conuenit patri secundum rationem, quia distinguitur ab essentia, non sequitur Omnis pater generat: Essentia est pater: ergo Essentia generat. Dicitur fallaciæ accidentis, quia videlicet ex hoc quod medium conueniat extremitatibus, aut alteri illarum per accidentem denotatur sequi conuenientiam extremitatum inter se: nam pater, & filius conueniunt in essentia: quia est vna simpliciter in omnibus tribus personis. Et proportionabili-

liter

liter in negatiuis. Nullus pater est filius: Essentia Diuina est pater: ergo Essentia Diuina non est filius. Item, Nulla essentia generat: Pater est essentia: ergo Pater non generat: est fallacia accidentis: quia ex affirmatione, seu conuenientia de per accidens alterius extremitatis cum medio, a quo remouetur alia extremitas, denotatur sequi extremitatum adinuicem negatio.

Replic.

Ad tertium tamen posset quis adhuc probare veritatem huius: Pater est filius, licet non modo expositori, sed sic. Quæcunque sunt eadem vni tertio, sunt eadè inter se: sed pater & filius sunt idem cum essentia: ergo sunt idem inter se: & sic licet non detur suppositio completa, & incompleta, sequitur intentum.

Solutio.
s. Thom.

Ad hoc argumentum potest responderi vt docet doctor. S. i. p. q. 28. art. 3. quod illa maxima, Quæcunque sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se: intelligitur, quando cūq; illa sunt idem re, & ratione: vt quia Petrus est animal: & Petrus est homo: Homo est animal. Quando vero sunt eadem re solum, & sunt idem vni tertio, eadè identitate, non sequitur idèitas inter se, sed solum sequitur, quod vnum est aliquid, quod est aliud. Et in hoc sensu Aristot. 3. Physicorum ait, q actio est idem motui, & similiter passio: sed tamen actio non est passio. Ob id ad propositum, licet pater, & filius sint idem in essentia re: sed quia non rone, non sequitur, q pater sit filius, sed solum sequitur, q pater sit aliqua res, quæ est filius. Sed de istis alijs commodius, tum in posterioribus, tum in primo sententiarum, in nostris resolutionibus Theologicis.

C A P. XIII.

De Syllogismo in exponibilibus.

SED TAMEN RESTAT aliquid dicere de syllogismo ex propositionibus exponibilibus. Et contra prædicta fiat argumentum. Dictum enim est, ex puris particularibus nihil syllogisticè sequi. Contra: Iste est bonus syllogismus, Tantum homo est animal: Tantum risibile est homo: ergo tantum risibile est animal. Et contra aliam regulam, quod vna præmissarum existeret negativa: conclusio non erit affirmatiua. Sic argumentatur. Tantum homo non est animal, & Tantum homo non est risibile: ergo Risibile est animal. Iste syllogismus est bonus, & tamen committitur defectus, quod ex puris ne-

Argumentum.

2. Argum.

gatiuis ali, quid sequitur: & alius, quod existente vna præmissarum negatiua, conclusio est affirmatiua.

Pro syllogismo ex exponibilibus est confiderandum: an conclusio sit exponenda copulatiue, vel disiunctiue, quia si copulatiue, debet vtraque exponens conclusionis inferri à præmissis, vel à conuertibilibus earum. Ratio est: nam cum conclusio sit exponibilis copulatiue, reputatur sicut si esset vna copulatiua. Et cum ad veritatem copulatiue veritas vtriusque partis sit requisita, oportet tota inferatur ex præmissis, & non pars. Si tñ disiunctiue sit exponenda, sufficit vna exponens conclusionis inferatur ab ambabus præmissis. Quia ad veritatem disiunctiue sufficit veritas vnius partis: & inferens vnam partem, infert totam: quia à parte ad totam, valet argumentum, vt supra diximus.

Secundo est notandum, quod si præmissæ exponuntur copulatiue, sufficit q vna pars vnius cum vna alterius inferat conclusionem. Si tamen ambæ exponantur disiunctiue, requiritur, quod quilibet pars disiunctiue inferat conclusionem. Quia disiunctiua nunquam infert conclusionem, nisi quilibet pars inferat illam: quia si solum vna pars inferat, stat antecedens esse verum pro alia parte, & consequens falsum.

Ad argumentum ergo, quando dicitur. Iste syllogismus est bonus. Tantum homo est animal: Tantum risibile est homo, ergo Tantum risibile est animal. Concedo esse bonum. Et quando dicis, est argumentum ex puris particularibus, negatur: nam medium distribuitur in minori, ratione de ly tantum, quod si non distribueretur, non valeret: vt hic, Omnis homo est animal: Tantum risibile est homo: ergo Tantum risibile est animal: quia argumentum est à non distributo ad distributum, ex parte de ly animal. Et sic illa prima consequentiã. Tantum homo est animal, Tantum risibile est homo: tenet in virtute huius, Omnis homo est risibilis, Omne animal est homo: ergo Omne animal est risibile. Cuius maior est conuertens minoris primi, & minor conuertens maioris, & conclusio conuertens conclusionis. Item tenet: quia in Disiunctis in tertia figura, ex prima exponente maioris, & conuertente minoris, sequitur prima exponens conclusionis: vt, Homo est animal: & Omnis homo est risibilis: ergo Risibile est animal.

Ad secundum argumentum, concedendum est valere syllogismum: sed negatur esse expuris negatiuis. Non enim sunt virtutes negatiue. Etiam, quia dictæ præmissæ inferunt duas secundas exponentes, scilicet, Omne non homo est animal, & Omne non homo est risibile: inferentes in Darapti dictam conclusionem: vt,

H Omne

Omne non homo est animal: & Omne non homo est risibile: ergo Risibile est animal, in tertia figura. Et hoc est modo pure affirmatio: ergo illa non erant negatiua. Et tandem de exponibili syllogismo sufficiat summis labijs, ut dicunt, degustasse: tractantur enim cum magna difficultate, & labore, & tamen frustra, cum non sit usus in disciplinis. Quapropter ex proposito illa omittimus. Qui voluerit, legat super omnes Ferdinandum enzinam, & nonnullos alios eum sequentes, quos propter eorum honorem nominare non licet. Hic etiam adducere solent de syllogizatione in terminis infinitis, sumpta occasione exponibilium: cum exponantur ex clusiuè, Tantum homo est animal: per propositionem compositam ex terminis infinitis, &c. ut hac sit formalis consequentia in Darij: Omne non animal est insensibile: Petrus est animal: ergo Aliquid non Petrus est insensibile. Et similiter sequitur, Non homo est animal: Risibile est homo: ergo Risibile animal non est: quia maior infert hanc, Animal est non homo: per conversionem simplicem. Et ex ea infertur ista. Animal non est homo: per locum, Ab affirmatiua ad negatiua, predicato variato penes finitum, & infinitum. Et ex hac, Animal non est homo, sequitur cum minori, Risibile est homo, Risibile animal non est: quae erat conclusio.

C A P. XIII.
De modo syllogizandi
in obliquo.

E MODO SYLLOGIZANDI in obliquo oportet aliqua tradere clariùs: licet in parte aliqua sint dicta.

Considerandum tamen est, aliquando medium poni in obliquo, & aliquando extremitates. Et contingit medium aliquando in vna praemissarum, interdum in vtraque. Ut hic, Omnis hominis est asinus: & Petrus est homo: ergo Petri est asinus. Hic ponitur solum in maiori. In minori contingit sic, Omnis homo est animal: & Equus est hominis: ergo Equus est animalis. Exemplum quando vtroque ponitur in obliquo: Nullus equus est hominis: & Omnis asinus est hominis: igitur Nullus asinus est equus.

Si terminus in obliquo ponitur extremitatem aliquam: sic debet poni in conclusione, ut, Omne iumentum est hominis: & Omnis equus est iumentum: ergo Omnis equus est hominis. Et, Omnis leo est animal: & Petri est leo: ergo Petri est animal. In omnibus casibus potest contingere

syllogismum ex obliquo formare: in genitio, Omnis scibilis est scientia: Homo est scibilis: ergo Hominis est scientia. In datiuo, Omni homini conuenit appetitum subijcere spiritui: Iuuenis est homo: ergo Iuueni conuenit appetitum subijcere spiritui. In accusatiuo, Omnes homines iudicabit Deus: Potentes seculi sunt homines: igitur Potentes iudicabit Deus. De omni verbo otioso reddenda est ratio in die iudicii: Iocose loqui est verbum otiosum: ergo De iocosa loquutione reddenda est ratio.

Ad recte concludendum in istis, vis intellectus attendenda potest, is quam ad syllogismorum regulas supra positas: licet possint poni Latinae regulae, quarum prima sit.

In omnibus modis affirmatiuis, vbi vtraque praemissarum affirmatiua est, cuiuscunque sit figura: si altera praemissarum est de obliquo, & similiter conclusio erit. Ita, quod si extremitatum aliqua ponitur in obliquo in praemissis, sic debet in conclusione. Si tamen medium ponatur in altera in obliquo, obseruandum, ut extremitas quae ponitur cum medio in recto, ponatur in conclusione in obliquo, & quae ponitur cum medio in obliquo, ponatur in conclusione in recto. Exempli gratia, Quilibet homo est animal: & Omnis equus est homo: ergo Ois equus est animalis: Non tamen potest inferri, Omnis equi est animal. Et ex istis, Cuiuslibet hominis est equus: Petrus est homo: ergo Petri est equus. Non tamen infertur: Petrus est equi: manifestum est conclusionem in recto non inferri.

Secunda regula. In modis negatiuis, quando syllogismus sit ex altera de recto, & altera de obliquo: si negatiua sit de obliquo, & conclusio similiter. Si vero affirmatiua de obliquo, & negatiua de recto, non similiter concluditur. Verbi gratia, Nullus animalis est aeternitas. Omnis homo est animal: ergo Nullus hominis est aeternitas. Et in secunda figura sequitur, Intellectus non est brutus: & Simia est brutum: ergo Simia non est intellectus. In Festino, Et in tertia figura, Nullus irrationalis est intellectus: & Omne irrationale est animal: ergo Aliquis animalis non est intellectus. In Felapton.

Secunda pars regulae declaratur: quia non valet, Nullus homo est brutus: & Omnis equus est hominis: ergo Nullus equus est brutus. In simili non valet, Nullus homo est Deus: & Omne iumentum est hominis: ergo Nullum iumentum est Dei. Sed tamen posset inferri, ergo omne iumentum est alicuius quod non est Deus.

Etiam solent poni modi syllogizandi in hypotheticis: ut si quis argueretur a tota conditionali cum positione antecedentis, ad positionem consequentis. Verbi gratia, Si homo currit, animal currit:

currit: sed homo currit: ergo animal currit: eo quod maior est vna hypothetica, est modus syllogizandi in hypotheticis. Sed quia tales modos argumentandi posuimus, quando de hypotheticis loquuti sumus, non est opus nunc repetere.

C A P. XV.

De defectibus syllogismorum, & quibusdam praesuppositis.

TRES DEFECTVS syllogismorum solent ab Aristote signari. Et paucis eos adducere, non erit superuacaneum.

Quid defectus.

Primus defectus quatuordecim per idem probatur.

Quod defectus superius per idem probatur.

Defectus est petitio principij. Et contingit, quando inter syllogizandum idem per idem probatur: vel ignotum per ignotius. Exemplum primi est. Si quis negaret istam. Omne animal rationale est capax disciplinae: & argumentaretur quis, Omne animal rationale est capax disciplinae: ergo Omne animal rationale est capax disciplinae: hic est petitio principij, quia probatur idem per idem.

Secundo modo contingit: ut si quis velit probare hanc, Animal rationale est capax disciplinae, & argumentaretur: Omnis homo est capax disciplinae: & Omne animal rationale est homo: ergo Omne animal rationale est capax disciplinae. Hic non probatur idem per idem, sed tamen est defectus, qui vocatur petitio principij: quia ignotum, animal rationale est capax disciplinae, probatur per ignotius, scilicet per ly Omnis homo est capax disciplinae: notior est conclusio, quam maior ipsa. Si tamen fieret sic, Omne quod rationale cinatur capax est disciplina: Omne animal rationale ratiocinatur: ergo Omne animal rationale est capax disciplinae: vitaretur iste defectus.

Secundus defectus est, qui appellatur, non propter hoc accidere falsum. Et contingit, quando falsitatis causa tribuitur propositioni, quae non est causa. Et est quando a parte antecedentis ponitur aliqua propositio superflua. Exempli gratia, Sol lucet: & Omne animal est homo: & Omne brutum est animal: ergo Omne brutum est homo. Consequentia est bona, & consequens est falsum: ergo & antecedens. Et non illa, Omne brutum est animal: ergo illa, Sol lucet. Comittitur defectus, nam causa falsitatis non est in illa, Sol lucet: sed in illa quae maior est, Omne animal est homo.

Tertius defectus, vocatur fallacia contrariae opinionis, quando quis concedit duos terminos, vni

uersaliter de alio predicari: & rursus de altero eorum alium vniuersaliter dici: & de alio vniuersaliter negari. Ut si quis concederet de homine vniuersaliter dici animal, & risibile: ut haec sint vera: Omnis homo est animal, & Omnis homo est risibilis. Et rursus de animali, vniuersaliter concederet sensibile predicari. Omne animal est sensibile: tamen negaret id de risibili. Et concederet, Nullum risibile est sensibile. Existis sequeretur, quod oporteret concedere duas contrarias veras: & duas contradictorias. Patet ex concessis. Omne animal est sensibile: & Omnis homo est animal: ergo Omnis homo est sensibilis in Barbara, & antecedens est verum, ergo & consequens. Et rursus in Celarent, Nullum risibile est sensibile: & Omnis homo est risibilis: ergo Nullus homo est sensibilis. Est bona consequentia in Celarent, & antecedens est verum: ergo & consequens. Patet, quia maior est vera per te, & similiter minor: ergo conclusio, quae est contraria conclusioni de Barbara, erat vera. Ergo duae contrariae verae. Et contradictoriae etiam probari possunt. Nam si inferat: Aliquis homo non est sensibilis: sicut intuli, Nullus homo &c. essent illae de Barbara, cum ista contradictoria in Festino: sumendo minorem. Aliquis homo est risibilis, &c. Et similiter circulariter posset probari, Nullus homo est risibilis: & Omnis homo est risibilis, verae: sumendo conclusionem de Barbara, Omnis homo est sensibilis, conuertendo illam: quam concessit, Omnis homo est risibilis, Omne risibile est homo: sic, Omnis homo est sensibilis: Omne risibile est homo: ergo Omne risibile est sensibile. Et capiendo conclusionem de Celarent, Nullus homo est sensibilis: sic, Nullus homo est sensibilis: & Omne risibile est homo: ergo nullum risibile est sensibile.

Solent etiam adducere in isto loco, quaedam quae apud Aristote vocantur praesupposita. Quae pro parte sunt ex superioribus satis manifesta, imò fere omnia dicta. Primum est, Omnis syllogismus est ad aliquam trium figurarum. Et, Omnes syllogismi aliarum figurarum per primam perficiuntur.

Secundum praesuppositum. In omni syllogismo secundum, non oportet aliquam praemissarum esse affirmatiua, & aliquam vniuersalem.

Tertium. Omnis syllogismus ex tribus terminis, & non pluribus constat.

Quartum. Quaedam propositiones difficulter syllogizantur, quaedam facilius.

Quia omnia tria praesupposita ita iam superius tractata sunt, solum quartum erit declarandum. Illa dicitur propositio minus syllogizabilis, quae in paucioribus figuris probatur. Ob id vniuersalis affirmatiua est quae minus syllogizatur.

tur: quia solum probatur in prima figura, & in solo vno modo, scilicet, in Barbara. Post hac minus syllogizabilis est vniuersalis negatiua: quia solum in prima, & secunda figura. In prima quidem, in Celarent: in secunda, in Cesare, & Camestres. Ob id vniuersalis negatiua magis syllogizabilis est vniuersali affirmatiua: sed tamen magis syllogizabilis est particularis affirmatiua. Ratio est, quia particularis affirmatiua concluditur in pluribus modis, quam vniuersalis negatiua. Primum in prima figura, in Darii. In tertia figura, in Darapti, in Disamis, in Datisi. Deinde sequitur particularis negatiua, & haec maxime syllogizabilis: sicut enim vniuersalis affirmatiua minus syllogizabilis, sic particularis negatiua maxime syllogizabilis: quia in omni figura concluditur. In prima, in Ferio, & in Felino, in Frisomorum. In secunda figura, in Festino, & Baroco. In tertia figura, in Bocardo, & Ferison. Ecce quomodo negatiua particularis est maxime syllogizabilis. Et ex hac parte, facile constructur, & diffucile destruitur. Aliqua propositio nem constructi, est ipsam probari vera. Et eam destrui, est ipsam probari falsam. Propositio ergo particularis negatiua facile constructur: quia ad veritatem illius sufficit veritas vnius singularis. Item, quia in prima, & secunda, & tertia figura probatur vera: & in multis modis. Et diffucile destruitur: quia nunquam destruitur nisi per constructionem suam contradictoriam, quae est vniuersalis affirmatiua, quae diffucile constructur: quia ad veritatem, requiritur veritas cuiuslibet partis: & solum in prima figura, & in modo Barbara, probatur. Et quidem ipsa vniuersalis affirmatiua, quae diffucile constructur, facile destruitur: nam destruitur per vniuersalem negatiuam contrariam, quae concluditur in prima, & secunda figura. Et per particularem negatiuam suam contradictoriam: quae probatur in tribus figuris. Ob id ipsa subiacet multis periculis. Quapropter sicut est verum quod diffucile constructur, i. vera probatur: est verum, quod facile destruitur: quia falsa probatur. Nam sua contraria existit vera, ipsa est falsa, vel sua contradictoria similiter. In alijs duabus propositionibus, vniuersali negatiua, & particulari affirmatiua est facilitas, & diffucultas in constructi, vel destrui, penes contradictionem: & per vniuersalem affirmatiuam potest destrui negatiua vniuersalis.

C A P. XVI.

De syllogismo dialectico.

VISTVM TRACTATUM syllogismorum absoluamus, ne sit opus illa adducere in Posterioribus: restat dicere de syllogis-

mo dialectico, litigioso, falsigrapho, enthymemate, inductione, & exempli positione.

Dialecticus syllogismus differt a demonstratiuo, eo quod ille opinionem causat, hic, scientiam. Et quidem de demonstratiuo peculiari-ter in libro Posteriorum resolutionum Aristoteli agendum erit. Vbi docet Aristoteli, quid sit scire, & quid sit demonstratio propter quid, & a priori, & quae quia, & a posteriori. Siquidem quando procedit conclusio ex primis veris, & immediatis, & causis conclusionis, conclusio ex illis probata, scietur. Et causatur ex tali demonstratione assensus firmus, & euidens, illius conclusionis. De quibus ibi.

Syllogismus tamen dialecticus non causat scientiam, sed opinionem: quia non ex necessarijs, & primis, veris, & immediatis, procedit: sed solum ex probabilibus. Vt si quis argumentetur, Omnis mater diligit filium suum: Haec est mater: ergo, Haec diligit filium suum. Quia enim ex probabili maiori argumentum fuit constructum, assentit intellectus conclusioni: tamen non euidenter, sed cum formidine de opposito. Recte enim sic esse, quod haec suum diligit filium: sed non habet euidetiam, nec caret formidine, verum, ne sit. Similiter, Omne monarchicum regimen melius est Aristocratico: sed Hispanicum melius est Aristocratico: solum est opinio. Et quidem assensus opinatiuus differt a scientifico: quod ille est cum formidine de opposito, hic tamen est absque formidine. Et ille qui dialecticus est, & opinionis causatiuus, definitur sic.

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus est syllogizatus. Et quidem probabilis illa dicitur, quae videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus: & his, aut omnibus, aut pluribus, aut maxime probatis. Ex quibus constat probabilis non aequaliter omnibus approbata. Nam quaedam sunt quae omnes, etiam ex infima plebe, solent approbare: ut, quod omnis mater filium diligit, & patres, prolem in intimo cordis habeat, & benefactori esse beneficiendum, & quod talis sit diligendus. Alia sunt probabilis, sed non apparet omnibus de plebe: sicut, quod Monarchia, sit praestantissimum regimen, & inferior sit Oligarchia, aut Aristocratia, & Democratia: sic enim iudicant qui prudentia pollent: sed infima classis viri, non sic. Alia sunt quae probabilis videntur, & quidem paucioribus, quam supradictis: quia solum sapientibus: ut quod Sol sit terra maior, & sic de alijs. Tandem omnia haec probabilis sunt, & dicuntur, quatenus vera videntur, & necessitatem non habent.

Quia ergo in dialectico syllogismo fit discursus: ex istis probabilibus ad conclusionem inferendam,

rendam, & effectus causam suam non excedat: non potest esse, quod conclusio sit scita, si praemissae sint opinatae. Nec potest esse conclusio necessaria, ubi praemissae sunt probabiles, & contingentes. Ex quo solum causatur per talem dialecticum syllogismum opinio: & assensus formidolosus, illius propositionis probatae.

C A P. XVII.

De syllogismo litigioso.

SYLOGISMVS litigiosus, definitur ab Aristotele. Est qui procedit ex his, quae videntur probabilis, non sunt autem. Et qui ex probabilibus, aut ex his quae videntur probabilis, est apprensus. In hac definitione, iuxta tres partes definitionis, triplicem syllogismi litigiosi delectat speciem. Siquidem cum litigiosus eo differat a dialectico: quia ille cum procedat ex probabilibus, quae vere probabilis sunt, & non solum apparent, causant opinionem conclusionis. Verum litigiosus, non sic: quia praemissae cum solum apparentiam habeant, non concludunt. **T**ripliciter contingit litigiosum syllogismum deficere. Vno modo peccat in materia: quia propositio quae assumitur, licet teneat in modo, & figura, cum alijs tamen ipsa videatur vera, & probabilis: sed tamen falsa est: ut si quis argumentetur: Nulla opposita sunt simul vera: subcontraria sunt opposita: ergo non sunt simul vera. In Ferio videtur dispositus syllogismus: sed tamen litigiosus est: non probatur: peccat enim in materia: quia assumit illam maiorem: Nulla opposita sunt vera: tanquam probabili: cum tamen non sit. Ille syllogismus intelligitur in illis primis verbis definitionis: est qui procedit ex his quae videntur probabilis. Dicitur hic in materia peccare: quia propositiones sunt velut materia syllogismi.

Aliquando litigiosus syllogismus non peccat in materia, sed solum in forma: ut Opposita sunt simul vera: Contraria & contradictoria sunt opposita: ergo Contraria, & contradictoria sunt simul vera. Maior & minor sunt probabiles propositiones, imo & verae certe. Ob id, non est peccatum in materia: sed in forma: quia in nullo modo dispositus est talis syllogismus: quia ex puris particularibus procedens. Datur antecedens verum, & consequens falsum. Et iste syllogismus intelligitur in illa secunda particula. Et qui ex probabilibus. Vitaretur defectus in syllogis-

mo, si fieret sic. Omnia opposita sunt simul vera: Contradictoria sunt opposita: ergo sunt simul vera. Et bona esset consequentia in Darii: & antecedens est falsum, sicut & consequens.

Aliquando syllogismus litigiosus peccat in forma & materia simul: ut si quis dicat, Nulla opposita sunt simul vera: Quaedam subcontraria sunt opposita: ergo Nulla subcontraria sunt simul vera. Haec duplex committitur defectus. Cuius in materia, & in forma. In materia quidem: quia maiorem assumit ut probabile, cum tamen non sit. Et in forma: quia conclusionem infert vniuersalem, particulari existente aliqua praemissarum scilicet minore: Qui defectus est in syllogismo, ut nos supra diximus. Aristoteles tamen syllogismum litigiosum solum vocaret, qui in forma peccat. Quapropter qui solum in materia peccat, ut in primo exemplo, esset dicendus syllogismus. Ratio est: quia dialecticus considerat utrum syllogismus habeat debitam formam, scilicet, in modo, & figura sit positus. Non curat, quod se tenet ex parte materiae. I. ex quibus terminis constat. Sed litigiosus non meretur absolute vocari syllogismus, sed cum additione diminuentis: litigiosus syllogismus. Sicut Aethiops non dicitur albus absolute, sed albus secundum dentes.

Syllogismus falsigraphus ille est, qui procedit ex proprijs principijs disciplinarum male intellectis. Vt si quis ita argumentetur, Omnes lineae deductae ab eodem puncto ad idem punctum sunt aequales: Linea recta, & linea curva deducuntur ab eodem puncto ad idem punctum: ergo linea curva, & recta sunt aequales. Antecedens est verum, & consequens est falsum. Defectus committitur: quia procedit ex illo principio male intellecto, Omnes lineae ab eodem puncto ad idem sunt aequales. Oportet intelligatur de deductis per idem spatium: nam si non deducantur per idem spatium, sicut in curva, & recta contingit, non erunt aequales.

C A P. XVIII.

De Enthymemate.

EQVITVR DE ENTHYMEMATE, quod a Boetio definitur. Est oratio, in qua non omnibus praemissis antepositis, festinata inferitur conclusio: ut si quis diceret, Petrus est homo: ergo Petrus est animal. Vel, Homo currit, ergo Animal currit. Siquidem in prima deberet suppleri, sic: Omnis homo est animal: &

H 3 Petrus

Petrus est homo: ergo Petrus est animal. Et in secunda. Homo currit, & Omnis homo est animal: ergo Animal currit. Est enim enthymema syllogismus imperfectus, vel truncatus. Et Graece enthymema est, quod in mente, siue cogitatione, alteram praemissarum occultet.

Quid icos.

¶ Aristot. tamen definit: Enthymema est syllogismus procedens ex icosibus, & signis. Icos in praesentiarum idem significat, quod propositio probabilis: ob id dicere, quod procedit ex icosibus, est dicere, qui ex probabilibus procedit. Et licet syllogismus dialecticus ex probabilibus, differt ab enthymemate: quia in syllogismo dialectico ponitur expresse omnes praemissae ante conclusionem, sed in enthymemate non. Vt, Omnis mater diligit suum filium: ergo Haec diligit suum filium. Et, Omnis benefactor est beneficiendum: ergo Huic est beneficiendum.

Quid signu.

¶ Signum intelligitur propositio demonstratiua, vel necessaria, illatiua alterius: siue ipsa in se sit probabilis, siue necessaria. Vnde icos, siue probabilis in se consideratur. Signum tamen per comparisonem ad illud quod inferitur ex ipsa: ut ex signis procedit. Hoc enthymema: Habet in manibus lac, ergo viro iuncta est: eo quod antecedens inferat consequens tanquam signum eius, ex probabilibus procedit. Tamen haec, Omnis mater diligit suum filium: ergo Haec diligit suum filium, ex signis esset, quando inferretur necessario. Vt, Est homo: ergo Animal rationale. Non diceretur ex icosibus, ex probabilibus, sed ex signis. Haec definitio data ab Aristot. solum materiam insinuat ex qua fiant enthymemata. Et quidem forte, idem est icos, & signu. Nam eadem propositio, quae in quantum in se probabilis, dicitur icos: dicitur signum, in quantum aliam infert necessarium. Vt, Omnis benefactor est diligendus: ergo Hic benefactor est diligendus.

Enthymema reduci potest ad perfectum syllogismum.

Quomodo supplenda est propositio, si qua deest.

¶ Omne enthymema, cum sit syllogismus imperfectus, potest reduci ad perfectum. Nam supplendo defectum, reducitur. Et aliquando supplenda est maior, aliquando minor in reductione: quod contingit in omni figura, secundum dispositionem terminorum in enthymemate. Ad supplendum autem oportet considerare, quod quia medium conclusionem non intrat, pro medio in propositione supplenda non sumetur aliquis terminus positus in conclusionem: sed solum sumetur terminus, qui solus est in antecedenti positus. Et ex illo, & praedicato conclusionis fiet propositio supplenda. Exempli gratia, Hoc enthymema, Homo currit: ergo Animal currit: reducitur ad perfectum, sumendo pro medio ly homo. Homo currit: & Omnis homo est animal: ergo Aliquod animal currit. In Darii, in tertia figura. Ibi reductio facta est, supplendo

minorem. Et istud enthymema, Homo currit: ergo Homo mouetur, sic, Omne quod currit mouetur: sed Homo currit: ergo Homo mouetur. In Darii, in prima figura. Hic suppleui maiorem. Et istud, Mulier est pallida: ergo peperit: sic, Omnis mulier quae peperit est pallida: Haec mulier est pallida: ergo Haec peperit. In secunda figura.

¶ Sed ad cognoscendum quando erit supplenda maior, & quando minor ad reducendum, sit regula. Quando subiectum antecedentis, & conclusionis sit idem terminus, tunc supplenda est maior. Et quando praedicatum idem, minor. Hic homo est rationalis: ergo Animal est rationale. Minor suppletur, sic, Homo est rationalis, & Omnis animal est animal: ergo Aliquod animal est rationale, in tertia figura. Sed hic, Petrus est homo: ergo Petrus est animal, erit supplenda maior sic. Omnis homo est animal: & Petrus est homo: ergo Petrus est animal.

¶ Aliquando inueniuntur enthymemata ex quatuor terminis: ut Homo currit: ergo Animal mouetur. Et virtute sunt duo enthymemata. Et ad duos perfectos syllogismos reducenda. Vt in exemplo posito. Sunt haec, Homo currit: ergo Animal currit, Et, Animal currit: ergo Animal mouetur. Primum reducitur ad tertiam figuram, i. Disamis. Homo currit: & Omnis homo est animal: ergo Animal currit. Et secundum, Omne quod currit mouetur: & Animal currit, ergo Animal mouetur. In prima figura, in Darii.

C A P. XIX.

Sequitur de inductione.

ALIA SPECIES SYLLOGISMI est inductio. Quando a singularibus sufficienter enumeratis, transit ad vniuersale pergressus, Vt, Iste homo est capax disciplinae: & iste homo est capax disciplinae: & sic de alijs: ergo Omnis homo est capax disciplinae. Et negatiue similiter. Iste ignis non infrigidat: & iste ignis non infrigidat, & sic de alijs: ergo Nullus ignis infrigidat. Oportet hic enumerare singularia omnia, autas non esset optimus progressus. Nam cum ad veritatem vniuersalem requiratur veritas cuiuslibet partis, vna sola existente falsa singulari, daretur antecedens verum pro demonstratione, & consequens esset falsum pro illa sola singulari, ubi vnum non est demonstratum. Quia propter non valet, hic homo est stultus: & hic homo est stultus: ergo Omnis homo est stultus. Quantuncumque multi sint demonstrati, vno

Regula.

Enthymema.

ma ex quatuor terminis.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

Enthymema.

C A P. XX.

De exemplo.

ALIA SPECIES, ET vltima est argumentationis. f. exemplum, ex quo fit argumentum ad probandam rem. Et qui dem solet esse argumentum efficacissimum: magis enim solet mouere exempla, quam verba: ut si quis volens probare Deum misericordem, & cuiuslibet poenitenti indulgere, argumentetur. Deus Ninivitis, 1o. 3. quauis peccantibus peperit, quia egerunt poenitentiam: ergo similiter parcat cuicumque poenitenti. Et si vellet probare Deum punire peccatores non poenitentes: similiter sic, Deus Sodomitae omnes igne de caelo misso consumpsit, quia in suo peccato permanserunt: ergo puniet non poenitentes.

¶ Oportet obseruare in huiusmodi argumentationibus, ut sit similitudo in exemplo ad rem, quae probari debet. Nam si quis argumentaretur, Iudas perijt quia peccator, ergo Paulus similiter: cum etiam peccauerit, & vterque Apostolus: mala est illatio, quia non tenet similitudo: si qui dem Paulus, & si peccauit, ad Christum conuersus, doluit, quod persecutus fuerit ecclesiam: sed tamen Iudas peccauit tradens sanguinem iusti: & quia non egit poenitentiam congruentem (congruentem voco) cum spe de venia: sed desperauit, ob id perijt Iudas, non perijt Paulus, nec Petrus, licet peccauerit negando Christum.

¶ Iste modus argumentandi reducitur ad inductionem imperfectam: & ad syllogismum. Exempli causa. Ex vno singulari, vniuersalem concludendo: rursus sub illo vniuersali subsumendo, inferendo aliud singulare. Verbi gratia, Petrus peccator poenitentia agens veniam est consequutus: ergo Omnis qui egerit poenitentiam consequetur veniam. Ecce quomodo ex vno singulari, seu ex inductione imperfecta intuli vniuersalem. Rursus ex illa vniuersali: Omnis qui poenitentiam egerit, consequetur veniam peccatorum: ergo Latio poenitentiam agens veniam consequetur de suo peccato. Possent exempla alia poni: ex istis tamen licet colligere alia. Manet ergo vterque declaratum, quot sint species argumentationum, & quomodo illae quae sunt imperfectae syllogizationes, ad perfectas reducuntur. Et illa syllogizatio perfecta vocari debet, quae tenet in modo, & figura, ut supra dictum est.

¶ Hic est finis illorum, quae in Summis traditi solent. ¶ Tractatu de Topicis, & Elenchis libuit hic apponere statim post syllogismos: ut ad manum sic locus, vnde facile argumentum possit formari.

Notandum.

Notandum.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

posuit principia probari.

Inductione.

TRACTATUS DE LO-
cis Dialecticis editus à Reueren. P.F. Al-
phonso à Vera Cruce Artium & Theologiæ Sa-
cræ Doctore, ordinis Eremitarum San-
cti Augustini.

CAPVT PRIMVM.

POST QVAM AB-
soluimus tractatum syllo-
gismorum, consequenter
de locis Dialecticis disserē-
dū erit. Quippe quæ mate-
riā præbēt ad syllogismos
formandos, & sunt velut the-
saurus qdā reconditus, & reſeruatus, & ad manū
poſit⁹, quotieſcūq; opus ſit. Et qdē apud Ariſt.
liber ipſe, qui Topicorū nūcupatur, ſicut vtilis,
ſic & cuiq; obuius. Ob id nō multū curāt ma-
giſtri i ſcholis diſcipuliſ hęc tradere: nō qā inu-
tilia, aut nō neceſſaria ad pfectū dialecticū: ſed
qā clara ſunt, & qūq; voluerit humeros appo-
nere, ſine pceptore duce cōſeq poterit. Et poſt
Ariſt. & Ciceronē, vnici noſtris tēporib⁹, Ro-
dolphus agricola de inuentione, & de locis dia-
lecticis edidit libros eruditiffimos, ſimul & elo-
quētiſſimos. Quos conſulo legēdos ab illis, qui
ſeriō in animo habēt hęc dialecticeſ partē, quā
Ternici vocāt, adamuſſim penetrare. Ibidem ex-
ploratū erit, eruditionē cū grauitate, & maiēſta-
te ſermonis cōiunctam, quod perrarū eſt in hac
noſtra tēpeſtate. Et quidē hic liber non ſolū
dialecticō vtilis, ſed in omni facultate admodū
neceſſarius eſt, & Rhetoricō, phyſicō, & ſupra
modū Theologo verbi Dei pclamatorī, & tan-
dem cuilibet de aliqua re diſſerenti. Ob id non
temerē Ariſto: ſagaciſſimus multū inſudauit
in tradendis locis dialecticis, & velut de nouo,
noua quādā cōgerens in vnū ordinē, non tam
perſpicaci, & claro (ſicut in alijs ſolitus erat) di-
geſſit. Quapropter Themisti⁹, & Seuerini⁹
Boetius de xteritate quādā ſingulari ordinatiſſi-
mē nobiſ tradiderūt. Nos poſt eos in præſentia-
rū tractatū iſtū Topicorū cōpendioſē, quātum
faſſuerit, componemus. Vt narrat Rodolphus
lib. 1. de inuentione. ca. 3. ſcripſit Ariſt. librū To-
picorum. Verū licet ipſe ſummo ingenio, elo-
quētia, & rēram peritiā: homo tñ, & quē late-
aliqd poterit, quiq; vt non oīa primus inuene-
rit, ita alijs poſt aliqua inueniēda reliquit. Hęc
ex Rodolpho. Qui & adducit Ciceronē, qui ad

Rodolph.

Ternici.
1. Loca.

Ariſtote.

Themist.
Boetius.

Trebatii topica compoſita miſt, & Quin-
tilianū, Boetium, & Themistiū: qui oēs licet ſatis pe-
ritē ſimul & eloquēti ſtylo argumentū tractaue-
rint, licet aliquāto ipſo Ariſto. latius, & clari⁹,
non tñ tam in aperto re tradiderunt, quin ipſe
Rodolphus operæ pretium egerit, hanc dialecti-
cæ de inuentione partē, pro authore, rationem,
ſequutus, adiuuanda aliorum ſtudia, ob oculos
ſic depingere, ſtylo modoſto, non affectato, cla-
ro, & intelligibili. Non vt ipſe de Ariſto. reſert,
quem vnū velut oraculum amplectitur omnis
ſchola, qui ex propoſito calamū temperauit, vt
vix non ſolū ab ingenio tardo, & humili, ſed
neque à perſpicaci intelligi queat. Quippe qui
præter rerum ipſarum diſcilem acceſſum, in
verbis, quibus ea tradidit, ex propoſito enigma-
ta appoſuit: vt vix vnus, aut alter ſit, qui intelli-
gat exaſtē. Et ne gratis loqui videamur, Them-
isti⁹ eſt teſtimonium, qui in hęc verba ait. Lon-
gē aliter omnia foras ab eo eſſe edita, quā do-
mi tradita. Dementi⁹q; ſimile eſſe, ſi quis legē-
dis libris ipſius ſperet illius ſe ſententiam conſe-
quatur. Sed quid Themisti⁹ teſtimonio opus
eſt: cum ipſemet Ariſt. ad alexandrū conque-
ſtum, qd liberos eſſe dicit, & in publicū legēdos
ppoſuerit, ait. Sic ea quæ ad philoſophiā tra-
diſſe, vt intelligat nemo, niſi qui ab eo audierit,
& ſic perinde eſſe, ac ſi edita nō eſſent eius ope-
ra. Hęc in ſententia. Licet Ludouicus Viues de
epiſtolæ veritate dubitet. Hęc oīa adduxi, vt
ſicut labor Rodolphi nō ſolū non vanus ſed
vtilis fuerit in locis tradendis poſt Ariſto. Cice-
ronē, Quintilianū, Boetium, Themistiū, eo qd
ius quā illi, hic noſter conatus nō erit repu-
tandus vanus, quia ad profeſſū illorū erit, qui-
bus vel nō eſt cop⁹ Rodolphi, vel non tantam
peritiā habent Romani ſermonis, vt eum va-
leant intelligere. In his enim, quæ à nobis de lo-
corum ratione tradentur, ex propoſito ſic ſer-
monem temperabimus, vt etiam in ſimis inge-
nijs poſſint eſſe obuia: alios in nullo defraudan-
tes, quibus ad Rodolphum & ceteros in aperto
eſt aditus. Noſtris contenti terminis, ſatiſfactū
erit no-

Themist.

Difficilis

ex propoſito

enigma

ta appoſuit

ut vnus

aut alter

ſit qui

intelligat

exaſtē

Et ne

gratis

loqui

videamur

Them-

isti⁹ eſt

teſtimonium

erit noſtris laboribus, ſi fructum ſenſerint diſci-
puli. Et quia catholiciſ tradetur legēdus tracta-
tus, exēpla ex ſacris literis, quādo cōmodē ſiet,
proponuntur. Sicut & fecit doctus ſimul & de-
uotus Titelmanus in ſua Dialectica.
Quā ſit neceſſarium iſtorum locorum peri-
tia, munus dialecticū manifeſtat: cui⁹ eſt de qua
cūq; re propoſita, ad vtanq; partē diſſerere,
& argumenta in mediū producere: qui velut
mutus hærebit, ſi non habeat in promptu, vbi
tanquam ex penu quæ formet argumenta, ad
quam voluerit probare partem educat. Qua ra-
tione hæc definitio loci prōnatur.
Loc⁹ eſt cōmunis quādā rei nota, cui⁹ ad-
monitu, quid in qua; re probabile ſit, nō in-
ueniri. Sic Rodolphus. Hęc deſignatio clare oſtē-
dit in quem finē loci dialectici ſint inuēti, velut
quādam monumenta memoriæ, vbi inuenitur
quid ad re probandā cōducatur. Boetius tamen ait.
Locus eſt ſedes argumētū, & merito quidē. Nam
ſicut ſedes eſt vbi res cōquieſcit, & inueniri va-
let: ſic etiā locus eſt, vbi argumentū ad fidē rei
probandæ faciendā inueniri pōt. Exemplo ſum-
pto à venatoribus: nam ſi quis errabūdus, igna-
ruſq; loci vbi deliteſcāt feræ vagetur, fruſtratur
ſpe ſæpe: verū qui latibula earū habet cogni-
ta, licet in vno, vel altero loco nō inueniat, tādē
voti ſit compos: quia vbi ſedeant feræ pri⁹s co-
gnouit. Sic etiam merito qui locorū dialectico-
rum habeat peritiā, cum argumentorū ſint
ſedes, inueniet in promptu de quacūq; re opor-
teat verba facere lautam ſupelleſtilem.
Oportet tamen intelligere non idem eſſe ar-
gumentum, & argumētationem. Hoc enim to-
tum illud pars eſt. Nam argumētatio, & ipſum
argumentum, & res quæ per argumentum pro-
batur. Argumentum tamē, ſolū id quod pro-
bat, vel rei dubiæ fidem facit. Vt ſi quis à defini-
tione, ſic argumētetur: Omne animal rationale
diſciplinæ capax eſt: Omnis homo eſt animal
rationale: ergo Omnis homo diſciplinæ capax
eſt. Propoſitio dubia, quæ probatur eſt, Omnis
homo eſt diſciplinæ capax. Argumētū probās,
ſunt illæ duæ propoſitiones, maximē maior:
Omne animal rationale eſt diſciplinæ capax:
& id argumētū dicitur ſumptū à loco certo, nē
pe à definitione ad definitū. Totū aggregatū
ipſe ſyllogiſmus perfectus, dicitur argumēta-
tio: ab arguēdo, quod ſignificat aliquādo idem
quod probō. Et ſic argumētatio, tāquā id quod
probat argumētū, & ipſum quoq; argumētū.
Oportet hic in principio duos diſtinguere lo-
cos, præcipuē vnū, qui maxima dicitur: & al-
terum, qui differentia maximæ nūcupatur.
Locus, qui maxima dicitur, appellatur in pro-
poſito, propoſitio aliqua per ſe nota, & genera-

Neceſſitas
libri.

Quid ſit lo-
cus.

Boetius.

Discrimen
inter argu-
mentum, &
argumēta-
tionem.

Argumentum
tamē, ſolū
id quod pro-
bat, vel rei
dubiæ fidem
facit.

Quid maxi-
ma.

lis: ex qua ſumptum argumentū, argumēta-
tionem cauſat, & probandū probat. Et neganti
tale argumentū, opponitur ipſa maxima, vt af-
ſentiat argumento. Vt in exēplo adducto, & in
iſto ſyllogiſmo. Omne animal rationale eſt beati-
tudinis capax: Omnis hō eſt animal rationale: er-
go Omnis hō eſt beatitudinis capax. Ecce quo-
modo argumētū ſumptū à definitione. Si quis
negaret, tūc à maxima illa, propoſitione per ſe
nota, Cuiq; conuenit definitio, cōuenit defi-
nitum: ſed definitioni hōis cōuenit eſſe capax
beatitudinis: ergo & homini, qui eſt definitū.
Similiter ſi quis argumētetur: Homo eſt ratio-
nalis: ergo nō eſt irrationalis. Brutum eſt ſenſi-
bile: ergo non eſt inſenſibile. Homo decedēs in
gratia ſaluabitur: ergo non condēnabitur. Qui
crediderit ſaluus erit: ergo non dānabitur. Hoc
argumentū innititur illi maximæ, Cuiq; conue-
nit vnū contrariorū, ab eo & remouetur
reliquum. Et merito iſtæ propoſitiones genera-
les loca dicuntur, in quibus virtute continetur
de prompta argumenta: ſimilitudine ſumpta à
corporali loco, vbi quantitas locati poſita eſt:
ſic quādam virtualis quantitas rerum proban-
daram in illis maximis poſita eſt, & reſeruata.
Et etiam eō maximæ dicuntur, quia nō habēt
alias ſuperiores, per quas hæ probari poſſint,
ſed ex terminis veritas earū conſtat. Et ſicut in
ſyllogiſmo maior dicitur propoſitio, vnde vis
argumētū, & in qua, virtute minor continetur:
ſic iſtæ maximæ, in quibus virtute, aliæ propo-
ſitiones ſunt, ex quibus pōt argumentū ſumi.
Eſt alius locus, qui differentia maximæ voca-
tur. Eſt, qua maxima à maxima diſſert. Vt
verbi gratia. In exēplis ſuprà poſitis, ſumptum
eſt argumētū à maxima, Cui cōuenit definitio
& definitum. Ibi definitio, & definitum, poſita
ſunt in ſecūda maxima, Cui cōuenit vnū cōtra-
rium, remouetur oppoſitum: ibi contrarium
& oppoſitum. Eſt iſti ſunt termini, qui vocātur
differentiæ maximæ, id eſt, quo maxima à ma-
xima diſſert. Nam iſta maxima, Cui conuenit
definitio, cōuenit & definitum, diſſert ab alia,
Cui vnū contrariū conuenit, remouetur & reli-
quum, in illis terminis. Quia ibi à definitione
& definito, hic à contrario & oppoſito ſumptū
eſt argumentum. Et quidem hæc differentiæ ma-
ximarum vocantur etiā loca, quia conſideratio
ne eorum, argumentum ſumatur. Vt dicendo,
A definitione, Ab oppoſitis, vel à cōtrarijs, &c.
Eſt iſti loci, qui vocātur differentiæ maximæ, mul-
tō pauciores ſunt, quā ſint ipſæ maximæ: eō res maxi-
mæ cōtingat in vna differentiā maximæ, plures in
cludi maximas. Patet. Nā in vna differentiā ma-
ximæ. ſcā definitione, ſunt iſtæ duæ maximæ, Cui
conuenit definitio, eidē & definito: & contra-

Marc. 16.

Quare ma-
xima dicat⁹

Differentia
maxima.

Multo plu-
res maxi-
mæ. quā
differentia
maxima.

Et alia, A quo remouetur definitio, & remouetur definitum. Si nō est animal rationale, neq; homo erit. Et de quocūq; verificatur definitio aliquo superaddito, de eodē & verificatur definitum, eodē superaddito. Et locus differentiarū maximā solet sic signari, per ly. a. sic. A definitione, à specie, à genere, à contrario, ab oppositis, &c. Interdum sic. A definitione ad definitum, à parte ad totū, ab specie ad genus, &c. Et tandē tam maxima, quā differentia maxima, locus est. Et merito sedes argumenti vocatur (vt dicit Boëtius) quia ab vtroq; sumitur argumentum.

De diuisione locorum.

SOLENT cōmuniter diuidere loca, in extrinseca, intrinseca, & media. Rodolphus tamen. 4. capit. primi libri, distinguit primò in internos, & externos. Et rursus externos diuidit in eos, qui necessariò coniuncta sunt: quæ causæ, vel effectus vocantur. Et alia sunt loca, quæ nulla necessitate rei cohererent: quæ dicuntur accidentia. Hæc vocantur communiter externa, seu extrinseca: Et illa quæ circa se sunt, vocantur media. Sequentes ergo communem

de declarationem. Locus intrinsecus ille est: quando argumentum sumitur ab his quæ sunt de substantia rei, de qua queritur. Et extrinsecus erit: quando sumitur ab eis quæ sunt omnino à se separata. Et medius erit, qui participat de utroque: extremo, & partim separatur à rei: & partim cō iungitur ei. Exemplis reddamus omnia clara. Vt si sit questio, nūquid homo sit sensibilis: fiat sic argumentū. Omne animatum est sensibile: Homo est quid animatum: ergo Homo est sensibilis. Locus vnde desumptum est argumentum, est internus, seu intrinsecus: quia à substantia rei de qua erat questio, scilicet, à definitione eius. Ecce locus. Differentia maximæ est internus: & locus maxima, Cui conuenit species, & conuenit differentia constituens speciem. Vel, Cui cōuenit genus, & conuenit ratio generis.

Etiam si fieret argumentum ad probandum hominem esse corruptibilem. Omne compositum ex contrariis est corruptibile: Homo est compositus ex contrariis: ergo est corruptibilis. Tam maxima, scilicet, Cui conuenit causa, & effectus, qui necessario sequitur, & differentia maxime, A causa materiali, sunt loca intrinseca.

¶ Loca extrinseca vocantur, quando argumen-
ta sumuntur ab illis, quæ sunt extra rem. Vt si

quis petat, nunquid homo fit rationalis? fiat argumentum. Homo non est irrationalis: ergo rationalis. Sumitur & maxima, & differentia maxima ab extrinseco. Similiter si quis petat, nunquid virtus sit fugienda? faciat argumentum. Solum vitium est fugiendum: & virtus vitium non est: ergo virtus non est fugienda. Ab extrinseco sumitur.

¶ Loca media vocantur, quæ partim intrinseca, & partim extrinseca: quia sumitur argumentum ab eo quod partim conuenit rei, & partim est extra rem. Vt si quis quærat, nuquid humilitas bona sit? sumat argumentum, Humilis est bonus: ergo humilitas bona. Sumit argumentum ab humili: à concreto ad abstractum: à denominato ad ænominantem. Quæ partim conueniunt, & partim differunt. Conueniunt in principali significato: quia tã humilitas, quàm humilis humilitatem important. Differunt tamen in finali terminatione, quia vnum concretum, aliud abstractum.

¶ Locum intrinsecum aliqui subdividunt in locum, qui à substantia rei sumitur: & in eum, qui à concomitantibus ipsam substantiam. Exemplum primi. Vt si quis dubitet: nunquid Homo sit immortalis? desumat argumentum, Homo habet animam rationalem immortalē: ergo ipse est secundum animam immortalis. Sumptum est argumentum à substantia rei. Et huic adiungitur locus à descriptione, & à nominis interpretatione. Quia sepe contingit rem describere, quia nescimus definitionem propriam ex genere & differentia signare. A concomitantibus rem: vt quando à causa efficiente, & finali. Et etiam posset concomitans substantiam dici, si à causa materiali, vel formali sumeret. r, si considerentur vt partes substantiæ, & non vt tota substantia. Et ab accidentē, & loco. De quibus in speciali erit sermo.

Deloco à definitione.

primus, qui differētia maxime vocatur, hic est
A definitione ad definitum. Vbi cōsiderata ha-
bitudine, quæ est definitionis ad definitū, tan-
quam

Quid sit
cuius, modus.

Dini-Sala

A dog

11

10

22

10

10

123

fic, Cui conuenit definitio, & conuenit defini-
tum: & cui non conuenit definitio, nec defini-
tum conuenire debet.

¶ Ponit hic Rodolphus definiēdi rectē regulas in generali. opēdiōfē satis in hæc verba. Sūt autē in summa rectē definiēdi leges, vt definitio neq; plura cōplectat quān definitū, neq; pauciora: sed de quocūq; vnū dicitur, dicatur & alterū. Deinde vt quid sit res, hoc est, substantiā eius explicet. Præter hæc, vt aperta, hoc est, neq; ambiguis nominibus, quæ in multas ducuntur significationes; neq; obscuris, aut ex lōginq; trās latis, cōstet. Hæc ex Rodolpho. Si quidē ad vsum loci huius maximē cōducit, cūm potissimū in qualibet re probādā, sit eius definitio, à qua efficacissimū argumentum trahi potest.

Sub isto modo, A definitioe ad definitū cōprehēditur, A definito, ad definitionē. Vt Cui cūq; cōuenit definitū, & cōuenit definitio, & A quocūq; remouetur definitū, & remouebit definitio. Et hoc cōtinget, qñ sit quid notius de finitū, qñ definitio. Vt si quis dubitet de Morionibus, nunquid ratione, vtatur: cū nūq̃ seriō loqui videant, tūc ex noto. sc. q̃ sint homines, ad ignotū erit argumētum, Moriones hoies sunt: ergo moriōes sunt aīalia rōnalia. Maxima est, Cui cōuenit definitū, cōuenit definitio. Differēcia maxima est, A definito ad definitionē.

¶ Negatiue sic, Siquis dubitet, nūquid Simia & Elephātus sunt animalia rationalia, eo q̄ videētur vti ratiōe in multis, fiet argumētū sic. Simia & Elephātus hoīes nō sunt: ergo animalia rationalia nō sunt. Locus maxima est, A quo remouetur definitū, & remouetur dñfinitio. Et si quis dubitet, nūquid aliqua animalia rationalia aliquādo nō vtātur ratiōe? fiet argumētū. Aliqui homines nūquā ratiōe vtūtur: ergo Aliquādo animalia rationalia, non vtūtur ratiōe. Item. Vtrū aliqua irrationalia possint esse discipulnabília? fiet argumētum. Canis, & Elephan-

tas doceri possunt: ergo aliqua irrationabilia sunt disciplinae capacia. In omnibus istis est argumentum à definito ad definitionem. Et hæc est differentia maxime. Locus maxima: Cui de finitum conuenit, & definitio. Et, A quo remouetur definitiū, & definitio. Et hic erit vsus, quā do probatur cōuenire accidentia definitiōi, quia cōueniunt definito, quia notius est accidentia cōuenire definito. Vt si quis probet, Esse albū cōuenit homini: ergo cōuenit animali rationali. Non tamē erit bonus modus probādi, de proprio. s. Homini cōuenit esse risibile ergo cōuenit esse risibile animali rationali. Ratio est, quia per prius propriū conuenit definitioni, in qua ostendit rei essentia, à qua fuit, quā cōueniat definito, quod est cōtrariū de accidenti cōmuni.

*Cōditiones
bonae defini-
tionis.*

*A definito
ad defini-
tionem.*

1892

Questio ex
parte suble
cti.

Ex parte
pradicati.

Ехетрлм.

A deseri-
prione.

SECUNDVS LO-
cus intrinsecus est à descriptio-
ne: quando quis argumenta-
tur, vt cui conuenit descriptio,
conueniat descriptum. Et pri-
mo pramonendum est quod

Boëtius. Boëtius, & post eum Rodolphus notant, descri-
Rodolphus. ptiones supplere vicem definitionis. Nam quia
vt. de nosignamus rerum differentias, non possu-
mus per genera & differentias rei definitionem
eo descriptio naturam declarantem assignare, sed utimur cir-
nis. cunloquutione, & rem describimus. Vt si quis
ignoret propriam differentiam asini, qua in sua
specie constituitur, describat sic. Asinus est ani-
mal auritum, & c. duros habens qua-
tuor pedes. Ex tali descriptione, quia ostendi vi-
dentur, quæ propria sunt ipsius asini, videtur
ostensa natura, & substantia ipsius. Et est vsus
descriptionum loco definitionum.

Exemplum. Homo enim qui per essentialia definitur de-
descriptio - scribitur sic: Est animal suorum actuum domi-
nis. nus. Vel, est animal doctrinæ capax. Vel, est a-
nimal risibile. Vel, est magni cerebri, pessimi
odoratus, optimi tactus. Virtus, est habitus lau-
dabilis. Vitium, est habitus vituperio dignus, &c.
Et quidem patet differentia inter definitionem,
& descriptionem, etiam nomine ipso. Nam de-
finitio importat rem ipsam finire, & limitare:
ostensa natura, & essentia eius per definitionem:
descriptio tamen lineationem quādam grosso
modo factā rei, importat. Verum propter cau-
sam dictam frequens est vsus, & valde similan-
tur, tanquam descriptio vicaria sit definitionis.

Cicero. Ob id Cicero, & Themistius vnum solum locū
Themistius. posuerunt definitionis, & descriptionis, licet
Boëtius, & Rodolphus distinxerint. Si ergo
quis querat, Nunquid humilitas sit virtus? ar-
gumentetur, Humilitas digna laude est: ergo
humilitas virtus est. Si quis dubitet, Nunquid
animal rationale sit magni cerebri, & optimi
tactus? argumentetur, Homo est magni cere-
bri, & optimi tactus: ergo Animal rationale est
magni cerebri, &c. Locus maxima est, cui Con-
uenit descriptio, & conuenit descriptum, vel
econtra. Locus differentia maximæ, A descrip-
tione, ad descriptum, vel econtra. Et tandem
eo modo quod dictum est in loco à definitione,
in isto à descriptione. Nam affirmatiue: Cui cō-
uenit descriptio, & descriptum, & e contra.
Et negatiue, A quo remouetur descriptio, & de-
scriptum: & econtra.

In hoc etiam loco ponitur locus à nominis in-
terpretatione, seu etymologia vocabuli: nā ob
defectum cognitionis differentiarum (vt dixi-
mus) euenit, vt loco definitionum nō solum de-
scriptione vtamur, sed etiam nominis interpre-
tatione. Vt si quis dubitaret, Nunquid impen-
denda sit opera dialecticæ? argumētaretur. Arti
differendi danda est opera, ergo dialecticæ. Nū-
quid Rhetoricæ insudandum? sic fiat. Arti be-
ne loquendi insudandum? ergo rhetoricæ.

Differt nominis interpretatio à definitione,
& descriptio: quia definitio per essentialia sub-
stantiam rei ostendit: & descriptio similiter, licet
per accidentalia: tamē etymologia, seu nō minis
interpretatio, solum quid ne importet signi-
ficat. Ob id definitio quid nominis vocari de-
bet, & Cicero vocat notationem, tanquam si in-
terpretationem diceret: eo quod verba rerum
sunt notæ. Et ab interpretatione, etiam sumuntur
argumēta: sicut à definitione, & descriptio-
ne (vt diximus) & affirmatiue, & negatiue: vt si
pra ostensum est sit quæstio, Nunquid Iesus pec-
catores deberet recipere? Animarū saluato. em
debet peccatores recipere: ergo Iesus, qui serua-
tor, debuit peccatores recipere. Item si esset quæ-
stio, Nunquid euangelizantibus sint temporalia
ad victum debita? fiat sic. Boni nūtiij annūciato-
ribus erant ad victum necessaria ministranda:
sed euangelizantes erant huiusmodi: ergo. Item
sic, Verum amatorem sapientiæ non decet esse
auarum, aut elatum: ergo philosophum non de-
cet esse auarum, aut elatum. Illos qui in sortem
Dei sunt electi, non decet luxuriæ esse nota-
tos: ergo clericum minimē decet. Illum qui
de Deo verba agit, non decent verba scurrilia,
& profana: ergo Theologum hæc non decent.
Et sic in alijs. Locus maximæ est, Quæcūq; con-
ueniunt interpretationi, & conueniunt inter-
pretato. Vel, Cui cōuenit interpretatio: & con-
uenit interpretatum. Et locus differentia maxi-
mæ, Ab interpretatione. Et eodem modo sicut
in definitione dictum est, sic hic similiter affir-
matiue, & negatiue.

Sub istis etiam tribus, scilicet, definitione, de-
scriptione, interpretatione, alij tres concludun-
tur. Sub loco à definitione, intelligitur locus
à differentia: eo quod differentia sit pars potis-
sima definitionis rei: vt posset quis probare con-
cham esse animal, Concha est sensibilis: ergo
est animal: quia insensibile est differentia anima-
lis. Et similiter, Simia non est rationalis: ergo
homo non est. Et locus maxima est, Cui cū-
que conuenit differentia, & id cuius est diffe-
rentia. Et, A quocūque remouetur differentia,
& id cuius est differentia. Et locus differentia
maximæ esset, A differentia.

Sub

Locus à pro-
pria.

Sub loco à descriptione, continetur locus à
proprio. Vt Modestia est per se laudabilis: er-
go virtus. Petrus est risibilis: ergo & homo. Si-
mia non est risibilis: ergo non est homo. Locus
maxima, Cui conuenit proprium, & id cuius
est proprium, & A quo remouetur proprium,
& id cuius est proprium.

Locus a sy-
nonymis.

Sub loco ab interpretatione intelligitur loc-
us a synonymis: vt est ensis: ergo gladius. Et locus
maxima, De quocūque predicatur vnum syno-
nymorum, predicatur reliquum. Similiter ne-
gatiue, Non est ensis: ergo non est gladius.

Postquam in duobus locis
supra positis dictum est de
illis, quæ directè respiciunt
substantiam rei: consequē-
ter dicendum de illis, quæ
concomitantur ipsam sub-
stantiam: & est totum. Et
quia multipliciter dicitur totum: scilicet, vni-
uersale, integrale, & potentiale, & totū in quan-
titate: primo de toto vniuersali. Illud totum di-
citur, quod partes suas continet: ex quibus &
constare dicitur. Et totum vniuersale: quia in se
includit particularia quædam, quæ ad modum
partis se habent. Sicut genus dicitur totū: quia
sicut totum in partes diuiditur, & ex toto par-
tes erunt. Sic à genere species, & ab specie, indi-
uidua. Et genus in suas diuiditur species tan-
quam totum in suas partes. Et partes dicuntur
partes subiectiuæ, eo quod subiectantur toti in ordi-
natione prædicamentali: quia totum de parte
dicitur secundum ordinatam prædicationem.

Totum vni-
uersale, in-
tegrale, po-
tentiale.

Vt, homo est animal, & Petrus est homo. Ar-
gumētum igitur sumitur ab isto toto ad partes:
& a parte ad totum tam affirmatiue, quam ne-
gatiue. Vt sit quæstio, vtrum Dialectica sit vti-
lis, fiat sic argumentum, Scientia omnis utilis
est: ergo Dialectica utilis est. Hic factum est ar-
gumentum à toto vniuersali ad suam partē. Si-
militer si quis perat, vtrum homo sentiat? fiat ar-
gumētum, Animal sentit: ergo Homo sentit. Hic
maxima est, Cui cōuenit ratio: & cōue-
niunt ratio speciei contentæ sub genere. Et diffe-
rentia maximæ est, A genere ad speciem. Et diffe-
rentia valet. Si quis querat, Nunquid superbia
sit utilis, erit argumentum, Nullum vitium vti-
le est: ergo superbia utilis non est. Nullū vitium
est bonum: ergo furtum non est bonum, &c.
Similiter sic valet, Hoc animal habet omnem

sensum: & c. Hoc habet olfactum. Hic homo
habet omnē virtutem: ergo Habet charitatem.
Hic homo habet omnem sciētiam: ergo habet
Theologiam. Et negatiue, Hoc corpus nō habet
sensum: ergo nec tactum. Hic homo non habet
sciētiam: ergo Theologiam nō habet. Maxima
est, A quo remouetur genus: & remouetur spe-
cies, Vel Cui non cōuenit genus, neq; speciem.
Et differentia maximæ, A genere ad speciem.
Tot modis contingit argumentum fieri ab spe-
cie ad genus. A parte subiectiuæ ad totum suum
vniuersale affirmatiue. Concha habet vnicum,
vel duos tantum sensus: ergo Aliquod animal
duos tantum habet sensus. Veritas apud impro-
bos odium parit: ergo Aliqua virtus odium pa-
rit: gratia seu. Charitas est per quam efficiuntur
amici Dei: ergo Aliqua virtus nos efficit Dei a-
micos. Similiter, Habet tactum, ergo habet sen-
sum. Negatiue contingit sic, Concha non habet
omnes sensus: ergo Aliquod animal non habet
omnes sensus: Non habet visum: ergo nō habet
omnē sensum: Non habet humilitatē: ergo nō
habet omnē virtutem. Maxima istorū argumē-
torum. Cui cōuenit pars subiectiuæ, & cōuenit
totum. Cui cūq; non conuenit pars, nec cōue-
nit totum. Vel sic, Quod dicitur de parte subie-
ctiuæ, & dicitur de toto. Quod negatur de par-
te subiectiuæ, & negabitur de toto. Differentia
maximæ est, Ab specie, ad genus. Vel A parte
subiectiuæ ad suum totum vniuersale.

Ab specta-
ad genus,

Verum cautè obseruandū est, ad hoc quæleat
argumētū à toto vniuersali ad suas subiectiuas
partes, oportet totū sumatur vniuersaliter, aliās
non valeret. Nam iste modus arguendi non est
bonus, Aliquod animal habet omnē sensum:
ergo Concha omnem habet. Sed sic valet: Om-
ne animal habet omnem sensum: ergo Concha
habet. Sicut valeret, Omnis homo habet oēm
virtutē: ergo Petrus habet. Ecōtra tamē: quādo
a parte ad totū est processus, debet sumi totum
particulariter: vt Concha habet tactū: ergo ha-
bet sensum: non tamen valeret: ergo habet om-
nem sensum. Nec valet, Concha habet tantum
vnum, aut alterum sensum: ergo Omne animal
habet tantum vnum aut alterum sensum. Sicut
non valet, Avis habet alas: ergo omne animal
habet: sed sequit: ergo Aliquod animal habet.
Si documentum, Tales argumentationes
tam in isto loco, quā in alijs valere, quando
supplendo propositionem, quæ deficit, posint
ad syllogismum perfectum Catheticum,
vel hypotheticum reduci: nam si non potest
reduci, non valet modus arguendi: vt sic, Petrus
habet charitatem: ergo Omnis homo habet
charitatem: non valet: nam supplendo quod de-
est, & Petrus est homo: ergo Omnis homo ha-
bet.

Documentum

bet charitatem. Nam hic syllogismus in tertia figura, habet defectum: tum quia concluditur vniuersaliter, quod non contingit in tertia figuratum quia est argumentum à termino non vniuersaliter sumptum in antecedenti, ad ipsum vniuersaliter sumptum in conclusione, ex parte de ly homo. Sicut etiam non valet, Animal currit: ergo homo currit: quia suppleto, & homo est animal, vel omnis homo est animal: sequitur, ergo homo currit: nam cum syllogismus teneat in prima, & maiori exiitenti particulari in prima figura nil sequatur, syllogismus non erat bonus. Ob id neque iste modus arguendi tenet, Tantum animal est homo: ergo Tantum animal est substantia: quia iste syllogismus est malus, Omnis homo est substantia: Tantum animal est homo: ergo Tantum animal est substantia, est enim in prima figura, & minor est virtualiter negatiua, scilicet, Tantum animal est homo: quia exponitur sic: Animal est homo, & Nil non animal est homo. Et committitur alius defectus, scilicet, argumentum à termino non vniuersaliter posito in antecedenti, ad eundem vniuersaliter posito in consequenti, ex parte de ly substantia: nam in maiori est indistributibile, & in conclusione distribuitur: ratione de ly Tantum: habet enim virtutem distribuendi terminum mediatum: vt supra dictum est, quando de exponibilibus agebamus.

CAP. VI.

De loco à toto integrali.

A toto integrali.

QUANTUM Vnde argumentum sumitur, est integrale totum. Vbi contingit à toto ad partem, & à parte ad totum. Et in presentiarum totum integrale dicitur, quod constat ex suis partibus quantitatis ad inuicem coniectis, & dispositis, vt suū constituent & perficiant totū: sicut homo totus constat ex capite, coniuncto collo, & stomacho, & intestinis, corde, brachijs, & pedibus. Quæ partes dicuntur integrales, quia integrant suum totum, ad modum, quo domus constat ex fundamento, pariete, & tecto. Et quidem istarum partium quædam sunt principales, vt totum sine eis non possit constare. Aliæ sunt principales, sine quibus licet totum posset constare, non tamen erit perfectum. Exempli causa, Domus non erit, si non habeat tectum, vel fundamentum: tamē si desit ei vna, aut altera fenestra, domus erit, imperfecta ta-

men. Homo mutilus pedibus, vel manibus, homo erit, licet non perfectus: tamen si ei desisset caput, vel intestina, vel cor, non posset homo dici, quia non posset constare. Ex isto ergo loco argumentum sumitur à toto ad partē, vel econtra: loquendo de parte, quæ principalis est, sine qua totum non potest consistere.

¶ Fit affirmatiue, Homo est: ergo caput habet. Homo est: ergo intestina ei in sunt, & cor. Domus est: ergo habet fundamenta, & tectum. Maxima est: Posito toto integrali: necessarium est & partes principales poni. Non tamen valeret argumentum ad partes, vel partem minus principales. Sic, Homo est: ergo pedes habet: ergo mutilus non est: licet valeret. Homo perfectus est: ergo pedes habet, & manus, &c.

¶ Negatiue tamen non valet argumentum à toto ad partes singulas. Nam non sequitur, Domus non est: ergo fundamentum non est: nam potest esse quod tectum non sit, manente fundamento. Valeret tamen sub distinctione. Domus non est: ergo vel tectum, vel fundamentum, vel parietes non sunt. Sicut Homo non est: ergo vel caput non est, vel intestina, vel cor, &c. Et tunc maxima est, Si totum non est: aliquam eius principalem partem non esse, necesse est. Et differentia maxima, A toto integrali ad suas partes.

¶ A parte integrante ad totum valet negatiue. In idolo, cor non est: ergo non est homo. Hoc ædificium tectum non habet: ergo domus non est. Maxima est, Remota parte principali, & totum remoueri debet. Et differentia maxime, A parte ad totum. Affirmatiue tamen non valet à parte ad totum. Non valet, Est fundamentum: sunt parietes: ergo est domus: licet ab omnibus simul coniunctis bene valeret. Hic locus est valde utilis ad probanda: nam considerando rem integram, & partes quæ ipsam constituunt, & facile argumēta formare. Sicut Boetius probat res humanas Diuina prouidentia gubernari, Omnis mundus prouidentia gubernatur: & res humane partes sunt, ergo res humane Diuina prouidentia gubernantur. Morbos curari, & sanitatem tueri, & vulneribus mederi bonum est: ergo ipsa medicina, cuius hæ sunt partes, bona est. Iudicium habere de re quacunque, ad ipsam probandam argumēta adducere, bonum est: ergo Dialectica bona est. Deum cognoscere, & de Deo loqui bonum est: ergo ipsa Theologia bona est. Sic dicimus, Hic legem implet: ergo Deum & proximum diligit. Sicut negatiue sic, Proximum non diligit: ergo legem non adimplet. Sic etiam, Hic pius est in Deum, in patriam, in parentes: ergo pietatem habet. Negatiue, Parentes non veneratur, magistrum non colit: ergo pietatem non habet. Et sic possumus laudare,

laudare, vel vituperare aliquod totum ex eo, quod partes laudandæ, vel vituperandæ veniunt. Vt si dicamus, Agere assentatorem malum, quia falsum dicentibus assentire malum. Magica ars abominanda, quia demones consultare anathema est. Meretricem agere pessimum, quia inescare iuuenes diabolicum, &c. Sicut & artes, quæ habent in se partes laude dignas, maxime extollimus.

¶ Huius loci vsus erit, explicando singulas partes rei dicendæ, & maxime commouet affectus. Siquis sumeret Paulum vas electionis laudandum, posset exordium sumere à lingua eius: quia locus est tot verba vitæ, tot consilia salutifera. Et statim de manibus, quibus tot & tantum operatus est. Et ab oculis, qui viderunt ar-

cana, quæ non licet homini loqui. Ab auribus, quæ verba vitæ, qualia alius non sic ab ipso Christo audiuit. Si pedes consideret, quæ beati illius Apostoli euangelizantis pacem, euangelizantis bonæ, qui huc, & illuc mundum circuebat, vt Christo aliquos lucrificeret. Si illud ardentissimum pectus, in quo non solum feruebat charitas: sed totum videbatur charitas: sic vt nullus scandalizaretur, quin prius ipse vreretur: & nullus infirmaretur, quin ipse iaceret. Ad istum modum est campus latissimus, in quo quis posset spatari, & argumenta innumera inuenire, & occasionem dilatandi orationem, & mouendi affectus, quod maxime curandum est in publicum verba facientibus. Sic etiam ad utilitatem ostendendam alicuius rei, quæ merito deberet estimari, discuerendo per membra singula. In homine, vt si quis contenderet hominem humiliare, vt de ipso humiliter sentiret, quia pulvis, & vermis, &c. sic fieret. Quæso quid vilis homine, secundum corpus? Quid capitis vertex, nisi tecta fictilis effusa? Quid cerebrum, nisi inclusum, nisi coagulum lacteum? Quid oculi, quæso, nisi humor congelatus? Quid nares, nisi foramina quædam, & meatus putredinis, & pituitæ? Et quid aures, nisi vasa fordium? Et quid venter, & intestina omnia, nisi vas fictile, & stercoreum plenum. & fetore & sordibus superans sterquilinum omne? Quid ergo superbit homo?

CAP. VII.

De loco à toto in quantitate.

QUANTUM IN QUANTITATE vocatur, quando sumitur aliquis terminus communis cum signo vniuersali: vt Omnis homo est disciplinæ capax, Omnis homo est rationalis. Si ta-

men sine illo vniuersali signo sumeretur, non diceretur totum in quantitate: vt si diceremus, Homo currit: non est sensus, quod tota vniuersitas hominum currat, sed sufficit vnus currat: quædam pars quædam. Et hoc totum differt à toto vniuersali: nam non opus est in toto vniuersali sumatur cum signo vniuersali, ad hoc quod ostendatur eius totalitas, & vniuersalitas: nam genus animalis sine distributione est totum, continens omnes suas species. Etiam differt à toto integrali, quia illud constat ex partibus quantitatis integritatibus, hoc tamen est totum alterius rationis, cuius totalitas sumitur ratione signi vniuersalis. Fit argumentum ergo à toto ad partes. Omnis homo sentit: ergo homo sentit. Omnis homo currit: ergo homo currit. Et negatiue etiam: Nullus homo est brutum: ergo Petrus non est brutum, Nullum irrationale intelligit: ergo asinus non intelligit. Maxima erit, Quod conuenit toto in quantitate: conuenit & eius parti. Et negatiue, A quo remouetur totum in quantitate, & remouetur pars. Vel, Cui non conuenit totum, nec pars conueniet. Differentia maxime erit, A toto in quantitate ad suam partem. A parte ad totum valebit argumentum in toto vniuersali, vt Homo currit: ergo animal currit: sed tamen non valet in toto in quantitate: quia cum debeat sumi vniuersaliter, ab vna parte ad totum non valet. Non sequitur, Homo currit: ergo Omnis homo currit. Sed ab omnibus singularibus enumeratis, vt dictum est in inductione ad totum, esset bonum. Et tunc maxima differentia, A partibus in quantitate ad suum totum in quantitate. Et maxima esset, De quo dicuntur omnes partes in quantitate, dicitur & totum in quantitate.

CAP. VIII.

De loco à toto potenciali.

QUANTUM POTENTIALE dicitur, quando est aliquod totum includens in se plures potentias, velut partes. Et distinguitur à toto vniuersali, & à toto quantitativo, & à toto integrali. Vt anima rationalis dicitur vnum totum potenziale: continet enim partes, scilicet, voluntatem, intellectum, & memoriam, quæ sunt eius potentie. Et anima sensitiva potest dici totum potenziale: continet enim sensum communem, phantasiam, æstimationem, seu cogitativam, & memoriam sensitivam. Istæ omnes potentie sunt partes potentiales illius totius. Etiam anima vegetatiua continet

Discrimen inter totum in quantitate, & totum vniuersale.

Partes vegetatiue, continet

continet augmentatiuam, nutriti-
uam, exptiliuam, retentiua: licet ista potius
dicantur vires animæ, quàm potentiæ. Sed ta-
men loquendo de anima rationali, argumen-
tum sumi potest à toto ad partem, & contra
affirmatiuè, & negatiuè. Si dubium sit, nūquid
Simia habeat rationem, seu intellectum? fiat
sic, Non habet animam rationalem: ergo nec ra-
tionem. Nunquid brutum quod videtur refu-
tare cibum, & aliquando prosequi, habeat vo-
luntatem? fit argumentum. Brutum non habet
animam rationalem: ergo nec voluntatem. Et
affirmatiuè. Siquis dubitet, nunquid pessimi
homines: ut sunt luxuriosi, & qui computru-
erunt in itercore suo, habeant rationem, quia tam
sine ratione sequuntur vitam brutalem? fit argu-
mentum. Habent tales animam rationalem: er-
go intellectum. Maxima in istis est, Cui conue-
nit totum potentiale: & ei partes conueniunt.
Et, A quo remouetur totum, remouebitur &
pars. Et à parte ad totum affirmatiuè. Siquis du-
bitet de aliquo homine rustico, vtrum habeat
animam rationalem? fit argumentum. Habet li-
berum arbitrium: ergo & animam. Habet me-
moriā intellectuā: ergo animam. Et nega-
tiuè etiam, Simia non habet intellectum: ergo
non habet animam rationalem. Maxima est,
A quo remouetur pars, vel cui conuenit pars:
remouetur totum, vel conuenit totum. Diffe-
rentia maximæ, A parte potentiali ad totū po-
tentiale. Bene video istum locum posse cōpre-
hendi in illo, A definitione, vel A differentia:
quia hæc ad rei substantiam spectant simplici-
ter: verum quia de toto facta est mentio, ut cla-
rius omnia intelligantur, expressè libuit pone-
re, ut etiam sit vsui talis locus ad sumendum ar-
gumentum. Similiter de anima sensitua per
suas potentias distinguendo: nam ubi comple-
tè anima sensitua reperitur, & etiam huiusmo-
di sensus interiores reperiuntur, quæ partes po-
tentiales vocari possunt ipsius animæ sensitivæ.

C A P. IX.

De loco à toto in modo.

ST alius locus vnde sumitur
argumentum, ab aliquo toto
sumpto absolute sine aliquare
restrictione: & illud habet partes
in modo, quando restrictè su-
mitur. Verbi gratia, si dicamus
Homo, absolute sumitur, & dicit quoddam to-
tum absque limitatione, seu restrictione. Si ta-
men dico, Homo albus, Homo sapiens, Homo
bonus: totum restringitur, & vocatur homo bo-

nus pars in modo: quia non absolute sumitur,
sed restringitur. Ex hoc ergo toto sumi potest
argumentum, & affirmatiuè, & negatiuè. Affir-
matiue. Siquis dubitaret, vtrum homines ru-
des sint disciplinæ capaces, fiat argumentum.
Omnes homines sunt capaces disciplinæ: ergo
& rudes. Si quis dubitet, vtrum malos Deus dili-
gat? sic fiet. Omnis factor facturam diligit: ergo
Deus homines malos diligit. Velsic, Omnes
homines Deus diligit: ergo malos Deus diligit.
Maxima est, Cui conuenit totum in modum:
& pars conuenit. Et negatiue similiter, Nul-
lum hominem Deus odit: ergo malos non odit
Deus. Fit etiam argumentum à parte totum
& negatiue, & affirmatiue. Siquis dubitet,
vtrum Angelus moueatur? Angelus intelligen-
do, & volendo mouetur: ergo Angelus moue-
tur. Anima intelligendo mouetur: ergo anima
mouetur. Est à parte in modo, ad totum in mo-
do. Homines impij damnabuntur: ergo aliqui
homines condemnabuntur. Et negatiue, Ho-
mines impij non saluabuntur: ergo aliqui ho-
mines non saluabuntur. Maxima est, Cui con-
uenit pars in modo, conuenit totum in modo:
& A quo remouetur pars, & remouetur totū.
Et differentia maximæ est, A parte in modo ad
totum.
Cautè tamen considerandum, loco determi-
nationis restringentis non sumatur dictum se-
cundum quid, vel determinatio alienans: quia
non valeret à parte ad totum. Nam non valet,
Est homo pius: ergo est homo. Est albus secu-
dum dentes: ergo est albus. Est fictus sanctus: er-
go est sanctus. Et ratio est, quia istæ determi-
nationes alienant. Quandoque determinabi-
le cum determinatione sumptum est subiectū
respectu determinabilis. Absolute, ita quod de-
terminabile absolute prædicatur de aggregato
ex determinabilibus & determinatione: tunc est
pars in modo. Vt sic, Homo albus est homo.
Homo rudis est homo. Homo malus est ho-
mo. Istæ sunt partes in modo.

C A P. X.

De toto in loco, & toto
in tempore.

CONSEQUENTER
de toto in loco, & toto in tem-
pore est loquendum. Aduer-
bium ubique, totum localiter
significat. Nusquam etiam, &
nullibi. Pars in loco dicitur,
hic, in domo, in ciuitate, in terra, in celo, &c. Su-
mitur

mitur argumentum affirmatiuè à toto ad par-
tem. Deus est ubique: ergo est in isto loco. Deus
ubique contemplatur omnes: ergo in isto lo-
co. Deus ubique dominatur: ergo in terris, &
abyssis, in celo, & in inferno. Differentia maxi-
mæ, A toto in loco: ad partē. Maxima est, Cui
conuenit totum in loco, conuenit & pars. Fit
etiam negatiue. Nullibi est antichristus: ergo
non est in isto loco. Nusquam homo potest ab-
scondi à Dei conspectu: ergo neque in isto lo-
co abscondetur. Nusquam defunt mali homi-
nes: ergo neque in deserto decerunt, nec in habi-
taculis monachorum.
Cautè ad totum non valet affirmatiue, sed
bene negatiue. Non sequitur, Ego homo in ista
domo: ergo ubique est. Valet tamen, In aliquo
loco non sunt mali, ut in celo: ergo non in om-
ni loco sunt mali. In aliquo loco non est vinum
vitis: ergo non in omni loco est vinum vitis.
Cautè totum in tempore similiter, semper: in om-
ni tempore, significat totum in tempore, valet
sicut in toto à loco. Vt semper est Deus: ergo
nunc est. Deus semper sapientia diuina omnia
gubernat: ergo nunc gubernat. Semper vera di-
xit Christus: ergo nunc, quando dixit, Difficile
qui habet diuitias saluabitur. Negatiue, Nun-
quam Christus est mentitus: ergo neque quan-
do dixit, De omni verbo otioso reddent homi-
nines rationem in die iudicii. Maxima est, Cui
conuenit totum in tempore, & pars. Et cui non
conuenit totum, neque pars. Et differentia ma-
ximæ, A toto in tempore. Sed tamen à parte
ad totum, licet valeat negatiue: non tamen affir-
matiue. Nunc non est: ergo non in omni tem-
pore est. Tamen non valet, Nunc est: ergo sem-
per est. Sed tamen si ut valeret ab omnibus par-
tibus loci numeratis ad totum: sic etiam ab om-
nibus partibus temporis numeratis, ad totum
in tempore. Valet enim, Est hic, & in inferno,
& in celo, & in mari Deus: ergo ubique est
Deus. Sic etiam, Est nunc, & heri, & cras, & an-
te hunc diem, &c. ergo semper est.

C A P. XI.

De loco à causis.

IAM QUOD CONVEN-
dum erit de loco à causa.
Et cum sit quadruplex ge-
nus causarum, scilicet, effi-
ciens, finalis, formalis, &
materialis: ab illis trahitur
argumentum. Et iste locus
est potissimus, & fecundissimus, & ad manus

ad argumenta adducenda. Ob id oportet ali-
quanto latius pertractare.

¶ Licet enim causarum cognitio non sit præsen-
tis speculacionis, sed ad Physicum spectet, de
quo in nostra physica speculatione ratione tra-
didimus: quantum tamen necessarium est Dia-
lectico, oportet scire, causam efficientem distin-
gui à finali, materiali, & formali: sicut in domo
distinguitur edificator, qui causa efficiens est,
à lapidibus, & lignis, quæ sunt materialis causa
domus, ex quibus tanquam ex materia constat,
& à forma ipsius domus distinguitur, quæ est
quadrata, vel quid simile. Et à finali causa, quæ
ideo est, ut à frigore & tempestate habitates de-
fendat. Quia ergo quælibet istarum causarum ab
alia distinguitur: argumentum sumi potest ad
rem probandam seorsum à qualibet causa. Et
cum in qualibet re quatuor genera causarum
possint simul considerari, iste locus à causa, est
vtilis.

¶ Causa pro nunc, sic definitur, est quæ posita, definitio
ponitur effectus: vel ad cuius esse, sequitur effe-
ctus, ut quia Sol causat diem, quia Sol lucet,
dies est. Et posito quod Sol est ortus, est dies, si
cut occasus causat noctē. Sol occidit: ergo nox
est. Si enim nostrum hemisphærium à sole non
sit illuminatum, tenebræ erunt: cum tenebræ
sint luminis priuatio.

¶ Causa ergo efficiens illa est, à qua primò fit
motus. Vt edificator causa efficiens est do-
mus, & ignis calefaciens est caloris causa. Sic de
quolibet agente, siue sit agens per naturam, vel
agēs per artem: principium vnde motus ipsius
actionis, merito causa efficiens vocatur.

¶ Sed tamen sunt aliquæ causæ necessariae, sine
quibus certus effectus & determinatus euenire
non potest: sicut dies, non nisi per ortum, & præ-
sentiam solis: & nox per eius absentiam, & ecli-
psis solis, per interpositionem lunæ inter visum
nostrum, & solem. Et lunæ eclipsis, per interpo-
sitionem terræ inter solem & lunam. In istis af-
firmatiue, & negatiue, à causa ad effectum, ab
effectu ad causam infallibiliter sequitur: sic, E-
clipsis solis: ergo globum lunæ interpositum
habemus inter visum & solem. Luna eclipata
est: ergo interposita est terra inter eam & solem.

A causa ad effectum, Interpositum est lunæ cor-
pus inter nos & solem: ergo sol eclipatur. In-
terposita est terra: ergo luna eclipatur. Et ne-
gatiue similiter. Non eclipatur: ergo non est
interposita. Sol est ortus: ergo dies est. Non est
ortus: ergo non est dies. Maxima in istis est, Po-
sita causa efficiens necessaria, ponitur effectus,
& remota, remouetur. Differentia maximæ est,
A causa ad effectum. Et intantum est verum
huiusmodi argumentum: ut antequam sint ef-
fectus,

fectus, possint naturaliter prænunciari: quia etiam potest sciri, quando causæ ponentur: & quia tunc necessario consequentur effectus, possunt effectus denuntiari antequam sint. Aliæ sunt causæ, quæ licet sint sufficientes: non tamen sunt necessariae. Vt iugulatio causa sufficiens est mortis, non tamen necessaria: quia mors potest pluribus alijs modis euenire, vt constat. Ab huiusmodi ad suos effectus valet solum affirmatiue. Si hic iugulatus est: necessario interibit, vel interijt. Et ab effectu ad causam negatiue valet. Non interijt: ergo non iugulatus est. Non tamen valet. Interijt: ergo iugulatus est: cum aliud de mors possit euenire.

Notandum

Considerandum tamen est: quando sit argumentum à causa efficienti, & non necessaria: si fiat secundum potestiam, vel habitum, effectus etiam debet ostendi in potentia, & non in actu: vt si quis argumentetur: Domificator est: ergo domus est. Non valet. Est scriptor: ergo scriptura: quia possunt esse tales artifices, sine hoc quod operentur. Ob id potest inferri sic, Domificator est: ergo potest esse domus. Scriptor est: ergo & scriptura potest esse. Pistor est: ergo & panis poterit effici. Imò etiam si actu causa signetur, non sequitur actu esse effectum: sed solum vel fieri, vel fore. Vt, Domificans est: ergo domus fit, vel domus erit.

Ab effectu ad causam.

Ab effectu ad causam non valet. Est domus: ergo domificator. Eo quod tales effectus, licet à suis causis dependant in fieri, non tamen in conseruari.

Sed quò lucidior sit huius loci vsus, proponamus exempla, quæ ad diuersas facultates valeant applicari, ex quibus liceat coniectari in alijs.

Exempla diuersarum facultatum.

Si querat Theologus, Nunquid mors ab initio homini conueniat tanquam ei naturalis? Sit solutio, argumento sumpto à causa. Mors est ab extrinseco per Dæmonis malitiam, & per peccatum proprium hominis: ergo non per naturam ei conuenit. Quod patet per Paulum. Per vnum hominem peccatum intrauit in orbem terrarum, & per peccatum mors. Ecce mors per peccatum. Et sic in omnes homines pertransijt. Et quod Diaboli inuidia id sit factum, Sapientia. 2. ait Salomon, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.

Physicum argumentum.

Quod si Physicus naturalis querat. Nunquid post corruptam hominis naturam per peccatum, sit necessarium hominem mori? Dicit maxime à causa. Quia calor naturalis semper agens in humidum radicale, aliquid eius consumens, per humidum nutritiale tantum, & tale, restaurari non potest: & tandem necessarium est consumi, & deficere, & mori. A causa ad effectum est argumentum.

In tantum causa posita effectus concluditur, vt etiam in illis quæ non necessario eueniunt, sed ex libero arbitrio Christus redemptor noster sit argumentatus in euangelio, Phariseos reprehendens. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum vos sitis mali? Quod & confirmat, ex abundantia cordis os loquitur. Ecce quomodo ex malitia concepta in corde, argumentum ad effectum, vt ore loquatur. Similiter vt conceperunt, Bonus homo de bono thesauro bona profert, & malus mala similiter. Et ad idem Matth. 7. Arbor bona bonos fructus facit, & mala malos. E. causa ad effectum.

Et ab effectu ad causam, ipsemet Christus docuit. Al. effectibus eorum cog. scitis eorum: tanquam bonos: similiter & malus ab effectu sit cognoscendus. Bonus bona operatur, & malus mala. Opera enim testimonium perhibent de factore. Sic argumentatur, dicens: Quæ intrant per os, non continent hominem, sed quæ de corde nascuntur. Ab effectu ad causam. Et negatiue, eleganter Paulus. 1. Corint. 15. argumentatur. Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Ac si diceret. Causa nostræ resurrectionis Christi resurrectio est: sed vos conceditis causam, ergo oportet & effectum: vel si effectum negatis, oportet & causam negare.

Si quis dubitet, Vtrum sit lex iusta, quæ homicidam, & latronem iubet interficere? argumentetur à causa. Causa legis fuit naturalis hominum congregatio: quia animal politicum est, vt sit pacificus conuiuetus inter homines, & hoc est bonum, & naturale: ergo & hæc lex erit bona: quia conseruat talem pacem.

Similiter si querat medicus, Nunquid somnus sit naturalis? soluet. Post laborem, & sensuum & virium interiorum, & eorum longam fatigationem, quæ scire naturale est: sed per somnum hoc fit, ne animal deficiat in operatione continua sensuum: ergo somnus naturalis est.

Si moralis philosophus petat, Nunquid somnolentia sit naturalis, vt somnus ipse? Respondet minime. Nam vitium per naturam non est, somnolentia tamen est vitium, cum indulgeat quis somno magis quam oportet, & quando non oportet: ergo ipsa somnolentia naturalis non est.

Hic locus etiam iuuabit Iurisperitum. Si enim sit questio, Nunquid dominus iumentum damnum soluat, eo quod in publica via pascens ingressus fuerit alienum pratum? Terminabitur sic à causa. Qui causam damni dat, damnum de disse videtur: nam si dominus iumentum causam dedit, eo quod sciens animal suum petulans, & cibi auidum, compedibus non astrinxit, neque custodiam

De loco à causa materiali.

OST CAVSAM EFFICIENTEM erit consideratio materialis causæ, quæ etiam subministrat argumentum. Vt quando est argumentum. Apud Saracenos non est ferrum, non erit armorum vsus. Apud illos sunt boni equi: ergo erunt optimi equites. Aduertendum tamen materiam duplicem esse. Quædam est, quæ per

Duplex materia

manet, & non transit, sicut materia armorum: ferrum enim factis armis manet. Etiam lignum, lapides, sunt materia domus: domo enim constructa, manent lapides & ligna. Alia materia est, quæ transit, sicut farina, & aqua, quæ panis sunt materia: & filix herba, ex qua vitrum conficitur. Argumentum ergo erit à causa materiali permanente, ad effectum. Ferrum est: ergo arma possunt esse. Ferrum non est: non ergo sunt arma. Lapidem & lignum sunt: ergo domus potest esse. Lapidem & lignum non sunt: ergo domus non est. Similiter Filix est: ergo vitrum potest esse. Farina & aqua sunt: ergo & panis potest esse. Ab effectu ad causam affirmatiue sic. Arma sunt: ergo ferrum est. Domus est: ergo lapides & ligna: ubi materia est permanens. Sed tamen non valet negatiue. Arma non sunt: ergo ferrum non est. Domus non est: ergo lapides non sunt. In materia transeunti. Panis non est: ergo farina non est. Non valet, sed Panis est: ergo farina fuit optimè.

Sed tamen vt occasio detur dilatandi locum istum à materia, oportet materiam etiam distinguere. Quædam est, ex qua fit aliud, vt est de qua loquuti sumus. Alia est materia non ex qua, sed circa quam versatur alicuius consideratio. Vt si Theologiæ materiam vocemus sermonem de Deo, quia circa id Theologus versatur. Et materia Dialecticæ sit ens rationis, argumentatio, vel verum, aut falsum. Et Grammaticæ eloqui rectè, & Rhetoricæ ornatè. Et temperantiæ sit circa cibum, & potum. Et patientiæ materia, circa aduersa toleranda: & fortitudo, circa terribilia aggredienda. Et sic de omnibus alijs virtutibus Theologicis, & moralibus: & de omnibus scientijs & disciplinis: & de omnibus habitibus intellectus. Ex consideratione ergo huius materie innumera sumi possunt argumenta ad probandum dignitatem virtutis, vel scientiæ, vel habitus, ex materia circa quam versatur, vt si animæ scientiam præstantiorem dicamus, quam sit Physica disciplina, vt Aristoteles probat, quia

I. 2. circa

custodiam adhibuit, soluat damnum. Si tamen dominus prati in causa fuit: quia dolo, vel incuria aperuit, unde possit iumentum depascere aliena, tunc sibi imputet, quia damni causam præstitit.

Etiam est vsus huius loci, vituperando, vel laudando rem ab ipso autore, vel à consultore. Vt Paulus probat omnem creaturam bonam, quia à Deo bono. Et peccatum malum, quia auctor malus. Nempe Dæmon. Et mors non est bona simpliciter, quia Deus non est auctor mortis. Ait Sapiens. Deus mortem non fecit. Sic dicimus à causa efficienti bonum esse consilium, bonum propositum: quia bonus qui suggerit, scilicet Deus, vel sanctus Angelus. Bonum esse virginitatem, bonum esse continentiam, bonum esse vsu virtutis: quia ipse Deus consulit, & sancti. Bonum esse relinquere omnia propter Christum, quia ipse consilium præbuit de eo. Bonum esse sequi consilia antiquorum, & maiorum: maxime patrum, & magistrorum. Non esse bonum sequi petulantiam, & suggestit appetitus, & mundus, & Dæmon: quia isti consultores non fideles, sed pessimi sunt. Ad modum quo errauit Roboam Salomonis filius, sequens consilium iuuenum in exigendis tributis à populo, non sequutus bonos consultores: ob quod regnum paternum, & aurum perdidit.

Sic etiam Paulus Apostolus probat, legem nouam veterem excedere, eo quod illa Angelorum ministerio à Moyse promulgata: Evangelica tamè à Christo immediatè, & per ipsum nobis declarata, & per Apostolos in mundum vniuersum prædicata.

Simili argumento sumpto, sacramenta nouæ legis, omnia illa quæ in veteri ad Dei cultum, & sanctificationem erant ordinata, excedunt: quia Christo auctore ecclesia habet, & neratur.

Exo. 24.

Et ieiunium meritò obseruandum præcipitur: quia in veteri testamento ab Helia, & Moyse inchoatum, & à Christo saluatore consecratum, & à sanctis exercitatum. Et sicut hæc à causa laudanda veniunt, sic etiam illa vituperanda, quæ auctorem, vel principium habent non bonum, sicut sunt magicæ artes, & cætera alia, quæ superstitiosa sunt, & igne digna: in Dæmonem auctorem eam referimus. Et tandem huic loco finem imponentes, vbiunque, & quomodocunque sit causæ consideratio efficientis, vel eius quæ cõtendit, vt rationem efficientis habeat, potest suppeditare occasionem argumenti. Sic etiam à parentibus ad filios, in bonum vt imitentur: in malum vt abstineant.

De loco à causa formali. Cap. XIII.

circa illam potissimum hominis parum versatur. Si Theologiam affirmemus velut reginam inter omnes scientias, quia materia circa quam, ipse Deus omnium creator, & gubernator. Et inter Theologicas virtutes, cum Paulo charitatem dicamus maiorem, quia eius obiectum immediatum, ipsemet Deus. Inter morales præstantissimam iustitiam ponamus, quia circa difficile, cum difficilius sit hominem se habere bene erga alium, quod respicit iustitiam, quam circa se, quod respiciunt alie morales virtutes: vel quia per eam bene nos habeamus erga Deum, ei debitu obsequium reddendo. Sic dicemus votum bonum: quia de bona materia, vel circa bonam materiam, & sic complendum. Et similiter de promissione, si promissio circa bonum, vel de bono: quia circa bonam materiam, debet impleri. Si tamen est votum de malo, vel promissio: argumentum sumendum, non esse obligatos adimplere. Et tandem in omnibus rebus ex materia, vel à causa materiali sumitur argumentum.

C A P. XIII.

De loco à causa formali.

Duplices forme.

SICUT DICTUM est in consideratione cause materialis, etiam considerandum venit in formali causa, à qua sumitur argumentum. Et forma, quædam sunt naturales substantiales: alie sunt accidentales: & alie sunt artificiales. Et ab omnibus sumitur argumentum, à forma ad effectum formæ. In substantialibus. Anima sensitiva est: ergo brutum est. Anima vegetabilis est: ergo animatum est. Forma substantialis est: ergo substantia est. Et ab accidentali sic. Albedo est: ergo album est. Scientia est: ergo sciens est. Virtus est: ergo studiosus est. Calor est: ergo calidum est. Frigus est: ergo & frigidum. Statua est: ergo figuratum. Vel, Forma est statua: ergo statua est. Forma domus est: ergo domus est. Maxima erit, Vbi est forma, vel cui conuenit forma, & id cuius est forma. Negatiue etiam valet, Non est forma substantialis: ergo nec substantia. Non est forma sensitiva: ergo neque brutum. Non est vegetativa: ergo neque planta. Et similiter valet ab effectu formali, ad causam. Et animal: ergo anima sensitiva. Est animatum: ergo est anima. Est domus: ergo forma domus. Est album: ergo albedo. Est sciens: ergo scientia. Et sic in alijs omnibus. Et negatiue similiter, Non est album: ergo neque albedo.

Vnum tamen addendum, si de anima rationali sit sermo, quia cum ipsa sola per se possit stare à subiecto separata, non est argumentum validum. Est anima rationalis: ergo est homo. Sed oportet dicere, Inest anima rationalis: ergo homo est. Ratio est: quia cum anima rationalis creetur à Deo, & non educetur de potentia materie, potest manere sine subiecto. Ob id oportet addere quoddam insit. Quod non est necessarium de alijs formis, siue substantialibus, siue accidentalibus: quia non possunt esse per se sine suis subiectis: ob id ea posita, ponitur subiectum: & ea remota, remouetur subiectum.

Aliquantum licet patiari hic, considerando vniuersi cuiusque rei formam: non enim cum esse rei à forma sepenat, similiter & operatio, secundum formam licet argumentari. Vt si negemus ignem posse frigidari, sicut neque aquam calefieri, eo quod frigiditas forma requisita ad infirigidandum, reperiri non valeat in igne: sicut nec calor requisitus ad calefaciendum in aqua. Et sic erit consideratio aliarum rerum, sicut De dælus non potuit volare, quia non habuit formam aptam ad volandum. Huc pertinet omnes professores cuiusque sint facultatis, & artifices omnes. Nam ars, & professio, velut forma est professoris, & artificis. Et sic dicitur: Non sator ultra crepidam. Ob id qui Theologus non est, non de rebus disseret Theologicis: quia forma non oportet suos egrediatur limites: quia Dialecticus non est, non temere de re Dialectica disputet. Et tandem qui formam non habet, neque id quod formam consequitur: ob id argumentum sumetur à forma, secundum hanc considerationem: ut vbi sit forma, & effectus formalis: vbi non sit forma, neque formalis effectus. Et si militer in Ecclesia sacramentis, quæ habent suas formas à Christo institutas, & ab Ecclesia visitatas, argumentum erit à forma ad effectum formæ: ut, Est puer immersus inuocata sancta Trinitate: ergo baptizatus est. Est supra debitam materiam à sacerdote prolata forma consecrationis: ergo ibi Christus realiter est. Et sic in alijs. Et à dignitate formarum potest argumentum sumi ad illa, quæ talibus formis informentur: ut si hominem dicamus præeminere inter omnia bruta, quia animam habeat rationalem, formam dignissimam, in qua Dei imago reperitur: & hac ratione sensitium excedit vegetatum, quia forma sensitiva est præstantior: & vegetatum excedit inanimatum, quia omne viuens præstantius est omni non viuente. Hæc est maxima, Cui præstantior forma, præstantius est. Et, Cui conuenit forma, & ratio formæ. Differentia maxima, A causa formali ad effectum formalem, vel econtra.

C A P.

De loco à causa finali. Cap. XIII.

C A P. XIII.

De loco à causa finali.

SEQVITVR LOCVS à causa finali, quæ potissima causarum merito nuncupatur: quippe quæ (ut in secundo Physicorum dicitur) ipsa sit prima, & quæ moueat omnes alias

causas. Hic est etiam locus satis amoenus, & amplius ad sumenda argumenta: nam tam artes, quam virtutes, & scientie omnes, commendabiles redduntur fine. Et virtus virtutem excedit: habitus habitum: scientia scientiam: & ars artem: per hoc quod finis vnius, sit alio præstantior. Inter illas dicimus præstantiores, quæ non solum finem habent intellectum illuminare, sed inflammare affectum. Sicut Theologia supereminet, eo quod inflammet affectum, & non solum quia illuminet, ut facit Physica, vel Metaphysica. Inter virtutes præstantiores sunt Theologicæ, ipsæ moralibus: quia illæ ad Deum ordinantur tanquam ad proprium finem: illæ vel ad actiones, vel passionem moderandas.

Ex consideratione ergo finalis causæ, veniunt & media consideranda, & eligenda: quæ se habent velut effectus causæ finalis. Neque mirum: nam ipsa causa finalis: quia prius est in intentione, mouet, & causat mediorum electionem. Vt si quis velit domum ædificare, habeat pro fine se ab hostibus tutare, & defendere. Oportet & talem eligat edificatorem, & materiam domus, similiter & formam, ut conueniat fini, scilicet, ut lapides sint duri, & turris habeat formam, ut non possit facile expugnari. Et si velit domum solum ad quiescendum, & ad delicias, & ostentationem, domesticatores, & materiam quæ, simul & formam eligat competentem illi fini oportet omnia illa, quæ velut media considerantur, effectus sunt ipsius finis. Ex fine ergo ad suadendum, vel dissuadendum, ad approbandum, vel reprobandum media, argumentum sumendum est.

Si quis animo conciperet filium suum futurum aulicum, non traderet imbuendum cerdo ui, vel sutori, neque monacho: si tamen vellet cum futurum monachum, stultè ageret, si traderet aulico imbuendum, sed oportet tradere monacho. Sic in omni alia scientia præconcepta contingit, ut media sint conformia, & non dissidentia à fine præconcepto. Ergo licebit argumentari. Vitam beatam desideras consequi? non ergo ventri seruiendum est. Ad vitam æternam vis peruenire? vende ergo omnia quæ ha-

bes, & pauperibus da: vel saltem quod necessarium est perfice: serua mandata. Vis in cognitionem Dei peruenire, ut ipsum plus diligas? non in scientijs mathematicis, vel sermone libus nimis: noli morari, sed festinadum tibi erit ad sacram scripturam, vbi id consequeris, & voti fies compos. Vis carnem tuam spiritui subijcere orationibus, & ieiunijs insistendum erit. Et isto modo argumentandi non solum à fine ad media conuenientia, vel à medijs ad finem: sed etiam à fine ad refutanda, & fugienda media disconuenientia, erit argumentum. Sicut Paulus argumentatus est, Nemo militans Deo se implicat negotijs secularibus. Monacharum vis? fugias hominum consortia est opus.

Christus redemptor postea argumentatus est in Euangelio à causa finali ad effectum, scilicet, ad medium, quando Samaritani noluerunt eum recipere, & Apostoli dixerunt: Domine vis dicimus descendat ignis: ait ipse, Non venit filius hominis perdere, sed saluare. Ac si dicat, tali fine existente, medium non conducit, igne istos perdere. Et Matth. 9. Excusans, vel satisfaciens Phariseis, quod peccatores reciperet, & cum illis manducaret: argumentum sumit à causa finali, eo quod ipse venerat vocare peccatores ad poenitentiam, & non iustos. Ob id cum non esset alius modus conuenientior, quam cum eis comedere, eos recipiebat, & cum eis comedit. Et Luca. 24. Nonne oportuit Christum pati, & ita intrare in regnum suum? Et Paul. à fine sic, Bonum facientes non deficiamus: suo tempore metemur. Et prima Petri. 2. Communicantes Christi passionibus gaudere, ut in reuelatione gloriæ Dei, gaudeatis exultantes.

C A P. XV.

De loco à generatione, & corruptione.

SEQVITVR CONSEQUENTER de generatione dicere. Nam etiam argumentum sumitur à generatione ad rem genitam: vel econtra, à generato, ad ipsam generationem. Vt Generatio virtutis bona est: ergo ipsa virtus bona est. Generatio boni habitus, bona: ergo ipse habitus bonus. Generatio vitij mala: ergo vitium malum. Aedificatio domus bona, ergo ipsa domus bona. Aedificare templa, & monasteria, & xenodochia est bonum: ergo ipsa templa, & monasteria, & xenodochia bona sunt. Aedificare phana, & idolorum templa, & pu-

13 blica

Luc. 1.
Prouerb. 3.

A genito
ad genera-
tionem.

Argumentum
hoc tenet
in his q
sunt per se
alia.

blica meretricum, vel lenonum locum malum: ergo ipsa mala sunt. Christi natiuitas, & generatio vniuersum mundum gaudio repleuit: ergo ipsemet Christus natus omnes latificauit. Virginis natiuitas gaudium attulit vniuerso mundo: ergo & ipsa virgo gaudium causauit in mundo. In natiuitate Ioannis multi gauisi: ergo cum ipso Ioanne multi gauisi. Sapientia acquisitio superat omne aurum: ergo & ipsa sapientia. **E**contrario argumentum valet a genito ad generationem. Habitus bonus, est virtutis: bona ergo eius acquisitio, vel generatio bona. Tempora bona sunt, & monasteria, & ubi virgines sunt incluse: ergo edificatio ipsorum locorum erit bona. Domus publica meretricum non sunt bonae: ergo ipsas edificare non est bonum. Phana idolorum pessima: ergo ipsorum edificatio pessima erit. Maxima est, Quorum bona generatio, & ipsum genitum bonum, & Quado genitum bonum, & ipsa generatio bona. Et differentia maxima, A generatione ad genitum, vel A genito ad generationem. **E**st tamen hic considerandum, argumentum a generatione ad genitum, vel econtra, continere in illis quae sunt de per se talia: eo quod per accidens potest contingere, quod aliqua sit generatio bona, & genitum malum, vel econtra: sed tamen hoc est de per accidens: nam si edificare loca publica meretricum de per accidens sit bonum, ad maiora mala vitanda: non sequitur ipsam domum, vel ipsum locum bonum. Oportet enim argumentari in illis quae de per se talia dicuntur, vel bona, vel mala. **A** corruptione etiam contingit argumentum affirmatiue, & negatiue. A corruptione ad corruptum: & a corrupto ad corruptionem: hoc observato, quod si corruptio dicitur bona, corruptum erat malum: & si corruptio mala, corruptum erat bonum. Exempli gratia. Destructio templorum est mala, ergo ipsa bona erant. Corruptio hominis boni est mala: ergo ipse bonus erat. Destructio & suspensio latronis est bona: ergo ipse malus erat. Destructio templorum idolorum bona: ergo ipsa templa mala. Perditio sapientiae, & scientiae mala: ergo ipsa scientia, & sapientia bona est. Maxima est, Cuius perditio, vel corruptio bona, ipsum corruptum malum est: & cuius corruptio mala, ipsum corruptum bonum erat. Sic Christus argumentatur, dicens de Iuda, Bonum esset ei, &c. Si enim bona esset eius corruptio, vel non esse: suum esse malum est. Sicut ergo valet a corruptione ad corruptum, ita a corrupto ad corruptionem. Si corruptum malum, corruptio bona. Si corruptum bonum, corruptio mala. Itaque valet affirmatiue, & negatiue a corruptione ad cor-

ruptum, & econtra. Maxima est, Cui conuenit corruptum esse malum, corruptio erit bona. Et differentia maxima, A corruptione. **C**onsiderandum etiam est, esse hoc loquendo de per se (ut diximus) quia de per accidens non sequitur. Non enim valet, Mors Christi saluatoris bona fuit: ergo ipse malus. Sicut nec valet, Mors sanctorum pretiosa: ergo ipsi mali. Ratio est, quia mors Christi secundum se considerata, pessimum fuit malum: quod, scilicet, Christus Iesus tam bonus, tam pius, author sanctitatis, & pietatis, sic morti esset traditus, de se bonum non erat: fuit tamen bonum, & valde bonum, imo necessarium bonum ipsum mori, ut nos in ipso omnes viuificaremur. Similiter sanctorum mors semper esset, sed ad Dei voluntatem conferendo, & quomodo statim post mortem praemiantur, & vident Deum facie ad faciem, sicut est: de per accidens est pretiosa mors sanctorum. Sic etiam non valeret, prosternere, vel destruere publica loca meretricum est malum: ergo ipsa bona erant. Ratio omnium horum est, quia ista sunt talia de per accidens: ob id non valet sic argumentum: sed tamen in illis quae secundum se sunt talia, bene valet. Maxima est, Cuius corruptio bona, ipse malus. Et cuius corruptio mala, corruptum bonum. Differentia maxima, A corruptione.

C A P. XVI.

Deloco ab vsibus.

EST ETIAM LOCUS considerandus ab usu rei, nam inde sumitur argumentum, & satis frequenter ut dicamus, humilitatem bonam, quia usus eius bonus. Et quia bonus est usus patientiae, ipsa patientia bona. Similiter bonus sit equus, quia eius est bonus usus, scilicet, ad equitandum, ad currum vehendum, & aratro terram profcindendam. Similiter asinus sit bonus, quia usus eius bonus, ad onera portanda. Domus sit bona, quia usus eius bonus. Et vinum sit bonum, quia eius usus bonus: nam modeste sumptum ex hilarat faciem hominis, & cor laxat, & ad infirmitates stomachi prodesse ex Paulo constat. Timotheo consulenti usum illius. Sic possumus probare nullam creaturam malam, quia nulla est a Deo creata, quae non ad bonum usum: quia ut Dei bonitatem, sapientiam, omnipotentiam ostendant: cum ergo res in usu bono probentur, ipsa erunt bona. Sicut ait Christus redemptor noster Luca decimo quarto, & Matthaei quinto, Saluum est nomen in fatuatum

Argumentum
hoc tenet
in his q
sunt per se
alia.

Corinth.

Locus ab
vsibus.

Psalm. 101.

Prouerb. 10.

2. Timoth.

2. Pet. 1.

Pater Aug.

Gregorius.

Matth. 18.

D. Aug.

2. Pet. 1.

fatuum sit nam ex malo usu malum probatur sal. Si tamen habeat suum bonum usum, praeseruare, scilicet, a corruptione: consequenter bonum erit, quia id cuius usus bonus, & bonum erit, & bona res bonum habet usum. Maxima est, Si res est bona: & usus rei bonus, & econtra, Usus bonus: ergo res cuius est erit bona. Differentia maxima, Ab usu. Et valet tam affirmatiue, quam negatiue. **O**portet tamen obseruare, ut argumentum fiat in illis, quae de per se contingunt: quia de per accidens potest esse aliquid bonum, & non sequitur usus sit bonus, vel econtra: nam peccati usus de per accidens contingit bonum esse, & non sequitur ipse peccatum bonum esse. Nam ut ait Diuus Augustinus, Deus a peccato. ut est, ut mala non superet, aut esse permitteret, nisi ex eis maiora bona eliceret. Ex peccato Petri elicitur eius poenitentiam, & cognitionem, & in nobis corroborauit fidem, & ipem. Felix culpa Ada, ait beatus Gregorius, quae talem, ac tantum meruit habere redemptorem. Scandala in ecclesia Dei occasionem multorum bonorum praestant, sed vix illis, quia hoc non est de per se bonum: non ergo ex usu bono scandalorum, sequitur scandalum esse bonum. Ad exercitium iustorum permittuntur mali in mundo: non ergo quia usus malorum est bonus, exercitium, scilicet iustorum, ipsi boni sunt: sed mali vixina conuertantur, & nobiscum exerceantur, ait pater Augustinus, quia ista sunt de per accidens, non veniunt consideranda simpliciter. **E**tiam est cauendum argumentando, ne pro usu adducamus abusum. Ut si quis argueatur malum esse vinum, quia luxuriosi, & ebriosi male eo vtuntur. Ut quia usus vini est malus, ipsum vigum malum. Vel sic, Vinum malum, quia usus ipsius malus apud illos: non valet: quia iste non est vini usus, sed abusus. Nam vinum non est latum ad inebriandum, neque ad se infatuandum tumultu, sed ad modeste bibendum, & sobrietate. Simili modo si abusum pro usu quis assumat, sicut calumniatores, possent vituperare quae sancta sunt: nam in ipsis potest esse abusus, ut in caeremonijs, i cultu exteriori Dei, in ornamentis, & in alijs. Et sic etiam posset quis damnare omnem scientiam, & omnem artem, quia contingit in eis abusus: ut si quis dicat, non esse perdiscendam Theologiam, eo quod qui fuerunt haeretici, Theologizabant: non esse perdiscendas bonas, & humanas literas, eo quod ex illis fuerint qui Ecclesiam Dei lacerauerunt suis erroribus. Est haec consideratio non sapientum, sed stultorum: quorum infinitus est numerus. Respicit ad vituperandum rem, quae merito est laudanda: non ad usum, qui bonus est,

& per se talis: sed ad abusum, qui, quia abusus, merito damnandus. Et non procedit talis abusus a tali re bona, sed a malitia illius, qui male vtitur tali re: cum ad bonum usum ipsa sit ordinata. Nil est, in hoc mundo quantumcunque illud bonum sit ex se, quo malus non possit male vtitur: sicut econtra, nil in mundo est tam malum, quo non possit bonus bene vtiri, & in bonum conuertere. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Pax enim multa est: Deum diligentibus, & non est illis scandalum. Quia in illis, in quibus scandalizantur, & corrumpunt mali: boni non solum non corrumpunt, sed magis firmiter stantes eriguntur in altum per usum bonum illius rei, quae non erat de se talis. Haec dixerim propter illos, qui imprudenter vituperant quae laudanda sunt.

Psalm. 118.

C A P. XVII.

Deloco a communiter accidentibus.

IC LOCVS A communiter acciden-
tibus. etiam est satis deseruiens
proposito, quippe qui sup-
pediet argumenti mate-
riam. Dicuntur commu-
niter accidentia, quia con-
tingunt ut tribuantur ali-

cui cause tanquam effectus, licet non sint in veritate, sed quia communiter eueniunt. Ut quia mulier concepit, peperit: tamen partus non est effectus conceptus. Etiam quia arbor floruit, fructus habuit. **I**nter communiter accidentia quaedam sunt, quae semper ita talia quae vt in plurimum vinum ad aliud sequitur: & alia sunt, quae non frequenter, sed aliquando. Et in illis quae vt in plurimum, quaedam sic se habent, quod vnum tempore alio est prius, ut dabamus in exemplo. Ut vitem turgere gemmis, & post folia mittere, & tandem botros stare, prius quam cadere: & cadere, prius quam resurgere. Et prius est viuere esse quam senem. In istis vnum aliud consequitur licet non sit causa alterius. Et id quod tempore praecedit, consequitur secundum vim consequentiae, & non econtra: ob id valet argumentum ab eo quod posterius est, ad id quod prius, affirmatiue. Ut, Haec femina peperit: ergo concepit. Vitis habet botros: ergo folia, & gemmas turgentes habuit. Arbor habet fructus: ergo floruit. Habet femina lac in mamillis: ergo viro inuncta est. Et negatiue valet econtrario, ab eo

quod est prius, ad posterius. Non fluit arbor: ergo non habet fructum, vel non habebit. Non concepit femina: ergo non pariet. Non gemma turgent vitis: ergo non habebit botros. Maxima est in cōter accidentibus. Si id quod est prius non fuerit, neque id quod est posterius. Et affirmatiue in communiter accidentibus. Si id quod est posterius, est, & id quod prius fuit. Differentia maximā. A communiter accidentibus. A priori ad posterius affirmatiue non valet: non enim sequitur. Floruit: ergo habuit fructum. Concepit: ergo peperit. Habuit vitis folia: ergo racemos: sicut neque sequitur negatiue a posteriori ad prius: Non peperit: ergo non concepit. Non valet. Nō habuit fructum: ergo nec florem. Non habet racemos: ergo non habuit turgent gemmas. Ista prædicta sic enuntiant vnum ex alio, vt secundum naturam nō inueniatur contrarium: nunquam enim peperit, quæ non prius concepit: sicut nec fructum fecit arbor, nisi prius fuerit flos. Ob id argumentum, vt diximus, validissimum, & efficacissimū sumitur.

¶ Sunt alia communiter accidentia, quæ licet non necessario adinuicem consequantur sicut prædicta: tamen ita frequenter eueniunt, vt vix contrarium inueniatur, licet reperiatur aliquando, raro tamen. Et ex istis etiam sumitur argumentum dialecticum: nam sufficit dialectico probet apparenter, & probabiliter: licet nō demonstret, & necessario concludat. Exemplum est, Encenia templi celebrantur: ergo aliqui inebriabuntur. Dies gratus est, & amoenus: ergo aliqui egredientur deambulare. Dies est nubilosus, & ingratus: ergo homines domi se continebunt. Ista sunt communiter accidentia, quæ solent contingere frequenter, licet non sit necessarium, tamen frequenter argumentum sumitur ex illis. Vt, Est pax vbique locorū: ergo abundabunt horrea, & non erit annonæ caritas. Bellum est: ergo famēs sequetur. Fames est: ergo pestilentia erit. Hic conatur aliquid magni efficere: patebunt ergo hominum inuidiæ, luxuria illud Ecclesia. 4. Omnes labores hominū, & industrias, animaduerti patere inuidiæ hoīm. ¶ Sic sumitur argumentum a naturalibus signis: vt eo qd pluuia futura erit, fertilitas anni erit, vel sterilitas, sicut astrologi iudicant: & quod æritas erit, vel erit dies nubilosus. Et quidem nec signa quia probabilia, & vt in plurimum eueniunt, vt signa ostendunt: etiam materiam argumenti dant probabilē. Et hoc argumentum Christo demptor noster vsus videtur. Matth. 16. & Luc. 12. Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum est enim cælum, & mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cælum.

Item cum ait de arbore fici. Cum ramus eius terner fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas. In his, & similibus argumentum sumitur a communiter accidentibus. Rubicundum est cælum, eras dies erit serenus. Non est rubicundum: nō ergo erit dies serenus. Et istis potest addi iudicium sumptum a cōplexione, vel cōpositione membronū. Vt physiognomi iudicant, & Metroscopi, qui ex aspectu faciei de interiori affectu, & inclinatione iudicant, vt quia habet frontem cornutā, boni ingenij iudicāt iuuenē. Si aut res habeat lōgas, sit stolidus, & si paruas nimis fatuellus. Et si habet oculos magnos, & nimis prominentes, sit maledolus, & si paruō oculos, sit callidus in malum. De vultu Arist. si eius ei liber physiognomia. Ex istis licet sumantur argumenta, non tamen quæ cogant, & conuincant, sed probant, vt diximus: & ob id hæc merito appellari possunt icota, quia probabilia: & illa prima quæ semper sic, & velut necessario vnum consequitur ad aliud: vt si peperit, concepit, vocentur signa vt tetigimus, quando de enthymemate loquuti sumus.

¶ Sunt alia quæ nec semper, neque frequenter sic eueniunt, sed raro communiter accidunt: vt si quis eo quod videat inuenem se curiose ornātem, cum putet adulterum, vel fornicatorem: vel si quis semel viso viro cum muliere cōfabulante, vel ridente, putet esse negotium in malis: ex istis suspicionibus non trahitur argumentum dialecticum, sed sophisticum potius: maxime quando in malū argumentamur, dicente Christo: Nolite iudicare, & non iudicabimini.

CAP. XVIII.

Delocis extrinsecis.

P RIMVS LOCVS extrinsecus est ab oppositis. Et primò ab oppositis relatiue valet argumentum ab affirmatione vnius ad alterius negationem. Zacharias est pater Ioānis: ergo non est filius eius. Anna est mater Mariæ virginis: ergo non est filia eius. Ioannes est filius Elisabeth: ergo nō est pater eius. Et oportet in isto modo argumentandi intelligatur particula ad idem, & secundum idem: quia non repugnat, quod ille qui pater est, sit filius respectu alterius: & qui filius, sit pater. Nam non sequitur, Dauid est Christi pater: ergo non est filius Isai. Et etiam est filius ipsius Christi per adoptionē inquantum Christus est Deus.

¶ Non

¶ Non valet tamen iste modus arguendi, Pater non est: ergo est filius. Quia potest esse, quod nullum genuerit, & sic non est pater. Non tamen consequitur vt sit filius: quia si non habet patrem, non erit filius.

¶ In istis relatiue oppositis, sequitur, a positione vnius ad alterius positionē: & a negatione vnius ad negationem alterius: quia relatiue opposita sic se habent: quod posito vno, ponitur & reliquum, & ablato vno, aufertur & reliquum. Si dominus est, seruus est. Si dominus nō est, nec seruus erit. Verum in relatiuis quæ se habent vt cum ampliatione significant, non valet. Nam non sequitur. Prius est: ergo posterius est. Scibile est: ergo scit. Sensibile est: ergo sensus. Ratio est: quia sensibile, & sensus, significant cum ampliatione: sicut in prædicamento qualitatis dicitur.

¶ Sub hoc loco comprehenditur argumentatio ab actiua, ad passiua: vt, Ego amo Deum: ergo Deus amatur a me. Et a passiuo, ad actiuum: Deus diligitur a Petro: ergo Petrus diligit Deū. Et etiam valet ab expressione nominis. Est qui percussit: ergo percussus est. Est calefaciens: ergo & quod calefit erit. Ratio horum est: quia actio, & passio se habent relatiue adinuicem.

¶ A contrariis oppositis, etiam sumitur argumentum: quia si vnum contrariorum affirmatur de aliquo, oportet aliud negari, & econtrā: vt si album est, nigrum nō erit. Si calidum est, nō erit frigidum. Si sit humidum, nō erit siccum. Si est bonus, nō erit malus. Si est prudens, non erit imprudens. Si probus est, non erit improbus.

¶ Non valet tamen a negatione ad affirmationem in omnibus, sed solum in illis, quæ sunt contraria immediata, quæ non habent medium. Bene valet, Non est sanum: ergo est ægrum. Non est ægrum, ergo est sanum. Sed mē nō valet, Nō est album: ergo est nigrum: quia potest esse fuscum. Non est calidum, ergo est frigidum: quia potest esse tepidum.

¶ Affirmatiue sumitur argumentum a priuatione oppositis. Valet, Est cæcus hic homo: ergo non est videns. Videt: ergo non est cæcus. Mutus est: ergo non potest loqui. Surdus est: ergo non audit.

¶ Negatiue etiam valet, si sumamus subiectum susceptible, & tempus determinatum per naturam. Homo iste non potest vivere: ergo cæcus est: supposito tempore a natura determinatum transierit. Hoc dixerim: quia de catulo ante nonnum diem, non valet argumentum, Catulus nō videt: ergo est cæcus: quia tempus per naturam determinatum non transiit.

¶ Notandum, quod termini priuatiui nō dicunt

puram negationem, sed aliquid ponunt, & aliquid tollunt. Ponunt quidem aptitudinē quandam, & tollunt actum, vt patet. Quia cæcus nō simpliciter dicitur omne id, quod videre nō potest: quia lapis dicitur cæcus, cum tamen non dicatur, sed tollit actum, vbi aptitudo erat ad videndum: & quia omnis homo ex specie sua habet quod possit videre, si visus sit priuatus, dicitur cæcus, aliā non propriē: sicut non dicitur regno priuatus rusticus homo, qui non est de semine regio: nec filius spurius, vel in adulterio natus vocatur exheredatus, quia nunquam dicitur hereditate priuatus, nisi qui legitimus erat hæres, & habeat aptitudinem, & ius ad hereditatem.

¶ Locus a contradictoriis oppositis, in quo dupliciter argumentum valet. Vno modo in propositionibus affirmando vnam, & negando aliam: vel econtrā. Vt si est verum, quod Omnis homo currit: falsum est, Aliquis homo non currit: vel si falsum est, Omnis homo currit: verum est, Aliquis homo nō currit. Maxima est, Dux contradictoriis non possunt esse simul veræ, neque simul falsæ.

¶ In terminis semper etiam valet ab vnius affirmatione ad negationem alterius, & econtrā: vt a termino finito ad infinitum, & econtrā. Vt Petrus est homo: ergo non est non homo. Lignum est non homo: ergo non est homo. Si lapis non est homo: ergo est non homo. Et si nō est non homo, homo erit necessario. Maxima hic est, De quolibet affirmatio, vel negatio, de nullo verò simul.

CAP. XIX.

De loco a cōtrario: & in ipso.

S VMIT VR ETIAM argumentum a contrario & in ipso, vltra oppositiones positivas. Et contingit, quando duo adinuicem coniunguntur in antecedenti, & duo opposita his, cōiunguntur in consequenti, dicitur fieri tunc argumentum a contrario. Vel in se ipso dicitur a contrario, quando vnum oppositum in antecedenti est subiectum, & in consequenti, & econtrā: vt sic, Homo est animal: ergo non animal est non homo. Dicitur argumentum in ipso, si in conclusione idem seruetur ordo, sicut in antecedenti. Vt, Humilitas est virtus: ergo superbia est vitium. Iste modus arguendi videtur sumptus ab oppositis. Et maxime in contrariis.

I 5 con-

contingit, Humilitas est amabilis: ergo superbia est odibilis. Humilitas est laudabilis: ergo superbia vituperabilis. Si est pulchra res urbanitas, indecora erit rusticitas. Vera scientia humilem facit: sophistica inflatum. R. ponsio molis frangit iram: ergo amara exagitat.

In relatiue oppositis, Pater est dignior: ergo filius est minus dignus. Pater est dignitate prior & origine: ergo filius posterior. Vir caput est uxoris, ipseque à Deo praelatus: uxor ergo per Deum est viro subdita. Præceptoris est docere: discipuli est discere. Domini est imperare: ergo serui erit obedire. Prælati est præesse: ergo subditi est subesse.

Ab opposito ordine frequenter in priuatiue, & contradiçtorie oppositis cõtingit sæpe. Qui habet auditum, habet sensum: ergo qui caret sensu, caret auditu. Qui habet virtutem, habet laudẽ, & gloriã: qui est inglorius, virtute caret. Qui hæreditatẽ habet, hæres est: qui ergo ex hæredatus est, non habet hæreditatem. Qui habet scientiã, ornamentũ animæ possidet: ergo qui non habet ornamentum animæ, scientia caret.

In contradiçtorie oppositis, Fortitudo quæ se habet circa pericula mortis virtus est: ergo quod virtus non est, fortitudo non erit. Humilitas qua quis de se ipso humiliter sentit, Deo grata est: ergo quod Deo gratum non est, humilitas non erit. Qui Deum timet, bona facit, ergo qui bona non facit, Deum non timet. Qui deum diligit, mandata eius seruat: ergo qui non seruat Dei mandata, Deum non diligit.

Sed tamen locus in ipso non valet vniuersaliter, nam in priuatiue oppositis, non valet. Qui habet visum, habet sensum: ergo qui caret visu, caret sensu. Item non sequitur. Omnis qui habet abundantiam auri, & argenti, diues est: ergo qui caret auro, & argento, pauper est: quia potest in alijs esse ditissimus. Neq; sequitur in contradiçtorijs, Homo est animal: ergo quod non est homo, non est animal.

Ad id etiã poterit pertinere à disparatis sumere argumentũ. Sumitur argumentũ in disparatis, ab affirmatione vnius, ad alterius negationẽ, Petrus est animal: ergo non est lapis. Sed à negatione ad affirmationẽ non valet. Non est lapis: ergo est homo. Maxima est, Cui cõuenit vnum disparatorum, non conuenit alterum.

C A P. XX.

De loco à maiori.

ST ALIUS LOCUS extrinsecus, qui à maiori vocatur. Quando enim fit comparatio maioris ad minorem, tunc cõtingit. Et

hic maius capitur non pro maiori in quantitate, sed pro illo quod habet maiorem probabilitatem. Sicut maius est Imperatorẽ ciuitatem expugnare, & minus est, quod dux id efficiat. Sicut maius est ciuitatẽ, quàm Castrũ expugnare. Fit ergo argumentũ sic, à maiori negatiue. Non potest Imperator hæc expugnare ciuitatẽ: dux ergo non valebit. Rex non potest hæc expugnare urbem: ergo nec Comes poterit. Demosthenes, aut Cicero si adessent, non possent hanc defendere causam: quãtõ magis simplex Grammaticus? Hæc argumenta sumpta sunt à parte subiecti. A parte prædicati sic. Exercitus iste nõ potest expugnare domũ non munitã: ergo nec poterit ciuitatem munitã. Si quis nõ ponit ultat, pro salute proximi: multo minus animam ponet. Si verba iniuriosa pro Christo non patitur, neque mortẽ patietur. Si quis proximum quem videt non diligit, quãtõ magis Deum quem non videt, non diligit?

Ex parte subiecti, & prædicati. Imperator nõ potest ciuitatẽ expugnare: quomodo dux poterit regnum? Vir robustus non potest per centum, quomodo iuuenis poterit ducẽ? Philosophi illi ingenio præstantes summẽ laborãtes non potuerunt vnius minimæ creaturæ perfectam assequi cognitionẽ: quomodo nos oscitantres, & ingenio tardi poterimus altiora intelligere? &c. Maxima est, Si id quod magis videtur non est verum, neque id quod minus videtur.

Affirmatiue tamen nunquam valebit argumentum. Non sequitur, Vir robustus huic oneri sufficit: ergo iuuenis, & infirmus. Notandum Aristoteli in huiusmodi argumentatione à maiori, triplicem posuisse maximam in istis terminis. Vno de duobus dicto, Si id quod magis videtur inesse nõ inest, neq; id quod minus. Hæc deseruit, quãdo est argumentũ à parte subiecti, quia tunc vnum prædicatum dicitur de duobus subiectis: quia ab vno ad aliud fit argumentum.

Exemplum Perfectus theologus ignorat sensum huius loci, ergo Grammaticus nesciet. Secunda maxima est. Duobus de vno dictis: Si quod magis videtur inesse non inest, nec quod minus videtur inesse. Hæc deseruit, quãdo argumentum est ex parte prædicati, tunc duo prædicata de vno subiecto dicuntur.

Exemplũ, Quæ sunt prope nos ignoramus, quomodo mysteriũ trinitatis scire valebimus, quia solum fide tenemus. Tertia est. Duobus de duobus dictis. Si quod alteri videtur magis inesse, non inest, neq; reliquum reliquo inest. Et hoc est, quãdo sumitur argumentũ tam ex parte subiecti, quàm ex parte prædicati: tunc enim duo prædicata sunt, & duo subiecta.

subiecta: & vni vnum comparatur, & alterũ alteri. Et istas tres maximas ponit de minori ad maius argumentando affirmatiue.

Exemplum, Si de die illa Apostoli quãdo futura nescierunt, nos inferiores quomodo scire possumus.

C A P. XXI.

De loco à minori.

EQVITVR alius locus, scilicet, à minori ad maius affirmatiue. Bene enim sequitur, Si potest expugnare urbẽ: poterit & rex. Et si potest à subiecto, vt in exemplo positum: & ex parte prædicati sic. Potest rex debellare regnum: ergo & ciuitatem. Ex parte subiecti & prædicati. Potest miles expugnare urbẽ opti memunitam: ergo poterit Imperator ciuitatẽ non munitã. Validissimũ est argumentũ, & ad maius frequẽter. Si ethnici homines diligunt benefaciẽtes: ergo Christiani hoc debent facere.

Formica irrationale animal sibi prospicit in futuro: ergo & homo rationale animal debet de futuro curare. Si Dauid, Salomon, Samson, quãquis sanctissimus Dauid, Salomon sapientissimus, Samson fortissimus, corruerunt, aspectu mulierũ non virato, quãtõ magis corruemus si occasionem non fugiamus? Sic etiam argumentatur Ioan. 1. Ioan. 3. Si Christus nos dilexit, & pro nobis mortuus est: & nos debemus fratres diligere, & pro illis animam ponere. Et Ioan. 13. Si ego laui pedes vestros dominus & magister: quãtõ magis & vos debetis? Hic à minori: quia id quod minore in argumentum habet, vt lauet, est Christus, ad maiorem, scilicet ad nos, qui oportet lauemus ad inuicem, &c.

Quo à parte prædicati sumitur, vt Christus redemptor noster argumentatus est. Si Deus sic vestit liliũ agri quod hodie est, & cras in elibano mittitur: quãtõ magis vos modicæ fidei? Et si aues cæli, quæ neq; serunt, neque metunt, neq; in horrea congregant, Deus sic pascit, &c. Est à minori. Si enim id quod minus videtur, scilicet, aues pascere, & lilia vestire, quãtõ magis id quod magis, scilicet homines pascere, & vestire? &c. Et Paulus argumentatus est, Deus filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo nobis omnia donabit. Si filium suum? quãtõ magis id quod magis probabile, scilicet alia.

Ex parte vtriusq; Si pro nobis Christus multa passus, quãtõ magis & nos pro eius amore debemus multa pati?

Maxima vna est, A minori ad maius affirmatiue. Si id quod minus videtur inesse inest, & id quod magis videtur inesse inest. Arist. tamen Aristotel. ponit tres maximas vt dixi.

C A P. XXII.

De loco à simili.

SIMILI DICTVR sumi argumentum, quando aliquid probandum est, cum illo id quod assumitur ad probandum, habet veri similitudinem. Vt si quis argumentetur, Petrus est disciplina capax, ergo & Ioannes erit. Hic locus est multum utilis ad exhortandum, & docendum, & est vsus frequentissimus in sacra scriptura. Docet quis faciliẽ à simili mouens ad poenitentiam. Petrus quauis grauissimẽ peccauit, quia poenituit, consequutus est veniam: ergo quicunq; dolebit, consequetur. Iudas proditor periit, quia de Dei misericordia desperauit: non ergo desperandum nobis erit, ne per eamus. Si Sodomitæ igne de celo misso consumpti sunt propter sua abominanda peccata, quia non egerunt poenitentiam: ergo & nos cū ipsi peribimus, si mala fecerimus, & non poenituerimus.

Ex isto loco B. Paulus argumentum sumpsit, quando probabat dignũ esse mercede sua euangelistam. Nemo, inquit, vnquam suis stipendijs militat, sed ab illo accipit cui militat: qui ergo alios docet, non ex proprijs sumptibus debet viuere, sed operarius dignus est mercede sua. Item quando dicit. Qui vineam plantat, de fructu eius vescitur, & qui pascit gregem, de lacte manducat: ergo populum pascens, debet temporalia ab eo recipere. Quis vnquam boui trituranti cibum denegat? ergo neque euangelizanti est denegandum.

Ad exhortadũ vsus est isto loco illa honestissima Iudith. ca. 2. Propositis patrũ exemplis dicẽs. Memores esse debetis, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, &c. & Dei amicus effectus. Iudas Machabæus. 1. Machab. 4. Memento qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, & nunc clamemus in celum, & miserebitur nobis Deus. Et Paulus ad Cor. proponit exempla patrũ, ne murmuremus ad Deum tentemus, sicut patres nostri, &c. Et ad fidẽ prouocat patrũ exempla proponens, ad Hebr. 11. Omnia ista sunt argumenta à simili. Maxima erit, De similibus eadem est ratio.

Deloco à proportione. Cap. XXIII.
CAP. XXII.
Deloco à proportione.

HIC locus à proportione distinguitur à precedenti loco, quia hic non est comparatio duorum similium, sicut in precedenti, sed est duorum, inter quæ videtur esse aliquis proportio. Ut si quis dubitet, utrum ad regendam rem publicam magistratus sint forte eligendi: & faciat à proportionem argumentum. Ad gubernandam nauem non forte eligendus, sed confilio, & ratio ne, qui peritus est: ergo neq; ad rempublicam regendam. Nam sicut se habet nauta in naui dirigenda, sic gubernator in republica moderanda. Est maxima, Vbi est eadem proportio, & idē iudicium. Est satis aptus etiam locus ad instruendum, & consultandum. Ut si quis velit monere ad hoc, ut homo omnia opera sua agat secundum rationē, argumētetur à proportionem. Sicut se habet oculus in homine ad membra omnia exteriora, sic se habet ratio ad potentias interiores: sed oculus in homine sua omnia corporis membra debet perlustrare & dirigere: ergo & ratio omnia interiora debet gubernare, & dirigere. Item. Sicut se habet seruus ad dominū in familia, sic se habet appetitus sensitiuus ad rationē: sed turpe, & indecorū est, ut seruus domineatur supra ipsum dominū: ergo & similiter præter ordinē erit, si appetitus sensitiuus præualeat contra rationem. Sicut domini est dominare, & præcipere, & gubernare familiam: sic ratio erit omnia quæ sunt in homine moderari, & imperare, ut decet: quia velut dominus est in anima. Sicut se habet sol, & lumen eius in mudo isto visibili, ut omnia illuminet, & foueat, sic Deus, & eius gratia in homine: sicut ergo absq; sole, & lumine eius omnia deficiunt, sic etiam sine Deo, & gratia eius homo non potest consistere, aut quicquam boni operari.

Item. Sicut se habet ars sanandi morbos corporales ad ipsum hominem, sic & ars sanandi morbos spirituales ad hominem: ergo sicut decet medicum in cura corporum adhibere amarā potionem, simul vrere, & secare: sic iam & animarum medicum decet aliquando illa quæ amara tam in verbis, quam in factis ad curanda spiritualia morum vulnera adhibere.

Etiam à quo loco spectat argumentari, si quis per diē laborans mercedē numi acceperit, qui per duos dies duplā opus est habeat mercedē. Paulus. Quæ seminauerit homo, hæc & metet: reddet ut vnicuiq; secundum propriū laborem.

Hoc loco videntur & iudicet tam in bonis præmiandis, quam in malis puniendis. Secundum enim mensurā delicti erit & plagarum modus. Et Exo. 2. Oculum pro oculo, dentē pro dente. Et Esai. 3. gēti apostata dicitur. Erit pro sua ui odore fetor, & pro zona faniculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali, cilicium. Et in Apoc. cap. 18. Quantum in delictis fuit, tantum date ei tormētum, & luctum. Et Luc. 16. Recordare fili, quod receperisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, &c.

Ad hunc locum pertinet vsus parabolarū, sicut increata sapientia vsus est ad turbas: ut dicitur Matth. 13. Ha. omnia loquutus est in parabolis, & sine parabolis non quæbatur. eistant qua sapientissimus magister, imo ipsa sapientia, volens docere per modum convenientissimum, iuxta captum audientū. Et loquutus est de semine, de thesauro inuēto, de Margarita, de grano sinapis, & de homine, qui profectus est in regionē lō, inquam, de virginibus, & de multis alijs, quæ sunt expressa in Euangelio. Ob id cōuenit, ut verbi Dei concionator hunc locum diligenter exerceat, & in promptu habeat. Beatus Chrysostomus. supra omnes vsus est parabolis quia ipse egregius prædicator fuit.

CAP. XXIII.
Deloco à transmutata proportionem.

LICET LOCUS à transmutata proportionem solet includi in precedenti, scilicet, in loco à proportionem: tamen quia non nulli distinguunt, ponendus erit. Et est, quando uatur eadē proportio, licet non sit eadē quantitas. Et vocatur proportio proportionis, vel alio vocabulo, proportionalitas: ubi eadem proportio non Arithmetica, sed Geometrica, ut nos diximus in speculationibus. septimo Physicorū quādo de proportionibus egimus. Verbi gratia, tria ad duo, est sexquialtera: quia maior numerus cōtinet minorem, semel, & adhuc medieta, quæ est proportio sexquialtera. Si ergo quis argumētetur, quod sicut se habet ternarius ad binarium, sic se habet senarius ad quaternarium, est argumētū à transmutata proportionem. Et quod sicut se habet octo ad quatuor, sic quatuor ad duo, & sex ad tria: quia utrobique dupla est. Vocat ergo sic à transmutata proportionem, quia ordo eorū quæ comparatur in conclusione, commutentur. Quia in antecedenti comparatur primus ad secundum, & tertius ad quartum. In conclusione comparatur primus ad tertium, & secundus ad quartum. Ut dicēdo, Sicut se habent duodecim ad sex, sic octo ad quatuor: ergo sicut se habet duodecim ad octo, sic se habent sex ad quatuor. Quia in primis est dupla, & in secundis est sexquialtera. Et si fiat sic, Sicut se habent decem sex ad octo, sic duodecim ad sex, sic se habebunt decē sex ad duodecim, & octo ad sex: quia in primis utrobique dupla, & in secundis sexquialtera. Et sic sicut se habent viginti ad decem, sic octo ad quatuor: ergo sic se habebunt viginti ad octo, sicut decem ad quatuor. Quia in primis est dupla, in secundis est dupla: sexquialtera utrobique.

Deloco à dissi. & dispro. Capit. XXV.

CAP. XXV.

De loco à dissimili, & disproportionem.

SICUT A SIMILI, & proportionem argumentum sumptum est, ex affirmatione ad affirmationem, & à negatione ad negationem, sic etiam argumentum sumi potest à dissimili, & disproportionem: ut Non sic sentiendū de homine, & de brutō, sed brutū totū perijt simul: ergo homo nō perijt totus: quia anima manet. Item: Non inest homini rationale, sicut disciplinabile: sed rationale inest ei, ut differētia: ergo disciplinabile nō est eius differētia. Non est Deus sicut homo: sed omnis homo mēdax: ergo Deus est verax. Vel conclude ergo Deus non est mendax. Non est homo sicut brutum, sed brutum est irrationale: ergo homo non est irrationalis. Item, sicut ait Esaias. Non sic sunt cogitationes Dei, ut hominis, nec via eius, ut via hominum: sed cogitationes hominū ad malum prout se inferunt, & ad iniusticiā: ergo Dei ad bonū, & iusticiā. Cogitationes hominū ad vindictā, & odium: Dei ad miserendum, & amandum: Via hominum sunt peccatum, quia habent pedes veloces ad effundendum sanguinē: ergo Dei via erunt iusticia, & pax, misericordia, & veritas. Sic argumentatus est Christus redemptor noster, dicens. Scitis quod reges gentium dominantur eorum, non sic inter vos: nā qui maior, fiat ut minister, &c. Item alibi, Non sic vobis orandum ut ethnici faciunt. Hic maxima est. De dissimilibus idem iudicium non est.

Ad disproportionem sic, Non eo modo quo nauta in naui, se habet anima rationalis in corpore,

quia hæc pars est, & viuificans, nō illa: ergo anima est pars intrinseca hominis, & nō nauta nauis. Non sicut se habent duodecim ad sex, se habent octo ad sex, quia in primis est dupla, in secundis est sex, quia in primis est dupla, in secundis est sex: ergo octo ad sex, non erunt in dupla. Non sicut se habent sex ad quatuor, se habent tres ad unitatem: ergo si inter senariū, & quaternarium est sexquialtera, inter ternarium, & unitatem non erit. Maxima est. Si non ita se habet primum ad secundum, ut tertium ad quartum, neq; erit eadem proportio. Maxima est. Inter quæ non est eadem proportio, neque idem iudicium.

Item, à commutata disproportionem. Non sic se habent duodecim ad sex, sicut quatuor ad tres: ergo non sic se habent duodecim ad quatuor, sicut sex ad tres. In primo est dupla, & in secundo sexquialtera. In consequenti est tripla, & dupla. Maxima est. Si non ita se habet primum ad secundum, sicut tertium ad quartum: nec sic se habebit primum ad tertium, sicut secundum ad quartum.

CAP. XXVI.

Deloco ab authoritate.

CONSEQUENTER sequitur locus ab authoritate, unde argumentum sumitur affirmatiue quidem, sicut si quis colligat. Astrologi omnes dicunt sub celo octauo esse septē calos, septe planetarū: ergo ita est, quod septe sunt celi planetarum. Omnes astrologi dicunt Lunam esse in priori celo, Mercurium in secundo, Venerem in tertio, Solem in quarto, Martē in quinto, Iovem in sexto, Saturnum in septimo, sic ascendendo: ergo ita est. Omnes Astrologi fatentur lunæ eclipsim non posse contingere, nisi ea plena in solis oppositione in capite, vel in cauda draconis, ut si sol existat in capite, luna in cauda, & econtra: ergo ita est. Omnes Astrologi fatentur Solis eclipsim non cōtingere, nisi in nouilunio: ergo ita est. Omnes Philosophi naturales dicunt esse solū quatuor elementa ex illis quatuor quæ atibus adinuicem ordinatis: ergo nō sunt amplius. Omnis Physicus dicit vnā esse materiam omnium inferiorum generabiliū, & corruptibiliū, & quod ipsa sit ingenerabilis, & incorruptibilis: ergo sic est. Omnes sententur Physici materiam reperiri non posse sine forma, neque item formam (excepta anima rationali) sine materia: ergo ita est. Omnes Dialectici fatentur syllogismum perfectum sicut ex tribus terminis,

7. Sunt plā neta.

4. Elementa vna sola materia.

Arist. de gene. text. co. 6.

Materia nō sine forma.

minis, sic ex tribus constare propositionibus: ergo ita est. Similiter dicitur solū esse tres figuras syllogismorum, & decem & nouem modos: ergo ita est.

¶ Sic licet in omni facultate argumentari: & non solū ab authoritate plurium eandem affirmatiū rem, sed etiam ab authoritate vnius, qui in illare, de qua est sermo, habetur peritus. Vt si quis, sic, Aristot. dixit omnes modos imperfectos tam primæ, quam secundæ, & tertiæ figuræ, reduci ad perfectos, quatuor primæ figuræ per bonam consequentiam: ergo ita est. Aristoteles docuit enthymema posse reduci ad syllogismum perfectum: ergo ita est. Maxima in illis est. Cuilibet credendum in sua arte. Vel, Quæ omnes dicunt, maxime sapientes, vera sunt.

Locus ab authoritate ne gatiue non valet.
¶ Licet ita sit, quod in omni arte, & facultate possit esse veritas huius loci affirmatiue, non tamē negatiue valet. Non enim sequitur, Aristot. non dixit hoc: ergo hoc non est verum. Multa siquidem potuerunt latere ipsum Aristotelē. Et sicut ipse vsus est adinuētiæ ab alijs, & ante ipsum plura fuerunt adinuēta: sic etiam reliquit alijs post ipsum, & potuit aliquando dormitare. Ob id non valet negatiue, Aristote. non posuit nisi quatuor loca, ex quibus argumenta sunt sumenda, à definitione, differentia, proprio, & accidenti: ergo non sunt alia ponenda. Bene tamen valet, Aristot. dixit syllogismum non posse constare nisi solū ex tribus terminis: ergo ita est. Verū hoc non est argumentari negatiue, sed affirmatiue. Secus esset, ut dixi, si quis diceret, Hoc non dixit Aristot. prudentiam esse ponendam in voluntate, in quantum est virtus moralis, ergo hoc non est affirmandum.

¶ Licet hic sit vsus ad omnia, maxime tamen est deferens ad infimam scientiarum, & supremā & architectonicā. scilicet Grammaticā, & Theologā. Grammatica enim, eo quod illa quæ ibi traditur, non aliunde habeant fidē, quam ab authoritate. Nam quicquid spectat tam ad præcepta, quam ad vsum præceptorū in Grammatica, solū habet firmitatem, quia sic vti sunt, & loquuti sunt, qui in illa facultate primò fuere. Quod homo sit substantiū nomen, & albus adiectiū, & debeat conuenire in casu, genere, & numero, solū ex vsu & authoritate habetur, & merito id: nā in primis rudimentis oportet discipulum credere, & ab authoritate fidem habeant illa rudimenta.

Theologus ab authoritate, sicut & Grammaticus.
¶ In Theologia maxime ab authoritate, omnia vim habent, illa, inquam, quæ præcipua sunt, tate, sicut Nā cum Theologi munus sit de rebus arduis, & supra intellectum humanum loqui: nō alium de ad ipsa probata, neque efficacius, quam ab au-

thoritate: quia Deus reuelauit. Spiritu enim sancto inspirante, loquuti sunt sancti Dei homines: Omnia etiam quæ ab ipso reuelata sunt, vera sunt: & eo habet firmitatem, licet illa, quæ fidei sunt, cum sint vera, vero consonent, & possint probari, non repugnare naturæ: sed tamen non possunt probari per naturam esse vera, illa (inquam) in quibus fides potissimè fundamentum suum habet, & merito: quia si per naturā ipsa probareretur, deberetur illis assensus, licet esset certus, non tamen sine formidine. Verū quia credita sunt, eo quod à Deo reuelata, sine formidine de opposito, illis assentimus. Et in hoc excellit, & superat omnes facultates, quia in illis authores, seu inuētores, sicut etiam potuerunt, & omnia inuenerunt, sed aliqua alijs reliquerunt indaganda, & sic creuit scientia, ut ait Aristot. in topicis, & in ethicis. Quapropter non mirum, quod qui sequuntur, etiam si nani videantur, comparatione antiquorū, qui velut gigantes erant, aliqua alia superaddant ad priores illos antiquos: nam nani supra gigantes humeros aliqua poterit videre, quæ non potuit gigas ipse. Sic iuniores adiuti ab antiquis, & velut super ipsorum humeros prouecti, aliqua perstrant, quæ antiquos latere potuerunt. Verū in Theologia, in illis quæ ad scripturā sacram, quantum ad ipsa quæ à Deo reuelata, non est aliquid addendum, nihil emendandum, nihil superfluum, & totum pedit ab authoritate ipsius Dei reuelantis, qui mentiri non potuit. Ceterū in expositione scripturæ sacræ, & in alijs, quæ tractantur in Theologia, ultra reuelata, potest esse augmentum: sicut quotidie accreuit, & in illis etiam locus est ab authoritate. Vt si quid dixit Beatus Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, & ceteri alij classici viri, & non est ab Ecclesia reprobātū, neque ab alijs sanctis reprehensum, sed receptū, tenendum est, quia ipsi dixerūt, in sua tamen firmitate, & gradu. Temere enim esset (sicut scioli quidā nūc faciunt) contra B. Augustinū, aut Hieronymum aut alios sanctos sentire in illis, quæ ab Ecclesia, & sanctis vsq; nūc recepta sunt. Nō tamē esset hæreticū, quia contra ipsos sanctos: nisi aliās esset contra illa, quæ fidei sunt. Dixi, contrariū affirmare ad illa quæ dixerūt, quæ sunt ab omnibus recepta: quia contrariū sentire ad Cyprianū, qui dixit baptisum traditū ab hæreticis in Ecclesiæ forma non esse validum, non solū nō est temerariū, sed catholicum, quia illud dictum non fuit receptum. Sic in illis, quæ male dixit Orig. vel in alijs quibus, quæ alij sancti dixerunt: quæ non recipiuntur. Valebit ergo locus ab authoritate affirmatiue. Sic B. Augustinus intellexit istū locū, ergo sic est. B. Hieronymus sentit: ergo sic sentien-

sentendum est. Imò etiam est argumētum validum. Communis schola tenet pluralitatem beneficiorum esse damnablem: ergo ipsa damnanda est. Sed de his sat in præfati, suo loco reuerantes.

C A P. XXVII.
De loco à transsumptione.

SEQUITUR locus vltimus extrinsecus, qui vocatur à transumptione. Qui (ut aliqui putant) est, quando terminus cognito, seu ignoto, ad magis cognitum est transitus. Vt si de Philosopho sit questio, & quis trāseat ut loquatur de sapiente, quia magis cognitum terminus. Vel si à questione aliqua proposita generali, ut de Socrate fertur, ad specialem sit transitus. determinata in illa particulari, intelligatur in oīa alia singularia inclusa in generali: ut dicit Boetius, Quæ sitas Socrates, quid in vno quoque possit iustitia: omnem tractatum transtulit ad reipublicæ magnitudinem. Verū nō dicitur hic talis locus isto modo, sed potius vocat à metaphora. Vt si quis dubitaret, vtrum nom. esset fugiendus: faceret argumentum. Leo rugiens est fugiendus, cui demon similatur per metaphoram: ergo ipse fugiendus. Præterea virentem delectat videre: ergo hominem ridentem. Sed de isto loco à metaphora: & partim in loco ab interpretatione vocabuli, & partim in loco à proportionem dictum est, quando diximus Christum remptorem nostrū vsum parabolis docendo turbas. Non est opus nunc repetere, neque immorari, sed loqui extrinsecus sine imponentes, ad medios transeamus.

C A P. XXVIII.
De locis medijs, & primū à coniugatis.

RIMVS LOCVS medius est à coniugatis. Coniugata dicuntur, abstractum, & concretum, seu denominas & denominatum: ut iustitia, & iustus, albedo, & albus, prudentia, & prudens, Theologia, & Theologus, &c. Et qui de ista coniugata in principali conueniunt significatio, sed tamen in minis principali differentia est: nā tam abstractū albedo, quam concretum

album, de principali important albedinem formam ipsam. erum differentia est: quia abstractum solū ipsam nudam formam, & concretum ipsam formam, sed cum subiecto, in quo ipsa forma est. ob id concretum, quia conueniat formam, & subiectum formæ.
¶ Coniugata eò dicta sunt, quia sub eodem iugo significationis posita. Et ne loca videamur multiplicasse, simul in isto loco ponitur & qui à casibus dicitur: ut est, sapiens, & sapiens: iustus, & iustus: prudens, & prudens: qui ideo à casu dicuntur, quia vtrūque per quandam deflexionē à principali nomine. scilicet ab abstracto, cadant: nā à iustitia vocatur iustus, & iustus supple. agere. A prudentia prudens, & prudenter se habere. A sapientia sapiens, & sapienter se habere, &c. Et sic se habent ista duo à coniugatis, & à casibus: ut Cicero non distinguat, nec mirum, cum videantur ad idem tendere, & idem significare.
¶ Sumitur argumentum tam à casibus quam à coniugatis affirmatiue, & negatiue. Vt, Qui iustus est, bonus est: ergo iustitia bona. Quia humilis est, bonus est: ergo humilitas bona, & ecōtra, Humilitas bona: ergo humilis bonus. Et in aduerbijs, Quod prudenter fit, bene fit: ergo prudentia bona est. Quod iuste fit, bene fit: ergo iustitia bona. Temperare, bonum: ergo temperantia bona. Obedire, bonum: ergo ipsa obediētia. Maxima est, Quod vni conuenit coniugatorū, & alteri conueniet, quia vna est natura ipsorū.
¶ Item fit, Qui currit mouetur: ergo motus cursus est. Qui legit loquitur: ergo lectio loquutio est. Albus est coloratum: ergo albedo est color.
¶ Oportet tamen cauere: ut in isto modo argumentandi sumantur prædicata, quæ de se conueniant subiecto, non de per accidens, aliās nō valebit: nam album & dulce prædicantur de se inuicem in lacte, tamen non sequitur, Album est dulce: ergo albedo est dulcedo. Ratio est: quia illa duo album, & dulce, de per accidens conueniunt in vno: quod contingit, quando res significata per vnum, non includitur in significatione alterius: non enim est de ratione albedinis dulcedo, neque ecōtra. Sicut album, & musicum in Petro: non est de ratione musicæ albedo, neque ecōtra: ob id non valebit. Oportet ergo sint coniugata, & conuenientia in vno de per se. Et nō est requisitum sint coniugata, non solū voce, sed re, & significatione. Nam si solū voce, non erit validum argumentum. Nō sequitur. Somnolentus est vitiosus: ergo somnus est malus. Neque sequitur. Somnus est bonus: ergo somnolentus est bonus. Defectus est, quia somnolentus non est denominatiū somni, sed dormire, vel dormiens. Et sic posset esse bonum argumentū: Dormire est bonum: ergo somnus bonus.

bonus. Somnus bonus: ergo dormire bonum. Sed hæc dicuntur coniuncta significatione, & non voce. Et denominans somnolenti est, somnolentia. Et sicut mala est somnolentia, quia superfluous somnus malus, ipse somnus somnolentus etiam malus erit.

¶ A calibus ergo, Qui iuste facit, iustus est: & Quod iuste factum est, iustum est. Ad hanc formam sic licebit. Si religiosus est, religiosè viuet. Si Christianus est, christianè viuet. Si quis fortiter agit, fortis est. Deus spiritus est: ergo spiritua liter adorandus. Deus magnus: ergo magnificè colendus. In illis quæ sunt de per accidens, non valet. Non enim sequitur, Grammaticus est probus: ergo grammaticè loqui est probè loqui. Ratio, quia de per accidens se habent esse Grammaticum, & esse probum: ob id non valet argumentum.

C A P. XXIX.

De loco à diuisione.

SEQVITVR SE-
cundus locus dialecticus me-
dius, qui à diuisione est. Vt
si quis argumentetur: Om-
ne animal vel sanum, vel
ægrum est: homo est ani-
mal, & non ægrum: ergo sa-
num, vel econtra. Et, Omne animal est irratio-
nale, vel rationale: leo est animal, & est irratio-
nale: ergo non est rationale. Omnis actus vel me-
ritorius, vel demeritorius erit in homine existe-
re in gratia sed dare elemosynam pauperi meri-
torium est: ergo non est demeritorium.

¶ Circa istum locum solent nonnulli adducere
omnia quæ de diuisione adducta sunt, quomo-
do oportet in bona diuisione membra diuiden-
tia euacuent naturam diuisi, & quod diuissum,
& membra diuidentia conuertantur, & quod
de quocunq; dicitur diuissum, & aliquod mem-
brum diuidentium, & omnia membra simul sub
diuisione. Et quod membra opposita sint, vel
formaliter, vel realiter: & nonnulla alia, quæ
quia à nobis tradita sunt in principio, quando
loquuti sumus de diuisione, superuacane effect
nunc repetere. Solum ad locum præsentem vi-
dentur conducere, quæ egregie adducit Rodol-
phus lib. primo de inuentione. ca. 7. de modis
quibus diuidendi ex alia, & alia considera-
tione. Nam ad argumenta trahenda occasione
suppeditabit multiplex rerum diuissio.

¶ Prima sanè eorum, quæ in re sunt aptissima
per quam diuidantur, est forma, quod ea perfe-

ctæ differentiæ origo est. Nam corporum, aliud
animatum est, aliud expers animæ. Hæc ex for-
ma ducta est diuissio.

¶ Secunda. Deinde proxima ex materia duci-
tur. Vt arborum, aliæ ex semine sunt, aliæ spõ-
te nascuntur.

¶ Tertia. Hinc iam ab adiacentibus accipitur. Vt
animalium, aliud mansuetum, aliud ferum.

¶ Quarta. Econtra quoque diuiduntur adiacen-
tia, in ea quibus adiacent. Vt feritas, alia serpen-
tis, alia auis, alia reliquarum belluarum.

¶ Quinta. Et per actus fit diuissio. Vt homi-
num, alius studio, alius lucro, alius voluptati
operam dat.

¶ Sexta. Per efficientia, Vt nimaliū, aliud pa-
ren. is efficacia, aliud calore solis, aliud putrefa-
ctione gignitur.

¶ Septima. Per effecta, Animalium, aliud foc-
tum, aliud ouum, aliud vermen parit.

¶ Octaua. Ex fine, Vt rerum domesticarū, aliæ
ad necessitatem, aliæ ad voluptatē, aliæ ad vsum
pertinent.

¶ Nona. Contra quoque ex his quæ ad finem
pertinent. Vt opum parandarum causa, alij iu-
stam operam nauant, alij frauderantur, alij vi ra-
piunt, alij fraude subducunt.

¶ Decima. Iam verò animalium, aliud terra,
aliud mari degit: à loco.

¶ Undecima. Et flores, aut hyberni sunt, aut ver-
ni, aut æstiu, aut autumnalis: ex tempore est.

¶ Duodecima. Et homines, alij serui sunt, alij
domini, alij neutrum: ex connexis sumitur.

¶ Decimatertia. Contingentia & diuisioni con-
ueniant. Vt musicorum, quidam literas sciūt,
quidam ignorant.

¶ Decimaquarta. Et pronuntiata. Vt quidam
hominum laudati sunt, quidam vituperati, qui
dam silentio latent.

¶ Decimaquinta. Attulerit etiam aliquid com-
paratio. Vt populares, quidam infra reg-
opibus, alij pares, nonnulli superiores.

¶ Decima sexta. Et à similibus diuisionem ex-
presserimus. Vt aliorum vitæ propositum, in-
dustria formicæ imitatur, aliorum segnitie
similis est muscis. Hæc ad litera ex Rodolpho.
Quæ ideo sunt adducta, vt pateat campus in lo-
co à diuisione, consideratis istis modis, & alijs,
quæ ex Boëtio adduci solent, quorum aliqui
coincidunt cum istis, alij verò distinguuntur: de
quibus in principio dictum, quando de diuissi-
one agebamus.

¶ Modus ergo argumentandi (vt dicere cœpi-
mus) à diuisione erit, si solum habeat duo mem-
bra diuissio. A positione vnius membri, ad nega-
tionem alterius. Vt, Omne animal, vel est sanū,
vel ægrum: & hoc est animal, & est ægrum: er-
go non

go non est sanum. Vel sic, Non est ægrū: ergo
est sanum. Si tamē sint plura membra, oportet
omnia negentur in antecedenti, præter illud
vnum quod inferitur, Vt, Est propositio, & non
est vniuersalis, neque particularis, neque inde-
finita: ergo est singularis. Si tamen vnum mem-
brum sit omissum in antecedenti, non valeret.
Nam non sequitur, Est propositio, & non vni-
uersalis, neque indefinita: ergo est singularis:
quia potest esse particularis. Maxima est, Cum
quo conuenit diuissum, necesse est conueniat
aliquod membrum diuidens. Quando tamen
membra sunt opposita solum formaliter, non va-
leret positione vnius, ad negationem alterius.
Non enim sequitur, Est bonū, & est vitium: ergo
non est delectabile, vel honestum: quia potest
esse quod sit vitium, delectabile, & honestum: vt
est bonum virtutis. Sed de hoc alijs diximus.

C A P. XXX.

De alijs locis positis ab Aristo.

SEQVITVR VL-
timo loco pro complemen-
to totius tractatus topico-
rum modus, qui dicitur à
magis, ad simpliciter: vt, Si
quis est magis doctus: ergo
erit doctus. Si quis est ma-
gis prudens: erit prudens. Iste locus virtualiter
continetur in toto in modo. Nam magis talis,
pars in modo est, etiam si non teneatur restrictè.
Similiter est locus à comparatio ad positum.
Est doctior: ergo doctus, sed etiam est à parte
in modo ad totum.

¶ Etiam potest fieri argumentum à positio ad
comparatum, & deinde ad superlatiuum. Bo-
num est diligibile: ergo magis bonum magis
diligibile: & maxime bonum maxime diligibi-
le. Et econtrario, à superlatiu ad comparati-
uum, & posituum valet. Vt est fortissimus: er-
go fortior, & fortis. Est prudētissimus: ergo pru-
dentior, & prudens erit. Et tunc argumentum
erit à toto ad partes. A toto vniuersali (vt ita di-
xerimus) ad partes. Vt, Si omnis homo currit:
ergo Homo currit, & c.

¶ Est alius modus arguendi ab appositione di-
ctus. Calx parieti appositæ re- ipsum albū:
ergo calx ipsa alba est. Atramentum reddit pa-
pyrum albam, nigram: ergo atramentum nigrū
erat. Ignis admotus aquæ calefacit eam: ergo
ipse calidus erat. Humilitas facit hominem stu-
diosum: ergo ipsa virtus erat. Maxima est, Si al-
terum appositum alteri facit rem esse aliqua-
lem, ipsum quoque tale erit.

¶ Etiam potest fieri argumentum. Adolescens
ex consuetudine cum illo factus est probus: er-
go ille probus erat. Ex colloquio cum illo fa-
ctus est doctus: ergo ille doctus erat. Ex conuer-
satione cum illo factus est libidinosus: ergo ille
luxuriosus erat. Factus est castus, ergo ille ca-
stus erat. Sicut Salomon factus est idolorū cul-
tor ex consuetudine mulierū, quæ colebant ido-
la. Et tandem (iuxta prouerbum) qui tangit pi-
cem, coinquabitur ab ea. Posset aliorum lo-
corum fieri mentio, sed isti sunt præcipui, & no-
tandi: & si sint alij, ad istos reduci possunt.

C A P. XXXI.

De numero locorum, & con-
cordia eorum.

PONITVR HIC
locorum enumeratio, sicut
eam ponit Boëtius, secun-
dum diuisionē Themistij,
& Ciceronis.
¶ Tulliana diuissio.
A toto.

- A partium enumeratione.
- A notatione.
- A coniugatis.
- A genere.
- A forma.
- A similitudine.
- A differentia.
- A contrario.
- Ab adiunctis.
- Ab antecedentibus.
- A consequentibus.
- A repugnantibus.
- Ab efficientibus.
- Ab effectis.
- A comparatione maiorum.
- Minorum.
- Partium.
- Ab autoritate.
- ¶ Themistij diuissio.
- A substantia.
- A diuisione.
- A nominis interpretatione.
- A coniugatis.
- A genere, vel à toto.
- A parte, vel specie.
- A simili.
- A toto, vel à parte.
- Ab oppositis.
- A communiter accidentibus.
- A definitione, vel descriptione, vel interpretatio-
ne, vel

ne, vel specie, vel causa, vel materia vel com-
muniter accidentibus, vel coniugatis.
Ab oppositis.
A causis.
A fine.
A maiore.
A minore.
A similibus.
A rei iudicio.
Concordantia inter Themistium, & Cicero-
nem est. Id quod Themistius ab vñibus, Cicero
dicit si vñus aliquid efficit, ab efficientibus. Si
ipse vñus efficitur, dicitur ab effectis. Ab effecti-
bus à Themistio intelligitur, si effectus aliquid
efficit, à Cicero dicitur ab efficientibus, & si
effectus efficitur, dicitur ab effectis. A corruptio-
nibus Themistius, Cicero à deficientibus. A pro-
portione Themistius, Cicero à similibus. A
transumptione Themistius si sit ad maius, Ci-
cero dicit à comparatione maiori, si ad minus
minorum, si æqualium, ad par.
Oportet hic proponere loca omnia, ordine
quo à nobis sunt in præcedentibus digesta.
Loci intrinseci.
A definitione.
A descriptione.
Ab interpretatione.
A differentia.
A proprio.
A synonymis.
A toto vniuersali.
A toto integrali.
A toto in quantitate.
A toto potenciali.
A toto in modo.
A toto in loco.
A toto in tempore.
A causis.
Efficienti.
Materiali.
Formali.
Finali.
A generatione.
A corruptione.
Ab vñibus.
A communiter accidentibus.
Loci extrinseci.
Ab oppositis.
Relatiue.
Priuatue.
Contrarie.
Contradictorie.
A disparatis.
A contrario vel in ipso.
A maiori.
A minori.

A proportione.
A simili.
A transmutata proportione.
A dissimili, & disproportione.
Ab authoritate.
A transumptione.
Loci medij.
A coniugatis.
A casibus.
A diuisione.
A magis ad simpliciter.
Ab appositione.

IC EST FINIS LO-

corum: & quia. Ius ipsorum est
utilis supra modum, nō solum in
dialectica, sed in qualibet scientia,
diligētissime oportet quicunque
ex animo operam dat dialecticæ, vt ad superio-
rem perueniat scientiam (scilicet, Theologiam)
in istis locis se exerceat: & in memoria sepi-
mē voluat, & reuoluat, quousque tenacissimē
hæreant. Locundabitur haud dubiē, & op-
pretium aget: nam difficilē non erit ei quacun-
que proposita quæstione, siue in Physicis, siue
in Metaphysicis, siue in Theologia, argumenta
adducere ad propositum, & rem mirum in mo-
dum dilatabit. Et quia ex vno aliud pendet, in
uento vno argumento, illud suppetat mate-
riam alterius. Demus vnū exemplum. Sit pro-
positum, Nunquid homo sit mortalis? Fiet ar-
gumentum ad probandum quod sic. A defini-
tione, Quia omne animal rationale est morta-
le. Et à differentia, Quia omne rationale est
mortale. Et à proprio, Quia omne risibile. Et à
descriptione: Quia omne habens magnum ce-
rebrum & bonum tactum &c. A toto vniuer-
sali: Quia animal est mortale, ergo homo. A
toto integrali, Quia caput, pedes, manus sunt
corruptibilia. A toto in quantitate, Quia
nihil homo est mortalis, ergo homo. A toto in
modo, Quia homo sapiens est mortalis: ergo
homo. A toto in loco, Quia in omni loco est
mortalis: ergo hic. A toto in tempore, Quia in
omni tempore: ergo nunc. A causa materiali,
Quia ex materia omni est mortale. Ab efficien-
ti, Quia omne creatum à Deo sub celo est mor-
tale. A forma, Quia habens animam sensitiuā
uam est mortale. A generatione, Quia omne
quod generatur, corrumpitur. A corruptio-
ne, Quia quod corrumpitur, est mortale. A cō-
muniter accidentibus, Omne illud quod ex con-
trariis fuit compositum, peribit. Ab opposi-
tis, Non est immortalis: ergo mortalis. A con-
tradictorio, Non est non mortalis: ergo morta-
lis est homo. A contrario, Immortale est non
homo,

homo, ergo homo est mortalis. A simili, Alia
ex contrariis. Composita sunt mortalia: ergo
homo. Et à proportionē, à minori, Adam mor-
talis: ergo homo. Ab authoritate, sic scriptura,
Puluis es, & in puluerem reuerteris. A coniuga-
tis, Homo gustat mortem: ergo mortalis. Mo-
ritur: ergo est mortalis. A casibus, Homo vel est
mortalis, vel immortalis, sed non est immorta-
lis: ergo mortalis. A diuisione, &c. Isto modo po-
test quis in alijs se exercere.

SEQVITVR. ELEN-

chorum Liber.

De diuisione Elenchorum.

C A P. I.

ABSOLVTO IAM
tractatu Topicorum, & re-
stat consequenter de Elen-
chis differere, vbi Aristoteles
tradit modum soluendi ar-
gumenta, quæ videntur
lectica, & probabilis, sed
tamen non sunt, sed ficta, & sophistica. Non
enim solum est munus dialectici probare, &
ad id argumenta adducere, quæ dialectica sunt
ex locis desumpta, sed etiam ad eum pertinet
sophisticas captiones soluere, si quæ ab aduer-
sario fuerint adductæ. Ob id Aristoteles post librum
Topicorum, adiungit Elenchorum. Vbi osten-
dit quosdam locos communes, ex quibus so-
lent sophistæ, & qui decipere contendunt, eli-
cere argumenta quæ aliqualem videntur habere
apparentiam, sed tamen nullam habent exis-
tentiam veritatis. Et quidem qui verus est dia-
lecticus, istis vt non debet ad probandum, quia
non decet indagatorem veritatis, falsum proba-
re ex falsis adductis, tanquam si vera essent: sed
solum illis vtetur, ad dissoluendum, si aliquant-
do fuerint contra veritatem adducta. Et si iuue-
nes, qui (quantum illa postulat ætas) animi
habent rixandi, & appetitu inanis gloriæ ter-
tur, aliquando Elenchis vtantur, non tamen de-
cet virum grauem & ridiculos & cinanias adduce-
re, sed illa solum, quæ iuxta sunt, & eruditio-
nem præstant, & dubia probant, & vera con-
firmant.
Definitur sic Elenchus, est syllogismus cum
conclusionis contradictione. Vt si quis con-
cessit istam, Canis est substantia animata sensi-
bilis, fiet argumentum. Nulla substantia ani-

mata sensibilis est sidus caeleste: canis est sidus
caeleste: ergo canis non est substantia animata
sensibilis. Tenet in secunda figura, in Feltino,
& antecedens est verum: ergo & consequens: sed
consequens est contradictorium propositionis
concessæ: ergo. Ecce iste est Elenchus, quia
est syllogismus cum contradictione conclusio-
nis: quia concludit propositionem repugnan-
tem propositioni assentæ: vnde Elenchus est
syllogismus, quia apparet, licet non sit: non ta-
men omnis syllogismus est Elenchus: quia ille
qui dialecticus est, & non solum apparet, sed
verè est, non dicitur elenchus. Et quidem in syl-
logismo facta apparentia est, quia videtur tene-
re (vt dixi) in figura, & modo: sed tamen virtu-
te tenet in quatuor terminis. Et est fallacia æ-
quinocationis (vt dicemus) eo quod in conse-
quenti capiatur pro cane domestico, & in ma-
iori pro sidere: vel si eodem modo capiatur,
tunc syllogismus tenet, nea est contradictoria
hæc: Canis non est substantia animata sensibi-
lis, in priori pro sidere, & in posteriori pro do-
mestico cane.

Oportet notare quadrupliciter sumi disputa-
tionē. Nam quædam est doctrinalis, alia dia-
lectica, alia est tentatiua, & alia litigiosa, siue so-
phistica. Cuius diuisionis datur satisfactio: quia
omnis disputatio eō tendit, vt quis sumat expe-
rimentum de habitu generato, vel tendit ad ge-
nerationem habitus. Si primo modo procedat,
tentatiua vocanda: si secundo modo, duplici-
ter: vel sit ad generandum habitum in oppo-
nente, & sic est sophistica, quia sit ad acquiren-
dum apparentem sapientiam. Vel sit ad gene-
randum habitum in respondente, & hoc dupli-
citer. Vel talis habitus est certus, & sine formi-
dine, & est doctrinalis disputatio, quæ est scien-
tiæ generatiua. Vel est ad causandum habitum
incertum cum formidine de opposito, & est di-
sputatio dialectica, quæ opinionem generat.
Funt quatuor disputationes differentes secu-
dum suos fines.
Disputatio doctrinalis est illa, quæ ex pro-
prijs principijs alicuius scientiæ syllogizat, &
non ex illis, quæ videntur veræ respondentis. Et
quia principia propria sunt vera, & immédia-
ta, & necessaria, ex eis causatur demonstratio,
quæ est syllogismus faciens scire, qui propriè
causat scientiam: & istis vtitur magister do-
cendo discipulum: ob id merito doctrinalis di-
sputatio vocatur, de qua in libris Posteriorum
resolutionum.
Dialectica disputatio est, quæ ex probabili-
bus collecta est. In hoc enim differt à doctrina-
li: quia cum doctrinalis causet scientiam, assen-
sum inquam certum sine formidine, quia ex
imme-

Quadruplex disputa-
tio.

Disputatio
doctrinalis

Dialectica
disputatio.

immediatis, & necessarijs procedat: h'ec dialectica, quia ex probabilibus, solum causat opinionem: quia cum formidine facit nos assentire. Vt si quis probet hanc, matrem suam diligere filium. Omnis mater diligit filium suum: Hæc est mater: ergo Hæc diligit filium suum. Probat conclusio per præmissam probabilem, ob id causat conclusionem, non scientiam, sed opinionem: quia cum formidine assentit. Et solet addi in definitione, disputationis dialecticæ, quæ fiat ex probabilibus contradictionum: quod est dicere, muneris disputationis dialecticæ est, ad utranque partem contradictionis adducere argumenta probabilia, ut appareat quæ pars magis probabilis sit.

Tentatiua disputatio. Tentatiua disputatio est, quæ procedit ex his quæ videntur respondentem, & quæ necesse est eum scire, qui se simulat habere scientiam. Ratiō est, quia hæc fit ad capiendum experimentum de scientia respondentis. Ob id oportet qui tentat, argumentetur ex illis, vel in illis, quæ communia sunt in tali scientia, & oportet non sint ignorata respondentem. Quia si argumentans de absconditis, & nimis difficilibus disputaret, non esset mirandum quod respondens obmutesceret: sed tamen mirandum erit si nesciat respondere, quando argumentum propositum est ex communibus. Hoc argumento vsus est Christus redemptor noster contra legis peritos, & Phariseos, quando Matth. 22. dixit Christus cuius esset filius: & ipsis respondentibus David, obiecit: quomodo, ergo cum in spiritu vocat dominum dices, dixit dominus domino meo? &c. Processit ex communibus in scientia: quia illa quæ de Messia in scriptura, illis, qui se putabant sapientes, debebant esse nota.

Matth. 22. Pharisæos, quando Matth. 22. dixit Christus cuius esset filius: & ipsis respondentibus David, obiecit: quomodo, ergo cum in spiritu vocat dominum dices, dixit dominus domino meo? &c. Processit ex communibus in scientia: quia illa quæ de Messia in scriptura, illis, qui se putabant sapientes, debebant esse nota.

psal. 109. Processit ex communibus in scientia: quia illa quæ de Messia in scriptura, illis, qui se putabant sapientes, debebant esse nota.

Litigiosa disputatio. Litigiosa disputatio est, quando procedit ex illis, quæ probabilia videntur, sed non sunt, ut diximus supra, quando de syllogismo litigioso loquuti sumus. Sophisticæ enim procedit, decipere volens. Vt si argumentetur: Aliqua opposita sunt vera: Contradictoria sunt opposita: ergo Contradictoria sunt vera. Vel, Nulla opposita sunt vera: Subcontraria sunt opposita: ergo Subcontraria non sunt vera. Vel, Aliqua opposita sunt vera: Omnia contraria sunt opposita: ergo Omnia contraria sunt vera.

Argumentum. Si aliquis argumentetur contra id quod dictum est, doctrinalem disputationem procedere ex principiis, sic: nam doctrinalis est disputatio, quod procedit ab effectu ad suam causam: ut, Omne quod corrumpitur, ex contrariis componitur, Homo corrumpitur: ergo est compositus ex contrariis: hæc est demonstratio, & doctrinalis disputatio, quia causat scientiam, & tamen non procedit ex principiis, quia effectus non est principium.

men non procedit ex principiis, quia effectus non est principium.

Solutio. Respondetur, quod licet effectus non sint principia suarum causarum, sed potius cause sint principia effectuum, tamen dicuntur esse principia cognoscendi suas causas: ex effectu enim venimus in cognitionem cause: nam quia video Lunam eclipsatam, concludo causam. Si terram interpositam inter eam, & solem.

Quot sunt metæ. Oportet etiam notare, quia de fallacijs est sermo: quinque esse fines sophistarum, quos vocant metæ, tanquam si contingat consequi finem præoptatum. Primus finis est redargutio: quæ tunc est, quando respondens vi fallaciæ, seu falsæ argumentationis compellitur concedere, quod prius negauerat, vel negare quod prius affirmauerat. Vt si quis affirmauit, nulla contradictoria sunt simul vera, fiat argumentum. Aliqua opposita sunt vera, patet de subcontrariis: Contradictoria sunt opposita: ergo Contradictoria sunt vera. Consequentia videtur bona: & antecedens est verum: ergo & consequens: & id ante negauerat: ergo ad metam peruenit redargutionis.

Metæ falsæ. Metæ falsæ, quando respondens vi argumentorum compellitur asserere quod est manifestè falsum. Vt si faciat argumentum. Omnes episcopi sunt sacerdotes, Alini sunt episcopi, ergo Alini sunt sacerdotes: ex vi argumenti concedit quod est manifestum in fallacia, scilicet alii nos esse sacerdotes.

Metæ inopinabiles. Metæ inopinabiles, quando respondens cogitur vi argumentorum aliquid affirmare, quod licet non sit manifestè falsum, apud eos qui inter sunt disputationi, videtur falsum, aut pro non probabili habetur. Vt si quis aliquem regem foelicem, & fortunatum prober infœlicem, & infortunatum. Quicumque ab aliquo vincitur est infœlix, & infortunatus, sed rex victus est: ergo infœlix, & infortunatus est.

Metæ solocifini. Metæ solocifini est, quando respondens cogitur aliquam concedere propositionem, in qua est vitium sermonis, Tu scis hoc: & hoc est lapis: ergo tu scis lapis.

Metæ nugatio. Metæ est nugatio, quando cogitur respondens admittere eiusdem rei inutilem repetitionem. Dixerim inutilem, quia aliquando eandem rem repetere, non solum non est inutile, sed vtile. Vt ad emphasim. Vt si quis dicat, O homo homo quid superbis, terra terra, &c. Et quando contingit ad maiorem expressionem eandem rem repeti, sicut in sacra scriptura sapienter. Deus Deus meus. Fiet inutilis repetitio sic, Iste homo est rationalis, sed rationale idem est homo rationalis: ergo iste homo est rationalis, homo rationalis.

Ulla

Metæ fallaciæ. Metæ fallaciæ, seu istæ metæ, diuersas respiciunt scientias. Nam prima metæ est contra metaphysicam, cuius est considerare non posse duo contradictoria esse simul vera.

Secunda. Secunda metæ est contra physicam disciplinam, quæ considerat res sensibiles, in quibus veritas, vel falsitas est manifesta.

Tertia. Tertia est contra dialecticam, quæ ex probabilibus procedens, opinionem generat.

Quarta. Quarta contra grammaticam, cuius munus est docere recte loqui.

Quinta. Quinta contra rhetoricam, cuius docere ornate, & eleganter loqui, ob id non admittit nugationem.

Definitio fallaciæ. Ad punctum redeueniendo, oportet fallaciam ipsam definire. Est enim locus idoneus ad decipiendum, faciens credere de non ente quod sit ens, & de ente quod sit non ens, mediante phantastica visione. Ac si diceret. Ob id fallacia dicta, quia præbet locum argumentandi, ad decipiendum ex aliqua apparente causa, quæ tamen in veritate non est.

Fallaciæ. Fallaciæ omnes, quæ ab Aristotele numerantur, sunt 13. quarum 6. appellantur in dictione, & 7. sunt extra dictionem. Fallaciæ in dictione, vel propter dictionem sunt, Aequiuocationis, amphibologiæ, compositionis, diuisionis, accentus, & figuræ dictionis.

Fallaciæ extra dictionem. Extra dictionem sunt, Accidentis, à dicto secundum quid, ignorantia Elenchi, consequentis, petitionis principij, secundum non causam ut causam, secundum plures interrogationes ut vnam.

Fallaciæ extra dictionem. Iste ergo fallaciæ vocantur interdum sophisticæ, atque id à sophisticis: nam sophista apud Latinos idem quod impostor. Et merito isti qui sophisticæ sunt, & sophisticæ scribunt, & docent, impostores dicuntur: nomen re conuenit, quia inuentum decipiunt, bonis ingenijs imponunt, eos emorantes, & tanquam compellentes confescent ad scopulos Syreneos, ut aiunt. Per transnam essent ista tradenda, ut tempus in rebus non peritendis consumerent. Sine fructu adducunt argumenta, ostentant sua ingenia, istas fingendo argutias, has describendo nectias, in contradictorijs, in obliquis, in exponibilibus, & in alijs: solum, vel ad ostentationem, vel ad exercendos iuuenes, ut sint exercitati, & ad decipiendum prompti. Præstaret, iuuentutem ipsam, & ingenia mollia, & ad modum cere disposita in illis versari, quæ solida, quæ firma, quæ fructuosa, & ad mores componendos utilia. Sed tamen hæc vetus querela est. Nam ille moralissimus, Seneca, de sophisticis impostoribus suo tempore conquerens ait, libr. 6. epistola. 49. ad Lucilium. Quæ merito audienda, quia tali viro

digna. Mus syllaba est, mus autem caseum rodit: ergo syllaba caseum rodit. Putas me nunc istud non posse soluere, quid mihi periculi, quod incommodum immineret? Sine dubio verendum est, ne quando in multiplicam syllabas capiam, aut ne quando si negligentior fuero, caseum liber comedat. Nisi forte acutior est illa collectio. Mus syllaba est, syllaba autem caseum non rodit: ergo mus caseum non rodit. Opueriles ineptias, in hæc supercilia subduximus: in hoc barbâ demissimus, hoc est quod tristes docemus, & pallidi. Hæc Seneca. Et in sequenti epistola ad propositum multa, quæ breuitatis causa hic non adducuntur, ait. Quidquid non amisti habes: cornua non amisti: ergo cornua habes. Et infert. Vemenstibi videar, si istis operâ impendero. Hæc ex Seneca. Ex quibus coniectare licet, quam necessarium sit ab istis superfluis abstrahere animum, & modestè, & castè, rem dialecticam tractare, & quæ superflua, & inutilia sunt, in exiliū procul à castris relegare.

C A P. II.

De fallacia æquiocationis.

PRIMA FALLACIA, quæ contingit in dictione, est æquiocationis. Ad cuius intelligentiam oportet adducere, quæ de termino æquioco, & vniuoco dicta sunt in primis rudimentis, & quæ traduntur in antepredicamentis ab Aristotele. Sed ne illa quæ ibi dicta sunt repetantur, sufficit dicere hanc fallaciam contingere tripliciter. Primo modo, quando terminus habet plura significata, quæ principaliter illa significat, qui vocatur æquiocus à casu: ut lycales, in significando canem domesticum, & sidus caeleste, & piscem marinum. Quando ergo paralogismus, seu deceptio provenit ex multiplici significatione nominis æquæ principaliter significantis plura, vocatur fallacia æquiocationis. Vt si quis velit probare sidus caeleste esse animal, formet argumentum, Omnis canis est fulgur: tantia animata sensibilis: Sidus caeleste est canis: ergo Sidus caeleste est substantia animata sensibilis: quæ est definitio animalis. Est fallacia æquiocationis, eo quod lycales, æquæ principaliter significat domesticum, & sidus caeleste: & in maiori sumitur pro domestico, & in minori pro sidere: & sic non eodem modo sumitur medium utrobique, imò non est idem medium, sed virtualiter est argumentari in qua-

tuor terminis. Et cum syllogismus terminis debeat constare ex tribus terminis solum, non recte concluditur.
¶ Etiam contingit fallacia alio modo, quando terminus non æquè principaliter una significat: & vocatur æquiuocus à consilio, seu analogus, quando unum magis principaliter. Vt si quis argumentaretur, Omne sanum est animal: Vrina est sana: ergo Vrina est animal: & Omnis homo sentit: Homo pictus est homo: ergo Homo pictus sentit. Et sic in alijs. Similiter est fallacia æquiuocationis, quia argumentatur virtualiter in quatuor terminis: vel quia quod tribuitur principaliori significato termini, volumus tribuere minus principali. Nam esse sanum, solum principaliter in animali, quia sanitas in eo reperitur subiectiue, & formaliter: in vrina tamè solum tanquam in signo. Ob id non principaliter dicitur sana, sed minus principaliter, per respectum & habitudinem ad animal. Similiter homo principaliter viuus significat: sed per similitudinem quandam, & analogiam significat pictum.
¶ Tertio modo contingit, quando terminus habet plura significata ex parte compositionis: vt immortalis, significat & quod potest non mori, & quod non potest mori, quæ sunt satis diuersa: & inuestigabile, significat & quod potest non velligari, & quod non potest velligari. Si fiat sic paralogismus, Omne quod est inuestigabile, potest inuestigari: sed via Dei sunt inuestigabiles (vt ait Paulus) ergo via Dei possunt inuestigari. Et similiter, Omne immortale non potest mori: homo in statu illo innocentie erat immortalis: ergo homo in illo statu non potuit mori. Vterque est paralogismus, & antecedens est verum, consequenti existente falso. Et procedit ex multiplici significatione vocabuli, & virtute est argumentatio (vt dictum est) in quatuor terminis. Ob id non tenet illatio, neque valet collectio.

C A P. III.

De fallacia amphibologiae.

Quando contingit fallacia amphibologiae.

FALLACIA AMPHIBOLOGIAE contingit ex hoc, quod propositio ipsa plures habet sensus. Nam sicut in fallacia æquiuocationis contingit per hoc, quod terminus unus, vel vna dictio habet plura significata: sic hic contingit, quando ipsa propositio plures potest habere sensus: vt Arist. ponit exemplum. Vellem me accipere pugnantes. In qua propositione potest esse varius sensus. Vel ly me, intelligitur à parte

te ante, vel à parte post: si à parte ante, est sensus quod ego accipiam: si à parte post, quod ipsi pugnantes me comprehendat. Sic fiet paralogismus. Quocumque vellem me accipere, vellem ab eis me apprehendi: hostes vellem me accipere: ergo ab eis vellem me apprehendi. Similiter, Quod quisque scit, hoc scit: lapis quicquid scit: ergo lapis scit. Causatur paralogismus: quia ly hoc, potest sumi in accusatiuo, vel in nominatiuo. Sic etiam, Quod quis videt, hoc videt: columnam quis videt: ergo columnam videt. Sic etiam de illo Apollinis oraculo, Aio te AEacida, Romanos vincere posse. Et illud, Perdidit Croesus Halyn, transgressus plurima regna. Ergo vsus dicitur vati Apollinis, Croesus inducens ad ostendendum bellum Cyro, vt auctor est Herodotus: vbi varius est sensus propositionis per hoc, quod potest esse sensus, quod perdet Halyn, id est, amittet, vel quod destruet, &c. Hic ergo sumitur occasio fallaciae ex amphibologia ipsius propositionis: quia potest in variis sensibus accipi. Vt hæc etiam propositio, Hic est liber Platonis: potest habere sensum, vel quod sit ab eo possessus, vel quod sit ab eo compositus. Et hæc pecunia est Cæsaris: vbi erit sensus, vel quod possidetur à Cæsare, vel quod eius imaginem sit scripta. Vnde fiet sic, Omnis liber Platonis possidetur ab eo, Hic Tullius liber est Platonis: ergo Hic possidetur ab eo. Omnis pecunia Cæsaris possidetur ab eo: Hæc tua pecunia est pecunia Cæsaris: ergo Hæc pecunia possidetur ab eo. Similiter, Omnes Episcopi sunt sacerdotes: Serui sunt episcopi: ergo Serui sunt sacerdotes. Vel Equi sunt episcopi, ergo Equi sunt sacerdotes.
¶ Etiam contingit, quando propositio ultra suum principale significatum habet aliud metaphoricum, vt litus arare. Hic litus arare, proprie significat scindere terram aratro: & metaphoricè dicitur de illo, qui frustra in aliquo negotio laborat. Ob id potest sic paralogismus formari. Qui litus arat, terram proscindit aratro: scindit operam perdit, litus arat: ergo qui operam perdit, terram proscindit aratro.

C A P. IIII.

De fallacia compositionis, & diuisionis.

HEC FALLACIA contingit, vel eo quod à sensu diuiso fiat argumentum ad compositum, vel econtra, in propositione modalis. Vel enenit extra modalem propositionem per hoc, quod fiat argumentum à sensu debito, ad sensum

Oraculum Apollinis

Herodotus

Quando propositio non sumitur in debito sensu contingit fallacia.

Regula 1.

Regula 2.

Regula 3.

ad sensum non debitum, penes hoc, quod potest in hoc, vel illo sensu capi propositio.
¶ Quantum ad primum contingit fallacia. Sedentem possibile est stare: ergo possibile est sedentem stare: est fallacia: quia est argumentum à sensu diuiso, ad sensum compositum, scilicet, à modali diuisa ad compositam. Antecedens est verum, & consequens est falsum: nam antecedens est verum, quia stans potest sedere, & econtra: tamen non est possibile quod stans sedeat: si sedet enim non stat. Similiter sic. Iustus potest esse iniustus: ergo possibile est iustum esse iniustum. Prescitus potest saluari: ergo possibile est presciturum saluari. Antecedens est verum in sensu diuiso, & consequens est falsum in composito. Econtra: si à composito sensu, ad diuisum. Impossibile est stantem sedere, aut humilem superbum esse: ergo stans impossibiliter sedet: & humilis non potest esse superbus. Antecedens est verum, consequens autem falsum.
¶ Verum fallacia non solum contingit in propositionibus modalibus, vt exempla proposita ostendunt, sed etiam quando propositio non sumitur in debito sensu. Vt si quis argumentetur, Quicunque scit literas, nunc didicit eas: Petrus scit literas, ergo Petrus nunc didicit eas: potest capi ista propositio in sensu debito, vt ly nunc, coniungatur cum qui scit literas nunc, & iste est sensus compositus: vel potest facere sensum diuisum, & tunc coniungitur ly nunc, cum didicit eas, & iste est sensus diuisus, & vocatur indebitus. Sed ad cognoscendum quis sit debitus sensus, & quis indebitus, ponuntur regulæ.
¶ Si modus ponatur à parte vnius extremi sic, quod sit subiectum, vel prædicatum, tunc est debitus sensus compositus, & non diuisus: vt possibile est alium esse magrum, vel indoctum esse doctum est possibile. Sunt istæ modales compositæ, vt dictum est in modalibus.
¶ Secunda regula. Si modus copulam determinet, quia ponitur inter dictum, tunc sensus est indebitus. & facit sensum diuisum: vt Homine possibile est esse doctum: tunc facit sensum, quod doctrina possit contingere homini. In quo sensu ista conceditur, Prædestinatus potest damnari, & prescitus potest saluari. Hæc duæ regulæ datæ sunt de modalibus, quæ constant ex ibidem dictis.
¶ Tertia regula. Si aliqua determinatio ponatur inter duo determinabilia æquè distantia: cum determinatio vtriusque determinabile possit respicere, & determinare: si primo loco positum determinet, dicitur sensus magis debitus: si secundo loco positum, posterius, est minus debitus, seu indebitus sensus. Et primo modo facit sensum compositum, & secundo modo

do sensum diuisum, Vt in ista, Quicquid viuuit semper est: Petrus viuuit: ergo semper est: ly semper, potest determinare ly viuuit, vel ly est. Si primo modo, est sensus debitus, & compositus. Et si secundum paralogismus sic, Quod viuuit semper est: planta viuuit: ergo semper est, est fallacia compositionis, & diuisionis: & argumentum à sensu debito, ad indebitum.
¶ Quarta regula. Si determinatio fuerit inter duo determinabilia non æquè propinqua, si determinet quod propinquius, est sensus compositus, & debitus: & si remotius, est diuisus, & indebitus. Vt, Quicunque scit literas, nunc didicit eas: ly nunc, potest determinare ly scit, quod est remotius: vel ly didicit, quod est propinquius: si determinet ly didicit, est debitus sensus, & compositus: & si ly scit, est indebitus, & diuisus. Si ergo quis argumentetur, Quicunque scit literas nunc, didicit eas: Petrus scit literas: ergo nunc, didicit eas: est fallacia à sensu indebito ad debitum.
¶ Quinta regula. Si ponatur determinabile inter duas determinationes æquè distantes, si ordinetur cum præcedenti determinatione, situs est magis debitus, & sensus compositus: & si cum sequenti, est minus debitus, & diuisus: vt sic, Vidi imaginem auream vestem habentem. Ly auream, est determinabile inter imaginem & vestem determinationes. Si ergo ly auream determinetur à ly imaginem: sensus est, quod imago sit aurea, & est debitus sensus: si verò à ly vestem, tunc est sensus, quod vestis sit aurea, & est sensus diuisus. Sic etiam: malus artifex est bonus: Ly artifex, potest coniungi cum ly malus, & est sensus, quod malus artifex est bonus: & est debitus sensus, & compositus. Si verò cum ly bonus, vt sit sensus, malus artifex bonus est: est sensus diuisus, & non debitus.
¶ Sexta regula. Si sit determinabile inter duas determinationes non æquè propinquas: si cum propinquiori ordinetur, sensus est compositus, & magis debitus: si cum remotiori, est sensus indebitus, & diuisus: vt in ista, vidi imaginem hominis auream, vestem habentem: potest ly auream, determinari à ly imaginem, vel à ly vestem: si à primo, sensus indebitus est, quia magis distat: & si à ly vestem, debitus sensus, quia minus distat.
¶ Ex prædictis ergo regulis facile est intelligere modum paralogismorum. Vt si quis argumentetur, Quemcumque possit ambulare, possibile est ambulare: sed sedentem possibile est ambulare: ergo fieri potest vt sedens ambulet: non valet: quia in maiori modus facit sensum compositum, & in minori diuisum, & in

Regula 4.

Regula 5.

Regula 6.

consequenti facit compositum : fit argumen-
tum à sensu indebito ad debitum : non utrobi-
que sumitur in eodem sensu, scilicet, in antece-
denti, & in consequenti. Et ut vitemus prolixita-
tem, eodem modo in alijs dicendum, iuxta re-
gulas positas: defectus enim committitur per
hoc, quòd fit argumentum à sensu debito ad in-
debitum, vel e contra. Et tandem non sumitur
eodem modo in antecedenti, & consequenti.

C A P. V.
De fallacia accentus.

Quando cō
tingit falla
cia accēsus.

AEC FALLACIA
contingit per hoc, q. va-
riata syllaba in quantita-
te, variatur & sensus: vt,
Quidquid malum est, est
fugendum: pomum est
malum: ergo fugendum
est pomum. Quis po-

pulus est arbor: Aliqua gens est populus: ergo Aliqua gens est arbor. Etiam contingit, quando litera, quæ non pronunciabatur cum aspiratione, aspiratur, ut sic. Ad aram sunt sacra: sed porcorum hara est: ergo ad stabulum porcorum sunt sacra, est fallacia accentus, eo quod ara sine aspiratione est altare portatile: cum aspiratione tamen est porcorum receptaculum. Et etiam contingit, quando dictio, quæ minime diuidi debet, diuiditur in partes, ut. Tu es qui, es, sed quies idem quod requies, ergo tu es requies. Item etiam ex aspiratione sic. Si ab eo recedo: sed argentum habeo, ergo recedo. Item sic. Quisquis dicit ab eo, significat se recedere: sed qui aurum habet, dicit habeo: igitur significat se recedere.

¶ Etia contingit paralogismus, quidquid Deus facit inquit, id facit coacte: sed Deus vinum facit in vite, ergo vinum faciat coacte, Et. Omnis terra quae est in via pedibus teritur frequenter: terra deserta est inuia, ergo terra deserta pedibus teritur frequenter.

Etiam contingit fallacia accentus ex modo pronuntiandi, secundum interrogationem, vel sine ea. Vt si quis paralogizaret, Quicunque dicit Christum regem salutando, eum veneratur: milites in domo Pilati dicebant eum regem salutando aue, &c. ergo eum venerabatur. Item ex verbis Caiphas, qui dixit, ergo tu es Christus, &c. Quicunque dicit Christum esse filium Dei, eum agnoscit: sed Caiphas dixit, tu es Christus filius Dei: ergo Caiphas Christum agnouit. Est paralogismus, & fallacia, quæ accentus vocatur. Nam ex hoc quod verba proferuntur ironice, affirmatiue, vel interrogatiue, sensus variatur.

C A P. VI.

De fallacia figuræ dictionis.

SEQVITVR fallacia si
gura dictionis, quæ cōtin
git ex hoc, quod vna di
ctio videtur habere eundē
modum significandi cum
alia, & in veritate non habet. Et fit tribus modis. Vt

si dictio significat masculinum genus, & sumitur ac si neutrum significaret, vel foemininum, vel contra. Quare si quae substantia coloratur albedine, est alba: Papa coloratur albedine: ergo Papa est alba. Item, Penna est foemini generis: ergo dogma est foemininum. Musa est foemininum: ergo & poeta.

¶ Secundo modo contingit, quando est transitus de vno prædicamento, ad aliud. Vt, Quicquid emisisti comeditisti: carnes crudas emisisti: ergo carnes crudas comeditisti. Item, Quicquid heri vidisti, hodie vides: heri album vidisti: ergo hodie album vides: mutatur quid, in quale: fit enim transitus de prædicamento substantiæ, ad prædicamentum qualitatis. Et, Quos digitos habuisti, modò habes: sed olim paruos habuisti: ergo modò paruos habes: fit transitus de quantitate discreta, ad continuam.

¶ Tertio modo contingit, quando dictio quæ
significat quale quid, significare videtur hoc ali
quid. Quale quid vocatur secunda substantia,
scilicet, species, vel genus. Hoc aliquid, est pri
ma substantia, scilicet, indiuidua. Vt si fieret pa
ralogismus, Petrus est alter ab homine: & ipse
est homo: ergo est alter à seipso, non valet: pro
ceditur ab homine significante quale quid, ad
Petrum significantem hoc aliquid. Ad hanc fa
laciā figurā rationis pertinet, quando para
logismus procedit ex variatiōe suppositiōis.
Vt, Homo est species: Petrus est homo: ergo
Petrus est species.

SEQUVNTVR FALLACIAE extra dictionem, quarum prima est fallacia accidentis.

C A P. VII.

EST A fallacia multis modis con-
tingit. Primò, quādo est processus
ab accidente ad subiectū, vel econ-
uerso: vt cognosco Petrum: & Pe-
trus est veniens: ergo cognosco venientem : est
defectus:

De fallacia secundum quid. Cap. VIII.

bandum omnem syllogismum peccantem in
forma cōtra aliquam regulam syllogismorum.

C A P. V I I I.

De fallacia secundum quid,
& simpliciter.

ELLACIA, quæ
est secundum quid, & sim-
pliciter, cōtingit ex hoc,
q̄ quis argumentatur ab
id qd̄ est secundum quid,
ad id quod est simplici-
ter. Vt si quis argumen-
taretur. Aethiops est albus secundum dentes:
ergo est albus.

¶ Est considerandum, aliquid dici simpliciter tale, quando absolute ponitur sine aliqua determinatione restringente, vel diminvente: vt homo absolute sumptus. Dicitur etiam totum in modo, vel simpliciter, quando absolute sumitur. & secundum quid dicitur, non sicut pars in modo: sed quando determinatio addita determinabili non restringit, sed alienat, vel distrahit, vel ampliat: & tunc est, quando totum ipsum, vel quod simpliciter dicitur, non verificatur absolute de eo quod dicitur secundum quid. Verbigatia, Homo dicitur simpliciter, sed homo pictus dicitur secundum quid: quia pictus, distrahit, & alienat a proprio significato: ob id non dicitur absolute, homo pictus est homo, sed est homo pictus. Item si secundum dentes, vt arthiops est albus secundum dentes, non valet, Est albus secundum dentes: ergo est albus simpliciter: sed oportet addere, est albus secundum dentes. Sed quando non diminit, sed restringit solum, tunc est pars in modo, & non dictum secundum quid: vt albus sic, Homo albus. Homo prudens, &c. Et velociter currere, Animal sanum, &c. Et tunc (vt diximus in locis dialecticis) in toto in modo valet a parte in modo, ad totum affirmatiue. Est homo albus: ergo homo. Est homo prudens: ergo est homo. Homo velociter currit, ergo currit.

¶ Inq; modis solet cōtingere paralogismus *Quinque*
in dicto secundum quid. Primò, quando deter- *modis para-*
minatio addita habet oppositionem ad illud *logismus.*
cui additur. Vt Aristot. est homo mortuus: er- *1. Modus.*
go est homo: ly homo absolutè h et opposi-
tionem cum ly mortuus.

¶ Secundo modo contingit, quando determinatio addita pertinet ad actum animæ. Vt non valet, Chimæra est animal opinabile, ergo est animal.

defectus: quia Petrus, & veniens sunt vnū per acci-
dens, & nō per se: quare nō sequitur, q̄ si cogno-
sco Petrum, & venientem cognoscam. Vocatur
fallacia accidentis. Similiter sic, iste equus est
tuus, & est pater: ergo est pater tuus: nō valet,
quia equus, & pater, sunt vnum per accidens.

Secundo modo contingit, quādo illud quod conuenit superiori cōcluditur de inferiori. Vt Homo est animal: & Animal est gen^{us}: ergo Homo est genus. Petrus est homo: & Homo est species: ergo Petrus est species: nō valet paralogismus, quia inferior cum superiori cōuenit de per se in aliquo, & tamen differūt in alio: ab illo in quo cōueniunt, & sunt vnum, non debet inferri quōd finit in, in illo in quo differunt: nam in eo quōd animal est genus, differunt homines, quia homo est species: ob id non potest de homine genus dici.

Tertio modo est fallacia accidentis, quando est argumentum ab specie ad proprium, sic, Homo est risibilis: & risibile est proprium: ergo Homo est proprium: non sequitur parallogismus: quia risibile, & homo, licet conuertantur, non sunt tamen idem definitione: ob id non sequitur, quod id quod de vno dicitur, dicatur de altero.

Etiam dicunt (vt notat & bene Titelmanus) fallaciam esse accidentis, quotiescunque cōtingat aliquem syllogismum peccare cōtra aliquā regulam syllogismorum: vt si fiat processus ex puris negatiuis, vel ex puris particularibus, aut si altera prēmissarū existēte particulari inferatur conclusio vniuersalis, vel altera prēmissarū existēte negatiua, conclusio sit affirmatiua. Exempla horum in syllogismorū tractatu sunt posita: sed tamen non pigebit de nouo ponere. Nō valet hic syllogismus, Animal currit: & Homo est animal: ergo Homo currit. Ex puris particularibus. Item non valet, Nulla arbor est homo: Nullum animal est arbor: ergo Nullum animal est homo. Ex puris negatiuis. Item non sequitur, Aliqua opposita sunt vera: Omnia subcontraria sunt opposita: ergo Omnia subcontraria sunt vera: defectus est: quia conclusio est vniuersalis, existēte aliqua prēmissarū particulari. Item non sequitur, Nullum animal est lapis, Omnis homo est animal: ergo Omnis ho-

mo est lapsus. Defectus est: quia altera præmissa
rū exiſtēte negatiua, cōclufio est affirmatiua. In
omnibus istis datur pro defectu fallacia accidē
tis: quia apparet bona forma ſyllogiſtica, ſed
non eſt. Sæpe videntur iſta reſponſione antiqui
doctores in ſolutione paralogiſmōrū dicentes,
eſt fallacia accidentis. Ob id oportet diligen
ter conſiderare hanc fallaciam accidentis, quæ
ideo tam communis, quia adducitur ad repro

- animal, quia opinabile, diminuit de ratione animalis.
3. *Modus.* Tercio modo, quando determinatio addita aliquid significat in potentia. Vt, Semen hominis, est in potentia homo: ergo si est homo: Non valet: quia est determinatio diminuens de ratione actus.
4. *Modus.* Quarto modo est quando determinatio par tem significat, ut albus secundum dentes. Vt non valet, Est albus secundum dentes: ergo est albus. Si tamen a partetotum denominaretur, valeret. Vt, Est crispus secundum capillos: ergo est crispus. Ratio est, quia crispitudo non potest homini competere, nisi secundum capillos.
5. *Modus.* Quinto modo contingit, quando determinatio addita cogit terminum cui additur stare materialiter, Sapiens vult amittere malum: ergo sapiens vult malum: quia in antecedenti capitur materialiter, quia vult amittere, id est derelinquere: & tamen non sequitur ut velit absolute, quia tunc sequeretur quod ea ratione quia malum est, vellet.
- Aristo. huius fallacie ponit exempla, sic. Hic est naturaliter studiosus: igitur est simpliciter talis. Item, In aliquo loco expedit uti tali dieta: ergo simpliciter expedit. Aliquando expedit medicari, scilicet tempore morbi: ergo simpliciter expedit.
- Etiā videntur huc pertinere paralogismi, qui fiunt a coniuncta ad diuisam: ut, Hic homo est bonus musicus: igitur est bonus, & musicus. Est laudabilis artifex: ergo est laudabilis, & artifex, &c. Etiam est fallacia argumentari negatiue à toto simpliciter ad secundum quid. Non enim valet, Non est albus: ergo non est albus secundum dentes. Antichristus non est homo: igitur non est homo futurus.

C A P. IX.
De fallacia, quæ ignorantia
Elenchi dicitur.

Quid fallacia ignorantia elenchi.

Definitio Elenchi.

IGNORANTIA Elenchi est, quando propter omissionem alicuius particulæ, concluditur contradictorium proponendis datæ. Vt si quis argumentum formet, Quadruplū est duplū ad duo, & non est duplū ad tria: ergo quadruplū est duplū, & non est duplū: est fallacia ignorantia elenchi: quia non ponitur illa particula, ad idem. Definitur elenchus sic ab Aristotele. Elenchus, est contradictio vnius & eiusdem non nominis, sed rei, & nominis non synonymi,

sed eiusdem, ex his quæ data sunt, non cōnūmē rato eo, quod est in principio, ad idē, secundum idem, similiter, & per idem tempus. Exemplis constabit hæc definitio. In exemplo proposito quando dicitur, Quaternarius est duplus ad binarium, & non est duplus ad ternarium: ergo est duplus, & non duplus: deberet addi, ad idem: & sic, sicut consequens est falsum, & antecedens pro illa parte, scilicet, & non est duplus ad idē: vel si antecedens absolute intelligatur, quando concluditur: ergo est duplus, & non duplus ad diuersa: tunc antecedens est verum.

Iste ergo est primus modus, quando peccat Elenchus ex defectu particulæ ad idem, ut patet in exemplo.

Secundus modus est, quando peccat contra particulam, secundum idem, ut sic. Hoc est duplum secundum longitudinem, & non est duplum secundum latitudinem: ergo est duplum, & non duplum: deberet addi, secundum idem: & hoc est falsum: quia solum secundum diuersa est duplū, & non duplum. Et si in consequenti adderetur, est duplum, & non duplum secundum diuersa: bona esset collectio.

Tercio modo peccatur contra particulam, similiter, sic. Cælum mouetur circulariter, & non mouetur sursum, neque deorsum: ergo mouetur, & non mouetur: est fallacia contra particulam similiter: nam si adderetur, & non similiter mouetur sursum, &c. nulla esset contradictio. Nam si similiter moueretur, & non moueretur esset contradictio. Et si ad idem, & secundum idem, esset quid duplum, & non duplum: sed modo non sic contingit: ob id non est contradictio, & est ignorantia Elenchi contra particulam, similiter.

Quarto modo fit contra particulam, in eodem tempore: ut, Noctua nocte volat, & die non volat: ergo volat, & non volat: est contradictio, si esset in eodem tempore: sed quia non est in eodem tempore, est ignorantia Elenchi contra illam particulam, in eodem tempore. Et oculus meus est clausus pro isto tempore: & pro illo non est clausus: ergo est clausus, & non est clausus.

C A P. X.
De fallacia petition. principij.

FALLACIA Petitionis principij, quæ dicitur petitio principij, & contingit, quando aliquis petit sibi concedi propositum, quod debet probare. Et tunc fit, quando probatur idem per idē, vel aliquid ignotū, per id quod est ignotius.

ignotius. Vt si quis vellet probare, quod omnis homo est animal, sic argumentetur. Omnis homo est animal: & omnis homo est animal: ergo omnis homo est animal: hic probatur idem per idem. Vel sic probet, Omne animal rationale esse capax disciplinæ: Omnis homo est capax disciplinæ, & Omne animal rationale est capax disciplinæ. Hic est petitio principij: quia magis nota est conclusio, quam præmissæ: quia propria passio, cum fluat ab essentia, magis notum est prædicari de definitione, quam de definito. Et tandem ponuntur aliqui modi, in quibus est petitio principij.

Primus. Quando petitur definitum ad probationem definitionis, vel econuerso. Si quis velit probare hominem esse disciplinabilem, & petat concedi, quod animal rationale est disciplinabile, & tunc argumentetur: Animal rationale est disciplinabile: ergo Homo est disciplinabilis: dicitur petitio principij: quia dubium ita est de definitione, sicut de definito. Sed tamen quis vellet probare absolute hanc, hominem esse disciplinabilem, & sic formaret argumentum, Omne animal rationale est disciplinabile, Omnis homo est animal rationale: ergo Omnis homo est disciplinabilis: non esset petitio principij, quia ego non peto, ut quis mihi concedat istam, Omne animal rationale est disciplinabile, sed sumo in præmissis ad concludendum intentum.

Accidit etiam petitio principij, ut si quis petat vniuersalem concedi ad probationem particularis: ut si quis debeat probare istam, Omnium contrariorum eadem est disciplina, petat sibi concedi, Omnium oppositorum eadem est disciplina. Et sic datur argumentum, Omnium oppositorum eadem est disciplina: ergo Omnium contrariorum eadem est disciplina: est fallacia, cum antecedens sit minus notum, quam consequens.

Euēit aliquando quando petuntur omnia singularia ad probationem vniuersalis: ut si debeat probari supradicta propositio, Omnium oppositorum eadem est disciplina: petat sibi concedi, quod contrariorum eadem est, & priuatorum eadem est, & contrariorum eadem, & relatiuorum eadem: est petitio principij: nam in vniuersali etiam dubitatur de omnibus singulariter.

Contingit etiam, quando petitur diuisim, quod coniunctum debet probari. Si probandum est quod medicina sit scientia sanæ, & ægri, sumatur argumentum. Medicina est scientia sanæ, & est scientia ægri: ergo medicina est scientia sanæ, & ægri, assumitur quod esset proban-

dum: ob id petitio principij est.

Etiā fit, quando petitur vnum correlatiuū, ad probandum aliud: ut si quis debeat probare, Petrum patrem Pauli, petat Paulum esse filiū Petri, & tunc argumētetur, Paulus est filius Petri: ergo Petrus est pater Pauli.

Notandum est tamen, quod in ista fallacia peculiare est, non committi aliquem defectum contra regulas syllogismorum, sed solum peccatum committitur: quia licet seruetur modus, & figura, non seruatur quod debeat probari ignotum per id quod est notius, & omnes alie fallacie in forma peccant, hæc sola videtur in materia peccare: verum dicitur fallacia: quia non probat sicut probare debet: nam sequitur in modo, & figura, Omne animal rationale dormit: Omnis homo est animal rationale: ergo Omnis homo dormit: & tamē est petitio principij. Ratio est: quia magis nota est conclusio, quam præmissæ maior: nam prædicata accidentalia per prius de definito, quam de definitione. Ideo magis notum est hominem dormire, quam animal rationale dormire. Contra est, quando est prædicatum quod essentialiter dicitur, quia per prius cōuenit definitioni quam definito, ut esse disciplinabile: quia licet sit propriū accidens, tamen fluit ab essentia, & sic essentialiter dicitur de animali rationali, quæ est essentia hominis, per prius, quam dicatur de homine.

C A P. XI.
De fallacia consequentis.

HEC FALLACIA Fallacia cōsequentis, collat ex eo, quod quis putat sequenti.

tat: quia si aliquid sequitur ex aliquo, fiat similiter econuerso: ut quia sequitur, Homo est, ergo Animal est: sic etiam sequatur econtra, Animal est: ergo Homo est: vel sic, quia sequitur, Non est animal: ergo Non est homo, putet sic sequi: Non est homo: ergo non est animal: vel sic, Homo currit: ergo Homo mouetur, putet etiam sequi: Homo mouetur: ergo Homo currit.

Contingit hæc fallacia in multis modis argumentandi: maxime quia quis putat in bona cōsequentia, quod oppositum antecedentis inferat oppositum consequentis: nam licet sit verum, quod oppositum consequentis inferat oppositum antecedentis, (ut dictum est quando de cōsequentis agebamus) non tamen oppositū antecedentis inferat oppositum consequentis: nam licet sequatur, Homo currit, ergo Homo mouetur,

uetur, & Nullus homo mouetur, ergo Nullus homo currit: non sequitur, Nullus homo currit: ergo Nullus homo mouetur: est fallacia consequentis. Et tandem contingit, quando quis argumentatur à toto vniuersali à non vniuersali ter accepto ad partem ipsi subiectam: ut Animal est: ergo Homo est. Aut à parte ad totum vniuersaliter sumptum. Homo est: ergo Omne animal est. Item, à parte vna, vel non ab omnibus in quantitate ad totum in quantitate: ut, Homo currit: ergo Omnis homo currit. Item, quando negatiue à toto integrali ad singulas partes: ut, Non est domus: ergo non est tectum: aut affirmatiue, ab aliqua partium ad totum. Est fundamentum: ergo domus. Item, quando in communiter accidentibus, à priori ad posterius: ut, Floruit: ergo habuit fructum. Vel negatiue, à posteriori ad prius. Non peperit: ergo non concepit. Et quando in oppositis mala fiunt argumenta, à negatione ad affirmationem: ut, Non est album: ergo est nigrum. Et à maiori affirmatiue. Ut Rex potest debellare ciuitatem: ergo & Dux poterit. Et quando à minori negatiue. Non potest miles: ergo nec Rex poterit. Et quando ab autoritate negatiue. Aristote. non dixit hoc: ergo non est dicendum. In omnibus istis modis committitur fallacia, quæ consequentis vocatur.

C A P. XII.

De fallacia secundum non causam ut causam.

Fallacia secundum non causam ut causam.

ISTA CONTINGIT, quando inter præmissas, quæ solent esse causa conclusionis, ponitur aliqua propositio, quæ nihil operatur ad conclusionem, & non est causa, & videtur esse: ut quis petat, nunquid anima, & vita sint idem? fiat argumentum. Anima, & vita sunt idem, & mors, & vita sunt contraria, & generatio, & corruptio sunt contraria, sed mors est corruptio: ergo vita est generatio: ergo viuere est generari, quod est impossibile: quia qui viuere non generatur, sed genitus est, consequens est falsum: ergo antecedens: ergo illud, anima, & vita sunt idem est falsum: hic est defectus, quod non sequitur: conclusio est falsa, quia præmissa sit falsa, quia illa non est causa conclusionis: quia etiam ipsa seclusa posset sequi: ob id ex eo quod conclusio sit falsa, non potest ostendi

illam esse falsam, anima, & vita sunt idem: quia non sequitur ex ea, sed posset ista inferri: ergo ista mors, & vita sunt contraria est falsa: quia ex ista sequitur conclusio falsa: nam mors & vita non sunt contraria, sed solum priuatiue opposita: ob id est fallacia ponendo pro causa, quod non erat causa.

C A P. XIII.

De fallacia quando plures interrogationes ut vna?

IC ET idem sint secundum rei veritatem, enuntiatio, propositio, interrogatio, & conclusio, differunt quantum ad hoc: quia enuntiatio dicitur, quando simpliciter significat a quid esse, vel non esse, ut Homo est animal. Et propositio dicitur, quando sumitur ad aliquid probandum. Interrogatio, quando sub dubitatione proponitur. Conclusio dicitur, quando ex alio, vel alijs inferitur. Et sic sicut enuntiatio est vna, vel plures, sic interrogatio, propositio, & conclusio. Enuntiatio vna dicitur, quando vnum de vno. Ut Homo est animal, vel Homo est doctus. Enuntiatio plures dicitur, quando plura de vno. Ut Petrus est musicus, & dialecticus. Vel vnum de pluribus. Ut, Petrus & Paulus sunt Theologi.

Et tamen considerandum, quando plura prædicantur de vno, si illa sunt vnum de per se, dicitur enuntiatio vna: ut, Homo est animal rationale: quia animal, & rationale vnum faciunt: si tamen illa plura vnum faciant de per accidens, vocatur enuntiatio plures. Ut ista, Petrus est homo albus.

Ad propositum ergo. Ista fallacia provenit ex eo, quod ad interrogationem quæ est plures, datur vna responsio. Exempli causa, si quis interroget, Vtrum homo, & asinus sint animal rationale? si quis respondeat quod sic: ergo asinus est animal rationale: si dicat quod non, ergo homo non est rationale, fallacia provenit, quia ad interrogationem ut plurimum, solutio est ut vna. Deberent dari plures responsiones dicendo: homo est rationalis, & asinus est irrationalis. Ut si quis dicat. Putas ne tu es homo, & asinus? si respondeat quod non: ergo non es homo: si respondeat quod sic, ergo es asinus.

Etiam contingit paralogismus, quando plura subij-

subijciuntur, vel prædicantur in plurali numero: sicut, Putas ne mel, & fel sunt dulcia? si dicatur quod non, concluditur: ergo mel dulce non est: si sic: ergo fel dulce est. In istis est fallacia, quia ubi interrogationes sunt plures, plures oportet sint responsiones.

Sed tamen pro complemento Elenchorum solent poni, quomodo omnes fallaciæ reducuntur ad ignorantiam Elenchi, ut Aristot. probare conat. Nam nulla est fallacia: quæ non peccet in aliqua particula posita in definitione Elenchi. Nam vel erit contra particulam ad idem, vel secundum idem, similiter, vel per idem tempus. Primo fallacia æquiuocationis, & amphibologia, & figura dictionis, ideo fallacia est: quia syllogismus non constituitur ex eis, quæ sunt eadem secundum rem, & vocem simul. Nam licet in æquiuocatione, & amphibologia eadem sit vox, non tamen eadem res. In figura dictionis non est eadem vox, & in fallacia compositionis, & accentus, nec identitas rei, neque vocis: ob id peccatur contra verum Elenchum, qui requirit vocis, & rei identitatem.

De fallacijs extra dictionem, quæ accidentis est, peccant contra verum Elenchum: quia in tali extremitate sic vniuntur inter se, ut non sic cum medio: ut animal est album: Coruus animal est: ergo Coruus est albus: ob id non dicitur secundum idem album de animali, & de coruo.

In fallacia petitionis principij, & non causæ ut causa, fit contra Elenchum: quia quod primum est, vel medium, non debet connumerari in secundis: vel quia boni Elenchi est conditio, quod à notioribus fiat processus: & etiā est conditio, ut conclusio procedat à præmissis tanquam à causa.

Fallacia secundum quid reducitur, quia in illis non est affirmatio, & negatio eiusdem de eodem. neque in eis sequitur conclusio de necessi-

tate. Et sic etiam fallacia consequentis, quia non recte ex opposito antecedentis inferitur oppositum consequentis. Item interrogationes plures, &c. Quia propositio plures non est propositio, & tamen in bono elencho oportet sit propositio vna, & non quæ sit plures. Et tandem fallacia quæcunque sit, peccabit, vel quia non seruatur idem, vel secundum idem, vel similiter, vel per idem tempus.

Modus soluendi paralogismos, quando ab æquiuocatione, amphibologia, compositione, vel diuisione, accentu, & si quod sumptum sit multiplex, oportet distinguere prius: & non procedet paralogismus in fallacijs, quæ sunt per accidens, & secundum quid, & per ignorantiam elenchi, & per consequens, & non causam ut causam, & plures interrogationes ut vna: oportet negare consequentiam, & dare rationem quare negetur.

Fallaciæ.

In dictione.

Æquiuocationis.
Amphibologia.
Compositionis.
Diuisionis.
Accentus.
Figura dictionis.

Extra dictionem.

Accidentis.
Secundum quid, & simpliciter.
Ignorantia elenchi.
Petitio principij.
Consequentis.
Non causæ ut causa.
Secundum plures interrogationes ut vna.

Finis Summularum.

